

JELENKOR

IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

KERESZTESI JÓZSEF: Holszezon, avagy A kis gömböc meséje
(tragikomédia két felvonásban) 449

*

GARACZI LÁSZLÓ versei 516

G. ISTVÁN LÁSZLÓ versei 519

MESTERHÁZI MÓNICA „Belém aludni járnak a ráébredések”
(G. István László versnyelvérről) 520

ORAVECZ IMRE: Kaliforniai fürj (60) 528

KASZÁS MÁTÉ: Teljes kiszolgálás (novella) 537

LÁBASS ENDRE: Helyes írás (Charles Dickens – Robert Seymour
illusztrátora) 541

POÓS ZOLTÁN versei 549

MELIORISZ BÉLA versei 551

ÉHES MIKLÓS versei 552

DARÁNYI SÁNDOR verse 553

HEGEDŰS ATTILA: A veszedelmes oxigén (Sz. Koncz István beszélgetése)
554

*

BORBÉLY SZILÁRD: A poézis prizmája (G. István László: Választóvíz)
561

MÁRJÁNOVICS DIÁNA: „Ma elkezdődik az új életem” (Nagy Ildikó
Noémi: Eggyétörve) 565

GYÜRKY KATALIN: Edicska jajgat (Eduard Limonov: Ez vagyok én,
Edicska) 568

VÁRKONYI GYÖRGY: A művésztől az életig és vissza (Ferkai András:
Molnár Farkas) 572

2012

MAJUS

JELENKOR

LV. ÉVFOLYAM

5. szám

Főszerkesztő
ÁGOSTON ZOLTÁN

*

Szerkesztő
GÖRFÖL BALÁZS, SZOLLÁTH DÁVID

Tördelőszerkesztő
KISS TIBOR NOÉ

Szerkesztőségi titkár
KOZMA GYÖNGYI

A szerkesztőség munkatársai

BERTÓK LÁSZLÓ
főmunkatárs

BALLA ZSÓFIA, CSUHAI ISTVÁN, PARTI NAGY LAJOS,
TAKÁTS JÓZSEF, THOMKA BEÁTA, TOLNAI OTTÓ

*

Szerkesztőség: 7621 Pécs, Széchenyi tér 7–8.
Telefon (üzenetrögzítő is) és telefax: 72/310–673, 215–305, 510–752, 510–753.
A szerkesztőség új e-mail címe: jelenkor58@gmail.com

Arra kérjük a folyóiratunkban még nem publikált szerzőket, hogy közlésre szánt műveiket kinyomtatva, postai úton juttassák el a szerkesztőség címére. Az elfogadott kéziratok szerzőit a küldeményhez mellékelt válaszborítékban vagy a megadott e-mail címen értesítjük. Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Kiadja a Jelenkor Alapítvány
(Pécs, Széchenyi tér 7–8. Telefon: 72/310–673),
a Nemzeti Erőforrás Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Alap és
Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata támogatásával.
Felelős kiadó: dr. Hargitai János, a kuratórium elnöke.

Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok.
Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága.
(1008 Bp., Orczy tér 1.)
Előfizethető közvetlenül a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján,
(Tel.: 06 80 444–444; fax: 06 1 303–3440; e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu)
valamint közvetlenül vagy levélben kért postautalványon a szerkesztőség címén.
Előfizetési díj az I. félévre 4560,- Ft, a II. félévre 3800,- Ft,
egy évre belföldre: 8360,- Ft;
a Magyar Posta Rt.-nél külföldre: az aktuális díjszabás szerint.
Megjelenik havonként.
A szedés és a tördelés a Jelenkor szerkesztőségében készült.
Nyomtatta a Molnár Nyomda és Kiadó Kft., Pécssett.
Index: 25-906, ISSN 0447-6425

KRÓNIKA

ELHUNYT HAZAI ATTILA. A kortárs magyar irodalom kiemelkedő prózaíróját április 5-én, tragikus hirtelenséggel érte a halál. A *Feri: cukor kékség* (1992), a *Szilvia szüzessége* (1995), a *Budapesti skizo* (1997), a *Szex a nappaliban* (2000) és a *Soros Feri* álnéven írt *A világ legjobb regénye* (2000) című kötetek szerzője 45 éves volt.

A KÖLTÉSZET NAPJÁN, április 11-én irodalmi rendezvényt tartottak a Pécsi Nemzeti Színházban és a Színház téren. A program keretében neves színészek szavatai hangzottak el felvételtől, valamint a *Jelenkor* folyóirat szerzői és szerkesztői olvastak fel verseikből és a laphoz kötődő alkotók költeményeiből. Közreműködött *Lackfi János*, *Halmi Tamás*, *Méhes Károly*, *Ágoston Zoltán* és *Kiss Tibor Noé*, valamint *Köles Ferenc* színművész.

FEHÉR BÉLA *Kossuthkifli* című regényének beszélgetéssel és felolvasással egybekötött bemutatójára került sor április 12-én a pécsi

Trafik étteremben, a *Jelenkor* folyóirat és a Trafik közös irodalmi est-sorozatának keretében. A szerzőt *Ágoston Zoltán* kérdezte.

A HANG ÉS SZÓ irodalmi és zenei rendezvényt sorozat legutóbbi estjén *Juhász Gábor* gitárművész *Lackfi Jánost* látta vendégül a pécsi Tudásközpontban április 11-én.

MŰVÉSZETI DÍJAK. Az AEGON Művészeti Díjat idén *Grencsó Krisztián* nyerte el *Mellettem elférsz* című regényéért. Az Artisjus Irodalmi Nagydíjat ez évben *Spiró Györgynek* ítélték oda. Artisjus Irodalmi Díjban *Papp Sándor Zsigmond*, *Varga Mátyás* és *Zalán Tibor* részesült. A Hauser Arnold Díj ez évi kitüntetettje *Szolláth Dávid*. Gratulálunk a díjazottaknak!

SZÍNHÁZI PREMIER. Csehov *Platonov* című drámáját április 2-án mutatták be a pécsi Janus Egyetemi Színházban, a darabot *Rácz Attila* rendezte.

Szerzőink

- Keresztesi József** (1970) – kritikus, költő, Pécssett él.
Garaczi László (1956) – író, Budapesten él.
G. István László (1972) – költő, esszéista, tanár, Budapesten él.
Mesterházi Mónika (1967) – költő, műfordító, Budapesten él.
Oravecz Imre (1943) – költő, író, műfordító, Szajlán él.
Kaszás Máté (1953) – író, Pécssett él.
Lábass Endre (1957) – író, festő, fotóművész, Budapesten él.
Poós Zoltán (1970) – költő, író, Budapesten él.
Meliorisz Béla (1950) – költő, tanár, Pécssett él.
Éhes Miklós (1979) – költő, Budapesten él.
Darányi Sándor (1951) – költő, Budapesten él.
Hegedűs Attila (1972) – genetikus, a Budapesti Corvinus Egyetem docense, Budapesten él.
Sz. Koncz István (1961) – szerkesztő, Görcsönyben él.
Borbély Szilárd (1964) – költő, író, Debrecenben él.
Márjánovics Diána (1988) – a PTE BTK esztétika-magyar szakos hallgatója, Pécssett él.
Gyürky Katalin (1976) – kritikus, műfordító, Debrecenben él.
Várkonyi György (1951) – művészettörténész, muzeológus, Pécssett él.

*Folyóiratunk a Nemzeti Erőforrás Minisztérium,
a Nemzeti Kulturális Alap,
Pécs Város Önkormányzata
és a MASZRE
támogatásával jelenik meg.*

A Jelenkor a LAPKER újságospavilonjain kívül a
következő könyvesboltokban is megvásárolható:

PÉCSETT: PTE Bölcsészkar, Ifjúság útja 6. –
Művészetek és Irodalom Háza, Széchenyi tér
7-8. – Pécsi Kulturális Központ Információs
Irodája, Széchenyi tér 1.

BUDAPESTEN: Vince Könyvesbolt, I., Krisztina
krt. 34. – Ráday Könyvesház, IX. Ráday u. 27. –
Gondolat Könyvesbolt, V. Károlyi Mihály u. 16.
– Írók Boltja, VI., Andrásy út 45.

www.jelenkor.net

760,- Ft

JELENKOR

KERESZTESI JÓZSEF

Holtszezon

avagy
A kis gömböc meséje

– tragikomédia két felvonásban –

Szereplők

ZÁPREL – az élelmiszer-áruház vezetője

VALI, JULI, ILDIKÓ – pénztárosnők és sorsistennők, idősebb asszonyok

IRÉN, SZERÉN, HELÉN, KISGÖMBÖC – eladónők, fiatalabbak

CIGÁNY – takarító

HAUSER – biztonsági őr

HENTESEK – három férfi, khtonikus lények kara

MASAVÁRI – fogyasztóvédelmi megbízott

DR. BERG – az igazgatótanács megbízottja

TOLVAJ

VÁSÁRLÓ

További vásárlók, eladók, biztonsági őrök, anyagmozgatók stb., az áruház szokásos figurái. Pénztárosnő és Hentes nem jelenik meg több a színen, csak a fent említett karok tagjai. A Tolvaj és a Vásárló szerepe kettőzhető, bár az előbbi férfi, az utóbbi női figura.

Játszódik napjainkban egy élelmiszer-áruházban.

(A darabban vendégszövegként szerepel József Attila *Lebukott* című verse, illetve átdolgozott formában Goethének Kleist *Kohlhaas Mihályáról* alkotott véleménye, valamint fordulatok a Kohlhaasnak címzett történeti Luther-levélből. Goethe szövegét lásd Heinrich von Kleist: *Elbeszélések*, Jelenkor, Pécs, 2001, 271-272. oldal, Földényi F. László fordítása; Lutherét ugyanott, 254-255. oldal, Márton László fordítása.)

A darab az Örkény István Színház Örkény születésének 100. évfordulójára kiírt drámapályázatán megosztott harmadik díjat nyert.

ELSŐ FELVONÁS

1.

Kora reggel, nyitás előtt. Cigány egy kis kerek kocsit húz, rajta felmosóvödör, partois, tisztítószerek, a partvisnyélen kisrádió fityeg, épp véget ér az időjárás-jelentés, majd zenét sugároznak. Cigány átveszi a szót a rádiótól. Eközben megjelennek a Pénztárosnők, a magazinok állványjáról levesznek egy-egy lapot, azokat olvasgatják, előbb némán, aztán ki-ki fennhangon. A jelenet vége felé benépesül a színpad, megjelennek (Kisgömböc kivételével) az eladónők, illetve az anyagmozgatók és a biztonsági őrök is.

CIGÁNY: Ma hajnaltól tartós esőre és meg-megújuló északnyugati szélre számíthatunk. A látási viszonyok korlátozottak, ennek megfelelően közlekedjünk. A hőmérséklet nappali csúcstérte 8 és 12 Celsius-fok között alakul. Az Európa fölött átvonuló nagy kiterjedésű ciklonnak köszönhetően kettős fronthatás érvényesül. A kettős fronthatás az arra érzékenyeknél számos idegrendszeri tünetet előidézhethet, úgy mint alvászavar, ingerlékenység, levertség, fejfájás. A koncentrációképesség csökkenése, a reakcióidő megnövekedése. Migrénes panaszok. Ízületi fájdalmak, a vércukorszint és a vérnyomás ingadozása. A kolerikus nedvek túlsúlya. A lelki béke elvesztése, indokolatlan düh, bosszúvágy és kétségbeesés. Házasságtörések. A tájékozódóképesség enyhe vagy erősebb zavarai. Bizalmatlanság az intézményes garanciákkal szemben. A generációs ellentétek felerősödése, a baráti kapcsolatok vétkes elhanyagolása. Hányinger,

nyugtalanosság, nehéz légzés, epebántalmak, gyomor- és vesegörcsök. Depressziós rohamok. Irracionális félelem az izgó-mozgó, apró lények tömegétől. Pókiszony, szájszárazság, gyulladt, vérző fogíny. Koraszülés.

VALI: Borjúfejet szült a dán anya. Az orvos szakértők figyelmeztetése dacára a negyvenkét éves skandeborgi asszony úgy döntött, hogy császármetszéssel világra hozza „gyermekét”. „Bárki bármit is mond, ő az enyém, és senki nem veheti el tőlem!” – nyilatkozta a komplikációmentes beavatkozást követően. A különös eset kapcsán kialakult vita immár egészen a dán parlamentig gyűrűzik. A skandeborgi kórház előtt folyamatos tüntetést tartó radikális keresztény aktivisták azt állítják, hogy a fej démoni eredetű, és azonnali exorcizációt követelnek.

JULI: Rejtélyes kór támadta meg a pápaszemes medvéket a lipcsei állatkertben. A dél-amerikai medvefaj két példányának egyik napról a másikra kihullott minden szőre. A szakértők értetlenül állnak a jelenség előtt, és valamiféle genetikai rendellenességre gyanakszanak. A kopasz medvék mindenesetre jó reklámnak bizonyulnak: egész Németországból érkeznek Lipcsébe a látogatók, hogy megtekintsék a mulatságos külsejű állatokat.

ILDIKÓ: A Szentatya a Csillagászati Világnap alkalmából kiadott pápai üzenetében azt a reményét fejezte ki, hogy a természet titkainak kutatása nem csupán az emberiség kényelmét és biztonságát szolgálja, hanem a teremtett világ mind mélyebbre ható ismeretéhez is elvezet. A tudomány jó szolgálatot tehet az

egyre nagyobb teret nyerő babonás tévhitek és előítéletek eloszlásában, jelentette ki a katolikus egyház fő. Konkrétan nem tett ugyan utalást rá, ám többek szerint ez a kijelentés a Los Angeles fölött a közelmúltban tapasztalt titokzatos égi jelenségekre is vonatkozhat.

CIGÁNY: Hazánk fölött a hét első napjainban kiterjedt felhőátvonulásra lehet számítani. Nagy sebességű és szokatlan formájú felhőket figyelhetnek meg mindazok, akik érdeklődéssel fordulnak a rendhagyó természeti túlműnyek felé. Az erős fronthatás és a fantasztikus felhőformák vonulása nyugtalanná és feszültté teheti a térség lakóit. Ez alól négy lábú kedvenceink sem kivételek. Az Országos Tisztifőorvosi Hivatal közleményben hívja föl az ebtulajdonosok figyelmét, hogy ne hanyagolják el a szájkosár használatát.

JULI: A neves német parafenomén a sajton keresztül üzenté az állatkert vezetőségének, hogy képes meggyógyítani a bundájukat vesztett állatokat, ám mind ez idáig nem kapott választ az ajánlatára. Mindközben a kezdeményezés támogatása érdekében civil mozgalom jött létre, melyhez az interneten keresztül lehet csatlakozni. A szokatlan esetet követő divathullám mindamellert nem mentes a negatív hatásoktól sem. A német állatvédő szervezetek szélsőséges eseteket tártak a nyilvánosság elé, melyek során kutya- és macskatartók szándékosan fosztották meg a szőrzetűktől háziállataikat.

VALI: Dán emberi jogi szervezetek kiállnak a skanderborgi anya önrendelkezési jogának védelmében, mások ugyanakkor a borjúfej elfogulatlan, tudományos vizsgálatát

sürgetik. A tüntetők és az ellentüntetők között egyre súlyosabb atrocitásokra kerül sor, s noha a skanderborgi rendőrség ellenőrzése alá vonta a kórház környékét, a város egyéb pontjain föllángoltak az összecsapások. A borjúfej mindközben a napvilágra került hírek szerint szépen gyarapodik. Az anyatejet elfogadja, és születése óta 250 grammot hízott.

ILDIKÓ: Az úgynevezett „Los Angeles-i égi asszony” megjelenését a meteorológus-szakértők a sztratoszféra sajátos mágneses anomáliáival magyarázzák. A szokatlan, valóban asszonyi alakot mintázó jelenséget a NASA is vizsgálat alá vonta, miközben Los Angeles érseke óva intett attól, hogy csodajelként tekintsünk a meghatározhatatlan túlműnyre. Ezekben a napokban sokan hagyják el a várost, ugyanakkor még nagyobb tömegben érkeznek a ritka természeti képződmény iránt érdeklődők. A kétirányú invázió nehéz feladat elé állítja a biztonságért felelős szerveket: Los Angeles polgármestere konzultációt kezdeményezett Kalifornia állam kormányzójával a kialakult helyzetről.

JULI: A pápaszemes medve Dél-Amerikában, az Andok hegyvidékén él. Mindenevő, tápláléka elsősorban pálma- és kaktuszfélék terméséből, gyümölcsökből, kisebb állatokból, dögökből áll. Erősen veszélyeztetett fajta, az orvvadászok kedvelt célpontja, így szerepel a Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján is.

CIGÁNY: Elnéztem a felhőket magam is az este, jól meg lehet őket figyelni a kilencedikről. Onnan rálátni az egész környékre. Anyám! Mintha fel akart volna borulni a lakótelep. Ki-

kapcsoltam a tévét, aszt csak álltam az ablakban. Lila és fekete volt minden odafönn, alattuk meg olyan alacsonyán vágott be a nap... Álltak ott a házak, mint egy rakat veres dominó, ahogy éppen ráborulnának egymásra. Végig az egész: dam-dam-dam-dam-dam-dam...!

2.

Fölberreg a csengő. Mindannyian fősorakoznak félkörben egymás mellé. A mennyezet felől, egy deus ex machina-készülék segítségével, zeneszóval kísérve alálebeg Záprel.

KÓRUS: Dam-dam-dam-dam, holnaptól
Nem félünk az új naptól!
Dam-dam-dam-dam, évoé!
Dam-dam-dam-dam, évoé!
Nem számít, ha orkán fújja,
Megtart minket egymás súlya –
Dam-dam-dam-dam, évoé!
Dam-dam-dam-dam, évoé!
Árvíz jöhet, vihar várhat,
Vessünk hamar vállat vállnak –
Dam-dam-dam-dam, évoé!
Dam-dam-dam-dam, évoé!

ZÁPREL: Akkor hát... Kezdenénk.
Elkezdenénk.
Szép napot mindenkinek!
Ezek itt a kezemben
az elmúlt havi mutatók,
ezek itt,
és azt kell mondjam,
kemény hónap áll mögöttünk,
kőkemény hónap.
Ugyanakkor örömmel jelenthetem,
hogy a kimutatások szerint
az áruháznak korrekt munkát
végzett.
Anélkül, hogy a részletekbe menő
adatokkal
untatnálak benneteket:

az ünnepi túlkészletet a megadott
irányszámok alatt tartottuk,
az akciós termékek eladási
statisztikái pedig
egész egyszerűen a legjobbak
az elmúlt félév során!

KÓRUS: Dam-dam-dam-dam, évoé!

Dam-dam-dam-dam, évoé!

ZÁPREL: És ennek a kőkemény
hónapnak
a kőkemény munkájáért –
a munkátokért! –

szeretnék is ezúttal
mindenkinek
köszönetet mondani.
Tudom, hogy néha eléggé nehéz volt,
persze,
és hogy megviselt mindannyiunkat.
Nagy volt a hajtás, túlóráztunk,
azt kell mondjam, több mint eleget,
és bizony az ünnepi időszakban
nyilván mindenkinek magának
is...

Magának is megvolt a maga baja.
Otthoni dolgok, meg az itteni
nagyüzem,
egyikünknek sem könnyű ilyenkor.
Nekem sem, persze.

Én is gondolkozom rajta, hogy
hogyan lehetne
gördülékenyebbé tenni
az ügymenetet,
de hát tudjuk jól, mi a helyzet.
Megvetettük a lábunkat, azt kell
mondjam.

Az árukereskedelem verseny, és ha
mi
ebben a versenyben talpon
maradunk,
az, akárki akármit mond is,
eredmény.

Kőkemény eredmény!

KÓRUS: Dam-dam-dam-dam, évoé!

Dam-dam-dam-dam, évoé!

ZÁPREL: Megvetettük a lábunkat tehát
ilyen kőkemény – kőkemény! –

körülmények között is,
amikor világszerte recesszió van,
és a recesszió idején a verseny,
tudjuk jól, még kiélezettebb,
mint egyébként.

Ez nagyon nagy dolog,
és ezt most nagyon-nagyon
komolyan mondom.

Ismertek jól, nem vagyok a nagy
szavak embere,
de most hadd mondjam ki ez
egyszer:

mindaz, amit elértünk,
igenis büszkeséggel tölt el.
Igenis, ez teljesítmény, igenis ez...
ez valami!

ELSŐ FÉLKÓRUS: *(Cigány és a Pénztárosnők)*

Valami, valami, valami!!!
Valami van!
Valami kell!
Valami lesz!
Ez a siker!

MÁSODIK FÉLKÓRUS: *(Biztonsági őrök, eladó-
nők és anyagmozgatók)*

Recesszió –
Kemény dió!
Kemény meló,
hahó, hahó!

TELJES KÓRUS: Hahó, hahó, hahó!!!

ZÁPREL: *(csendre inti őket)*

Igen, igen...
Hátradólni azonban persze
most sem szabad.
Nincs lazítás.
Arra kérnék mindenkit, hogy a
lazítás szót
satírozza ki a szótárából.
Még vívtuk ezt a csatát, de a verseny
folytatódik.
És nemcsak a cégért vívtuk,
hanem persze
önmagunkért is.
A családért vívtuk meg,
az ünnepért vívtuk meg.
Hogy mindenki otthon
ünnepelhetett

a családjával,
és hogy kenyeret rakhatott az
asztalra.

Merthogy ebben az áruházban
nem volt elbocsátás,
és ez nem a magam érdemének
tudható be,

hanem a ti munkátoknak.
Mert ennek a munkának *így*
igenis van értelme!

KÓRUS: Dam-dam-dam-dam, évoé!

Dam-dam-dam-dam, évoé!

ZÁPREL: Vessük meg hát a lábunkat
még szilárdabban.

Tudom, hogy nehéz idők járnak.

Tudjuk jól, hogy mi a helyzet.

Tisztában vagyunk.

És persze a főnökség felé
folyamatosan kommunikálom
mindezt.

Közvetítem feléjük,

mert nekik is ismerniük kell,

hogy tisztában lehessenek vele,

hogy mit várhatnak el tőletek.

Azt hiszem, ez így korrekt.

A korrekt, zökkenőmentes

kommunikáció

mindannyiunk közös érdeke.

Mert ha sikerorientált

– sikerorientált! –

csapatként tudunk együtt dolgozni,

ahol mindenki ismeri a helyét

és a feladatát

– és tudom, hogy tudunk,

hiszen az elmúlt időszak fényes

bizonyíték volt rá –,

akkor továbbra is hozni fogjuk tudni

a jó mutatókat.

TELJES KÓRUS: Hahó, hahó!

Jó mutató!

Hahó, hahó, hahó!!!

ZÁPREL: *(ismét csendre inti őket, kikapcsol-
ja a biztosító csatokat, és lekászálódik a*

földre) Rendben, emberek, de ne ün-

nepeljük magunkat, maradjunk két

lábbal a földön. Tegyük azt, ami a

dolgunk: adjuk el az árut. Adjuk el az ünnepek után is, amink van. Ami eddig történt, annak örülünk persze, de tegyük mostantól mindent egy nagy – hatalmas nagy! – zárójelbe. Elmúltak az ünnepek, és elmúlt vele az ünnepi roham. Tegyük fel a kérdést: ez gondot jelent vajon? Látszólag persze igen, de én mégis azt mondom, hogy nem feltétlenül. Kevesebb a vásárló – azon kell elgondolkodni, hogy miképp is tudnánk a magunk hasznára fordítani ezt a helyzetet! Tehát? (Csönd) Senki többet? Na, kérem. Tegyük föl magunknak egy igen egyszerű kérdést: vajon mit is kínálunk eladásra? Nagyon fontos, hogy ezzel tisztában legyünk. Ha ezt tudjuk, mondhatni, nyert ügyünk van. Tehát meg tudná mondani bárki közületek, hogy mivel is kereskedünk egész pontosan? Mit adunk el vajon? Frissárut? Élelmiszert? Vajon?

SZERÉN: Ööö... Élelmiszert...

HELÉN: Főképp. Üdítőitalt, ööö... Háztartási szereket...

ZÁPREL: Jaj, Heléna, Heléna...! Rajta, gondolkodjunk hát még egy csöppet! Na, vajon mit árulunk? Tejet, cukrot netalán?

SZERÉN: Ööö... Hát többek között...

ZÁPREL: Erőltessük meg a kis fejecskénket! Miért jön be hozzánk bárki is, amikor mindent megtalál a kurva multinál? Mi az a plusz, amivel megvethetjük a lábunkat ezen a kurva piacon, ahol napról napra elkeseredettebb a küzdelem?

HELÉN: Fúú... Zakciók?

SZERÉN: Jajaja! Zakciók!

ZÁPREL: Zakciók, zakciók! Ugyan, lányok. Akciók mindig is voltak, jönnek és mennek. Másfél kiló lábszár, hoppsza! – be se kell tenned a szatyorba, hazáig kísér. Akciókkal tele

van a padlás máshol is. Mit csinálunk, ha bejön ide valaki, fel-alá császkal, és forgatja a fejét a polcok között?

HELÉN: Hát... Hát megkérdezzük, hogy mi van. Hogy mit keres.

SZERÉN: Jajaja! Megmutatjuk neki a zakciósat. Kitezzük a táblát. Meg meg is megkérdezzük...

ZÁPREL: Pontosan! Ez az pontosan! Megmutatjuk, megkérdezzük – *kommunikálunk* velük! Ez az, amiért mihozzánk jönnek be, ha jól csináljuk: a kommunikáció. Még csak nem is az áru az első. Az is fontos, persze. Hogy legyen mit eladni. De hát áru mindenhol van, nemde? Áruval tele a padlás.

HELÉN: Áruval tele a raktár.

SZERÉN: Tele az áruraktár.

CIGÁNY: A vámáruraktár.

ZÁPREL: A kereskedelmi siker – kommunikációs siker. Az információ az, ami mozog, és az árut is ez mozgatja. Mit is árulunk tehát?

HELÉN: In... Információt árulunk?

ZÁPREL: Hitet árulunk, lányok!

A jól informáltság hité!

Hogy a vevő jól informáltnak

tudhassa magát!

Hogy észnél volt,

hogy odafigyelt,

és kihasználta

a kedvező alkalmat.

A hosszú távú kapcsolat feltétele

a hosszú távú bizalom.

Kommunikálni, tehát tájékoztatni –

tájékoztatni, tehát beavatni –

beavatni, tehát ajánlatot tenni!

Olyan ajánlatot, amelyet botorság

volna kihagynia.

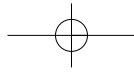
Ez a mi erősségünk.

A kurva multi

odaömleszt a sok szemetet:

vegye-vigye!

Mit tehet ezzel szemben

egy kisebb
– egy relatíve kis –
áruház?
Olyan szolgáltatást nyújt, amely
a közvetlen kereskedelmi kapcsolat
kötőerején alapszik.
A gyengeségünk az erősségünk:
hogy kicsik vagyunk,
kevesen vagyunk –
erősségünk
az emberi oldalunk!

TELJES KÓRUS: Hahó, hahó, hahó!

Hahó, hahó!!!
Emberi oldal –
oldal-
akcióóó!!!

ZÁPREL: (*tapsol*)

Rendben, mindenki munkára hát!
Fordul a Föld, és vele a világ!

Mindenki szétszéled a dolgára.

3.

A három Pénztárosnő

KÓRUS: (*mindhárman*)

Szokatlan felhők szántják az eget,
Felrajzolván a baljós jeleket.
Bámuljuk őket, s ki megfejtené,
E világra tán még meg sem született.

VALI: Az orkán kiadja rettentő dühét,
Színes zászlóink tépi szertesét,

JULI: Kinn a parkoló tábláit dobálja –
Így lépünk be az Aszpirin Havába.

ILDIKÓ: S e vészes szelek hozzánk terelik
Az új idők kalandorait.

KÓRUS: (*mindhárman*)

Tejnél, cukornál becsesebb a hit.
Üdvözljük a bátor gondolást!
Gördülj be hozzánk, izmos karjaid
Cipeljék haza a boldog tudást!

Nyit az üzlet, megjelennek az első vásárlók.

4.

Irén, Szerén, Helén

SZERÉN: Kommunikálni, tehát tájékoztatni – tájékoztatni, tehát beavatni – beavatni, tehát ajánlatot tenni! Búúú!

HELÉN: Ajánlatot tenni? Fú, kemény volt nagyon a Totya, nem?

SZERÉN: A kurrva multi! Odaömlszti a sok szemetet: boááá! Bezzeg mink tudjuk, mitől indul be a villamos...!

HELÉN: Honnan szedi ezt a sok hülyeséget szerinted?

SZERÉN: Mit tudom én. Biztos volt megint valami fejtágításon. Csapatépítő trréningen! Kurrvamulti, boááá!

HELÉN: Még jó, hogy a Gömböc nem hallotta, mert beszólt volna neki, az hétszentség.

SZERÉN: Hitet árulunk, lányok! Hosszú távú kapcsolat – hosszú távú bizalom! Kurrvamulti, boááá!

HELÉN: Na, pont a Totya beszélhetne a hosszú távú bizalomról. Tudod, nem, hogy visszajött hozzá az Eme-se? Előbb kirúgja a Totyát, aztán meg nem ám, hogy visszakérné magát, hanem visszajön csak úgy... Nagyon kemény.

SZERÉN: Hát velem próbálná meg ezt akármelyik pasi... Sírva szedné össze a golyóit. Mint a nemecekernő.

HELÉN: A nemecekernő?

SZERÉN: Ja. Az.

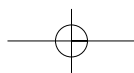
HELÉN: A nemecekernő... Attól inkább elvették a golyóit, nem-e?

SZERÉN: Na, pont ilyesmiről beszélék én is.

IRÉN: Jól van már. Elég lesz, lányok. Mindjárt itt van, szakadjatok le a témáról.

HELÉN: Miért? Nem mondtam én senkire semmi rosszat...

Záprel be.

ZÁPREL: Szétszakad a fejem, ajaj... Nem bírom a hidegfrontot. A melegfrontot jól viselem, de a hidegfront, az teljesen kikészít. A melegfront, az rendben. A hidegfront az, amit nem bírok. Van valakinél egy aszpirin vagy ilyesmi?

SZERÉN: Nem is tudom...

HELÉN: Hát ilyen izé van, főnök... Görcsoldó.

ZÁPREL: Görcsoldó?

HELÉN: Görcs. Női görcsoldó. De fájdalomcsillapító azért.

ZÁPREL: Ja. Mindegy, nem érdekes, túl-élem. Lássunk talán dologhoz. *(masszírozza a halántékát)* Nézzük az ügymenetet. Nos – Irén, a készletlista?

SZERÉN: Rajtunk maradt a sok trappis-ta.

IRÉN: Lazítsál már, Szerén. Itt a kimutatás. *(mutatja)*

ZÁPREL: Az árképzés – ó, igen, az árképzés! Felette nagy titok!

IRÉN: A szavatossági idő figyelembevételével több kategóriára bontottam az ünnepi időszakból visszamaradt készletet. Pontos listát készítettem. Ezen visszakövethető egészen a...

ZÁPREL: Igenigenigen. Nagyszerű. Átnézem, még a mai nap folyamán. *(átveszi, belelapoz)* Árleszállítások, akciók...

IRÉN: Más a formátum, mint szokott...

ZÁPREL: Azt látom.

SZERÉN: Beszart a Excel, főnök...

IRÉN: Szerén!

ZÁPREL: Jól van, azt hiszem, így is kiismerem magam rajta.

IRÉN: Majd ha a Kisgömböc visszajön, átteszi olyanba, ahogy ő szokta.

ZÁPREL: A Kisgömböc... *(a halántékát masszírozza)* Szétnegy a fejem. Régebben a hidegfront sem érdekelt, meg a meleg sem. Meg sem éreztem. De mostanában, ha jön a hi-

degfront, már egy nappal előtte... Kisgömböc, ez is milyen név már?

HELÉN: Mindenki így hívja, de hát ha nem ideges érte...

ZÁPREL: Na ja. Ezért nem – csak minden egyéb miatt. Nem? Minden egyéb miatt... Kemény nő, mi? Mi van vele, beteg még?

IRÉN: Most megy vissza kontrollra. Azt mondta, utána benéz.

SZERÉN: Szarul volt nagyon, de már nincs.

ZÁPREL: Na jó, jön, amikor jön. A Kisgömböc nélkül sem állhat meg az élet. Akciózunk, Irén?

IRÉN: Akciózunk, persze. Menjen a régi sajt kifele, de akkor még a héten bele kell olcsítani egyet. Lehet húsz százalék?

ZÁPREL: Te tudod, ezt rád bízom. *(a halántékát masszírozza)*

IRÉN: Köszönöm. Akkor húsz. Aztán a másik ez a tejital. Az a vaníliás.

ZÁPREL: Mi van vele?

IRÉN: Savanyodik. Picikét. De nem is nagyon viszi senki.

ZÁPREL: Fúj. Sztornózzuk le. Lejáratos?

IRÉN: Nem. Nem nagyon.

HELÉN: Írjuk ki, hogy gyümölcskefir.

ZÁPREL: Szerdáig akciózzuk, aztán lesztor-nózzuk. Nem? Annyit kibír, nem?

IRÉN: Kinek ki.

ZÁPREL: Jó. Menjen egy raklapra, feltornyozva szépen. Ízlésesen. Rendben? Akkor majd elviszik. Ha szépen föltornyozzuk nekik, viszik, mint a cukrot. Ha nem akarják, akkor is. Bepakolják vakon. Ugye, mit tesz a lélektan! Otthon is szívesebben veszed, ha szépen van terítve. Ízléssel. Lám, lám. Van-e még valami?

SZERÉN: Izé. Van hát. Jön az egér befele.

HELÉN: Ne má'!

SZERÉN: A Jóska kitette a ragacscsapdát, de akkor meg beleragad, aszt ott nyüszög ezerrel.

ZÁPREL: Nyüszög?
 SZERÉN: Nyüszög.
 HELÉN: Mindjárt hányok.
 ZÁPREL: Hát oldjuk meg valahogy. Ha mérget rakunk ki, elseggel minket a köjáros. Egerestül. Akkor már inkább nyüszögjön.
 SZERÉN: Azért az se olyan frankó.
 HELÉN: Basszus, akkor be nem megyek hátra!
 ZÁPREL: Jól van, hát valamit csak kell csinálnunk vele. Ha nyüszög, akkor nem futkorászik. Valamit valamiért. Majd a fiúk összeszedik. Ugye, Irén, elintézed velük?
 IRÉN: Persze. Majd én szólok nekik.
 ZÁPREL: Remek, köszönöm! A sorvégeken kinn vannak az e heti szállítványok?
 IRÉN: Kinn van az e heti.
 SZERÉN: Viheti, eheti.
 ZÁPREL: Ne fárassz, Szerénke! Még csak te kellesz a hidegfrontra. A sorvégekre figyeljétek oda, külön szerződésünk van a kiemelt helyekre.

Kintről üvöltés. Föltűnik a Tolvaj – harmincas-negyvenes férfi –, akit Hauser vezet a karjánál fogva.

HAUSER: ...hogyan szíveskedjen ráncolozni ezt a néhány percet. Azt hiszem, mindannyiunk érdekében jobb, ha tisztázzuk ezt a dolgot...
 TOLVAJ: Mít tisztázol te, öreg! Tudod, mit tisztázol? Nem tisztázol te semmit. Vásároltam, fizettem, aszt kész. Most pedig engedjél el! De rögtön!
 SZERÉN: Na, kezdődik a munkahét...
 HAUSER: Csak mozizunk egy kicsit. Nem tart sokáig. Megnéznénk ezt a kis felvételt, aszt jó van.
 TOLVAJ: Mít nézünk? Nincs rajta mit nézni. Ehhez nincs jogod. Fel fog-

lak jelenteni. Eressz már el, baszod!
 HAUSER: Nyugalom már, nyugalom!
 TOLVAJ: Engem te ne nyugtatgassál! Milyen jogon fogod le a kezemet? Rohadék. Milyen jogon nyugtatgatol? Eressz már el, hé! Eressz már el, hé!
 HAUSER: Mitől ideges, ha nincsen semmi baj? He?
 TOLVAJ: Hát fogod a karomat, bazmeg! Attól vagyok ideges, bazmeg!
 ZÁPREL: Khm. Uram, ígérem, hogy a munkatársaink nem fogják a kelle-ténél tovább föltartani. A biztonsági kamera felvétele mindent tisztázhat, és abban az esetben, ha...
 TOLVAJ: Ismerem a jogaimat. Szétszoptalak titeket, bazmeg! Abban az esetben!
 HAUSER: Na, jó lesz már...
 TOLVAJ: Rátok küldöm a rendőrséget, öreg! Én itt egy vásárló vagyok. Jogom van vásárolni, mint bárki másnak. Rohadt fasiszta burzsuj banda. Rátok küldöm a rendőrséget!
 ZÁPREL: Khm. Önnek ezt persze joga van megtenni. Amennyiben alaptalannak bizonyulnak a vádak...
 TOLVAJ: Nem tudod, öreg, ki vagyok! Velem pofára estek, öreg!
 SZERÉN: De nagyon mondja már...!
 HAUSER: Pofára esel még te is, haver. Csak odafigyelj.
 TOLVAJ: Ne lökdöss, tetű! Tudod, ki vagy te? Tudod-e te, hogy kivel kezdesz? He? Nem lesz könnyű menet, dagadt burzsuj!
 ZÁPREL: Ebből elég lesz. Megnézik a felvételt, és...
 TOLVAJ: Tetű vagy te is, bazmeg! Itt tetveskedsz, meg izélgetsz másokat, ahelyett, hogy kezdenél valamit az életeddel! Rohadt csaló rablóbanda! Kilopjátok a pénzt az ember zsebéből. Belőlem éltek, vágod? Én vagyok a vásárlótok, belőlem éltek, baszod!

ZÁPREL: Hagyjuk ezt. A munkatársaim alapos ok nélkül senkit...

TOLVAJ: Baszogatol másokat, ezért fizetnek, he? A baszogatásért? Kezdjél már magaddal valamit! Itt ülsz a trónon, és nézed, ahogy mások bepiszokolják a kezüket? Őket baszogasd, ezeket a kis macákat, öreg, ne engem!

ZÁPREL: Kikérem magamnak ezt a hantgot...

TOLVAJ: Három macád van, ők nem elegke-e baszogatni, he? Őket izélgessd, ne engem! *(Irén felé int)* Ezt a kicsi bögyöset!

Egy ütemnyi csönd, aztán egyszerre.

ZÁPREL: Elég legyen ebből! Ami sok, az sok!

IRÉN: Vigyed már innen! Vigyed a fenébe!

TOLVAJ: Kicsinállak, öreg! Ne tudd meg, hogyan fogsz te sírni... Eressz már el, hé! Nem csináltam semmit. Bejöttem vásárolni, nem csináltam semmi törvénybe ütközőt. Segítség, fasiszták!

Hauser hátracsavarja a karját, a Tolvaj felüvölt. Elcipelik. Zavart csönd.

IRÉN: Mekkora parasztlak vannak!

ZÁPREL: De mekkorák.

HELÉN: Lopott a köcsög. Látszik a fején.

ZÁPREL: *(zavarban)* Na jó. Izé. Irén, kérelek, a sorvégeket majd ellenőrizzettek, jó? A sorvég... ööö... A sorvég nagyon fontos. *(El.)*

IRÉN: *(zavarban)* Rendben, meglesz.

Csőnd.

HELÉN: Lopott a köcsög. Fel lehet ismerni az ilyet.

SZERÉN: Aha. Szerintetek?

HELÉN: Öööö... Dévédét. Melgibsonosot.

SZERÉN: Dévédé. Irén?

IRÉN: Tudom én? Pia. Kis üveg pia.

SZERÉN: Dévédé, pia. Írod?

HELÉN: *(elővesz egy blokkötömböt)* Felírtam. Hozzád mit?

SZERÉN: Ööö. Koton?

IRÉN: Jaj, Szerén!

HELÉN: Bírnád, mi? A Jóska ráhúzná odabenn a fejére...

SZERÉN: Írjad, hogy koton. Az ilyenek azt lopnak. Nincsen hova tenni nekik a tesztoszteronjukat.

IRÉN: *(nevet)* De hülye vagy!

HELÉN: Koton... Dévédé, pia, koton.

SZERÉN: Azért a Jóskával még szerencséje van.

IRÉN: Már miért?

SZERÉN: Hogy nem a Gömböc kapta el.

HELÉN: Fú. Az tényleg. Az aztán leharapta volna a fejit.

IRÉN: Az igaz.

HELÉN: Emlékszetek? Nála a múltkor se volt vámvizsgálat. Kameranézés, meg ilyesmi.

SZERÉN: Leüvöltötte a pasi fejét. Kinn, a vevősor előtt. Meg mindenki előtt. Nem volt semmi tisztelt uram, meg semmi, hogy szíveskedjék így meg úgy. Semmi lacafaca.

IRÉN: Igen, az kemény volt.

SZERÉN: Még a gatyáját is letolatta volna vele. De a szerencsétlen is kikapolt inkább mindent. Gurultak szanaszét a kis konzervek! Szardellakarikák!

HELÉN: Nem szerencsétlen az. Szemét genyók. Azért csórnak, mert rá vannak izgulva. Nem ám kifli kell nekik, meg tejföl, ugye. Nem a vacsorára gyúrnak.

SZERÉN: Hát nem. Szardellakarikák...! Fúj. Azt hittem, ott megyek le hídba mindjárt.

HELÉN: Mert ha azért csinálnák, hogy éhesek, még azt mondanám, hogy okés. De nem ez a szitu.

SZERÉN: Nem éhesek?
 IRÉN: Éhesek ezek, csak nem ételre.
 Nem ételre éhesek.
 HELÉN: Tudod, mik ezek? Perverzek
 szerintem. Kleptomániákusok. A
 lopástól megy föl nekik az adrena-
 linjuk. Erre izgulnak föl. Szerintem.
 SZERÉN: Mire? Szardellára?
 IRÉN: Na jól van, lányok, kezdetek fá-
 rasztóvá válni. Cigiszünet.

5.

*A három Pénztárosnő, ironikus előadás-
 ban.*

VALI: Megvallattak, hogy vérzett a
 husunk.
 Elvtársunk, ki még sétálsz, mint a
 fény,
 gondolj reánk, kik fel-le futkosunk
 és messze nézünk cellánk
 szögletén.
 Lágyult az izmunk, fekhelyünk
 kemény,
 eledelünket kiköpi a szánk,
 gyomor- s tüdőbajt ítétek reánk
 s ha nem pusztulunk,
 elpusztítanak.
 Még harcolunk, de testünk oly
 sovány.
 Testvér, segítsd a lebukottakat.
 JULI: Otthon a tűzhely hűvös és repedt,
 hideg fazékban készül az ebéd:
 a csarnok nyirkos kövéről szedett
 kis káposztalevél és hulladék.
 Az asszony szédül, szidja gyerekét
 s a szomszédné a ganganon kiabál,
 hogy tőlünk sosem kapja vissza
 már
 az ujjnyi kevés lámpaolajat.
 Tél lesz, ragyog a fagy s az éhhalál.
 Testvér, segítsd a lebukottakat.

ILDIKÓ: Gondoljatok a bűdös kiblire,

mely ködgomolyban küld új
 nyavalyát.
 Adjatok szappant, lóhúst s télire
 apadt testünkre adjatok ruhát.
 Küldjetez könyvet, bármily
 ostobát,
 mert megőrjít a patkánypuha éj,
 az asszony nélkül gyötrő szenvedély.
 Enyhítsd kínunk, ha munkás vagy
 s szabad,
 Elvtárs, hisz te vagy a Vörös Segély!
 Testvér, segítsd a lebukottakat.

MINDHÁRMAN:

Küzdünk híven a forradalomért,
 nem halhatunk meg, élnünk kell
 tovább.
 Zizegve várnak a röpcsik, a hék
 s éhbérrel várnak mind a burzsoák.
 A mozgalom vár, munka és család,
 míg megbukik a kizsákmányolás,
 sarló villan, lesújt a kalapács
 s börtönről, gyárról lehull a lakat.
 Éljen a Szovjet, a munkástanács!
 Testvér, segítsd a lebukottakat.

6.

*Cigarettazásra kijelölt hely hátul, a raktár
 mögött. Irén, Helén, Szerén és Cigány ci-
 garettaznak, Hauser érkezik.*

SZERÉN: Ohohó! Hírnök jó pihegve...
 Na, mi van, Jóska? Bebukott az ür-
 ge?
 HAUSER: Szerinted? Be hát. Meg meg is
 botlott szegény. Mondtam neki,
 hogy nézzen a lába elé, ő meg di-
 rekt nem nézett oda. Beütötte csú-
 nyán a fejét.
 HELÉN: Hehe. És mi volt az? Mi volt nála?
 HAUSER: (rágyújt, elteszi a gyufát, olyan
 mozdulatot tesz, mintha a kezét mos-
 ná) Dévédé. A Passió.
 HELÉN: (tapsikol) Bingó! Melgibson!
 Ugyeugyeugye!

IRÉN: Nálad a pont!

SZERÉN: Nagyon tudsz te valamit, Helén!

HELÉN: *(előveszi a blokkötömböt)* Írom is. Mindjárt írom is felfelé! Vezetek most már rendesen!

SZERÉN: Mert mit tesz az emberismeret!

CIGÁNY: Azon gondolkozom, hogy vajon minek lopta el? Hitbuzgalomból?

HELÉN: Mert perverz. Mert élvezi a csórást, azért.

CIGÁNY: Úgy értem, arra volnék kíváncsi, hogy miért pont *ezt* lopta el.

SZERÉN: Gyűjtő biztos. Filmrajongó. Vagy csak lopni akart, és mindegy volt neki.

CIGÁNY: Nem tudom, tényleg nem tudom.

HAUSER: Ellopta, hát ellopta. Most egy darabig biztosan elment a kedve tőle.

IRÉN: Hát sok könnyet azért ne ejtsünk érte. Oltári nagy paraszt volt.

SZERÉN: Jajaja. Hogy „kicsinállak, öreg”! Meg hogy „szétszopatlak, baszod”! Osztotta rendesen.

HAUSER: Nem oszt, nem szoroz. Ha ő így, én is úgy. Meg lehet beszélni kulturáltan is a dolgokat. Velem meg. Nézze, uram, ez meg ez van a zsebében, pakolja ki kérem. Jegyzőkönyv, kalap-kabát, jóéjcsakát. De ha valaki emberkedik, akkor nehogy már neki álljon följobb. Akkor én se úgy állok majd hozzá, nem igaz?

HELÉN: Jajaja. Ezer százalék.

SZERÉN: Aszondja: „engem te ne nyugtatgassál”! Meg hogy „te azt nem tudod, ki vagytok”! Mer már ki lenne ugyan?

HELÉN: Jajaja. Meg hogy „tetű vagy, öreg”, meg hogy „fasiszták”!

CIGÁNY: Ilyeneket mondott?

SZERÉN: Mondott az mindent. Azt ki-

bálta, hogy minket dugogat a Záprel Totya. Fú, nagyon ciki volt.

HELÉN: Jajaja. Hogy „három macád van, öreg, ezeket izélgesd, he”!

CIGÁNY: Nem mondom...

HELÉN: Meg hogy izé... *(Irénre pillant)* Mindegy.

SZERÉN: Izé. Azért a Totya fejét is látni kellett volna! Akkorára dagadt, mint egy dinnye.

HELÉN: Zavarba jött a nagyfiú.

IRÉN: Hagyjad már. Tényleg kínos volt nagyon.

SZERÉN: Szegény főnök. Hát mindenestre húzott is el gyorsan...

HAUSER: Bejött hozzám később. Megkérdezte, hogy mit találtam a fickónál. Mondtam neki, hogy egy dévédét lopott el. Aztán megkérdezte, hogy mi történt. Mondtam, hogy kihívtam a rendőrséget, jegyzőkönyvet vettek fel, feljelentést tettünk, a szokásos. Meg hogy elesett szegény, beütötte a fejét. Tudjátok mit mondott? Megkérdezte, hogy hányszor ütötte be. Most képzeljétek el! Hallani akarta a részleteket!

SZERÉN: Ne már! A főnök?

HAUSER: Eddig sose csinált ilyet. Sőt. Sosem akart tudni semmit, ha volt egy kis baleset. Csak hümmögött meg krárogott összevissza.

HELÉN: Fú, akkor tényleg mélyre mehetett a Totyának. De vajon mi? A dugásos duma? Ööö... izé.

SZERÉN: Hát tudtuk róla, hogy egy kicsit prúd a lelkem. De a részleteket hallani... Mire volt kíváncsi?

HAUSER: Hát mire. Hogy hányszor kapott, meg hogy hogyan. Nem sokszor egyébként. Adtam neki kettőt-hármat, rögtön csöndben lett. A szarházi.

SZERÉN: Na, de azt kérdezte a Záprel Totya, hogy hogyan verted be az orrát?

HAUSER: Hagyjuk már ezt. Megbotlott, elesett. Nem kell mindenből operát írni.

SZERÉN: Nem is az érdekel, hanem a Totya...

IRÉN: Tényleg hagyjuk már, Szerén. Nincs jól a Totya, tudod te is.

SZERÉN: Visszajött hozzá az Emese. Azóta ideges. Fura, nem?

HELÉN: Ja. Furának fura.

SZERÉN: Amikor elment tőle, akkor volt a nagy tragédia, meg minden. Most meg visszajött az Emese. Hogy újakezdik, nulláról. Na persze. De igazából nincsen olyan, hogy nulláról, nem? Mi az, hogy nulla?

Csend.

HAUSER: Az szerintem nem is szám.

HELÉN: Mindegy. Azt hiszi, hogy újjászületett, közben meg nincsen újjászületve, aztán ettől van benne a feszkó. Szerintem. Hogy boldognak kellene éreznie magát. Aztán nem érzi, vagy nem úgy. Nem pont úgy.

IRÉN: Mindegy, hagyjad. Most rendezik a dolgokat, már ha rendezik, aztán nem hiányzik neki, hogy még az ilyen idioták is izélgessék. Nem egyszerű neki se. Ugye.

SZERÉN: Az rendben is van. Meg hogy visszajött neki az Emese, meg minden. Csak azt nem értem, hogy miért lett kíváncsi rá, hogy a Jóska hogy rendezte le a fickót. A Totya nem olyan.

HELÉN: Na ja. Ha olyan lenne, akkor meg bement volna ő is csavarni a tőkén egyet-kettőt, nem?

CIGÁNY: Ez tényleg furcsa.

HAUSER: Hagyjuk már ezt. Figyelj, Irén, kiraknám záráskor a ragacs csapdákat, aztán reggel összeszedjük őket. Jó?

HELÉN: *(megborzong)* Na, ez a másik. Akkor én holnap megvárlak titeket kinn a parkolóban. Be nem megyek addig...

HAUSER: Ugyan már. Összeszedjük őket, aszt jól van. Öt perc az egész.

HELÉN: Nem az öt perc, Jóska. Csak az, hogy én ezt nem bírom.

SZERÉN: Rosszul van a Helén tőlük.

HAUSER: Mitől? De hát még nem is büdösek.

HELÉN: Élnek, Jóska, hát nem érted? Élnek.

HAUSER: Pont ezen próbálunk segíteni.

HELÉN: Bazdmeg. Jaj, bazdmeg, bazdmeg...

Ütemnyi csönd, Hauser értetlenül a többiekre pillant, amikor nyílik az ajtó. Megjelenik Kisgömböc, a retiküljében keresgél.

KISGÖMBÖC: Szevasztok, basszus, ott hagytam a cigim. Anyám, de súlyos nap ez. Szétmegy a fejem. Adjon már valaki egyet!

IRÉN: Á, Gömböc!

SZERÉN: Szia, Gömböc!

HAUSER: *(cigarettával kínálja)* Ez jó lesz?

KISGÖMBÖC: Jó hát. Kösz. *(rágyújt)*

IRÉN: Na mi az? Mit mond az orvos? Rendben vagy?

KISGÖMBÖC: Á, nem tudnak semmit. Azt mondják, nem mutatnak semmit se az eredmények. Hogy csak kimerültség, meg hogy pihenjek. Jó vicc. Most akkor szerinted hogyan pihenjek, ha teljesen ki van a belezetem? Pihenjek, mi? Á, fizeted a ceheet, aztán meg ha baj van, elhajtának frankón. Majd pont pihenni tudok. A Totya benn van?

SZERÉN: Bennek benn.

KISGÖMBÖC: Meg ez az idő is. Kiborít teljesen. Felnézel az égre, és szédülni kezdesz. Hányinger az egész.

CIGÁNY: Van benne valami. Esténként

elnézem őket fentről, a kilencedikről. Onnan nagyon jó a kilátás. Látom az egész lakótelepet, de még a főútig is ellátsz, meg azon túl is. És akkor olyan, mintha egy nagy rakat dominó állna egymáson, és éppen akarnának borulni fölfele! Elszédülök tőle teljesen.

HELÉN: Fú!

KISGÖMBÖC: Mondom én. Nem lehet ép ésszel kibírni.

CIGÁNY: Nem tudom, nekem valahogy mégis tetszik. Jönnek a fények, olyan furcsa, alacsony szögben süt be a nap, és akkor mintha dőlni kezdene minden. Mint a dominók. Meg az a lilás-vöröses szín hozzá...

HELÉN: Tisztára ijesztő. Mint valami filmen.

CIGÁNY: Lehet. Nem tudom.

HAUSER: Az a vicc benne, hogy ami ijesztő... Ami ijesztő, hát azért abban is lehet valami izé. Valami kraft, nem? Abban, ami félelmetes. Nem? *(csönd)* Mint amikor húst klopfolsz. Nem?

HELÉN: Ja. Mint a Passióba. Bár én azt nem annyira szeretem.

SZERÉN: Szerintem az azért súlyos. Nem is ijesztő, inkább gusztustalan. Mi abban a szép?

HAUSER: Hát nem is pont arra mondtam. De végső sorba arra is igaz. A Passióra. Nézd, ha te bejössz velem a kameraszobába, és végignézed, ahogy... Szóval, ahogy egy ilyen szarrágó beüti a fejét, hát az nem fog neked tetszeni. Nem úgy nézed, mint egy filmet, érted? Vagy mint a Helénke a ragacscsapdát...

HELÉN: Jaj, ne már...

SZERÉN: Miért, a Jézuskrisztussal más?

HAUSER: Nem az, hogy más. Vagyis persze, hogy más. Ha a Passiót nézed, akkor egy filmet nézel, nem? Úgy van megcsinálva, hogy szép

legyen. Nem úgy, hogy tetszik, de mégis valahogy... Valahogy muszáj nézni.

IRÉN: De mit? Hogy keresztre feszítik?

CIGÁNY: Én értem, hogy mire gondolsz Jóska.

HELÉN: Én nem is tudom. Ami ijesztő meg ronda, az hogyan lehet szép? Vajon.

CIGÁNY: Hát például ezek a felhők este. Ijesztő is, ha úgy akarom. És mellette szépek is – vagy legalábbis nekem tetszenek.

SZERÉN: A felhők szerintem más, mint egy film. Meg ami a természetben van. Amikor tavalyelőtt Svájcba voltunk a vízesésnél, akkor is majd beszartam, de azt nem mondanám, hogy mert csúnya volt. Ijesztő volt, de... Mondjuk, szépnek se mondanám. De mégsem attól szartam össze magam, mert ijesztő, hanem mert... Jaj, de nehéz elmondani! Szóval nem az volt, hogy félttem volna, pedig amikor ott áll az ember a vízesés mellett, akkor tényleg nem fér egy zabszem se a seggébe. De nem azért, mert fél. Mert hát amitől igazán félsz, arra... Arra nem mondhatod te sem, hogy szép meg izgalmas...

IRÉN: A Passió azért más, mert több minden van benne. A Passióban van szomorúság is. Nem csak az ütlegelés, meg a trancsír. Meg a klopf.

HELÉN: Mondjuk, tanulságosnak tanulságos. Hogy látni, hogy milyen volt a Jézuskrisztusnak. Hogy tényleg milyen kemény volt. De azért nem az esetem...

KISGÖMBÖC: Szívem, neked az is bőven sok, ha randán beszélnek egy moziban. Igaz, te valamiért olyankor is a szemedet takarod el...

HELÉN: Jól van, na! Mert az meg olyan hülye érzés, nem? Hogy veszi ki az

magát. Nem azért nézel filmet, hogy ott bazmegeljenek. Azt hallasz eleget itten is, nem?
SZERÉN: Mert túlérzékeny vagy, Helénke. Eszem a gyöngö szívedet.
IRÉN: Igen, van benne valami

szomorúság...
A Szűzmáriában.
Nem?
Addig ijesztő a film, onnan meg tisztára...

Tisztára szomorú.
Hogy ott van a fia a keze között.
Hogy ott hal meg neki, ő meg...
Ő meg végignézi.
Aztán leveszik a keresztfáról, és ott van a keze között.
Azért ez szomorú, nem?
És ettől szép, nem csak a veréstől.
Hogy ott van neki a fia, hogy szerette őt, ő meg...
ő meg elmegy.

Ez azért szép szerintem.

CIGÁNY: Igen, a piétától szép. Piéta nélkül csúf dolog egy kivégzés.

Kisgömböc meglepetten pillant rá. Rövid hallgatás.

HAUSER: Mondjuk ha az anyja ott van, én se ütöm meg egyiket se.

KISGÖMBÖC: *(hangosan fújtat)* Tudod, mit, Jóska? Ha legközelebb elkapsz valakit, tegyél a fejére töviskoszorút, bazmeg. Akkor aztán olyan szép lesz, hogy még belépőt is szedhetsz rá. *(ideges mozdulattal elnyomja a cigarettát)* Na jó. Nekem most a Totya kell. Csak beugrok. Merre van?

IRÉN: Elöl a boltban.

Kisgömböc el.

HAUSER: Húha. Töviskoszorú. Hú, de paprikás ma.

HELÉN: Nincs jó napja, annyi látszik.

SZERÉN: *(cinkosan összenéz Helénnel)* Gurult, gurult a kisgömböc, gurult, gurult...

HELÉN: Gurult, gurult hegyen-völgyön át, egészen addig, amíg...

SZERÉN: Egészen addig gurult, amíg szembe nem találkozott...

HELÉN: ...Záprel Totyával!

MINDKETTEN: Hamm, bekapta!

7.

A három Pénztárosnő, mindegyik pénztár előtt vevősor. Mindenki lassított felvétélként mozog. A Pénztárosnők a szövegük alatt elhúznak egy-egy árut az érzékelő fölött, úgy, hogy a szövegrész végén pittyen a leolvasó.

VALI: Rohanó felhők, hamuszürke ég – leplet borít ránk az égi szürkesség.

JULI: Kinn elrejtőzik minden, ami él – a kirakatokat csapkodja a szél.

ILDIKÓ: Az orkándzseki, a gyapjúkabát behozza a nagy eső szagát.

VALI: Itt benn meleg van, szellős és világos, rajtunk keresztül lélegzik a város.

JULI: Itt benn az ember emberrel rokon, s rendet talál a tömött polcokon.

ILDIKÓ: Ellenszegül az elemek szavának, a nehéz napokra betáraz magának.

8.

Bejön Záprel az anyagmozgatókkal, akik egy targoncán konzerveket hoznak. Ők normális tempóban mozognak, a háttérben lassításban folyik a némajáték, sűrű pittyenésekkel tarkítva. Egy tempóval később Kisgömböc is érkezik.

ZÁPREL: *(a halántékát masszírozza, mindvégig a jelenet során)* ...a hidegfrontot nem. A melegfrontot meg sem érzem, de a hideget nem bírom egy ideje. Régen meg sem éreztem, de újabban sajnos... Újabban nagyon megkínlódok vele. Hát, az idő, ugye. Ez az átkozott hidegfront. Akkor ide. Ide.... Ide... Ide... Ide szépen betoljátok, és aztán innen szórjuk ki oda meg oda, a sorok végébe. Tegyétek ki az egészet, aztán ha kell még, akkor hozzátok ki hátulról. Jó? Hát akkor rajta. Rajta, rajta!

Az anyagmozgatók nekilátnak a pakolásnak.

KISGÖMBÖC: Helló, főnök. Már nem tudtam, hol lehetsz. Kerestelek mindenütt, a végén meg kiderül, hogy dolgozol.

ZÁPREL: Khm... Hát dolgozom: bocsánat. Jobb híján éppen. Te mikor jöttél? Meggyógyultál?

KISGÖMBÖC: Á, lószart. Csak már így is eleget lógtam otthon, nem? Gondoltam, beugrok. *(az anyagmozgatók felé biccent)* Hát ezek meg mi a túrót csinálnak itt?

ZÁPREL: Hogyhogy mit? Pakolnak.

KISGÖMBÖC: Azt látom, hogy mit, de miért ezt pakolják?

ZÁPREL: Szerződés van a sorvégekre. Tudod: *kiemelt helyek.*

KISGÖMBÖC: Nem mondd. De miért fullosan? Ki kötött fullos szerződést a sorvégekre?

ZÁPREL: Nem tudom. Biztos az Irén intézte. Amíg nem voltál benn.

KISGÖMBÖC: Na jó, ez hülyeség. Szedjétek le a két felső sort!

ZÁPREL: Szerződés van rá, Kisgömböc.

Az összes sorvégre, fullosan.

KISGÖMBÖC: Az Irén ilyen idióta szerződést kötött? Azért megnézném előtte.

ZÁPREL: Nem tudom. Nézd meg, ha gondolod. Ezért jöttél be? Hogy megnézd a sorvégeket?

KISGÖMBÖC: Hát nem pont ezért. De ha már kérdezed, akkor mutatnék neked valamit. Tegnap kaptam. *(elővesz egy levelet)* A számviteltől.

ZÁPREL: Mi az?

KISGÖMBÖC: Egy frankó kis levél. Magyarázós levél.

ZÁPREL: Micsoda?

KISGÖMBÖC: Hát ilyen megmagyarázós levél. Tudod, megjött az utalás. A programozós melóért. Amit az ünnepek előtt csináltam.

ZÁPREL: Persze, már ideje is volt. És mi a baj?

KISGÖMBÖC: Mi a baj? Az a baj, hogy ez így egy eléggé nagy átbaszás. Dolgozok egy hónapot a cuccon, a rendes napi melóm mellett, és akkor ez van.

ZÁPREL: De mi van? Megegyeztünk a díjazásban, nem?

KISGÖMBÖC: Meg, persze. Meg hogy külön szerződésben fizeted ki.

ZÁPREL: De megjött a pénz, nem?

KISGÖMBÖC: Meg, de mennyi?!

ZÁPREL: Na, mutassad csak. *(átveszi a levelet)* Tisztelt izé satöbbi. Pam-pam-pam – kelt levelére tájékoztatásul közlöm, hogy a megbízási szerződéséhez tartozó nyilatkozatot ugyan még tavaly töltötte ki, de a szerződés idén került az osztályunkra, így adóját az idei jogszabályok alapján kell levonnunk. Ön az általános szabály szerinti adóelőleg-levonást jelölte meg, s ennek értelmében a bruttó összeg 90%-a képezi az adó- és járulékalapot. Az idei évtől azonban érvénybe lép egy adóalap-kiegészítés is, amely az adóalapot további 27%-kal növeli. Tehát a 132.000 forintnak az adóalapja 118.800 forint, plusz ennek a

27%-a, azaz 32.076 forint. Ebből következően az Ön teljes adóalapja 150.876 forint.

KISGÖMBÖC: Százötven az adóalap. Százharmincas kifizetés után. Vágod?

ZÁPREL: Várj egy kicsit. Ööö. Az általános szabály szerinti adólevonás pedig a magasabb adókulcsot jelenti, ami idén 32%. Mindezt figyelembe véve 48.280 forint adólevonásra került sor, amihez hozzájárul még 4 plusz 2% egészségbiztosítási járulék, valamint 9,5% nyugdíjjárulék. Ez utóbbi két tétel – melyek alapja csak az említett 118.800 forint – összesen 14.880 forint, amely a 48.280 forint adólevonással együtt csökkentette a fizetendő összeget. Megértésében bízva, tisztelettel satöbbi.

KISGÖMBÖC: Vágod, basszus? Százharminckettő bruttóból maradt szűk hatvankilenc. Mindezt figyelembe véve.

ZÁPREL: És én most mit csináljak, Kisgömböc?

KISGÖMBÖC: Szerinted normális ez?

ZÁPREL: Nem, szerintem sem normális. Nem normálisak az adószabályok. De én mit tudok ezzel csinálni?

KISGÖMBÖC: Abban egyeztünk meg, hogy száz nettót kapok. Hogy így hozzátok ki.

ZÁPREL: Abban egyeztünk meg, de látod, hogy idén került be a szerződésed a rendszerbe. És az új évtől változott az adózási rend. Erről aztán tényleg nem én tehetek.

KISGÖMBÖC: Nem, erről nem tehet senki sem. Csak én szopok egy nagyot.

ZÁPREL: Ami pénz volt rá, azt kifizettük. Most már csak mondd meg, hogy innentől fogva én mit tudok csinálni. Az adótörvényeket meg nem én hozom. Ha nem tetszenek, menj el szavazni, válassz egy másik

kormányt, az majd másfajta törvényeket hoz.

KISGÖMBÖC: Bazd meg, Totya. Most komolyan beszélsz? Nem hiszem el.

ZÁPREL: De hát mit nem hiszel el, a francba is?

KISGÖMBÖC: Például azt, hogy ennek az egésznek el kellett feküdnie idénig. Hogy ennyit tököltetek vele. Kész voltam a melóval november elején.

ZÁPREL: Igen, aztán elkerült a központba, a gazdasági osztályra, aztán most ért vissza. Mégis, mi a fenét csinálhattam volna?

KISGÖMBÖC: Mozdulhattál volna, Totya. Rámozdulhattál volna november elején. Aznap, amikor leadtam a munkát.

ZÁPREL: Rámozdultam, amikor tudtam. Jöttek az ünnepek. Meghalni se volt időnk.

KISGÖMBÖC: Már bocsánat, de meghalni *nekem* nem volt időm. Végignyomtam a műszakokat, túlóráztam is rendesen, és emellett megcsináltam ezt a kurva programfejlesztést. Amit, megjegyzem, biztosan gyorsabban és profibban megcsinált volna egy külsős cég. Ötször ennyiert, Totya. Hatszor ennyiert.

ZÁPREL: Nézd, szerződést kötöttünk. Megegyeztünk az árban. Te elvezted a melót, én kifizettem a pénzt. Az, hogy a szerződésed az idén került oda a gazdaságisokhoz, az nem az én saram. Vismajor.

KISGÖMBÖC: Vismajor, Totya? Vismajor? Eszem-faszom megáll. És ha már ennyire belefutottunk a jogi szórszálhasogatásba, akkor elmondanám, hogy a szóbeli megállapodás is kötelező érvényű. Ha nem tudnád. Kötelező, érted? Megegyeztünk a nettó összegben. A kezdetet adtad rá, Totya!

ZÁPREL: Hát ezt most már én nem hi-

szem el. Most mi a büdös francokat akarsz? Harmincat buktál a bolton? (*hallgat*) Tudod mit, odaadom. Gyere, kimegyünk az automatához, most rögtön kiveszek neked a saját számlámról harmincezet! Ha ez megnyugtat. De komolyan mondom. Nem vicc. Odaadom kézbe. Nem viccelek. Gyere.

KISGÖMBÖC: Baszódj meg.

ZÁPREL: (*csöndesebben*) Komolyan beszélek. Gyere, tényleg adok neked harmincezer forintot. Aztán zárjuk le ezt az ügyet. (*hallgatás*) Na, gyere. Ha ez boldoggá tesz, kiveszem, elviszed, felejtjük el. Nem érek rá sokáig. Nekem még ezer dolgom van ma.

KISGÖMBÖC: De nagy egy görény vagy te.

ZÁPREL: Aha. Értem, görény. Legörényezel. Szaros harmincezerért átharapod akárkinek a torkát, Kisgömböc?

KISGÖMBÖC: Neked szaros, bazmeg. Tudod jól, hogy mennyit viszek haza. Nagy egy görény vagy.

ZÁPREL: Jó, ha görény, akkor görény. Túlélem. De azért beszéljük már meg ezt a dolgot. Mert itt nem ám a harmincezerről van szó. Nem bizony.

KISGÖMBÖC: Nem-e?

ZÁPREL: Nem ám. Sőt, mást mondanék! Még az is lehet – még az is meglehet, hogy igazad van. Bizony, igazad. Elvégezted a melót, és kevesebbet kaptál, mint amire számítottál.

KISGÖMBÖC: Mint amit megígértél, Tótya. Nagy kettő.

ZÁPREL: Kevesebbet kaptál, rendben. Szar ügy. De figyelj egy kicsit: nem én tehetek róla, nem is a gazdaságisok tehetnek róla, nem is a Mikulás tehet róla. De nem is erről a nyomorult harmincezerről van itt szó szerintem.

KISGÖMBÖC: Miről van szó szerinted?

ZÁPREL: Arról van szó, hogy elfogadhatatlan, amit csinálsz.

KISGÖMBÖC: Ez kezd érdekes lenni. Mit is csinálok én pontosan?

ZÁPREL: Elharapod a kurva torkát bárkinek. Bármiért. Azt csinálod. Meg se mukkan, te meg már ugrasz is neki. Ezt csinálod folyton.

KISGÖMBÖC: Aha. Értem. Átnyomtak harminc ronggyal, és még én vagyok a hunyó. Érdes a modorom, mi?

ZÁPREL: Ne haragudj, nem vagyok humoromnál ma. Arról van szó, Kisgömböc, hogy nehéz veled együttműködni, épp az ilyen jelenetek miatt.

KISGÖMBÖC: Jelenetet rendeztem volna? Mégis, mit kellett volna csinálnom? Jó pofát vágnom az egészhez? Még meg is köszönöm talán?

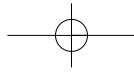
ZÁPREL: Figyelj, lehet, hogy ebben a konkrét dologban részben – részben! – igazad van. Valóban: kevesebbet kaptál kézhez, mint amennyire joggal számíhattál. De az összes többiben – az összes többiben nincs igazad.

KISGÖMBÖC: Milyen összes többiben nincs igazam?

ZÁPREL: Elmondom még egyszer, lassan, tagolva. Még egyetlenegyszer. Tehát: nem én tehetek róla, hogy későn ért oda az az istenverte papír. Lehet, hogy a számvitelen fektette el valami maca. Ezt itt és most nem tudjuk megállapítani. Ha akarod, utánakérdezek, hogy mikor ment el tőlünk. De könyörgöm, ne borítsd itt ki rám az egész lavórt!

KISGÖMBÖC: És akkor mi is az az összes többi, amiben nincs igazam? Erre még azért nagyon kíváncsi lennék.

ZÁPREL: Abban nincs igazad, Kisgömböc, hogy mindenkinek leüvöltöd a

fejét az első blikkre! Ez az, ami tényleg egészen elképesztő!

KISGÖMBÖC: Vagyis részben talán igazam van, amblok pedig kurvára nincs igazam. Értem. Szép gondolatmenet volt nagyon, Totya, gratulálok tényleg.

ZÁPREL: Nagyon kérek, hogy ne gúnyolódj. Most ez az, ami nagyon nem hiányzik. Mi idebent éppenséggel kidolgoztuk a belünket az ünnepek alatt. Kőkemény volt. Tartottuk a frontot éppenséggel.

KISGÖMBÖC: Ja, tartottad. Az Irénnel.

A háttérben elhallgat a pittyegés, a háttérfigurák mozdulatlaná válnak.

ZÁPREL: Ha tudni akarod, éppenséggel az Irénnel. Ő vette át a munkádat, és nem volt neki sem egyszerű.

KISGÖMBÖC: Nem volt egyszerű. Jól dolgozott az Irén?

ZÁPREL: Na, *most* hagyjuk ezt abba.

KISGÖMBÖC: Jól dolgozott, Totya?

ZÁPREL: Befognád végre a szád?

KISGÖMBÖC: Most mit vagy úgy oda? Csak megkérdeztem, hogy milyen volt az Irénke. Nem gondoltam semmi rosszra. Totya.

A háttér újra mozogni kezd, pittyegés folytatódik.

ZÁPREL: Irén kőkeményen dolgozott. A te munkádat is ő látta el, úgyhogy most nagyon szépen kérek...

KISGÖMBÖC: Merthogy én meg feküdtem odahaza. Beteg voltam, ha nem tűnt volna fel. Azért nem dolgoztam. Kőkeményen.

ZÁPREL: Beteg voltál.

KISGÖMBÖC: Beteg.

ZÁPREL: Beteg.

KISGÖMBÖC: Bazmeg, beteg voltam. Holnap me-

gyek kontrollra, bazmeg, ide dugom az orrod alá!

ZÁPREL: Azt hiszem, neked nem a belgyógyászatra volna szükséged, Kisgömböc. Az is könnyen lehet, hogy más oka van ezeknek a dolgoknak.

KISGÖMBÖC: Hogy most mi van?

ZÁPREL: Az van, hogy keress egy jó pszichiátert szerintem. Nem bánásból mondom. Ha meg is haragszol érte. Itt neked föl kellene tární egy-két dolgot. Ezt teljesen komolyan gondolom.

KISGÖMBÖC: Na jó, ebből elég. *Most* hagyjuk abba. Szia, Totya. És kösz a megértést. Kösz mindent, nagyon. *(el)*

9.

Záprel benn marad a színen, ahogy az anyagmozgatók is, néma élőképet alkotva.

VALI: Szép vihar jön. Ijesztő vihar.

Gyűlik, gyűlik a város fölött.

Tetőinket permet hinti be.

Villámlik, és mégsem mennydörög.

JULI: Ilyenkor hónap kéne esnie.

Tavaly ilyenkor szakadt épp a hó.

Jégvirágok arabeszkjei.

Puha, fehér, hűvös takaró.

ILDIKÓ: Idén hiába zárjuk ablakunk.

Hiába minden bölcs intézkedés.

A nedves szél átfúj a réseken.

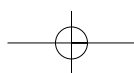
A zegzugokban gyűlik a penész.

Mind el.

10.

Szerén és Helén árut rendez a polcokon.

Cigány be, a takarítószettet húzza maga után.

CIGÁNY: Kapitulált, így mondták. Nem hiszem el. Tél tábornok kapitulált! Hogy miket tanítanak ezeknek mostanság!

HELÉN: Kiknek ezeknek?

CIGÁNY: Hát a rádióban. A médiásoknak. A *médiamunkásoknak*. Azt mondják: Tél tábornok kapitulált. Kezdjük ott, hogy nem is volt tél az idén.

SZERÉN: Pont ettől kapitulált, nem?

CIGÁNY: Ugyan, Szerén. Kapitulálni akkor lehet, ha ott van az ember valahol. Ha harcol valamiért. Kapitulálni – letenni a fegyvert. Megadni magát. Nem?

HELÉN: Ugyan már, Cigány, ki harcol itt? Nem mindegy, hogy mit mondanak? A tél az nem harcol. A tél az van és kész.

SZERÉN: Vagy éppen nincs.

HELÉN: Vagy éppen nincs. Mint most. Mint éppen most. Csak ez a hülye eső. Meg a szél.

SZERÉN: Ja, legalább melegebb volna. De csak fúj, meg zuhog, meg szakad. Tavaly jó nagy hó volt mondjuk. És emlékszel, milyen sokáig megmaradt?

HELÉN: Emlékszek, persze. Szerintem ha már tél, akkor legyen havas. Abban van valami izé... Valami megnyugtató.

SZERÉN: Én azt szeretem benne, hogy olyan, mintha átmennél egy radírral a városon.

HELÉN: Vagy egy festékszóróval.

SZERÉN: Vagy egy festékszóróval.

Zsupsz, jön, aszt eltakarja az egészset!

IRÉN: *(be)* Ez a nap teljesen kész van! Hát ilyen nincs, gyerekek.

HELÉN: Mi történt?

IRÉN: Ilyen nincs. Teljesen kész. És éppen most, amikor már úgylis a nyakunkra jönnek.

HELÉN: Mondjad már, mi az?

CIGÁNY: Megint a panaszkönyv?

IRÉN: Naná. Hát persze. A panaszkönyv. A *Vásárlók Könyve*. Hogy a franc esne belé. Az egyik vevő beletaknyolt megint. Közben meg azt kiabálja, hogy azonnal megy a fogyasztóvédelemhez. Megáll az ész. Ha beleír, akkor minek megy a fogyasztóvédelemhez? Ha meg úgylis odamegy, akkor meg minek ír bele?

SZERÉN: Biztos biztosra akart menni. Hm? Biztos, ami biztos.

HELÉN: Előbb-utóbb már úgylis jönniük kell. Na, legalább egyszerre túl leszünk az összes tételen. Jobb, mint ha minden héten ide járkálnának, és egyenként szednének elő mindent. Elintézzük az egészset egy füst alatt. Olyan ez, mint a nagybevásárlás. Ott is megvan egyszerre minden. Csak most éppen... Most a másik oldalról, merthogy nem vásároltunk, hanem eladtunk... Izé.

SZERÉN: Helén! Hagyd már abba.

CIGÁNY: A Henteseknél történt, ugye?

IRÉN: Hát persze, hogy ott. Hentesáru. Kibontotta a nejlont, és beleszagolt.

CIGÁNY: Boá.

HELÉN: Fúj! Ne már! Mindjárt rosszul vagyok.

SZERÉN: Én azért nem értem az illet. Minek szagolgtatja? Neki sem lesz jobb attól, nem? *(szünet)* Bűdös volt nagyon?

IRÉN: Nagyon? Drágám, mi az, hogy nagyon? Egy hús vagy bűdös, vagy nem bűdös. Ha egy kicsit bűdös, akkor az már épp eléggé bűdös.

HELÉN: Ne már, gyerekek. Nem bírom ezt.

CIGÁNY: A Hentesek, ugye? Megint elfelejtették a lábszárvédőt.

IRÉN: Bingó. El hát.

SZERÉN: Micsodát? A lábszárvédőt?

IRÉN: A lábszárvédőt.

CIGÁNY: Úgy tették ki a hétvégi árut, hogy elfelejtették átmosni. Tudod, ecetes vízzel.

HELÉN: Na, most már tényleg hányok.
SZERÉN: *(énekel)* Dam-dam-dam-dam,
évoé...

A TÖBBIK MIND: Szerén!

ZÁPREL: *(be)* Hol vagy már, Irén, keres-
telek. A Henteseknél már megint
botrány van...

IRÉN: Tudok róla. Épp azt mesélem.

SZERÉN: Lemaradt a lábszárvédő.

HELÉN: Fúj!

ZÁPREL: *(a halántékát masszírozza)* Hát ez
roppant mód hiányzott. Roppant
mód. Most már hétszentség, hogy
ránk húzzák a vizes lepedőt. A бү-
dös életbe!

IRÉN: Beszélni kellene a vásárlóval, hát-
ha meg lehet nyugtatni valaho-
gyan. Ajándécsomag, vagy ilyes-
mi. Bónuszpontok?

ZÁPREL: Próbáltam beszélni vele, de na-
gyon felhúzta magát. Üvöltött egy
sört, és elrohant. Attól tartok, hogy
ez most tényleg elmegy megint a
fogyasztóvédelemig.

SZERÉN: Szólni kellett volna a Hauser
Jóskának. Két nagy pofon időnként
csodákra képes.

ZÁPREL: Ez most nem vicces, Szerén.
Marhára nem vicces! Szerinted az?
Mi? Szerinted az?

SZERÉN: Bocsánat. Ha már viccelni se
lehet. Én kérek elnézést.

Csend.

HELÉN: Mondjuk, hogy előbb-utóbb
már úgyis kijöttek volna. Össze-
gyűltek a dolgok.

ZÁPREL: Hát összegyűlni összegyűltek.
Ez egyszer hétszentség. A бүdös
életbe!

CIGÁNY: Nem-e kéne beszélni a Hente-
sekkal, főnök? Mégiscsak náluk tör-
ténnek folyton ezek a dolgok.

IRÉN: Igaza van a Cigánynak. Most már
kicsit sok volt ezekből.

ZÁPREL: A Hentesekkel? Hát igen.
Majd... Majd beszéllek a fejükkel.

Leülök velük. Ha ugyan lehetséges.

IRÉN: Mondtak egyáltalán valamit?

ZÁPREL: Hát... Nem sokat. De tudod,
milyenek.

IRÉN: Igen. Tudom, milyenek.

SZERÉN: Hát mintha nem ezen a földön
járának. Nem is tudom. Van egy
unokaöcsém, ő egy időben azt hitte
magáról, hogy művész. Hogy festő-
művész. Fölvették a képzőre is, oda
járt pár évig. Az volt ilyen. Nem na-
gyon érdekelte semmi. Úgy értem,
önmagán kívül. Azt se tudta, hogy
mi van. Ott álltál, beszéltél hozzá, ő
meg azt se tudta... A hülyegyerek.
Persze, most már van valami nor-
mális állása. Valami számítógépes,
vagy ilyesmi. Na, nála minden csu-
pa paca meg festékfolt volt, nem
csak a műteremben, de az egész la-
kásban, meg a ruháján is, meg a
körme alatt is. A füle is festékes
volt. Nem foglalkozott vele. A Hen-
teseknél ugyanez megy. Igaz, hogy
ott vérből...

HELÉN: *(halkan)* Fú. Én nem is tudom.
Nem nagyon bírom a Henteseket.

CIGÁNY: Furcsák, az szentigaz. De hát
ők is csak a... Csak a munkájukat...
(elhallgat)

*Megjelenik a Hentesek Kara. Kísérteties fi-
gurák, falfehér arc, véres köpeny stb. A je-
lenlévők némán figyelnek.*

HENTESEK: Tél tábornok
nem adja meg magát
szembefordul
elzuhan
a hóban
hatalmas, véres angyalkát kaszál
rajzol a hóba
Tél tábornok
rózsaszín angyalszárnyakat

A hús dolgozik
a hús nem pihen
a hús nem halott tárgy, nem halott
anyag –

A hús lélegzik, a hús figyel
a hússal vigyázni kell!

Kockás pléd a térdén
Tél tábornok
kezében biblia
a kandallóban tűz lobog
díszkard a falon
a falakon táncol a láng
a tábornokné behozza a délutáni teát

Olvad a hó
és olvad a hóban a hús
nézik az ablakból az esőt
életük tavaszán
nézik az ablakot –

A tavasszal vigyázni kell
mert föltámad a hús
a hús nem halott!

Hentesek Kara el.

11.

Időközben Szerén, Helén és Cigány is kisorsrant. Színen marad Irén és Záprel.

IRÉN: Te jó Isten! Jóságos istenem...

ZÁPREL: Én nem tudom, mi lesz ebben a boltban. Most beszéljek velük? Mi értelme volna.

IRÉN: Te jó Isten... Fú. (*megborzong*) Ne beszélj velük. Nem kell velük beszélni. Jobb, ha nem. Fölösleges. Inkább a vevőt kellett volna utolérni gyorsan. Ilyenkor csak az segít.

ZÁPREL: Most már késő. Újabb akta nyílik. Egy újabb kurva akta!

IRÉN: (*odalép hozzá, megsimogatja a hátát*)

Nem a világ vége azért. Előfordul.
Túléljük valahogy.

ZÁPREL: Túléljük. Mi az, hogy túlélés? De tényleg, mi az? Nekem kell majd odaállnom a szőnyeg szélére a bírságok miatt. Nekem, nem másnak.

IRÉN: Ha oda kell állnod, hát odaállsz. Nem lesz semmi baj. Legföljebb kapsz egy kis fejmosást.

ZÁPREL: (*elhúzódik, Irén követi*) Egy kis fejmosást. Kösz szépen. Tudod, hogy milyen világ ez. Sokan figyelik ezeket a kis fejmosásokat. Hátha legurul vele maga a fej is – grátisz!

IRÉN: Szerintem jól csinálod a dolgot. Jó boltvezető vagy. Ne aggódj.

ZÁPREL: Jó boltvezető vagyok. Na igen. De lehet, hogy az kevés. Hogy az itt nagyon-nagyon kevés.

IRÉN: Nem, egyáltalán nem kevés. Miért mondd ezt? Ugyan miért volna az?

ZÁPREL: Nem elég, ha jól csinálod a dolgot. Ha normálisan csinálod. A hátadat... (*odébbhúzódik*) A hátadat is védened kell. Néha már az az érzésem, hogy egy túlélőshow az egész rohadt életem. Figyelni kell arra is, hogy mi történik a hátad mögött, érted?

IRÉN: (*utánalép*) Nem történik a hátad mögött semmi. A hátad mögött... A hátad mögött itt vagyok én. Kitől tartanál?

ZÁPREL: Nem is az, hogy innen bentről. De odafönn éppenséggel nem mindenki hullatna krokodilkönnyeket, ha beleszaladnék egy korrekt pofonba.

IRÉN: (*mosolyogva*) Nagyobba, mint a Hauser Jóskáé?

ZÁPREL: (*elmosolyodik*) Hát annál egy kicsit nagyobb. Tényleg hülye ez a Hauser. Neki se kéne sportot csinálnia ebből a pofozkodásból. A végén miatta is én ütöm majd meg a bokámat.

IRÉN: Az mondta a Hauser, hogy megkérdezted tőle, hogy mi volt odabenn. Hogy hogyan rendezte le a fickót, aki dévédét lopott. Hogy megkérdezted tőle a részleteket. Mi ez az egész, Totya?

ZÁPREL: Ugyan már. Csak tudnom kellett, hogy pontosan mi folyik. Mert ha a Hauser Jóskával elszalad a ló, végső soron abból is nekem lesz bajom. Én állok az egész sor végén.

Csend.

IRÉN: Fejed?

ZÁPREL: Megvagyok. Ez a kurva hidegfront... A meleget még kibírom, de a hidegfront...

IRÉN: Tudom. *(megmasszírozza Záprel halántékát)* De téged régen nem érdekelték az efféle részletek. Egyáltalán nem voltál kíváncsi rájuk. Sőt, nem is akartál tudni róluk. *(szünet)* Aggódok érted, Totya.

ZÁPREL: *(odébbhúzódnak)* Kedves, hogy aggódsz, de hidd el, hogy tényleg nincs semmi baj. De tényleg. Egy kicsit fáradt vagyok így, az ünnepek után. Kimerült, mint mindenki. Ennyi az egész.

IRÉN: Emesével... jól vagytok?

ZÁPREL: Kösz, jól. Minden oké.

IRÉN: Nem... Nem azért kérdezem, hogy... Szóval persze semmi közöm hozzá. Sőt, szerintem pont így a jó, hogy megint összejöttetek. Csak ha bármi volna...

ZÁPREL: Nem, kösz. Tényleg nincs semmi gond. Kezdünk belerázódni a dologba. Előbb-utóbb visszatálunk a régi kerékvágásba. Illetve hát az újba...

IRÉN: Az jó.

ZÁPREL: Igen, belerázódunk.

IRÉN: Emese is... jól van?

ZÁPREL: Jól, persze. Minden oké.

IRÉN: Az jó.

ZÁPREL: Csak tudod, most az ünnepi hajtás miatt kicsit nehezebb minden. Most jön ki idebenn mindenkiből a gőz, amit eddig nem tudott kiengedni. Ami persze természetes folyamat, nem? Az lenne pont a furcsa, ha nem így lenne. Tudom magamról, hogy én is fáradtabb meg feszültebb vagyok.

IRÉN: Hallottam, hogy kiakadtál a Gömböcre.

ZÁPREL: Hát mert hülye az a nő! Nem normális szerintem. Nem komlett. Jó szervező, nem mondom, de egész egyszerűen elviselhetetlen. Kibírhatatlan. Annyira, de annyira tudja, és mindenkinél jobban tud mindent. És ezt persze érezteti is mindenkivel.

IRÉN: *(közelebb húzódnak)* De most mi volt? Mit akart tőled pontosan?

ZÁPREL: Valami hülye megbízási szerződés. Kevesebbet kapott, mint amire számított, mert idéntől változtak a szabályzók... Mindegy. Nem is ez az érdekes. Nem lehet vele semmit sem normálisan megbeszélni. A marha nagy öntudata meg az igazságérzete! Egész egyszerűen elviselhetetlen.

IRÉN: De mit csinált? Bekattant?

ZÁPREL: Mi az, hogy! Üvöltözött velem. Kinn a boltban, mindenki előtt. És én ezt nem engedhetem meg magamnak. Végére is én vagyok a főnöke, nem? Ő meg a beosztottam.

IRÉN: Sosem érezte, hogy hol van a helye. Mindig is előbbre tolakszik pár lépéssel a kelleténél.

ZÁPREL: Most gondold bele, hogy milyen barom helyzet! Rettentő kínos. Ott áll, és üvölt veled. Aztán persze én is megmondtam neki a magamét.

IRÉN: Mít mondtál neki?

ZÁPREL: Hogy szerintem kezeltesse ma-

gát. Mert ez már kóros, amit csinál.
Miért, nem az?

IRÉN: Kemény! De, mondjuk, igazad volt.

ZÁPREL: Egyszerűen nem lehet így dolgozni. Emberek között van, az Isten szerelmére! Ha úgy érzi, hogy valami méltánytalanság érte – nem csak őt, bárki mást is, érted?, bárki másért is képes felborítani ezt a polcsort egy másodpercen belül. Ez már kicsit beteges szerintem. Nem is kicsit.

IRÉN: Hát nem is.

ZÁPREL: Úgyhogy megmondtam neki. Végül is én vagyok a főnöke. Nem? Dehogynem. Szóval helyre tettem...

IRÉN: Helyre? És ő mit csinált?

ZÁPREL: Izé... Hát elszaladt. Felfújta magát, és elszaladt. Valahova hátra, basszus.

IRÉN: Tudod, mit, Totya? Ha akarod, én majd beszéllek vele. Benn van még valahol. Hátha lecsillapodik...

ZÁPREL: Köszönöm, de... Nem tudom, hogy jó ötlet-e.

IRÉN: Beszélgetnék vele. Semmi extra.

ZÁPREL: Nem, azt hiszem, inkább nem akarom.

IRÉN: Csak segíteni akarok neked.

ZÁPREL: Tudom. És köszönöm. De inkább ne beszélj vele. Kérlek. Ez az én dolgom, én vagyok a főnöke. És ez a bolt is az enyém még. Én vezetem – legalábbis egyelőre. Majd én rendezem vele ezt a dolgot. Jó? Jó? Jó.

12.

Cigarettazásra kijelölt hely. Cigány és Kisgömböc.

KISGÖMBÖC: Jaj, Cigány, már megint nincs nálam bagó.

CIGÁNY: *(megkínálja)* Tessék.

KISGÖMBÖC: Kösz. *(rágyújt, némán fújja a füstöt)*

CIGÁNY: Történt valami? Hallottam, hogy összebalhéztatok.

KISGÖMBÖC: Hallottad?

CIGÁNY: Hallottam...

KISGÖMBÖC: Össze. Tényleg hihetetlen.

Megáll az ész. Nem fizetnek ki rendesen, kevesebbet kapsz, mint amiről megállapodtatok – én csak ezt akartam megbeszélni a Totyával, mondom neki normálisan, de érted, normális emberi hangon, mint ahogy most veled beszéllek, hogy figyelj már, kedves Totya, mi a faszom van ezzel a kifizetéssel, miért nem kapom meg azt, amiben megállapodtunk, amikor pedig meló mellett meg meló után dolgoztam ezen a munkán, ezen a programozós izén, tudod...

CIGÁNY: Tudom.

KISGÖMBÖC: És akkor az ember kidolgozza a belét, de frankón, még ki is dőltem a végére, és ha engem kérdezel, akkor ez is benne volt a dologban, ebben a kidőlésben, szóval megkérdezem rendes, normális hangon a Totyát, normális emberi hangon, és erre az a vége, hogy én kavarom itten a szart, meg hogy nem lehet velem együtt dolgozni. Ha nem, hát nem, ő tudja. Amúgy meg ha mondjuk itt vagyok, és együtt dolgoztunk volna, akkor nem ülnek azon a szaros papíron ennyit, az hótziher!

CIGÁNY: Ja. Gondolom.

KISGÖMBÖC: Meg hogy nem ő hozza az adótörvényeket. Hogy menjek el, válasszak más kormányt. Hát az eszem megáll! Most ez az én főnököm, érted? Mihez kezdjen az ember az ilyennel? Vismajor. Azt mondja, viszmajor. Meg hogy majd ad nekem harmincezet – a sajátjából!

CIGÁNY: Ezt mondta tényleg?

KISGÖMBÖC: Ezt bizony. Most mi lehet

szerinted az ilyennek a fejében? Átvág a palánkon, és aztán még fel is mosatná veled a padlót? Én meg elküldtem a jó édes anyjába a harmincezrével. Miért, te mit csináltál volna?

CIGÁNY: Hát ez elég súlyos. Ha tényleg ezt mondta, akkor ez elég súlyos.

KISGÖMBÖC: Na ugye! És a végén még volt pofája azt mondani, hogy menjek el pszichiáterhez! Érted? Elküldene dilidokihoz, de teljesen frankón, csak azért, mert az orra alá dörgölöm, hogy két hónap alatt nem volt képes elintézni azt a rohadék papírmunkát! Pszichiáter! Nem hiszem el, de tényleg. De most őszintén: mit gondolsz erről az egészből, Cigány? Szerinted mit lehet egy ilyen helyzetben csinálni?

CIGÁNY: Nem tudom. De azért... Azért gondolj bele azért az ő fejével is. Nem mentegetni akarom, mert ilyet tényleg nem lett volna szabad mondanania. De ettől eltekintve – végül is ő a főnököd... Ő viszi a boltot.

KISGÖMBÖC: Ő ám! Majdnem mondtam valamit. Tudod te is nagyon jól, hogy mennek itt a dolgok. A Totyától akár össze is dőlhetne ez az egész kupleráj.

CIGÁNY: De hát akkor is ő a főnököd. Jog szerint. Nem nagyon ugrálhatsz, mert előbb-utóbb ráüt a fejedre.

KISGÖMBÖC: A Totya? Próbálja csak meg. Egyébként sunnyogni fog szerintem. Tudja ő is nagyon jól, hogy ebben a dologban nincsen igaza. Amikor gond van, akkor persze ugrik rögtön, hogy jaj, Kisgömböc így, meg jaj, Kisgömböc úgy, oldjuk meg ezt valahogy... Amikor recseg az egész, akkor bezzeg jól jövök neki.

CIGÁNY: Lehet, hogy nem kéne akkora ügyet csinálnod belőle. Buktál rajta persze, és részben a főnök sara per-

sze, de akkor is... Mindenkinek jobb, ha nem durvul be a dolog. Persze, könnyű azt mondani, hiszen nem az én pénzemről van szó. Ha arról volna szó... Hát... Nézd, azt hiszem, akkor is ezt mondanám. Mondjuk én nem te vagyok, meg te se vagy én.

KISGÖMBÖC: Nem érted, Cigány, hogy itt az elvről van szó? Nem a harmincezerről, bár megmondom neked, hogy momentán az sem jönne rosszul... De nem arról van szó, ebben éppenséggel igaza van a Totyának. Csak ő pont azt nem látja, hogy miről van szó. A rohadt vállvonogatásáról van szó. Arról, hogy szalmaszálat nem tesz keresztbe, ha éppen nem ég a feje fölött a ház. Ha túlórázni kell, jó vagyok neki, ha rendbe kell tenni a dolgokat, akkor is jó vagyok neki. Viszem a hátamon a kurva boltot, és akkor ennyire nem képes, hogy elem álljon, és azt mondja, hogy sajnálom. Egy gesztusról van szó, érted? Arról, hogy annyit lássak, hogy nem csak igavonó baromnak vagyok itt.

CIGÁNY: Ez túlzás azért. Nézd a másik oldalról. Neki sem egyszerű...

KISGÖMBÖC: Tudom, hogy neki sem egyszerű. És tudod, mit mondok én erre? Hogy leszárom. Hogy nem érdekel. Mi közöm hozzá, hogy tavaly szétmentek az Emesével, most meg összejöttek utána. Örülök, gratulálok, sok boldogságot nekik. Mondjuk, az Irén mellette állt a Totyának, ami azt illeti, talán szorosabban is a kellesténél. De persze, oké – oké, ehhez sincs semmi közöm. Magánügy. Viszont ami itt folyik a boltban, az rám is tartozik, nem? Sőt, minél többet viszek a hátamon, annál több tartozik rám. És ez az a része a dolognak, ahol át-

verve érzem magam, és nem a harmincezer forinttal. És hadd mondjam el, hogy én sem hozom be a boltba a magánügyeimet. Kívül hagyom őket az ajtón.

A három Pénztárosnő megjelenik az utolsó mondatok közben.

VALI: Vigyázz, vigyázz! mert ezen az ajtón nem hagyhatsz kívül semmit, jól tudod!

Amid csak van, mind itt van, idebent – ott kinn csupán a szél örvénye zúg.

JULI: Odakünn már készül a vihar. Vigyázz, vigyázz! A hentespultok mélyén

újra dobogni kezd a marhaszív!

ILDIKÓ: Adjatok egy cigit. Elmondjuk cserébe

a kisgömböc tanulságos meséjét.

KISGÖMBÖC: Nekem nincs cigim. Kérjete Cigánytól. (el)

VALI: Nincs cigije és dohányozni jár. Nincs egyebe, csak a büszke öntudat. Nincs hatalma, csak a fene lendület. Nincs senkije – ó, nagyon köszönöm!

Cigány megkínálja őket cigarettával. A Pénztárosnők rágyújtanak.

JULI: Jó cigaretta. Köszönjük, Cigány. Aromás, könnyű, mégse mentolos. Az ízlésed figyelemre méltó.

ILDIKÓ: Elnézünk, ahogy kora reggelente fölmosol a bejárat előtt.

Szorgos kézzel, és mindig gondosan.

VALI: Aprólékosan és nagy türelemmel. Mindig precízen végzed el a munkád.

JULI: Alapos és figyelmes férfi vagy. Annyit mondunk, tartsd nyitva a szemed.

A vihar, mely a kapunkon dörömböl,

nem marad kívül féltett falainkon. Előbb vagy utóbb eljön az idő.

ILDIKÓ: Előbb vagy utóbb meredek utak nyílnak meg, s ami lendületbe jön, bajos lesz ismét megállítani.

A kisgömböc meséjét ismered, nem?

VALI: Feltehetően ismered, Cigány.

És köszönjük a finom cigarettát.

CIGÁNY: Ugyan. Szóra... Szóra sem érdemes.

13.

Záprel egyedül, mobiltelefonon beszél.

ZÁPREL: Halló. Szia, édes.

Igen, én vagyok.

Hát persze, hogy én.

Nem, még bent a boltban.

Igen, idebent.

Ó, nem, nincsen semmi,

semmi különös, csak gondoltam, felhívlak.

Most van egy szusszanás szünetem.

Á, nem egyszerű.

Bolondokháza.

Telefonban hosszú,

este elmesélem.

Rosszkor hívtalak?

Visszahívlak később.

De nem, nem, komolyan.

Amúgy sem akartam

semmi különöset,

csak a hangodat...

Na, igen.

Hát persze.

Jó, akkor siess,

találkozunk este.

Nem, nincs semmi baj.

Fárasztó napom van –

este majd mesélek.

De tényleg nincs semmi,

semmi különös.

Semmi.

Akkor este.
 Én is.
 Semmi baj.
 Szia.
 Tényleg semmi.
 Semmi baj.
 Szia.

14.

Benn az áruházban. Irén polcot rendez, észreveszi a közeledő Kisgömböcöt.

KISGÖMBÖC: Hát szia.

IRÉN: Szia.

KISGÖMBÖC: Szevasz!

IRÉN: Szia. Köszönem.

KISGÖMBÖC: Süket vagyok, bocs. Megyek el, húzok haza. Holnaptól vagyok.

IRÉN: Jó, pihenj egy kicsit.

KISGÖMBÖC: Pihenjek?

IRÉN: Persze, amíg lehet.

KISGÖMBÖC: Pihenjek, amíg lehet? Húha. Na jó – azon leszek. *(eszébe jut valami)* Ti meg addig pakoljátok át a sorvégeket. Benn hagytam a listát, csináljátok az alapján.

IRÉN: Szerződések vannak a sorvégekre a hónap végéig. Nem pakolhatjuk át.

KISGÖMBÖC: Ti csak pakoljátok át nyugodtan. Majd holnap megnézem azokat a szerződéseket. Te kötötted őket, nem?

IRÉN: Én, amíg te nem voltál benn.

KISGÖMBÖC: Jó. Majdcsak találunk bennük valami izét – felfeslő szálát. Hülyeség volt fullosra kötni őket.

IRÉN: Így alakult.

KISGÖMBÖC: Így alakult. Hát majd alakítjuk máshogy. Szerződésalakításban amúgy is elég jók vagyunk idebenn.

IRÉN: Most muszáj ezt, Gömböc? Nem mindegy neked?

KISGÖMBÖC: Már megbocsáss, de miért lenne mindegy? Én vagyok itt a részlegvezető, nem? Van egy bizonyos üzletpolitikánk, azt követjük, és kész. És ha én innen kiteszem a lábam, mert mondjuk lerobbanok egy időre, akkor sem kellene felrúgni azt, és mindent összebarmolni.

IRÉN: Most tényleg ez a legnagyobb bajod, hogy mi van kinn a sorvégeken?

KISGÖMBÖC: *Most* tényleg ez a legnagyobb bajom. Elárulom neked, édesem, hogy persze vannak más bajaim is, ennél amúgy nagyobbak és kisebbek, de itt és most, ebben a pillanatban tényleg ez a legnagyobb. Úgyhogy nagyon szépen kérlek, szedd össze a lányokat, és pakoljátok át a sorvégeket a leírás szerint, amit az irodában hagytam. Most. Én pedig majd holnap bejövök, és megpróbálom helyrehozni azt a kaoszt, amit a szerződésekkel csináltatok.

IRÉN: Ó, nem. Tudod, mit fogok csinálni, Gömböc? Most szépen fogom magam, megkeresem az üzletvezetőt...

KISGÖMBÖC: A Totyát.

IRÉN: Megkeresem az üzletvezetőt, és megkérdezem, hogy megfelelőnek találja-e a szerződéseket. És az ő utasítása alapján fogok eljárni. Te pedig mint részlegvezető alkalmazkodni fogsz az ő döntéséhez.

KISGÖMBÖC: Aha. Hát ez aranyos. Persze, még az is lehet, hogy igazad lesz. A Totya életében először dönteni fog valamiről.

IRÉN: Na idefigyelj! Ő a te főnököd, Gömböc. Ez egy eléggé világos viszony, amit tiszteletben kéne tartanod.

KISGÖMBÖC: Aha. Aranyos. Világos viszony. Azért egyet-mást tisztázhatnánk azokról a viszonyokról, amik itt uralkodnak ebben a boltban.

IRÉN: (*hívösen*) Mégpedig?
 KISGÖMBÖC: Jól van, drágám, ne szívd mellre. Nem célozgattam én semmire.
 IRÉN: Mire nem célozgattál.
 KISGÖMBÖC: Hát semmire. De tényleg.
 IRÉN: Jó. Hát akkor öntsünk tiszta vizet a pohárba. Nagyon is jól tudom, hogy mi folyik a hátam mögött. Rám és a Totyára nem célozgattál, ugye?
 KISGÖMBÖC: Pontosan. Éppen hogy rátok *nem*. És semmi olyasmire sem, amihez nekem amúgy sincs közöm. Hidd el, de most nagyon komolyan kérlek, hidd el nekem, hogy még csak nem is érdekel ez az egész. Hogy mi *nem* volt. Ismerhetsz annyira, hogy ha tényleg érdekelne, megkérdezném nyíltan, nem pedig célozgatnék. De az a helyzet, hogy nem érdekel. Az a helyzet, hogy *ti engem nem érdekeltek*, Irén. Engem a viszonyok érdekelnek, itt, ebben a boltban. Hogy mi az én szerepem ebben az egész szarságban, amikor tolom a melót éjjel-nappal, hogy haladjanak a dolgok. Ez az, ami viszont kurvára érdekelne.
 IRÉN: Tőlem akarsz hallani, hogy mi a szereped?
 KISGÖMBÖC: Ugyan, Irén. Dehogy tőled. Csak éppen érdekelne, hogy miért van az, hogy amint kiteszem a lábam innen, szétszalad az egész, mint az ökörhugyozás. Én rakom össze itt a boltot, és amikor én kérnék valamit, amikor nekem van szükségem valamire, akkor tojik mindenki a fejemre. Erre gondoltam, amikor a viszonyokról beszéltem. Hogy alkalmazott valaki, vagy munkatárs. Hogy mi a különbség a kettő között. Merthogy baszottul más viszony a kettő.
 IRÉN: Kíváncsi vagy a véleményemre?
 KISGÖMBÖC: Őszintén? Nem nagyon.

IRÉN: Azért ha van még egy perced, mégis elmondanám. Ugyanis, ha nem vetted volna észre, dolgozik itt még egy pár ember rajtad kívül. Nem te vagy a világ közepe, Gömböc, és lehet, hogy fájdalmas lesz megtudnod, de amikor kiteszed a lábad innen, akkor sem áll meg a világ. Talán nem minden úgy működik, ahogy te azt megálmodtad, és ez az, ami olyan borzasztóan fáj neked. Képtelen vagy elviselni, ha nem úgy mennek a dolgok, ahogy te azt jónak ítéled. Ez a te bajod.
 KISGÖMBÖC: Tehát az a bajom, hogy a legtöbbet akarom kihozni? Hogy maximalista vagyok? Hogy nem bírom a trehányságot? Hát igen, lehetséges, hogy ezt nem mindenkinek könnyű elviselni.
 IRÉN: Én ezt nem maximalizmusnak nevezném. Inkább egoizmusnak. Én, én, én, én, én! Beletenyersz mindennek a közepébe, és nem engedsz senkinek sem helyet. Mintha a te játékos volna az egész bolt, azok meg, akik itt dolgoznak, valami játékkfigurák hozzá.
 KISGÖMBÖC: Tudod mit, Irén? Elárulok egy nagy titkot. Szarok én a boltra. Nagy tévedésben vagy te. Marha nagy tévedésben.
 IRÉN: Mégpedig?
 KISGÖMBÖC: Mit tudsz te rólam, Irén? Úgy őszintén, mi a fenét tudsz te rólam? (*hallgat*) Na jó, pakoljátok át a polcokat még ma. Holnap jövök.
 IRÉN: Nem, Gömböc. Nem pakolom át, hanem megkérdezem előbb az *üzletvezetőt*.
 KISGÖMBÖC: Megkeresed a Totyát. Szaladj csak. Nem kell nagyon keresned, menni fog az neked szag után.
 IRÉN: Mocskos egy szájad van, mondták már neked?
 KISGÖMBÖC: Várjál csak... ööö... Igen,

azt hiszem, valaki már említette
egyszer. Nem emlékszem. Régen
volt. Na szia. (el)

15.

A Pénztárosnők és a Hentesek

PÉNZTÁROSNŐK: Néma villámok
szántják az eget.
Nem érthetjük a vihar szavát.
Suttog és hörög, mint a tébolyult
koldus kinn az áruház előtt,
vadul rángatja a kabátod ujját,
markolja bevásárló-gondoládat.

HENTESEK: Egy ág leszakadt, a
Mitsubishi
fájdalmában keserűen vijjog,
s panaszszavát az egész parkoló
átveszi, akár a rémült kutyák,
kiket kórusba kényszerít a pánik,
mikor mennydörgés rázza a falut.

PÉNZTÁROSNŐK: A csöndes düh, a
hangtalan harag
tépázza a csenevész kis fákat,
a parkolóba tavaly telepített
vesszőcskéket, gyöngé gallyakat –
Vajon miért nem csattog,
mennydörög,
vajon miért nem robajlik az ég?

HENTESEK: Ó, összekarcolt motorháztető!
Ó, a szegény Ford Fiesta Kombi
az ablakához csapódott galambbal!
Ó, Mister Ford, ó, Mitsubishi szan!
Ilyen nyomorult sorsra szántad

volna
csillogó, fényes teremtményeid?

PÉNZTÁROSNŐK: A rémületből nő a
némaság,
vagy a némaság válik rémületté?

HENTESEK: A harsonák szavára nincs
fülünk:
tébolyult hangjuk maga tesz süketté.

16.

*A bolt belseje, vásárlók, anyagmozgatók,
háttérben a némán figyelő Cigány és Irén.
Hatalmas üvöltés. Vásárló – jól szituált
harmincas-negyvenes nő – beront, nyomá-
ban Hauserrel, háttérben a némán figyelő
Cigány és Irén.*

VÁSÁRLÓ: (üvöltve) Ennyi volt! Kész, vé-
ge! Ennyi! Mindenki tűnjön innen!

HAUSER: Asszonyom, kérem, várjon
egy pillanatra...

VÁSÁRLÓ: Tűnjön innen! Hozzám ne ér-
jen! Ha csak egy ujjal hozzám ér,
magát is följelentem! Tűnjön innen!
Mégiscsak mindennek van határa!

HAUSER: Kérem, engedje meg, hogy
megmagyarázzam...

VÁSÁRLÓ: Magmagyarázni? Ugyan mit
akar ezen magmagyarázni? Maguk
most igencsak elvetették a sulykot,
és ezen nincs semmi, de semmi ma-
gyaráznivaló. Nagyon-nagyon csú-
nyán túllóttak a célon!

HAUSER: Engedje meg. Hauser József va-
gyok, a biztonsági szolgálat vezető-
je...

VÁSÁRLÓ: A biztonsági szolgálat? Ugye,
most tréfál? Mégis, árulja már el,
hogy mi volt ez az egész? Legyen
olyan jó, kedves izé... Hauser úr!
Legyen már szíves, és avasson be,
hogy miképpen működik ebben az
áruházban a biztonsági szolgálat?

HAUSER: Nos, ööö...

VÁSÁRLÓ: Várjon csak, kitalálom. Nyer-
tek valami pályázatot. Szociális
foglalkoztatás. Elmebetegeket al-
kalmaznak, nem? Dühöngő örülte-
ket, akik véletlenszerűen kiválasz-
tanak egy-egy vásárlót, és nyílt
színen, mindenki szeme láttára
megalázzák. Üvöltenek vele, és a
pénztár előtt kipakoltatják a táská-
jukat. (sírva fakad) Kipakoltatják

mindenki szeme láttára!
 HAUSER: Kérem, hölgyem... Súlyos félreértés történt...
 VÁSÁRLÓ: *(sírva)* Egy közveszélyes, dühöngő őrült. Nem normális az a nő. Ezt nem hiszem el! Az arcomba üvölt, közvetlen közelről...
 HAUSER: Kérem, hölgyem, csak egy pillanatra! Már jön is az üzletvezető.

Záprel sietősen be.

ZÁPREL: Hölgyem, engedje meg... Bocsánatkéréssel tartozunk.
 VÁSÁRLÓ: *(sírva)* Kipakoltat mindent. A retikülömet is. És mindenki csak bámul és hallgat. Nem hiszem el. És amikor nem talál semmit...
 ZÁPREL: Hölgyem, kérem, engedje meg...
 VÁSÁRLÓ: Mit akar? Mit engedjek meg? Megdobnak egy ajándékosárral, vagy mi? Édes pezsgő, kardvirág, bonbon, meg egy csomag kávé? Fogja be a száját. Hallgasson. Nagyon kérem, ha jót akar, ne mondjon semmit.
 HAUSER: Itt, kérem, félreértés történt...
 VÁSÁRLÓ: Maguknak nem szükséges bocsánatot kérniük. Ő már bocsánatot kért. Amikor látta, hogy nem talál semmit, elhallgatott, és bocsánatot kért. Nagyon... nagyon ijesztő volt. Ijesztőbb, mint amikor az arcomba üvöltött. Néz rám, pislogás nélkül, mintha csak azt játszanánk, hogy farkasszemet nézünk... Hát ezt nem hiszem el. Most mit csináljak? Azt mondják meg, hogy maguk mit csinálnának a helyemben? *(csönd)* Felejtsem el? Nem történt semmi? *(Hauserhez)* Hozzám ne nyúljon!
 HAUSER: Kérem...
 VÁSÁRLÓ: Csak néz, mereven, egyenesen a szemembe, rezzenéstelen arccal... És körös-körül senki nem szól

egy árva hangot sem. Szégyelljék magukat, uraim. És ha elfogadnak tőlem egy tanácsot, figyeljenek oda a kis kolleganőjükre. Én óvatos volnék a maguk helyében. Örültem a szerencsének. *(el)*

IRÉN: Mi a túró folyik itt?

HAUSER: Nem túró ez. Ez lassan már vér. Úgy tűnik, a kis kolléganőnk elveszítette a fonalat.

ZÁPREL: Hazaküldtem. Épp az imént beszéltem vele. Amint meghallottam, hogy mi történt, rohantam ide, és közben pont belefutottam a Kisgömböcbe. Elküldtem haza.

IRÉN: Hogyhogy haza?

ZÁPREL: Annyit közöltem vele, hogy erről az ügyről holnap tárgyalunk. Meg hogy ő ma még betegszabadságon van, úgyhogy nincs semmiféle joga intézkedni. Se a sorvégekkal, se bármilyen áruházi lopásokkal kapcsolatban. Hogy ő most itt egy vásárló, se több, se kevesebb. Fogjon szépen egy kosarat, vásároljon be estére, aztán menjen haza és pihenje ki magát. Holnap innen folytatjuk.

IRÉN: Nagyon helyes. És ő mit mondott erre?

ZÁPREL: Hát, nem mondott semmit. Sarkon fordult és elment. Én pedig rohantam ide.

HAUSER: Azt hiszem, ebben a dologban igaza volt, főnök. Mindent már mégse lehet megcsinálni...

CIGÁNY: Nem tetszik ez nekem. Nagyon nem tetszik. A Gömböc nem volt mindig ilyen.

IRÉN: Nehogy őt kezdjük már sajnálni! Iszonyú szar kínos helyzetbe hozott minket.

ZÁPREL: És ezt a dolgot nem is fogom annyiban hagyni, de egyelőre talán tényleg az a legjobb, ha hazamegy, és nem feszítjük túl a húrt. Így is elég volt mára a cirkuszból, nem?

IRÉN: Dehogynem. Jó döntés volt.
 HAUSER: Vége a nagy ünnepi hajtásnak, azt hittük, végre szusszanhatunk egyet, és tessék. Nagyobb az örültekháza, mint valaha.
 ZÁPREL: Most jön ki mindenkin a feszültség. A gőz. Az ünnepi gőz.
 IRÉN: Már megbocsáss, de nem pont mindenkin. Elsősorban a Gömböcön. És ő aztán nem panaszkodhat az ünnepi hajtásra, hiszen azért otthon van már egy jó ideje.
 HAUSER: Hát, lehet, hogy mégsem pihent eleget.
 ZÁPREL: Most majd fog. Most majd fog, az hétszentség. Én teszek róla!

Helén és Szerén lélekszakadva be. Innentől a párbeszéd hangsúlyozottan és parodisztikusan jambikus.

HELÉN: Főnök! Főnök!
 SZERÉN: Jaj, főnök! Jaj nekünk!
 ZÁPREL: Mi az, mi történt?
 HELÉN: A Kisgömböc... A Gömböc...
 ZÁPREL: Mi az, mi történt már megint?
 SZERÉN: A Kisgömböc és a Hentesek...!
 IRÉN: Na, ez aztán szépen alakul!
 ZÁPREL: Állj! Elmondanátok értelmesen, mi történt?
 HELÉN: Főnök, éktelen ordítózást hallok odaát, a hentespult felől.
 Ott áll a Gömböc, bevásárol éppen, s kezében egy csomag párizsi.
 SZERÉN: Megvolt huszonöt – sőt, harminc deka!
 HELÉN: Harminc deka romlott párizsi.
 Ott áll, lóbálja, szórja átkait, akár a bosszú dühödt istennője!
 SZERÉN: Üvölt, tajtékzik, tombol, tombol egyre!
 A Hentesek meg...
 ZÁPREL: Nos, a Hentesek?
 HELÉN: A Hentesek némák, akár a sziklaszirt.
 Kőből faragott maszkok, és

mögöttük
 vadul villogó, lángoló szemek.
 SZERÉN: Vadul villogó szemekkel figyelnek.
 S ekkor Kisgömböc elhallgat. Néma csönd.
 HELÉN: Ekkor Kisgömböc elhallgat. Előlép a gondola mögül, és a falról...
 IRÉN: Jaj, Istenem!
 HAUSER: Mondd, mi történt aztán?
 HELÉN: ...leemeli a Vásárlók Könyvét.

Csőnd.

ZÁPREL: Azt mondd, a Kisgömböc beírt?
 SZERÉN: Láttuk főnök. A saját szemünkkel.
 IRÉN: Jaj, Istenem! Én el sem hiszem...
 ZÁPREL: Ez több a soknál. Itt betelt a mérték.
 CIGÁNY: Ó, vihar, törj ki! Szakadj le, te zápor!
 Moss el mindent, mert halálra égünk az ünnepi gőz dögletes hevében!

Függöny, vége az első felvonásnak.

MÁSODIK FELVONÁS

1.

Kora reggel, nyitás előtt, mint az első felvonásban, csak az összes fény jóval hidegebb. A Pénztárosnők ülnek a helyükön, a körmüket reszelik, kis tükröt vesznek elő, ellenőrzik a rúzsukat stb. A rádió szól, később elhalkul.

A RÁDIÓ HANGJA: ...immár negyedik hónapja folyamatosan csökken a fogyasztói bizalom: az előrejutató bizalmi index decemberre 3,2 pont-

ra esett a novemberi felülvizsgált 3,4 pontról. Az elemzők a közzétett mutatónál is alacsonyabbat, 3,1 pontot vártak az idei év első hónapjára. A mutató továbbra is a munkapiac gyengélkedése kapcsán csökken. A decemberi átfogó mutató alindexei közül a jövedelmi várakozások almutatója 12,5 pontra esett 15 pontról, míg a gazdasági várakozásoké 1,5 pontra a novemberi 1,7-ről. Elemzők szerint a belső fogyasztás szempontjából az idei év a tavalyinál is nehezebb lesz...

VALI: Három szavazattal esett ki! Három szavazattal! Hát én ezt nehogy bevegym már. Hát ez most hogy? Van ilyen? Szerintetek van ilyen? De most tényleg. Nagy lószar az egész. Bejön háromszázvalahányezer esemes az egyikre, a másikra meg hárommal kevesebb, és akkor így? Tudjátok, mikor...!

ILDIKÓ: Én mondjuk nem küldtem esemest egyikre sem. Nem érdekelnek már. Foglalkozok én velük. Kiszavazgatnak meg beszavazgatnak.

VALI: De érted, nem? Hogy az egyikre háromszázezer-mit-tudom-én-mennyi, a másikra meg pont hárommal kevesebb. Mert ha még volna köztük, mit tudom én, ötszáz szavazat. Arra azt mondom, hogy szoros a verseny, nem? De ezt ne akarják már bebeszélni nekem!

ILDIKÓ: Mondjuk, ha én is küldtem volna esemest, akkor már csak kettő lenne a különbség.

VALI: Hárman meg felhozhattuk volna döntetlenre, mi? Rajtunk múlt végül is, ha úgy vesszük. *(nevet)* Belenyúlhattunk volna a történelem menetibe, lányok! A sors menetibe! Amúgy meg csak azt csodálom, hogy ez a döntetlen-dolog még nem jutott az eszükbe odafenn. Abból milyen fesz-

tívál lett volna! Ha kihozzák döntetlenre, és indul egy új kör.

JULI: Majd lesz olyan is, csak várd ki a végét. Aztán meg hát így is lehet majd tüntetni, meg újrászámolni az esemeseket. Csinálják a drámát. Így fokozzák a feszítést. A hülye nép meg lesi tátott szájjal. Aztán van miről beszélni heteken át.

ILDIKÓ: Jaja. A hülye nép. Egyébként meg azt ne hidd már, hogy ez fog menni heteken át. Kell mindig az új szenzáció. Mi volt a múltkor, égi asszony vagy mi, nem-e? Las Vegasba', vagy hol.

VALI: Los Angelesbe'.

ILDIKÓ: Na, az is hol van már? A Los Angeles-i égi asszony. Meg hogy vizsgálják a meteorológusok.

JULI: Meg a kopasz medvék, emlékszetek? Csak kinőtt azóta azoknak is...

ILDIKÓ: A kopasz medvék szőre. Meg mi is volt még? Tényleg, mi. Ne mondjátok meg... Borjúfejet szült a dán anya...!

VALI: Az nem volt olyan vicces. Meghalt a kis fej.

JULI: Komoly? Nem is tudtam. Szegény.

ILDIKÓ: Szegényke!

VALI: Ja. Meghalt. Egy hétre rá.

ILDIKÓ: Mielőtt még felgyújtották volna az egész szigetet.

JULI: Dániába' volt.

ILDIKÓ: És? Nem sziget?

VALI: Végül is az. De csak félig.

JULI: Kell a hülye népnek a feszítő. Minden héten más.

VALI: Ez a három szavazat akkor is nagyon súlyos. Már mindennel meg lehet mindenkit hülyíteni, de tényleg. Most ezek után, komolyan, minek szavazzak be? Ha úgyis csak a dráma felé tolják el az izét... A végeredményt. Tiszta hülyeség. Csinálják direkt a feszültséget. Mintha nem lenne így is épp elég belőle.

2.

A Pénztárosnők. Cigány be, a szokásos kiskocsival, rajta a tisztítóeszközök.

CIGÁNY: Látni a napot. Egy hete először, hogy látni lehet. Kikukucskált, elbújt, újra előjött. Ilyenkor kora reggel besüt még az előcsarnokba is. Csak úgy ragyog a domesztoszos víz, ahogy végigöntöm a járólapokat. Mint a szivárvány. Az illatát is szeretem nagyon. Olyan reggel-szaga van, friss, tiszta reggel-szaga. Frissen sült briós-, forró kávé- és domesztosz-illat.

Nyikorgás-csikorgás odafönről, a deus ex machina-szerkezeten a mennyezetről – ezúttal zeneszó nélkül – leereszkedik Masavári, a kezében aktatáska.

MASAVÁRI: Hahó! Jónapot! Jónapot kívánok. Segítene, kérem?

Cigány odalép, segít kicsatolni a biztosító szíjakat.

MASAVÁRI: Nagyon köszönöm. (kezet nyújt) Masavári vagyok. Masavári Benedek.

CIGÁNY: (kezet fog Masavárral) Cigány.

MASAVÁRI: (meghökken, de nem kérdez semmit) Ööö... A fogyasztóvédelemtől jöttem. Gondolom, már kézhez kapták az értesítést. A vizsgálatról.

CIGÁNY: Bizonyára.

MASAVÁRI: (a Pénztárosnők felé) Kezít csókolom!

A Pénztárosnők válaszként transzba esnek, a szemük fönnakad, fenyegető, torokhangú, ütemes hörgésbe kezdenek, ami aztán hirtelen abbamarad.

MASAVÁRI: (visszafordul Cigány felé, olyan, mintha nem vett volna észre semmi különöset) Az üzletvezető... Ööö... (a papírjait lapozza a táskában) ...Záprel úr, ugye?

CIGÁNY: Még nem jött be. Ma később érkezik.

MASAVÁRI: Később? Értem. Ez esetben majd később beszélek vele. Elsősorban persze szemügyre kell vennem magát az üzlethelyiséget. Ön itt, ugyebár...

CIGÁNY: Takarítok itt.

MASAVÁRI: Értem. Takarít. Remek, remek.

CIGÁNY: Hát... Ami azt illeti...

MASAVÁRI: Barátom! Barátom, barátom.

Úgy tűnik számomra – és ezt, nagyon kérem, ne vegye a szívére –, mintha némi tartózkodó bizonytalanságot látnék a tekintetében. Ugyan, ugyan, ugyan! Biztosíthatom, hogy semmi oka tartania tőlem. Mi több, senkinek sincs semmi oka tartania. Az ügy, amely engem ideszólított, hogy úgy mondjam, közös ügyünk, közös érdekünk. Köz-érdek, érti. Köz-érdek!

CIGÁNY: Közérdek.

MASAVÁRI: Köz-érdek. A köz érdeke. Ami a mi közös érdekünk, az egész társadalomé, beleértve a szolgáltató szférát és a fogyasztói szférát is. A szolgáltató szférát, amelyet itt és most önök képviselnek, s a hangsúly – ó, a hangsúly, kedves barátom, ez esetben az *itt*-en és a *most*-on van!

CIGÁNY: Aha.

MASAVÁRI: Mert hát ezek a bonyolult viszonyok, nemdebar, mintegy keresztbe metszik társadalmunkat. Mindannyian fogyasztók vagyunk, bizony, még ön is, barátom: amint leveszi csinos munkaköpenyét, és gondolatát ragad, azon nyomban a fogyasztói szférában találja magát. Gondolt már ön erre?

CIGÁNY: Izé. Nos, én még nem nagyon...
 MASAVÁRI: Szolgáltunk és fogyasztunk, kedves... ööö... kedves Cigány. Hol szolgáltatást nyújtunk, teszem azt, egy élelmiszer-áruházban, mint ez itt, hol pedig igénybe veszünk bizonyos szolgáltatásokat. S amiért én most itt vagyok, az nem pusztán felügyeleti munka. De nem ám. Azért vagyok itt, akár a mérleg nyelve, ugyebár, hogy egyensúlyt teremtsék e két szféra között. Igazságos, ámde törékeny egyensúly ez, *mon ami*, s meggyőződésem szerint a feladatom jóval kényesebb és összetettebb annál, mintsem hogy pusztán megbizonyosodjak holmi megbüdosödött húsárak fennforgásáról. Különösképp ebben az esetben, ebben a, be kell vallanom önnek, egyszerre fölöttébb nyugtalanító, ámde ugyanakkor rendkívül izgalmasnak és tanulságosnak is ígérkező esetben. Merthogy itt bizony meglehetősen furcsa bejelentések érkeztek hozzánk.

CIGÁNY: Tényleg?

MASAVÁRI: Úgy bizony. Hiszen az egyik bejelentő éppenséggel a bolt alkalmazottja, aki ellen viszont egy másik bejelentés él panasszal. Érti? Mert én nem biztos, hogy értem. Vagyishogy bizonyos cífra ez a helyzet.

CIGÁNY: Hát... Ami azt illeti, valóban eléggé cífra.

MASAVÁRI: Megalázó viselkedés egyfelől, romlott parizer a másik oldalon. Az a gyanúm, hogy itt a szolgáltatói és a fogyasztói szféra eredendő, s minden bizonyos mélyebb értelemben föloldhatatlan ellentéte került napvilágra. Vagy föltehetem a kérdést egyszerűbb, hétköznapibb módon is: kérném szépen, mi az ördög ez az egész?

IRÉN: (*bejön*) Nem olyan egyszerű megmagyarázni. Megpróbálhatom, csak hát egyáltalán nem olyan egyszerű. Üdvözlöm. Szász Irén. (*kezet fognak*)

MASAVÁRI: Masavári. Masavári Benedek.

IRÉN: Cigány, kérlek, nézd meg, hogy a hűtőpultoknál minden rendben van-e. (*Cigány értetlenül néz rá*) Cigány! (*Cigány el*) Nos, gondolom, a bejelentések miatt érkezett. Sajnos nem tudtuk, hogy épp ma látogat meg minket. Záprel úr még nincs itt, ma kivételesen később jön be.

MASAVÁRI: Értem. Ha később, hát később. Addig is roppant mód szeretnék tájékozódni a kérdéses az ügyekben.

IRÉN: Nézze, az az igazság, hogy nálunk valóban sajátos helyzet alakult ki...

MASAVÁRI: Szó, mi szó, az én számomra is úgy tűnik.

IRÉN: És hát – persze, ezt nem a mi dolgunk megítélni, hiszen ön éppen ezért van itt, de... De voltaképpen arról van szó, hogy minden probléma egyetlen személy körül... izé... csúcsosodik ki.

MASAVÁRI: Nos, igen... (*a jegyzeteiben lapoz*)

IRÉN: Vagyis úgy értem, hogy nem annyira magában a bolt működésében mutatkoznak zavarok, hanem... Hát igen. Arra kérném, hogy maradjon köztünk, amit most elmondok. Nem szeretnék indiszkkrét lenni. De nem nagyon lehet megmagyarázni az eseményeket anélkül, hogy ne ejtenénk szót a Kisgömböcről.

MASAVÁRI: A Kisgömböcről?

IRÉN: Ja, igen. Ez a beceneve. Idebent csak így szólítja mindenki. Nem haragszik érte. Sőt.

MASAVÁRI: Aha. Értem.

IRÉN: A kérdéses napon nem állt munkában. Táppénzen volt, és éppen csak bejött egy kis időre megbeszél-
ni valamit. Tehát bármi is történt,
azt nem az áruház alkalmazottja-
ként követte el.

MASAVÁRI: *(jegyzetel)* Értem. De mégis,
mi ebben az indiszkréción?

IRÉN: Az eset után megint kiíratta ma-
gát, és csak tegnap jött vissza dol-
gozni. Nemigen vált szót senkivel,
csak amennyit muszáj. Az a gya-
núm, és nem csak nekem, hanem a
kollégáimnak is, hogy idegössze-
omlást kapott. Szóval hogy inkább
orvosi eset volna ez, nem annyira –
nem annyira kereskedelmi... És hát
– ezért kértem, hogy mindez ma-
radjon köztünk – az az érzésem,
hogy még nem jutott túl a dolgon...

MASAVÁRI: Nézze, kedves Irén, ez az
eset elég komolynak tűnik. Őszinte
leszek. Ha el is fogadhatjuk azt az
érvet, hogy vevő... hogy is mond-
jam?... terrorizálása...? zak-
latása...?, jó, legyen zaklatása. Nos,
ha el is fogadjuk, hogy mindez nem
a bolt hibája, nem a kereskedelmi
szervezeté, hanem személyes, ha
tetszik, polgári jogi ügy, vagy eset-
leg éppenséggel orvosi vonatkozá-
sai vannak – hangsúlyozom, mind-
ez még további alapos vizsgálatok
tárgyát kell, hogy képezze, de te-
gyük föl, hogy elfogadható érvek
bizonyul –, úgy a másik eset még
mindig fönnáll. A romlott áru, az
romlott áru. Ezt ön is nagyon jól
tudja. Persze tájékozódni fogok, és
szeretnék majd beszélni... izé... az
illető hölgygel... *(a jegyzeteiben la-
poz)*

IRÉN: Kisgömböc. Nevezze csak nyu-
godtan így. Szerintem nem is hall-
gat másra.

*A Pénztárosnők ismét torokhangú, fenyve-
gető kántálásba fognak, néhány ütemen ke-
resztiül. Addig a két szereplő megáll. Ez-
után Masavári természetes hangon fejezi
be a jelenetet.*

MASAVÁRI: Hát legyen. Hát legyen Kis-
gömböc. Beszélni fogok vele, és
szem előtt tartom, amit most el-
mondott. Ennyit tudok ígérni jelen
pillanatban. De ennyit valóban
megígérek. *(el)*

*Irén felsóhajt, cigarettát vesz elő, de rádöb-
ben, hogy idebenn nem gyújthat rá, ideges
mozdulattal visszateszi a dobozt a zsebébe,
aztán kimegy.*

3.

*Diszkófények, zene. Helén, Szerén és a há-
rom Pénztárosnő. Énekelnek: a sort az
adott szereplő, a sorok végén a „Dam-dam-
dam”-ot a három Pénztárosnő.*

HELÉN: A belső piac megroggyan –
Dam-dam-dam-dam, évoé!

Dolgoznunk kell még jobban! –
Dam-dam-dam-dam, évoé!

SZERÉN: Negyedévünk el fog szállni –
Dam-dam-dam-dam, évoé!

Indexálni, indexálni! –
Dam-dam-dam-dam, évoé!

MIND: Dam-dam-dam-dam, évoé!
Dam-dam-dam-dam, évoé!

Dam-dam-dam-dam, évoé!
Dam-dam-dam-dam, évoé!

HELÉN: Kilátási alindex –
Dam-dam-dam-dam, évoé!

Ránézel és legyintesz –
Dam-dam-dam-dam, évoé!

SZERÉN: Dolgoznunk kell, irány, lányok –
Dam-dam-dam-dam, évoé!

Tartani az irányszámot –
Dam-dam-dam-dam, évoé!

MIND: Dam-dam-dam-dam, évoé!
 Dam-dam-dam-dam, évoé!
 Dam-dam-dam-dam, évoé!
 Dam-dam-dam-dam, évoé!
 HELÉN: Dominóelv, pánikhatás –
 Dam-dam-dam-dam, évoé!
 Nem jött be a ráolvasás –
 Dam-dam-dam-dam, évoé!
 SZERÉN: A statisztikát leginkább –
 Dam-dam-dam-dam, évoé!
 Megszívják a statiszták –
 Dam-dam-dam-dam, évoé!
 MIND: Dam-dam-dam-dam, évoé!
 Dam-dam-dam-dam, évoé!
 Dam-dam-dam-dam, évoé!
 Dam-dam-dam-dam, évoé!

4.

Irén és Zápriel. Zápriel mobiltelefonon hív egy számot, kicsöng, de nem veszi föl senki. Ahogy meglátja Irént, kikapcsolja a telefont.

IRÉN: Itt vagy? Szia. Már kerestelek.
 ZÁPREL: Mi az? Mi az? Mi van? Megjöttetek?
 IRÉN: Egy ember jött. Fogyasztóvédelem. Beszéltem vele.
 ZÁPREL: És?
 IRÉN: Jaj, Totya. El sem hiszem ezt az egészet. Mintha minden egyszerre állt volna a feje tetejére. Az egyik pillanatról a másikra. El sem hiszem. Pedig előtte nyilván voltak jelei, csak...
 ZÁPREL: De mi van a fogyasztóssal, azt mondjad! Beszélte velem.
 IRÉN: Elmondtam neki, hogy idegösszeomlást kapott a Gömböc. Még csak nem is hazudtam. Annyit mondtam, hogy innen nézze a dolgot. Hogy tudjon róla...
 ZÁPREL: Aha. Jó. És ha tud róla, akkor mi van?
 IRÉN: Hogy tudjon róla, hogy ez nem a

bolt sara. Hogy a Gömböc még csak nem is állt munkában. Hogy amit a vevővel csinált, az izé... Egyéni szocprobléma.

ZÁPREL: Tehát vigye el ő a balhét. Na persze. Miután beírt a Vásárlók Könyvébe...

IRÉN: Azt vissza kell vonnia.

ZÁPREL: Visszavonni? Hogy érted ezt?

IRÉN: Rá kell vennünk, hogy vonja vissza a panaszát. Jelentse ki, hogy felindultságból cselekedett. Hogy beszámíthatatlan volt. Akkor leállnak a vizsgálatok, nem tehetnek mást.

ZÁPREL: Várjunk csak egy kicsit. Várjunk egy kicsit. Hogy jól értem-e. Tehát azt akarod, hogy beszéljek a Gömböccel, és vegyem rá, hogy vonja vissza a panaszát?

IRÉN: Pontosan.

ZÁPREL: És emellett ismerje be, hogy nem normális. Persze, sosem volt az.

IRÉN: Figyelj, meg kell próbálnunk kezelni valahogy ezt a helyzetet. Ami történt, azon már nem tudsz változtatni. Most az a feladat, hogy...

ZÁPREL: Feladat. Feladat. Ne osztogass nekem feladatokat, kérlek szépen. Nagyon is jól tudom, mi a helyzet.

IRÉN: Totya... Szedd össze magad.

ZÁPREL: Ne nyugtatgass! Nagyon szépen kérlek, hogy ne nyugtatgass engem!

IRÉN: Itt van a fogyasztóvédelem, Totya. Ha most bepánikolsz, akkor annyi. Most nincs más, csak a tűzoltás. Ennyit tudsz csinálni. De ennyit igenis tudsz. Beszélni a Gömböccel. Csak ahhoz előbb össze kell szedned magad...

ZÁPREL: Összeszedni. Összeszedni. Legalább te ne csináld ezt velem! Legalább te.

IRÉN: Totya, bazmeg, én csak segíteni akarok.

Csönd.

ZÁPREL: Kijön a főnökség. Kijön tőlük valaki. Máma. Pont amikor itt van a fogyasztós fickó is.

IRÉN: Ó, basszus. A legjobbkor.

ZÁPREL: Teljesen kész az egész. Nem hiszem el. Ezt most tényleg nem hiszem el. Olyan gyomoridegem van, érted, hogy reggel majdnem hányanom kellett a kávétól, pedig tejszínnel ittam. Nem is szeretem a tejszínt, mondjuk, nem is utálok, de különösebben nem szeretem, csak azért ittam így, hogy ne égesse a gyomromat, és akkor mégis...

IRÉN: *(közelebb lép)* Figyelj, Totya. Figyelj rám. Nézz ide.

ZÁPREL: Mi van.

IRÉN: Nézz a szemembe. Figyelj. Most össze kell kapnod magad. A Kisgömböc bekattant, hülye volt. Kezelhetetlen. Ez a helyzet. Ezt mindenkinek be kell látnia.

ZÁPREL: Be kell. Hát persze. Aki nagyon be akarja látni, az majd belátja.

IRÉN: Be fogják látni. És neki is be kell látnia. Meg tudod csinálni. De ezt most nem passzolhatod. Ezt most az egyszer végig kell játszaniod.

ZÁPREL: Én nem tudom, mi lesz.

IRÉN: Minden rendbe jön. Itt állok mögötted. Hiszen tudod.

Csend. Záprel nagyot sóhajt, és megcsóválja a fejét.

5.

Dohányzásra kijelölt hely. Helén, Szerén, Hauser, Cigány.

HELÉN: *(zaklatott)* Hallom, ahogy nyüszögnek. Odabentről is, meg idekintről is hallom őket. Ez kibírhatatlan. Hallgassátok csak!

Csend, mind fülelnék.

SZERÉN: Én nem hallok semmit.

HELÉN: Nem hallasz semmit.

SZERÉN: Hát jó. Valamit, talán. Ha nagyon figyelsz rá. Ha direkt odafigyelsz.

HAUSER: Nem olyan zavaró. Olyan kis halkan csinálják. Meg aztán összededik őket a fiúk minden nap.

HELÉN: De hát ezt nem lehet kibírni! Így nem lehet dolgozni. Képtelenség.

SZERÉN: Mert direkt odafigyelsz rá, és akkor ezen paráztatod magad. Helénke, vedd már lazábbra. Lécci, lécci. Pakolod a göngyöleget ide meg oda, szóba állsz a vevőkkel, mozogsz erre, mozogsz arra. Érted? Ha mozgásban vagy, nem parázol. Nincs is időd odafigyelni rá, ha nem akarsz direkt odafigyelni.

HELÉN: Azt hiszed, olyan egyszerű az? Látom őket magam előtt. Oda vannak ragadva a ragacshoz, izegnek-mozognak, és vinnyognak közben.

SZERÉN: De most mi van? Sajnálod őket, vagy mi?

HELÉN: Dehogy sajnálom. Csak gusztustalanok. Látom őket magam előtt. Gusztustalanok eleve, és akkor még ott szenvednek. És akkor még gusztustalanabbak. Pfu!

SZERÉN: Te fóbiázol szerintem. Befóbiáztál tökre.

HELÉN: Benek be, de hát mit tudok csinálni? Ez van.

HAUSER: Ijesztő, mi? *(nevet)* Mint a Passió...

HELÉN: Na, nem úgy. Ez kurvára nem úgy. A Melgibson, az végül is egy film, nem? Ez meg itt valóság, nem? Nem?

SZERÉN: Hát nézzed úgy, mintha izé volna... Színdarab.

Masavári belép, de nem veszik észre.

HELÉN: Ne haragudj, Szerén, de te teljesen hülye vagy. Kösz a segítséget.

SZERÉN: Miért, mert most mi van? Próbáld úgy nézni, hogy nem valóság. Csak egy ízé. Egy dolog. Nem veled történik meg. Nézel valamit, de csak egy kép. Ha mindenbe tényleg belegondolnál, ami megtörténik odakinn, belepurcannál teljesen.

HELÉN: Nézzem, mint egy képet. Mert hülye vagyok nyilván. Odahúzok egy széket, és nézem őket, ahogy nyüszögnek, mi? Ha már nézni akarok valamit, akkor valami szépet néznék, nem-e? Minek nézném ezt? Minek? A Passiót is minek... Elég volt egyszer, sok is.

HAUSER: Pedig tanulságos! Történelem. Történelmi film.

HELÉN: Tudom, hogy történelem, de akkor is elég volt egyszer. Miért, a történelemből is nem elég volt egyszer? Még sok is.

MASAVÁRI: Khm. Ha megengedik. Ha megengedik, ez roppant érdekes téma. Úgy gondolom, hogy a Passió bizonyos értelemben... Bizonyos értelemben gyerekfilm. De legalábbis ifjúsági. Tudom, meglepő lehet, amit mondok, de mégis, gondoljunk bele. A vad és zabolátlan kamaszfantáziának szolgáltat nyersanyagot. Hiszen kellő érettségre szert téve az ember képtelen élvezettel viszonyulni mindazoknak a motívumoknak az erőszakosságához, amelyeket Mel Gibson alkalmaz. S ilyenformán a Passió, hiába ötletes és ügyes darab, végső soron esetlenné válik. Merthogy létezik a természetben csúfság, amely félelmet kelt, és amelylyel a művészetnek, nyúlják ehhez bármily költői módon is, sem foglalkoznia, sem kibékülnie nem szabad...

Meglepetten nézik.

SZERÉN: Ööö... Ja.

CIGÁNY: *(bemutatja őket egymásnak)* Masavári úr, a fogyasztóvédelemtől. Kollégáim.

MASAVÁRI: Üdvözetem. Ha megengedik. Masavári. Masavári Benedek, a fogyasztóvédelemtől. Nem, nem, jaj, kérem, nem kell megijedni! Hogy úgy mondjam, nem hivatalos minőségben vagyok itt. Idekint. *(elővesz egy cigarettatárcát, abból pedig egy cigarillót, felmutatja)* Időnként bizony magam is... *(rágyújt)* Nem gondolnám, hogy az ördögtől való. Bevallom, vannak vitáim ebben a tárgyban odabenn, a hivatalban. Kényes kérdés ez, fölöttébb kényes. Személy szerint úgy találok, hogy mint annyi mindenben, itt is elvettük az egyensúlyt. Dohányzásra kijelölt helyek – rendben van. Egészségügyi kampányok, a kockázatok tudatosítása – ez is rendben van, sőt, mi több: elengedhetetlen. Aláírom. De hogy aki mértékkel bár, de mégiscsak dohányzik, a magamfajta kocadohányos, aki időnként el-elszív egy szál könnyű cigarettát, megbélyegezve és kirekesztve érezze magát hovatovább minden emberi közösségből... A mértéktartás hiánya – íme, itt is a mértéktartás hiánya köszön vissza! Akár az olyan műalkotások esetén, mint amilyen a Passió, ahol az alkotó a félelem és az undor felkorbácsolása révén igyekszik megrázó hatást kiváltani.

HAUSER: No igen, ízé... Masavári úr, de hát mégiscsak milliók nézték meg, nem? Milliók! Ennyi ember nem tévedhet. Mégiscsak kell legyen valamilyen hatása.

MASAVÁRI: Hát persze. Önnek ebben tö-

kéletesen igaza van. Ám attól tartok, hogy ez esetben a hatáskeltés titka a sokkírozásban rejlik. A sokkhatásban. Nem pedig a bibliai történet mélyén meghúzódó dráma kibontásában.

HAUSER: Ne haragudjon, de ezt nem értem. Mégiscsak a Bibliára épült az egész, nem?

CIGÁNY: Én azt hiszem, értem, hogy mit mond a Masavári úr. Hogy a sok vér meg korbács meg mittudoménmi eltakarja vagy... vagy eltereli a figyelmünket az izéről...

MASAVÁRI: Elfedi a történet igazságát. Pontosan erről van szó, köszönöm, barátom. Elfedik a drámát a látványelemek. De hadd említsek egy közelebbi példát. Vegyük szemügyre azt az esetet, amelynek a folytán most itt vagyok... (*tiltakozó mozdulat*) Nem, nem, kérem, most abszolút nem hivatalos minőségben beszélek! Csak éppen érdekelné a véleményük – amúgy nem hivatalosan. Hiszen, ha nem tévedek, ennek az esetnek a hátterében is... Nos, itt is meghúzódhatik valami. Mert hát nézzük csak mit mutatnak a puszta tények? Az önök kolléganője nekitámad az egyik vásárlónak, és itt nem is az a fő kérdés, hogy alaptalanul tette-e – egyébiránt igen –, hanem az, hogy rendkívül agresszív és megalázó módon tette, ráadásul úgy, hogy éppen nem is állt, hogy úgy mondjam, szolgálatban. Munkaidőn kívül. (*csönd, senki nem akar megszólalni*) Éppen ezért én hivatalos minőségben nem is foglalkozhatom az esettel. Nem vizsgálom, hiszen nem is vizsgálhatom. Akkor és ott nem az üzlet valamelyik munkatársa inzultálta a szóban forgó vásárlót, hanem egy civil, hogy úgy

mondjam. És ez az, ami engem ropant mód elgondolkodtat. Ez a botrányos eset mintha valami mélyebb drámát takarna el, ahová nem nyílik bepillantásunk.

SZERÉN: Ez hülyeség. Egyszerűen csak kivolt a Gömböc. Kiakadt. Bárkivel előfordulhat.

MASAVÁRI: Úgy véli?

SZERÉN: Na jó, nem bárkivel. Ő tényleg könnyen fölkapja a vizet. Így van bedrótozva. De akkor sincsen itt semmi titok szerintem. Bárkinél betelhet a pohár, legföljebb nem úgy játssza le, mint a Gömböc.

MASAVÁRI: Értem én – no, de mi az, hogy betelik a pohár? Mivel telik be? És mitől? És mi ez a pohár, úgy egyáltalán?

SZERÉN: A pohár?

MASAVÁRI: A pohár.

HELÉN: Nem is tudom. Énszerintem mindenki kibukhat, nem? Ideges az ember, nagy a stressz, a hajtás...

MASAVÁRI: Pontosan erről beszélek én is. Betelik a pohár, azt mondjuk. Ám ez az eset, ez a szerfözlött különös eset, ez az elképesztően extrém megnyilvánulás mégsem magyarázható ennyivel. Micsoda feszültségnek, micsoda nyomásnak kellett itt fölgyülemlenie, hogy ekkora erővel robbanjon ki! És aztán ezt követi a panaszkönyv. A Vásárlók Könyve. Látják-e önök mindennek a paradoxonát? A kolléganőjük botrányt rendez, mintha éppenséggel az üzlet érdekeit képviselné – holtlott abban az adott pillanatban erről szó sincs –, aztán pedig panaszt emel az üzlet ellen, mégpedig mint egyszerű fogyasztó. Ki ő? Hol áll? És mivégre cselekszik vajon?

HAUSER: Hogy mivégre, azt nem tudom. De hogy hülyeséget csinált, az biztos.

MASAVÁRI: Hogy őszinte legyek, zavarba ejt ez a dolog. Nemigen látom át, hogy mi folyik itt. Meg kell mondjam egyenesen: ahhoz, hogy tiszta képet alkothassak, szükségem lenne a segítségükre.

Kényszeredett csönd.

HELÉN: Nézze, mi nem nagyon tudunk mit segíteni. Kiakadt a Gömböc, ennyi. De hát ennyit maga is tud. Hogy mi van mögötte, hááát...

CIGÁNY: Nem biztos... Azt hiszem, nem biztos, hogy mélyebb indítékokat kell mögötte keresnünk. Ez orvosi ügy – talán.

MASAVÁRI: Vagyis nem fogyasztóvédelmi...

CIGÁNY: Jaj, nem úgy értem. Nyilván az is... Az is, persze, hiszen ha más nem, ott van a Vásárlók Könyve.

MASAVÁRI: Persze, persze, nem is támadólag mondtam. De valahogy az a benyomásom, hogy nem fogok tiszta képet alkotni az esetről, ha nem látom át a mozgatórugóit. Persze, lehetne az is, hogy megvizsgálom a jegyzőkönyveket, áruminta, bírság, aztán kész-passz.

SZERÉN: Na ja. Miért, nem így szok lenni?

MASAVÁRI: Persze, lehetne így is. Mindamellet... Van valami ebben a történetben, ami nem hagy nyugodni. Aminek a végére kell járnom, mert azt gyanítom – vagy legalábbis valami azt súgja nekem –, hogy elárul valamit erről a bonyolult és kényes egyensúlyról, amelyben... amelyben élünk adatik.

HAUSER: Hát... Ja. Az is lehet. Ja.

MASAVÁRI: Persze tájékozódnom kell, most az a legfontosabb. Az üzletvezető úr nyilván megérkezett időközben. Ha így van, vajon merre található?

CIGÁNY: Elkísérem. Mutatom az utat.

MASAVÁRI: Köszönöm. Igazán kedves. Hát akkor – a legjobbakat!

Cigány és Masavári el.

SZERÉN: Fú. Asztakurva.

HAUSER: *(vihog)* Bonyolult és kényes egyensúly... Édesapám, ha tudnád, mit beszélsz...

HELÉN: Na, én azt hiszem, rágyújtának megint. A mértéktartás kedvéért.

6.

A három Pénztárosnő.

KÓRUS: Mondjuk ki nyíltan, ne féljünk a szótól:

Pitiánerség, faszariság,
Fingfestés, piszlicsáré, tyúkszaros
Békaegérharc, bolhaköhögés,
Fikamikádó, árnyékbokszolás.

VALI: Tetőnk fölül a vihar elvonult hát,
Behintve sűrűn papírhulladékkal
Parkolóinkat, jól ápolt gyepünket,
Szemetet szórva szerte két marékkal.

JULI: Üveggyapot-gubancok
vándorolnak,
Fákon fennakadt molinók rezegnek,
Műanyag zacskók, színes celofánok,
Munkát adva a szorgalmas
kezeknek.

ILDIKÓ: Mondjuk ki nyíltan, ne féljünk a szótól:

Pitiánerség, faszariság,
Fingfestés, piszlicsáré, tyúkszaros
Békaegérharc, bolhaköhögés,
Fikamikádó, árnyékbokszolás.

VALI: A lomok közt mi kotor?

Szimatoló, fényes orr.

JULI: Egy haragvó hörcsög orra:

Az egeket ostromolja.

VALI: Aki harmincezret bukott,

Milyen tájra nyit ablakot?

JULI: Pulykaméreg hogy vezetne
Világbíró lendületre?
ILDIKÓ: Mondjuk ki nyíltan, ne féljünk
a szótól:
Pitiánerség, faszariság,
Fingfestés, pizslicsaré, tyúkszaros
Békaegérharc, bolhaköhögés,
Fikamikádó, árnyékbokszolás.

Jól van, megbeszéljük.
(észreveszi Kisgömböcöt)
Figyelj, le kell tennem.
Én is téged.
Jól van.
Semmi.
Semmi.
Semmi.

7.

Záprel, telefonál. Kisgömböc nagyjából a szöveg közepénél belép, a továbbiakban fültanúja Záprel monológjának.

ZÁPREL: Halló. Szevasz, édes.
Nem, ma nem lehet.
Későn jövök, tudod.
Szörnyű ez a nap.
Két vizsgálat lesz.
Kettő egy napon.
Az eszem megáll.
Reggel azt hittem, hogy
kidobom a kávé.
Hát, gondolhatod.
Nem tudom, hogyan.
Tényleg nem tudom.
Semmi.
Semmi.
Semmi.
Most legszívesebben
azonnal haza...
Nem, de nem azért.
Tudod, hogy van ez.
Néha úgy érzem,
ahogy megy az idő,
egyre nehezebb.
Nem hülyéskedek.
Semmi.
Semmi.
Semmi.
Arra gondoltam,
hogy ha véget ér
ez az örület,
akkor majd talán...

8.

Záprel, Kisgömböc.

KISGÖMBÖC: Itt vagyok.
ZÁPREL: Remek. Örülök, hogy itt vagy.
KISGÖMBÖC: Örülsz neki.
ZÁPREL: Két vizsgálat lesz ma, Gömböc.
Ezen az egy napon. Már itt van egy
fogyasztóvédelmis, és kiszáll valaki
a főnökségtől is.
KISGÖMBÖC: Ez van.
ZÁPREL: Nézd, meg kell beszélnünk ezt
a dolgot. Tegnap nem volt rá időnk,
és most hirtelen szakadt a nyakunkba minden. Ahogy szokott,
olyan hirtelen. Ahogy szokott.
KISGÖMBÖC: Jól van. Beszéljük meg.
ZÁPREL: Figyelj. Figyelj, Gömböc. Azt
szeretném, ha egy kicsit pozitívabban állnál hozzá ehhez az ügyhöz.
Bármilyen történet, most előre kell tekintenünk. Szerintem tegyük az egész istenverte botrányt egy hatalmas nagy zárójelbe.
KISGÖMBÖC: Milyen zárójelre gondolsz, Totya? Mégis, hogyan?
ZÁPREL: Arra gondolok, hogy most közősek az érdekeink. Jó, igen, beismerem, hülye voltam, nem figyeltem oda eléggé a problémádra. Jogosan orroltál meg rám. Igen. Elismerem, hogy jogos volt, és bocsánatot is kérek érte. Fáradt voltam nagyon, kimerült, kikészültek az idegeim. Egyszerűen nem tudtam a

- problémádra koncentrálni, pedig ez lett volna a dolgom.
- KISGÖMBÖC: Mielőtt elsírnád magad, Totya, térj a tárgyra, kérlek.
- ZÁPREL: Ne csináld ezt, nagyon szépen kérlek. De nagyon szépen. Most az egyszer fogd vissza magad.
- KISGÖMBÖC: Jó. Visszafogtam.
- ZÁPREL: Mert ami utána történt, az, ugye, a te sarad volt. Azt, ugye, te sem tagadhatod.
- KISGÖMBÖC: Nem is tagadom. Eszem ágában sincs.
- ZÁPREL: Az a te sarad volt, hogy neki mentél a vásárlónak. Hogy a földbe döngölted. Teljesen ártatlanul, minden indok nélkül. Az a te sarad volt.
- KISGÖMBÖC: (*sóhajt*) Igen, Totya, az az én saram volt. Nem a te sarad, Totya.
- ZÁPREL: Szépen kérlek, Kisgömböc, most ne veszekedjünk. Egy percig, egyetlenegy percig figyelj oda rám. Kérlek. Hallgass végig.
- KISGÖMBÖC: Rendben, Totya, monddad. Hallgatom.
- ZÁPREL: Figyelj rám. Most egy cipőben járunk. Vagy egy csónakban evezünk, mindegy...
- KISGÖMBÖC: A csónak jobban tetszik.
- ZÁPREL: Kérlek! Most kértelek nagyon szépen, nem? (*csönd*) Szóval. A helyzet az, hogy amikor te bejöttél, és elintézted azt a szerencsétlen nőt, te aznap *nem álltál munkában*. Táppénzen voltál még. Jogilag az a helyzet, hogy nem az üzlet munkatársa voltál, hanem egy izé... Egy civil, egy valaki az utcáról. Innentől fogva tehát ez nem fogyasztóvédelmi, hanem jogi ügy – lenne. Lenne! Csak hát az a nő nem tett feljelentést. Mindössze bejelentést tett a felügyeleti szervnél, de hát ez így könnyen kivédhető. Okafogyottá válik a vizsgálat.
- KISGÖMBÖC: Értem.
- ZÁPREL: És nem hiszem, hogy most már feljelentést tenne. Elmúlt az első dühe, lecsillapodott. Ilyenkor már nehezebben mozdul meg az ember. Elpárolgott a harag, nem maradt más, csak a rossz emlék...
- KISGÖMBÖC: A szégyen, Totya. A szégyen.
- ZÁPREL: ...a rossz emlék, amit igyekszik minél hamarabb elfelejteni. Mindannyian így teszünk, nem? Így vagyunk bedrótozva.
- KISGÖMBÖC: Nem hinném. Nem hinném, hogy el tudja felejteni. Én sem fogom, azt hiszem.
- ZÁPREL: Ez most mindegy, Gömböc. Nem érted, miről beszélek? Úgy néz ki, hogy ez az ügy nem von magával további következményeket. Ez legalábbis nagyon-nagyon-nagyon valószínű. Ezt most az egyszer megúszod, Gömböc. Érted?
- KISGÖMBÖC: Értem, miről beszélsz. És te érted vajon, hogy én miről beszélek?
- ZÁPREL: Azt ígérted, hogy végighallgatsz. Hogy végig. És még nem fejeztem be. Hallgass végig, kérlek. Mert most jön a lényeg.
- KISGÖMBÖC: A lényeg. Jól van, Totya, monddad a lényegét.
- ZÁPREL: A lényeg az, hogy vissza kell vonnod a bejelentésedet.
- Csőnd.*
- KISGÖMBÖC: Ugyan miért?
- ZÁPREL: Azért, mert akkor leállítják a vizsgálatot. Ilyen egyszerű. Leáll a vizsgálat, nem lesz feljelentés, mi pedig spongyát boríthatunk az egészre. Elfelejtjük az egészet, és újrakezdjük a nulláról.
- KISGÖMBÖC: Mít kezdünk újra, Totya? Milyen nulláról? Hol az a nulla?
- ZÁPREL: Hát nem érted, hogy ez egyszer megúszhatjuk? Az egész csak rajtad áll. Csakis rajtad.

KISGÖMBÖC: Nem, ez nem rajtam áll. Amit aznap csináltam, az állt rajtam. De lehet, hogy az se. Mert tudod, Totya, az sem a nulláról indult. Nincs olyan, hogy nulla...

ZÁPREL: Ide figyelj...

KISGÖMBÖC: ..., és ha nincs olyan, hogy nulla – várjál már, Totya!, várjál, hadd mondjam ezt végig –, ha nincs olyan, hogy nulla, akkor nincs is hová visszatérnünk. Vagy újrakezdenünk. Nem kezdhethük újra ártatlanul.

ZÁPREL: Ide figyelj, most ne kezd ez, nagyon szépen kérlek. Egy egyszerű technikai megoldásról beszélek, nem a mit tudom én, az élet értelméről, a pokolba is! Ki tudunk szállni ebből az egészből, mindannyian. De te is kellesz hozzá.

KISGÖMBÖC: Nem értesz semmit, Totya. Én nem tudok miből kiszállni. Nem tudok hova.

ZÁPREL: Én nem értem ezt. Itt döglök meg, ha értelek. Jaj, Gömböc. Idefigyelj, ha azt a harmincast... Na. Szóval nem akarom, hogy tüske maradjon benned. Találunk majd rá valami módot, hogy odaadjuk neked azt a harmincast.

KISGÖMBÖC: Figyelj, Totya. Tudod, mire volna most igazán szükségem?

ZÁPREL: Hallgatlak.

KISGÖMBÖC: Nyald ki a seggem, arra. Nyald ki a seggem. Ez most kellőképpen érthető volt, ugye?

Csend.

9.

Ugyanők.

CIGÁNY: *(kintről)* Azt hiszem, itt kell lenniük. Erre, erre, kérem! Itt is vannak!

Belép Masavári és Cigány.

MASAVÁRI: Jó napot kívánok. Üdvözlöm, Záprel úr. Masavári. Masavári Benedek, a fogyasztóvédelemtől.

ZÁPREL: Üdvözlöm. Záprel.

MASAVÁRI: És ön... Ön lenne, ugyebár...

KISGÖMBÖC: Én vagyok az.

ZÁPREL: Ööö... A kolléganóm, aki...

MASAVÁRI: Igen, tudom. Persze.

KISGÖMBÖC: Én vagyok az. Sajnálom, amit tettem, és vállalom a felelősséget. Másfelől pedig fenntartom a panaszomat.

Záprel felnyög.

MASAVÁRI: Nos, ez tiszteletreméltó és világos beszéd. Én, ha megengedi, mégsem zárnám ilyen rövidre ezt az ügyet. Több kérdés is nyitott még a számomra... *(kinyitja az aktatáskáját, az iratai közt lapoz)*

KISGÖMBÖC: Zárjuk le őket akkor. Minél hamarabb.

MASAVÁRI: Remek. Remek, remek, remek. Ami azt az incidenst illeti, nos hát... A véglegesen bizonyító erejű dokumentumok egyelőre ugyan nincsenek még a kezemben – bár ebben a kérdésben bizvást számíthatok, ugyebár *(Záprel felé biccent)*, az üzletvezető úr hathatós segítségével, hiszen, hogy is mondjam, itt bizonyos érdekazonosság áll fenn, már ami az ügy mihamarabbi lezárását illeti...

ZÁPREL: Természetesen. Természetesen mindenben a rendelkezésére állunk.

MASAVÁRI: Nos, egyszóval, noha még nem rendelkezem véglegesen bizonyító erejű dokumentumokkal, az eddigi információk alapján joggal feltételezem, hogy ön a kérdéses

napon nem az üzlet alkalmazottjaként járt el, mi több, nem is járhatott el illetén minőségében, hanem, hogy úgy mondjam, magánemberként...

ZÁPREL: Így igaz. Így történt, kérem.

MASAVÁRI: A kérdés tehát az én szempontomból könnyen és hamar lezárható. És mégis, mégis, mégis! Az a gyanúm – és arra kérem, cáfolja ezt, vagy erősítsen meg benne –, hogy mindez mégsem független attól a panasztól, amit ön tett, ama fogyasztóvédelmi bejelentéstől. Hogy a kettő között szoros, noha nem feltétlenül ok-okozati összefüggés rejlik.

KISGÖMBÖC: Nézze, izé... Masavári úr. Felőlem azt gondol, amit csak akar. Ha az első ügyben nem indít vizsgálatot, hát tegye. Ami a másodikat illeti, fenntartom a panaszomat. Ennyi. Hogy a kettő között milyen összefüggést lát vagy nem lát, az nekem teljesen tökmindegy.

ZÁPREL: (*keserűen*) Na jó. Na jó. Azt hiszem, én itt fölösleges vagyok.

KISGÖMBÖC: Nem mondd, Totya.

MASAVÁRI: Záprel úr nyilván úgy értette, hogy nem szeretné, ha a pusztá jelenlétével befolyásolná a beszélgetésünk menetét. Így van?

ZÁPREL: Pontosan így. Köszönöm. Ha végzett, megtalál az irodámban, előkészítettem a szükséges dokumentumokat.

MASAVÁRI: Köszönöm, Záprel úr. (*Záprel fejcsóválva el*) Nos, tehát... Hol is tartottunk?

KISGÖMBÖC: Nem nagyon tartottunk sehohol. A panaszomat fenntartom, és ennyi.

MASAVÁRI: Tudja, min gondolkodom? Azt hiszem, száz esetből kilencvenkilenc alkalommal bárki kapva kapna a lehetőségen, hogy kihátráljon egy ilyen kellemetlen helyzet-

ből. Hiszen ki tudja, hogy mindez hová vezethet... Nagyon kérem, ne értsen félre, nekem roppant módon imponál ez az intranzigencia...

KISGÖMBÖC: Tessék?

MASAVÁRI: Mondom, roppant módon.

KISGÖMBÖC: Roppant módon mi van?

MASAVÁRI: Roppant módon imponál az ön intranzigenciája.

CIGÁNY: Hajlíthatatlanság, szigorú következetesség, engesztelhetlenség. Latin.

KISGÖMBÖC: Ó, bazmeg...

MASAVÁRI: Köszönöm. Egyszóval roppant módon. De mégis van itt valami, ami nem hagy nyugodni. Tudja, az én szakmám, a fogyasztóvédelem egyszersmind hivatás is. Úgy értem, tetten érhető a mélyén valamiféle morális mag, valamiféle törekvés az ellensúly szerepére egy szerfölött egyenlőtlen, noha szimbiotikus viszonyban.

KISGÖMBÖC: Mi van?

MASAVÁRI: Nézze, modern világunkban egyszerre termelünk, szolgáltatunk és fogyasztunk. Ezek a bonyolult piaci viszonyok, hogy úgy mondjam, mintegy keresztbe metszik a társadalmat. És az ön esete, mindaz, ami itt történt, azért roppant figyelemreméltó a számomra, mivel hogy föllibbenti a fátylat a termelői-szolgáltatói és a fogyasztói szféra, úgy gondolom, eredendő ellentmondásáról. Hiszen mindketőnek a tagjai vagyunk, és ez időnként paradox, ha nem éppen skizofrén helyzeteket eredményez.

KISGÖMBÖC: Nézze, izé...

MASAVÁRI: Masavári.

KISGÖMBÖC: Nézze, Masavárikám, nem tudom, hogy mit akar kihozni ebből. Vizsgálja meg, mi történt, szabja ki a büntetést, és alászovalja. Ez a dolga, nem? Ezért fizetik.

MASAVÁRI: De hát nem mindig azt tesz-
szük csupán, amiért fizetnek. Ezt
ha valaki, hát ön is nagyon jól tud-
ja. Éppen ezért érdekel a dolog.

KISGÖMBÖC: Éppen ezért.

MASAVÁRI: Éppen.

KISGÖMBÖC: Na jó. Legyen. Arról van
szó, egyszerűen, hogy torkig va-
gyok az egészszel. Ezzel az egész ro-
hadt csiki-csukival. Hogy amíg jó
vagy, addig, úgymond, emberi a vi-
szony, amikor meg gáz van, akkor
„ne haragudj, de ez jogi helyzet”.
Amíg kiteszed a beled, addig meg-
y a haverság, meg egy csapatot alko-
tunk, meg egyetlen hatalmas család
vagyunk – ez a legjobb, ez az egyet-
len nagy család... Ettől hánynom
kell. Aztán ha gáz van, magadra
maradsz, a kezekben egy halom
papírral. Kisbetűs részek. Legyen
elég ebből. Ha jogi viszony van, ak-
kor legyen jogi viszony, de ne kell-
jen smúzolni, basszus, senkivel.

MASAVÁRI: És nem gondolja, hogy ezzel
mindent fölруг maga körül? Hogy
ezzel a bejelentéssel, amikor föl-
mondja a szolidaritást a munkahe-
lyével...

KISGÖMBÖC: Nem mondok föl semmit,
mert nem volt mit fölmondanom. Ez
elég világossá vált azokban a na-
pokban. Legyen elég ebből. Elvég-
zem a munkámat, és kész. Nincs
többé nagy család, nincs többé a jó
öreg csapat. Ahonnan bármikor ki-
rakhathnak, ha arról van szó.

MASAVÁRI: De hát így működnek a sza-
vak, nem gondolja? Tudjuk jól, hogy
a csapat fogalma, a család fogalma:
mindezek a piaci szférában csak me-
taforák. Hasznos metaforák, de
mégis. A dolgoknak megvan a ma-
guk menete. A maguk logikája. Nem
várhatja el egy vállalati közösségtől,
hogy ténylegesen valódi családként

viselkedjen. Azt hiszem, ezt az ere-
dendő ellentétet, ennek a kettős sze-
repnek vagy kettős kötődésnek az
eleve adott feszültségét más, talán
hatékonyabb módon is megpróbál-
hatta volna föloldani. Hiszen létez-
nek más módszerek, finomabb mód-
szerek is.

KISGÖMBÖC: Nem tudom. Lehet, hogy
igaza van. Lehet, hogy mindenkinek
igaza van. És? Akkor mindenki elme-
het a búsba. Magamat is beleértve,
persze. Ha ennyit tudunk, mindany-
nyian együtt. Sokat beletettem, keve-
set kaptam vissza. Kész-passz. Akkor
most nyissunk új lapot, és inkább jöj-
jenek az egyértelmű viszonyok.

MASAVÁRI: Értem. Illetve nem tudom,
hogy értem-e, de érteni vélem.

KISGÖMBÖC: Oda se neki. Dolgozzon
csak, Masavári úr. Végezze a mun-
káját.

MASAVÁRI: Fenntartja tehát a panaszát.
Akkor nincs más hátra, kivizsgá-
lom az ügyet. A tisztább viszonyok
érdekében.

KISGÖMBÖC: Úgy is van.

MASAVÁRI: Rendben. Nos... Hát legyen.
Izé... Cigány úr... Nekem most fel
kell keresnem a húsáru-osztályt...

CIGÁNY: A húsáru-osztályt. *(összenéznek
Kisgömböccel)* Hát, mindig csak lefe-
lé. Ha keresi, hamar megtalálja. Én
sajnos nem kísérhetem tovább. Na-
gyon sajnálom, Masavári úr. Innen
már egyedül kell mennie.

MASAVÁRI: Értem. Semmi baj. Azt hi-
szem, magam is odatalálok.

CIGÁNY: Mindig csak lefele, egyenesen.
És vigyázzon azért. Furcsa figurák.

MASAVÁRI: Rendben, vigyázok. Akkor
hát: a legjobbakat. *(el)*

10.

Kisgömböc, Cigány.

KISGÖMBÖC: Intranszigencia. Megáll az ész. Honnan tudsz te ilyeneket?

CIGÁNY: Keresztrejtvények. Sokat tanul belőlük az ember. Csinálom már vagy huszonöt éve.

KISGÖMBÖC: Ne már!

CIGÁNY: De bizony. Versenyezni is szoktam, meg minden.

KISGÖMBÖC: Ez igen. És nyersz is?

CIGÁNY: Előfordul. Vannak helyezéseim. Meg hát persze beküldök mindenféle megfejtéseket. Ha összeszámolom, hogy mennyi jött be harminc év alatt – könyvtalványok, kenyérpírtók... Hajsütővas!

KISGÖMBÖC: *(nevet)* Hajsütővas. Beszárás! Van egy cigid?

CIGÁNY: Vanni van. Kimegyünk?

KISGÖMBÖC: Francokat. Elszívjuk itt. Most ez legyen a legnagyobb bajom.

CIGÁNY: Nem lesz ez jó. Beindul a riasztó.

KISGÖMBÖC: Be ám. Nincs is bekötvé. Hausertől tudom. Csak azért van ott, hogy rá ne merjen gyújtani senki.

Cigány vállat von, cigarettával kínálja, rágyújtanak, leülnek.

CIGÁNY: Te, figyelj csak. Tulajdonképpen semmi közöm hozzá, de azért... Szóval jó lesz ez neked így?

KISGÖMBÖC: Hogyan?

CIGÁNY: Úgy értem, nem szívatod meg magad a kelleténél jobban?

KISGÖMBÖC: Nézd, Cigány... Nem. Azt hiszem, nem. Volt időm gondolkodni rajta. Azt hiszem, a kelleténél jobban éppen hogy idáig szívattam magam.

CIGÁNY: De mégis. Nem fizetsz túl nagy árat ezért az egészséért?

KISGÖMBÖC: Figyelj, Cigány, ha kirúgnak, na bumm. Majd lesz valami. Vagy olyan szerencsétlennek nézek én ki, aki nem képes megállni a saját lábán?

CIGÁNY: Félreértesz. Nem erről beszélek. Az egy dolog. Hanem hogy bosszút akarsz állni – talán saját magadon. Hogy haragból csináltad azt a dolgot, és most is haragból csinálsz.

KISGÖMBÖC: Haragból.

CIGÁNY: „Enyém a bosszúállás, én megfizetek, ezt mondja az Úr.” Római levél, tizenkettő.

KISGÖMBÖC: Ne csináld már.

CIGÁNY: Hogy mondjam? Nem, nem, nem... Ne ijedj meg. Nem prédikálni akarok. Csak arról van szó, hogy ez így nem egészséges. Nem jó a lelki háztartásnak. Megterheli a működését. A lelkiismeretet.

KISGÖMBÖC: És ha meg. Akkor mi van. Elbírom.

CIGÁNY: Dehogy bírod. Csak pakolod magadra a súlyokat. Mint valami mutatványos. Erőművész. Ez az egész... Ne haragudj meg érte, ha kimondom nyíltan.

KISGÖMBÖC: Dehogy haragszom. Mondjad csak.

CIGÁNY: Ez az egész félreértés. Önmagadat érted félre. Tudod, amolyan szélmalomharc. Kapsz egy pofont, visszaadod, oké. Csak éppen nem jó helyre. Nem annak, akitől kaptad.

KISGÖMBÖC: Hát ez az. Éppen ez az, Cigány. Hogy nem arról a szerencsétlen Totyáról van szó. Merthogy azt sem tudhatod pontosan, hogy kitől is jött a pofon. A Záprel Totyától-e? Vagy csak rajta keresztül, valahonnan?

CIGÁNY: De ha nem tudhatod, hogy honnan jött a tasli, hogyan tudhatnád, hogy kinek add vissza?

KISGÖMBÖC: Még mindig nem értesz. Ugyanarról beszélünk. Pontosan erről van szó. Ha valakivel bajom van, megmondom neki szemtől szembe. Hiszen ismersz. Tudod, hogy ilyen vagyok. Megmondom szemtől szembe. De itt most nincs kinek megmondani. Most nem a Totyával lett tele a hócipőm. Először én is azt hittem, hogy csak az ő balfaszágáról van szó, de aztán volt időm gondolkodni. Gondolkodtam, és rájöttem, hogy nem vele van bajom. Mondjuk hányni tudnék, ha ránézek, de mégis. Itt és most nem belőle lett elegendő, hanem az egészszéből anblokk. És pontosan ezért nem vonom vissza a panaszsomat. Hogy ami ott van a papíron, leírva feketén-fehéren, azzal ne csak engem lehessen már revolverezni. Ha jogi viszonyok vannak, akkor legyenek is jogi viszonyok. De mindkét irányba!

CIGÁNY: Nem nagyon értem én ezt. Végül is miféle igazságot keresel? Mi az, hogy jogi viszonyok?

KISGÖMBÖC: A jogi viszonyok, az az, hogy neked is igazad lehet. Hogy nem a személyektől függ, nem valakinek a jóindulatától, hogy igazad van-e. Hanem hogy mégiscsak léteznek szabályok.

CIGÁNY: Szabályok. Jó. És ha meg is ítéllek a büntetést, azzal mit billentesz helyre? Csak annyit érsz el, hogy rá fogsz menni erre az egészre. És most nem az állásodra gondolok. Hanem rád, ahogy vagy. Hogy belenyomorodsz ebbe.

KISGÖMBÖC: Azon már túl vagyunk, Cigány. Attól tartok.

CIGÁNY: Miért nem próbálsz egy kicsit távolabbról nézni ezt az egészet? Miért kell mindjárt odacsapni? Biztos, hogy minden gubancnak meg-

van az oka, még ha nem is látod át abban a pillanatban. Ha nem hagyod magad, és nem roppansz bele, akkor erősebben fogsz kikerülni az egészszéből. Ha valahogy értelmet tudsz adni neki.

KISGÖMBÖC: Nem tudom. Talán megvan az oka, talán nincs. De én nem hiszem, hogy átláthatjuk az okokat, sem abban a pillanatban, sem később. Igazából soha. És szerintem itt a különbség kettőnk között. Én nem nagyon hiszek az ilyesmiben.

CIGÁNY: A milyenekben?

KISGÖMBÖC: Az utólagos magyarázatokban. Hogy majd minden részlet szépen bekerül a helyére, és összeáll az összkép. Hogy végül kiderül, hogy mit tudom én, minden tasli a javamra vált. Ez csak egy nagy bemagyarázás – szerintem.

CIGÁNY: De hát ez semmi. Nem érted? Ez pity üggy. Mi lesz akkor, ha tényleg bajba kerülsz? És nem efféle munkahelyi csetepatékra gondolsz. Hanem amikor tényleg jönnek a nagy taslik, és nem tudod, hogy miért. És hogy kitől.

KISGÖMBÖC: Senkitől. Hát ez az, Cigány. Ez az: hogy nem áll senki a taslik mögött, akitől számon lehetne kérni bármit is.

CIGÁNY: Vagy éppen áll. Csak olyasvalaki, akitől nem kérhetsz számon semmit.

KISGÖMBÖC: Hát... Te tudod. Szerintem meg éppen hogy nem személyre szabott taslik ezek. Egyik sem az. Éppen ezért nehéz bármit is kezdeni velük.

CIGÁNY: De hát akkor mégis – mit akarsz elérni? Egy fogyasztóvédelmi bírságot? Ugyan már.

KISGÖMBÖC: Azt akarom elérni, Cigány, hogy legyen egy hely, ahol megvettem a lábam. Hogy ne csak po-

fozgassanak ide-oda. Ebből elegendem van. Kivághatnak, mint a taknyot, jó: állok elébe, de ezt a dolgot akkor is végigviszem. Nem bosszúból, meg nem is haragból. De ha most visszatáncolnék, akkor tényleg leköphetem magam. Ezt most már végig kell csinálnom.

11.

Kuncogás. Megjelenik a Pénztárosnők kara, összehajolnak, vihorásznak. Kisgömböc és Cigány némán dohányozik.

VALI: Gyerünk, csajok! Egy kis komolyságot.

JULI: Okéokéoké. Kezdhethük azonnal.

Moira-maszkokat húznak, átöltöznek.

ILDIKÓ: Attól félttem, bepisilek a röhögéstől... „Enyém a bosszúállás, én megfizetek!” Nagy duma, nem?

JULI: *(újra erőt vesz rajta a vihogás)* Jajaja. Jogi viszonyok. Legyenek tiszta, jogi viszonyok... Merthogy mégiscsak léteznek szabályok...

ILDIKÓ: *(röhögve)* De hülye vagy! Ne csináld már...

JULI: Hogy legyen egy hely, ahol megvetheti a lábát... Hehe. Szegény drágám, ha tudnád...

VALI: *(ő is nevet)* Jól van, csajok, komolyság. Jelenés van.

Komolyságot erőltetnek magukra. Rövid hatásszünet, torokköszörülés. Kisgömböc és Cigány odafordulnak feléjük.

VALI: A Kisgömböc meséje.

JULI: Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy szegény ember. Volt annak egy felesége meg egy leánya. Nagy szegénységben éltek ezek, nem volt

egyebük a kerek világon, mint egy kövér hízójuk. Amikor eljött az ideje, a hízót levágták annak rendje és módja szerint... *(elneveti magát)* Jaj, basszus, bocsi, bocsika... *(nevet)* Ne haragudjatok. *(Vali – maga is a nevetés határán – csitítgatja, közben a fejével odaint Ildikónak)*

ILDIKÓ: *(átveszi a szót)* Levágták tehát a hízót, és azt ették egész télen. Igen ám, de csakhamar elfogyott a hurka-kolbász, elfogyott a sonka, és a zsírosbödön alján sem maradt egy nyalintásra való. Nem maradt egyéb, csak egy kis gömböc, föllógatva a padláson az öreggerendára.

VALI: Így szól egy napon a szegény ember a lányához: eridj lányom, vágd le azt a gömböcöt a gerendáról, oszt hozd ide nekünk, hadd együk meg vacsorára. Föl is ment a lány a padlásra, hogy levágja a gömböcöt a gerendáról. Igen ám, de amint nyúl feléje a nagy késsel, a gömböc hirtelen hamm!, bekapja a lányt. Szegényke annyit se tudott mondani, hogy bikkmack.

JULI: *(megint kitör belőle a nevetés)* De hülye vagy! Ez nincs is benne. Ne csináld már... Így is... *(mindhárman nevetnek, majd erőt vesznek magukon, kis hatásszünet)*

ILDIKÓ: Várják, várják odalent a leányt, hát csak nem jön. Így szól akkor a szegény ember a feleségihez: eridj, asszony, nézd meg, hol késik az a haszontalan leány. *(szünetet tart, elkomolyodik a hangja)* Föl is megy az asszony a padlásra, néz jobbra, néz balra, nem látja sehol a leányát. Hol lehet... az egyetlen leánya? Hogy, hogy nem, megakad a szeme a nagy késen. A kezébe veszi, és közelebb lép a gömböcöz, hogy levágja a gerendáról. Ekkor aztán... *(felüvölt, mindhárman megborzonganak)*

Csend. Juli a földön kuporog, a tenyerét a fölére szorítja, nyöszörög.

VALI: Várja a férje odalent a konyhán, hát csak nem jön az asszony. Így végül ő maga kerekedik föl, hogy megnézzé, mi is történt velük. Fölmegy a padlásfeljárón, nem látja sehol egyiküket sem.

ILDIKÓ: Észreveszi a kést a padlón. Épp lehajol érte, hogy fölvegye, amikor... Amikor hirtelen óriási robajjal leszakad a gömböc...

VALI: Nekivágódik a szegény embernek, és hamm!, bekapja őt is. Gurul, gurul tovább, lefelé a padlásról...

ILDIKÓ: Húzza a föld súlya! Húzza a súly a kiscömböcöt, így gurul ki a házból! Így gurul ki a házból, így gurul végig az utcán!

VALI: Húzza a föld súlya a kiscömböcöt, így gurul tehetetlenül! Így gurul, végig, végig, hosszan a falu főutcáján...

12.

Megjelenik Irén. A Pénztárosnők a háttérbe húzódnak, Cigány továbbra is némán dohányzik.

IRÉN: Szia, Gömböc. *(Kiscömböc nem válaszol, Irén leül mellé)* Bagózol? Végül is... *(elővesz egy doboz cigarettát, odakínálja)* Kérsz?

KISGÖMBÖC: Kösz. *(mindketten rágyújtanak)*

IRÉN: Na?

KISGÖMBÖC: Mit na?

IRÉN: Mi lesz?

KISGÖMBÖC: Mi lenne.

IRÉN: Nézd, Gömböc... Nem akarok veszekedni. Hagyjuk ezt. Gáz van, te is jól tudod.

KISGÖMBÖC: Gáz?

IRÉN: Gáz. Vizsgálat, revízió. Ne csináld már.

KISGÖMBÖC: Gáz. Hát az gáz.

IRÉN: Ezért kérdezem, hogy mi lesz. Ha visszavonod a panaszodat a hülye parizer miatt... Ó, istenem. Édes istenem. Negyed kiló parizer...

KISGÖMBÖC: Lófászt. Harmincegy deka. Előre szeletelve.

Egymásra pillantanak, elnevetik magukat.

IRÉN: Előre szeletelve. Nem mondom...

KISGÖMBÖC: Nézd, Irén...

IRÉN: Igen?

KISGÖMBÖC: Nem vonom vissza. Ez most már fix. Végigcsinálom ezt a dolgot.

IRÉN: *(hidegen)* Értem.

KISGÖMBÖC: Nem a Totya miatt. Nem azért, mert haragszom rá. Haragszom amúgy, de az most nem érdekes. Nem azért döntöttem így.

IRÉN: Mindegy is. Teljesen mindegy.

KISGÖMBÖC: Mindegy. Csak annyit el akarok mondani, hogy ezt most nem haragból csinálom. Nem akarok kibaszni senkivel.

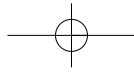
IRÉN: Mégis az lesz a vége. És ezt te is tudod nagyon jól.

KISGÖMBÖC: Én is benne vagyok a pakliban, Irén. Ez most rólam szól, egyes-egyedül.

IRÉN: Hát persze, hogy rólad. *(csönd, tétovázik, hogy folytassa-e)* De az az igazság, hogy sose szólt másról. Én. Én, én, én, én. Szemben az egész világgal. Egyes-egyedül. Na persze.

KISGÖMBÖC: Mi akarsz mégis? Vonjam vissza a panaszt, aztán kérjek bocsánatot? Folytassam onnan, ahol abbahagytuk?

IRÉN: És ha igen? Ha gondolnál egy kicsit a többiekre is? Ránk. Mert akkor nem onnan kellene folytatni, ahol abbamaradt. Benne volna

mindaz, amit történt, de benne volna ez a gesztus is. Máshonnan lehetne újramezteni a dolgot.

KISGÖMBÖC: Másról se szólt az a sok év, amit itt töltöttem, másról se szólt mindvégig, mint hogy mindig gondoltam egy kicsit a többiekre is. A kollégákra. A cég érdekére. És tesék. Mihez voltam lojális? Mi maradt a végén, amikor tényleg éles volt a helyzet? Hát nem érted?

IRÉN: Nem. Nem értem.

KISGÖMBÖC: Nagyon sajnálom.

Csend.

IRÉN: Gondolom, ha megkérnélek, hogy állj el a panasztól, az se számítana. Ha szépen megkérnélek. (*csönd*) Ha könyörögnék neked. Az se érdekelné, gondolom.

KISGÖMBÖC: Te tényleg nem értesz semmit.

IRÉN: Na, ebben az egyben igazad van. Az igazat megvallva: tényleg nem. Meg tudnád mondani, hogy tulajdonképpen kinek akarsz bizonyítani, és mit? Nekem, a Totyának, a többieknek? Hogy milyen kemény csaj vagy?

KISGÖMBÖC: Most mondtam az előbb. Nem nektek. Nem akarok én tőletek semmit. Talán – talán önmaguknak.

IRÉN: Önmagadnak. Nem érted, Gömböc, hogy ez is csak egy szó? Egy szófordulat. Mi az, hogy önmagad? Hol az az önmagad, egyedül, mindentől függetlenül? Hiszen *vagy* valahol, bejössz ide minden reggel, teszed a dolgot, csinálsz ezt, csinálsz azt – nem vagy egyedül, sose vagy önmagadban. Azt mondod, hogy nem akarsz te tőlünk semmit. Hát éppen ez a baj. Te csak játszod a magányos harcost, de nem gon-

dolsz bele, hogy felelősséggel is tartozol másokért.

KISGÖMBÖC: Ne kezd ez, nagyon kérek. Nem egy kibaszott csapatépítő tréningen vagyunk. A közösség. A nagy család. Faszomba.

Csend.

IRÉN: Jó. Én kérek. Nem a többiek. Nem a *csapat*. És nem is a Totya küldött. Azt se tudja, hogy... Mindegy. Én kérek, Gömböc. Sosem kértem tőled semmit.

Csend.

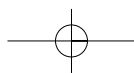
KISGÖMBÖC: (*sóhajt*) Figyelj Irén. Beálltam valamibe, amit végig akarok csinálni. Lesz, ami lesz. Azért, hogy bele tudjak nézni a tükörbe. Hogy vállaljam az egészet, azzal együtt, amit én csesztem el benne. Meghozok egy ilyen döntést, és erre te azt kéred, hogy... Hogy a kedvedért álljak el tőle. Ez így nem fair. Ez nagyon nem fair kérés. Te mit csinálnál az én helyemben? De most őszintén. (*Irén hallgat*) Na? De tényleg. (*Irén a tenyerébe temeti az arcát*)

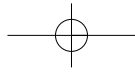
13.

A Pénztárosnők, egy szál zongora kíséretére, sanzonszerű, lassú dalként. Ez alatt a többi szereplő eltűnik a színről.

VALI: Végtelen ég alatt papírhajó suhan.
Látom, a hullámok hogyan dobálnak.
Semmi sincs legbelül, átázik, elmerül –
Ne kérd az ördögöt keresztkomának!
Ne kérd az ördögöt keresztkomának!

JULI: Gyűlnek a víz fölött, gyűlnek az ég alatt,
A sápadt napkorong felhőbe öltözött.

Papírhajó suhan, ázott papírdarab –
Keresztkomának ne kérd az ördögöt!
Keresztkomának ne kérd az ördögöt!
ILDIKÓ: A jognak asztalán az abroszt
rángatod,
Az írás elfolyik a vízen tintaként:
Végtelen ég alatt sodródó tintafolt –
Keresztkomának az ördögöt ne kérd!
Keresztkomának az ördögöt ne kérd!

14.

A zongora tovább játssza a dallamot, miközben nagy csikorgással aláereszkedik a deus ex machina-szerkezet, rajta Dr. Berg.

DR. BERG: (a közönséghez) Berg vagyok. Dr. Berg Miklós. Közgazdaságtudományi egyetem, aztán jogi diploma. Üzleti jog, nemzetközi fejlesztések. Két gyerek, elvált. Ötéves külföldi gyakorlat. A cégnél éppen hét esztendeje. Igazgatótanácsi, felügyelőbizottsági tagság. Úszás, futás – félmaraton. Isten ha van, odafönről vigyáz ránk. A cégnél kerek hét esztendeje. Hét év alatt kicserélődik az emberi test: a mi dolgunk az, hogy egyre jobbra és jobbra cseréljük.

ZÁPREL: (be, őt követi Cigány, Helén, Szerén és Hauser, illetve további áruházi dolgozók) Dr. Berg! Dr. Berg! Hadd segítsek. (Záprel és Cigány közösen segítenek Dr. Bergnek, hogy kicsatolja magát a szerkezetből)

DR. BERG: Záprel úr. Ezer éve! Ugye? Mikor is? Ezer éve. Köszönöm. Nagyon kedves.

ZÁPREL: Ezer éve. Úgy bizony! Üdvözlöm, Dr. Berg!

SZERÉN: Nézd ezt a pecsétgyűrűt! Nézd a mandzsettáját!

HELÉN: Ne nézd olyan közelről! Nem tesz jót a szemednek.

HAUSER: Dr. Berg! Isten hozta miná-lunk! Remélem, jól utazott.

DR. BERG: (ügyet sem vet Hauserre) Üdvözlöm, Záprel úr. (kezet fognak) Kár, hogy ilyen körülmények között, de azért mégis...

ZÁPREL: Igen. Persze. Mégis.

DR. BERG: Mégis.

ZÁPREL: Mégis?

DR. BERG: Mégis örülünk egymásnak, nem?

ZÁPREL: Igen. Hát persze. (észreveszi, hogy Cigány még mindig ott áll) Ööö.. Kollégám.

DR. BERG: (kelletlenül) Örülök. Berg.

CIGÁNY: (zavartan) Cigány.

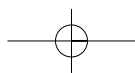
Dr. Berg döbbenten nézi.

ZÁPREL: Ez csak a neve...

DR. BERG: Vagy úgy. Értem. Nos, tehát, Záprel úr... Régi kollégák, régi motorosok. Sajnálom, őszintén sajnálom, hogy ilyen körülmények között. Ha megengedi... Ha megengedi, mielőtt tájékozódnék, szeretnék néhány szót a munkatársakhoz...

ZÁPREL: Persze. Tessék csak.

DR. BERG: Kérem, kérem! Mindenki! Egy perc figyelmet szeretnék. Jöjjenek, kérem, közelebb! (mindenki közelebb lép) Nem fogom sokáig rabolni az idejüket. Bizonyára többen ismernek már. A nevem Berg – Dr. Berg Miklós, az igazgatótanács és a felügyelőbizottság megbízottja. Nyilván mindannyian értesültek a jövetelem céljáról. Itt és most csupán annyit szeretnék közölni önökkel, hogy tekintsek ezt... ööö... ezt az *aktust* olyasvalaminek, mint... – mint mondjuk egy orvosi ellenőrzés. Értik, ugye. Vérnyomás, vérvétel, vér... izé. Egyszóval nem öncélú kellemetlenkedés, hanem mindannyiunk közös érdeke, ha tetszik: cégünk közösségé-

nek a higiéniáját szolgálja. Nna. Nem kell félni. Köszönöm, ennyi. *(félrevonja Záprelt)* Egy szóra még, Záprel úr.

ZÁPREL: Igenis, Dr. Berg, parancsoljon!

DR. BERG: *(félrevonja Záprelt, a többiek tisztas távolságból bámulják őket)* Egyetlen szóra még. Feltett szándékom, hogy alaposan a végére járjak ennek az ügynek, és hát nemcsak feltett szándékom, hanem a kötelességem is. Az igazgatótanács nyomatékosan felhívta rá a figyelmemet, hogy minden vonatkozásában, ha tetszik: minden ízében vizsgáljam ki a konfliktust. Azt szeretném, ha pontosan értené: ami az első pillantásra talán túlzott szigorúságnak tűnhet, az pusztán a kötelességtudat diktátuma, és nincs semmilyen személyes vonatkozása. Az a megbízásom, hogy tegyék félre minden személyes ellen- és rokonszenvet, és a legnagyobb alaposággal járjak az ügy végére, ha tetszik: vágjam ki, távolítsam el a beteg részt.

ZÁPREL: Igenis. Értem. Értem, Dr. Berg.

SZERÉN: Hallottad? A beteg részt... *(Helén csöndre inti)*

DR. BERG: Rendben. Örülök, hogy érti. Akkor ezzel meg is volnánk. Nekem még akad némi elintéznivalóm, de ha önnek is megfelel, egy óra múlva kezdhetünk.

ZÁPREL: Persze. Megfelel, Dr. Berg. Tökéletesen megfelel.

DR. BERG: Az ember változik, barátom. Hétévente kicserélődik minden sejtje. Tudta ezt? Minden egyes sejtje! Vajon hol kezdődik a betegség? Egyetlen sejt-nél, vagy egy sejtcso-mónál? Mikor válik beteggé egy szervezet? És mi a teendő akkor, amikor észleljük a bajt? Vajon mi a teendő, barátom? Ez a kérdés! Ez a nagy kérdés. Akkor hát: egy óra múlva álljanak készen. *(el)*

SZERÉN: Mi lesz, főnök?

HAUSER: Maradjál már, Szerén! Tényleg, főnök: mi lesz?

ZÁPREL: Mi lenne? Dr. Berg kivizsgálja az ügyet. A tőle telhető legnagyobb alaposággal, szigorúan, de pártatlanul.

HELÉN: Vagyis?

Záprel vállat von.

SZERÉN: El leszünk mink piccsázva. Attól tartok.

ZÁPREL: Na jó, dologra. Egy-kettő. Halotta mindenki, van még egy óránk. Talán nincs elég dolgunk?

Záprelt kivéve mindenki elkezd levonulni a színről, innen kifele menet folyik a jelenet. Záprel ezalatt előveszi a mobiltelefont, hív egy számot.

HAUSER: Kivágni a beteg részt. Eltávolítani. Ez igen!

HELÉN: Kicsit olyan gusztustalan, nem?

HAUSER: Gusztustalan, de muszáj. Kéményen, határozottan.

CIGÁNY: Kérdés, hogy mit szól ehhez a beteg rész.

HAUSER: Beteg rész! Ugyan már. Mi köze a beteg résznek az egészséghez. Itt az egész test érdekét kell nézni. Egészség. Egészség. Érted, Cigány?

CIGÁNY: Attól félek, értem. Sajnos.

HELÉN: Egész-ség. Egészség. Tényleg! De baró! Szerén, te tudtad ezt? Azt a mindenit!

SZERÉN: Mit?

HELÉN: Egész-ség. Egészség. Vágod? Egész-ség.

SZERÉN: Na, ezt vegyük csak át még egyszer... *(kimennek)*

15.

Záprel beszélni kezd a mobiltelefonba, a monológ eleje táján, hátulról lép be Irén.

ZÁPREL: Szia. Én voltam.
Csak kerestelek.
Hívjál vissza, hogyha...
Nem, nem,
nem azért.
Tiszta gyomorideg.
Hát persze, hogy szedem.
Semmi.
Semmi.
Semmi.
Itt vannak, igen.
Nem tudom, mi lesz.
Az a helyzet, hogy
egyedül vagyok.
Nem számíthatok
itt benn senkire.
Semmi.
Semmi.
Semmi.
Hiányzol nagyon.
Ha egyszer vége lesz...
Ha túl leszünk rajta,
arra gondoltam,
akkor majd talán...
Talán elmehetnének...
Maradt még tavalyról
vagy másfél hetem.
Jó, majd megdumáljuk.
Semmi.
Semmi.
Semmi.
(észreveszi Irént, összerezzen)
Figyelj, le kell tennem.
Én is téged.
Jól van.
Semmi.
Semmi.
Semmi.

16.

Záprel, Irén.

IRÉN: Itt vagyok.
ZÁPREL: Remek. Örülök, hogy itt vagy.
IRÉN: Örölsz neki.
ZÁPREL: Azt sem tudom, hol áll a fejem. Két vizsgálat. Ma. Ezen az egy napon. Vajon mit vétettem? Tudod, hogy kit küldtek a cégtől? Találd ki.
IRÉN: Mit tudom én.
ZÁPREL: Dr. Berget! (Irén nem felel) Dr. Berget, érted? Vele aztán nem lehet szórakozni. Dr. Berg! Mit vétettem vajon?
IRÉN: Mit vétettél.
ZÁPREL: Most mi az? Mit nézel így? Mi történt már megint?
IRÉN: Nem történt semmi, Totya.
ZÁPREL: Úgy állsz itt, mintha... Történt valami? Valami... rossz fejlemény?
IRÉN: Semmi. Beszéltem a Kisgömböccel. De nincs semmi.
ZÁPREL: Hogyhogy nincs semmi? Mondott valamit?
IRÉN: Csak annyit, hogy végigviszi. Úgyhogy ez ennyi. Nem tudod ki-robbantani belőle.
ZÁPREL: Ez ennyi. Végigviszi. Remek. Tényleg, mi vétettem?
IRÉN: Nem tudom, mit vétettél, Totya. Ezt neked kellene tudnod.
ZÁPREL: Most mi van? Mit kellene tudnom? Most mit nyomasztasz még te is?
IRÉN: Bocsánat. Nem akartalak nyomasztani. Csak annyit akartam mondani, hogy Kisgömböccel nem jutottam semmire. Erre készülj.
ZÁPREL: És akkor... És akkor most mi lesz?
IRÉN: Nem tudom. Az a helyzet, hogy egyedül vagy. Nem számíthatsz itt benn senkire.

ZÁPREL: Jaj, Irén... *(csönd)* Tudod, hogy nem úgy...

IRÉN: Tudom. Na, szia. Én ebből most kiszálltam.

ZÁPREL: Ne csináld most ezt. Nagyon szépen kérlek. Nem kell mindent... mindent mellre szívni. *(csönd)* Félek, Irén. Az a helyzet, hogy be vagyok tojva. Tessék, kimondtam. Most igazán... Tekintettel lehetnél rám. Tiszta egy gyomorideg vagyok. A kávé se ment le ma reggel.

IRÉN: Igyad tejszínnel. Totya.

ZÁPREL: Megpróbáltam tejszínnel is, csak nem nagyon szeretem. Mondjuk, nem is utálok, de különösebben azért...

IRÉN: *(közbevág)* Segítettem neked, Totya, amennyit bírtam. Ott álltam mögötted. Beszéltem a Masavárilval, beszéltem a Gömböccel, mindenkivel. Többet nem tudok tenni. Kész-passz. Nem sokra mentem, az igaz. Úgyhogy ha egyedül érzed magad, bizonyára úgy is van. *(el)*

ZÁPREL: *(hangtalan, kétségbeesett dührohamban)* Nem hiszem el. Jaj, piczába, piczába, piczába!

17.

Dr. Berg és a Pénztárosnők – utóbbiak a helyükön ülnek.

DR. BERG: Áh, áh, áh, ismerős arcok! Komoly arcok, komoly, de jó szándékú, kedves arcocskák. Ezer éve, drága hölgyek, ezer éve! Mióta is, egész pontosan?

VALI: Ezer éve, Dr. Berg. Egész pontosan ezer éve.

JULI: Tudta, hogy ezer év alatt száznegyvenkétszer kicserélődik az egész testünk, mi több...

ILDIKÓ: ...mi több, közel jár a száznegy-

venharmadik átváltozáshoz?

VALI: Lám, ön félig már ki is bújt a régi bábból...

DR. BERG: Ohó! Ám önök, úgy látom, nem változtak semmit, drága hölgyeim!

ILDIKÓ: Nagyon kedves, Dr. Berg. Igazán nagyon kedves.

VALI: Kezeljük a kasszát, jön és megy a pénz. Mi valóban nem változunk.

DR. BERG: Nem fog önökön az infláció! Hehe. Ez jó. Nem fog önökön az infláció...

JULI: Szellemes, Dr. Berg, mint mindig. Szellemes és pontos. És ezt a tulajdonságát mindig is nagyra értékeltük.

DR. BERG: Köszönöm, kedves. Felteszem, ismerik látogatásom célját.

VALI: Tudjuk, miért van itt, ha erre gondol. Hogy mi a célja voltaképpen – nos, azt önnek kell eldöntenie.

ILDIKÓ: Az igazságot keresi talán? Dr. Berg.

DR. BERG: Nos, igen. Azért jöttem, hogy feltárjam az igazságot.

A Pénztárosnők összemosolyognak.

VALI: De Dr. Berg....

JULI: Dr. Berg, Dr. Berg... Csalódtunk magában.

ILDIKÓ: Próbálja meg még egyszer. Próbálja meg pontosabban megfogalmazni, hogy miért is érkezett!

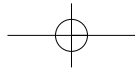
VALI: Legyen szíves.

DR. BERG: Nos, rendben. Tehát... Ha nem azért jöttem, hogy feltárjam az igazságot, akkor... Akkor nyilvánvalóan azért jöttem, hogy... igazságot tegyek!

JULI: Bravó, Dr. Berg! Bravó, bravó!

ILDIKÓ: Szellemes és pontos. Igyekezze hát, barátom. Minden perc drága.

DR. BERG: Igyekeztem? Hová igyekeztem?

VALI: Valaki már megelőzte önt, doktor.
Valaki már itt jár, és az igazságot keresi.

JULI: Valaki már itt jár, egy lépéssel ön előtt.

DR. BERG: Miről beszélnek, hölgyeim? Ki vele!

VALI: Valaki itt jár, és az igazságot keresi, és ez az ön számára – az ön számára, aki igazságot tenni érkezett...

ILDIKÓ: ...nos, Dr. Berg, ez az ön számára sem lehet tanulság nélkül való.

A Pénztárosnők ismét transzba esnek, ijesztő, mély torokhangon hörögnek.

JULI: (torokhangon) Figyeld Masavárit! Jöjj és lásd! Masavári itt van, idelenn!

ILDIKÓ: (torokhangon) Masavári lenn jár, a Henteseknél!

VALI: (torokhangon) Jöjj és lásd! Alászállt... Alá...

18.

Látomásként megjelennek a Hentesek, karjukban az ájult Masavári. Dr. Berg és a Pénztárosnők néma szemlélői a jelenetnek.

HENTESEK: (strófánként más-más Hentes mondja) Aludj, nagyfiú. Átjár a hideg.

Egy kedves arc, egy kellemes mosoly, semmi több. Mindössze ennyi a nagyfiú.
Aludj hát, barátom.

Nem tud a húsról. A hús természetéről mit sem tud. Keres, szaglász, szimatol, kutat, feltár, cáfol, igazol – folytonos lázban ég. Aludj, nagyfiú.

Az igazságot – csakis azt szeretné!

Nem tud semmit a hús természetéről. A húsról mit sem tud. Cáfol, igazol: a húson nincs mit cáfolni, igazolni.

Nincs cáfolat, csak cafatok maradnak, a mélyreható kutatás nyomán. Kiveti, kiköpi, kilöki a hús.

Folytonos lázban ég. A húsnak hideg kell, a hús álma a jégen szökken szádba. Az igazság a lázas agy virága.

Egy kedves arc, egy kellemes mosoly, Átjár a hideg. Aludj, nagyfiú.

Elhelyezik a földön Masavárit, aztán eltűnnek.

19.

Csend, egérnyűszögés. Masavári moco-rog, ébredszik. A háttérben Dr. Berg és a Pénztárosnők. Masavári fölül, a halántékát dörzsöli, feltápázkodik, szédeleg. A jelenet során mindvégig bizonytalanul mozog. Helén, Szerén és Cigány be, észreveszik Masavárit, megtorpannak, Cigány odalép segíteni..

CIGÁNY: Masavári úr! Masavári úr! Rosszul van?

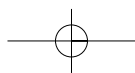
MASAVÁRI: Nem, nem, köszönöm. Nincs semmi baj, csak... Csak egy kicsit megszedültem, azt hiszem.

CIGÁNY: Jöjjön, üljön le...

MASAVÁRI: Nem, nem szükséges. Már jobban vagyok. Nagyon szépen köszönöm. Csak múltó gyöngeség.

SZERÉN: A Hentesektől jött.

MASAVÁRI: Igen, a Hentesektől. Azt kell mondjam, roppant... Roppant érdekes volt. Roppant tanulságos. A

kollégáik megmutattak mindent...
Végigvezettek. Az egész részleg
működését bemutatták.

SZERÉN: És?

MASAVÁRI: És...? Mi és?

ZÁPREL: *(be, a hóna alatt egy dossziéval)*
Á, Masavári úr! Égen-földön keres-
tem.

SZERÉN: Föld alatt kellett volna, főnök.

ZÁPREL: El nem tudtam képzelni, hova
tűnt. Itt a dokumentáció, amit ígér-
tem. Jegyzőkönyvek, hivatalos je-
lentések, mindenféle.

MASAVÁRI: *(átveszi a dossziét)* Köszö-
nöm, Záprel úr. Igazán kedves.

CIGÁNY: Lenn volt a Henteseknél.

ZÁPREL: Ó, értem. Akkor hát ezért nem
találtam... És?

SZERÉN: Mi is pont ezt kérdeztük.

MASAVÁRI: Mi és...?

HELÉN: Ó is pont ezt kérdezte.

ZÁPREL: Hát, ugyebár... A vizsgálat...
Fényt derített valamire valamit? Új
információk, esetleg?

MASAVÁRI: Nem is tudom. Fényt, azt
nem. Azt hiszem.

HELÉN: Nincsen túl jól a Masavári úr.

SZERÉN: Megszédült szegény.

ZÁPREL: Ó, ha gondolja, felajánlhatom
az irodámat. Ott ablakot nyitha-
tunk esetleg...

MASAVÁRI: Köszönöm, nagyon kedves,
de fölösleges. Már sokkal jobban va-
gyok. *(csettint egyet, csikorogva alá-
ereszkedik a deus ex machina-szerkezet)*
Azt hiszem, most ideje indulnom.
Holnap összesítem az anyagot, és el-
készítem a jelentésemet.

ZÁPREL: Kérem, ahogy gondolja,
Masavári úr... *(csönd)* És ha esetleg
egy kávéra még... Hiszen jószerével
nem is nyílt alkalmunk szót váltani...

MASAVÁRI: Köszönöm, de azt hiszem,
jobb, ha most megyek. Ami azt ille-
ti, nem érzem magam valami jól...

ZÁPREL: És ha esetleg holnap fölkeres-
ném? Hátha jól jön ehhez az anyag-
hoz némi szóbeli kiegészítés,
amennyiben... ööö... új szempontok
buknának föl...

MASAVÁRI: Köszönöm, ez remek volna.
Nagyon kedves magától, Záprel úr.
Akkor hát a legjobbakat...

DR. BERG: *(előlép)* Ohó, barátom! Csak
egy szóra még. Csak egy aprócska
kérdés, mielőtt távozik. Az igaz-
ság... Az igazság mi lesz?

MASAVÁRI: Dr. Berg! Ön itt...?

DR. BERG: Szolgálatára, Masavári úr. Én
itt. Hát maga? Maga hol áll?

MASAVÁRI: Nem értem, kérem.

DR. BERG: Nem érti. Sajnálatos, roppant
sajnálatos. Egyszerre termelünk,
szolgáltatunk és fogyasztunk –
ezek az ön szavai, nemdebár? Ez a
piaci viszonyok bonyolult hálója,
nemdebár? Hol van hát az ön flan-
cos, nagy igazsága, barátom?

MASAVÁRI: Már sokszor alkalmunk
nyílt vitázni erről, Dr. Berg. De
most nem hiszem, hogy ez a megfe-
lelő pillanat...

DR. BERG: Nem hiszi. Ugyan, kérem, hát
miért ne volna megfelelő? Magunk
között vagyunk. *(a többiekhez)* Vagy a
tisztelt kollégákat föltartjuk talán?

HELÉN, SZERÉN: Nem, nem, nem...

ZÁPREL: Ó, nem, dehogy, Sőt, épp ellen-
kezőleg...

DR. BERG: Esetleg – amit nem vennék a
lelkemre – untatnánk őket?

HELÉN, SZERÉN: Nem, nem, nem, nem...

ZÁPREL: Ó, dehogy, sőt. Örülünk, ha
valami újat tanulhatunk...

DR. BERG: Szóval, Masavári úr? Hol az
ön igazsága a bonyolult piaci visz-
nyok bonyolult hálójában? Hát
nem tanult semmit odalent, a Hen-
tesektől? Az ön igazsága ebben a
hálóban, *mon ami*, nem több, pusztán
egy ijedt kis legyecské.

MASAVÁRI: Majd a jelentésemben

összegzem a tapasztalataimat, Dr. Berg. Addig is, ha megengedi...
 DR. BERG: Megengedi? Nem engedi. A helyzet, barátom – a helyzet nem engedi meg.
 MASAVÁRI: Ahogy parancsolja, Dr. Berg. Ennek a pillanatnak el kellett következnie.
 DR. BERG: Jól mondja, uram. Védje magát.

Vívna.

DR. BERG: Lassan mozog, barátom. Mint ha átfagytak volna odalenn a tagjai.
 MASAVÁRI: Sok a beszéd, doktor. A kardjára figyeljen.
 DR. BERG: Bravó, ügyes. Micsoda ríposzt! Most *magát* védje, ne a fogyasztókat!
 MASAVÁRI: Most ön mögött sem áll ott, doktor, a nagyhatalmú igazgatótanács!
 DR. BERG: Igaz, ami igaz. Bravó, szellemes. De az igazság – az ön igazsága, kedves Masavári uram, ami győzelemre viszi a bátor szívet, nos tehát...
 MASAVÁRI: Önt az igazság sosem érdekelte.
 DR. BERG: Drága barátom, ön most sem ért semmit. Még most sem, sajnos – a vége felé.
 MASAVÁRI: A vége felé? A vége – ugyan, minek?
 DR. BERG: A felhőjátéknak, kedves Masavári. A bánatos pofájú igazságkeresésnek.
 MASAVÁRI: Amit ön annak tart, doktorom...
 DR. BERG: Az igazság, amit ön keres, nézőpont kérdése. Folyton változó.
 MASAVÁRI: Új és új arcát mutatja meg mindig.
 DR. BERG: És így nem vezethet soha cselekvéshez. Ön az igazságot célozza, és folyton mellétrafál.

MASAVÁRI: Tudja, Dr. Berg, emberek vagyunk. Folyton korrigáljuk a korábbi hibákat. Ez dolgunk – így működik minden. Így tartható működésben a finom gépezet.
 DR. BERG: Látja, ez köztünk a különbség, barátom. Ön korrigál, én pedig rendet vágok. Ön az igazságot célozza – én a húst.

Leszúrja Masavárit.

MASAVÁRI: *(haldoklik)* Ó, kárhozat! Leszúrtak – ó, a kurva mindenit...
 DR. BERG: Mert, szegény barátom, mit is írhatott volna abba a szerencsétlen jelentésbe? Az igazság úgy folyt volna ki az ujjai közül, akár egy marék homok. Fölveszi, újra és újra, és az ismét csak elpereg. Kellemetlen. Tekintse úgy, Masavári úr, hogy megkíméltem önt egy szerföltött *kellemetlen* délutántól.
 MASAVÁRI: Leszúrtál, köcsög! Ó, hogy rohadnál meg. *(meghal)*

Cigány letérdel Masavári mellé, lezárja a szemét.

DR. BERG: Ez is milyen végszó volt már? „Leszúrtál, köcsög...” Semmi tartás, semmi szellemesség. Ez az ember nem hitt semmiben.
 CIGÁNY: Rendes ember volt.
 DR. BERG: De hát mind azok volnánk, nem? Rendes emberek. Hagyjuk már. Záprel úr!
 ZÁPREL: Igen?
 DR. BERG: Készítsen elő mindent a tárgyalásra. Azonnal hozzáláthatunk. Azt hiszem, egyelőre nincs több... elintéznivalóm. *(Dr. Berg és Záprel el)*

20.

*Cigány, Helén, Szerén és a Pénztárosnők
Masavári holtteste fölött.*

HELÉN: Nézd, hogyan fekszik. Mintha csak aludna. Sírás fojtogat.

SZERÉN: Fogyasztóvédelmis volt, de rendes ember.

HELÉN: Bizalmat ébresztett a tekintete.

SZERÉN: Volt benne valami... valami izé...

HELÉN: Dr. Berg szerint nem hitt semmiben.

SZERÉN: Dr. Berg egy fasz.

HELÉN: Mit képzelsz, Szerén?!

A Pénztárosnők körülállják a holttestet, szemrevételezik.

VALI: Vívni, azt, mondjuk, nem nagyon tudott:

Parádruposztján volna mit csiszolni.

Karórája, okostelefonja

Harmadosztályú, olcsó, ócska holmi.

JULI: Viszont kitartó volt a küzdelemben,

Ismerjük el, bár fel nem támad ettől.

Cipője talpa jócskán megkopott,

Inge nájlón, a távoli Keletről.

ILDIKÓ: Békés az arca, mintha csak aludna,

Álmodva bátor, nagy hőstetteket.

Úgy látom, hogy az utóbbi időben

Egy pár fölös kilót fölszedhetett.

Csend.

CIGÁNY: Vége? Ennyi?

VALI: Ennyi. Úgy gondoltuk, ennyi csak elég lesz.

JULI: Hova sirassuk még, Cigány? Annyira azért nem volt fontos ő.

CIGÁNY: Nem volt... És akkor – most mi lesz?

ILDIKÓ: Most várunk. Figyelünk.

VALI: Megy az idő, megyeget.

Csend.

JULI: El szoktunk nézegetni, ahogy reggelente fölmosol a bejárat előtt. Szorgalmasan, és mindig aprólékos gondossággal.

ILDIKÓ: Türelmes és precíz munkát végzel, Cigány. Emlékszel, mit tanácsoltunk neked?

VALI: Azt tanácsoltuk, hogy tartsd nyitva a szemed. Emlékszel, ugye?

CIGÁNY: Hát persze. Emlékszem, igen.

VALI: No és?

CIGÁNY: No és?

JULI: Mit láttál végül?

CIGÁNY: Mit láttam volna.

JULI: Mit láttál, Cigány?

CIGÁNY: *(vállat von)* Mindent láttam. Végignéztem mindent. És nem tetstett, amit láttam.

ILDIKÓ: Hát igen, történt ez-az. Meg tudnád mondani, hogy mi nem tetstett voltaképpen?

CIGÁNY: Végignéztem, az nem tetszett. És hogy nem tudtam... Nem tudtam segíteni semmit.

VALI: Segíteni. Hát igen. Segíteni, azt nem tudunk. Tanácsot adni: azt talán igen.

JULI: És az, persze, nem kerül semmibe.

VALI: Az nem. De mit *láttál* vajon? Bekukucsáltál-e az események mögé?

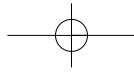
ILDIKÓ: Ha bekukucsáltál, láthattad, hogy miért nem tudtál segíteni semmit.

CIGÁNY: Vajon miért? Ez érdekelne.

VALI: Mert hát nem rajtad áll. Soha nem rajtad áll. Azt, ami lendületbe jön, nehéz ismét megállítani. Gravitáció, tudod. Fizika.

JULI: A végzet útja, húúú!

ILDIKÓ: Igen, ez a végzet úgynevezett útja. A kisgömbök meséjét ismered? Leszakadt a gerendáról a kisgömbök, és kigurult a padlásról, ki a házból. Gravitáció. Egyszerű fizika.

Gurult, gurult, és aki szembe jött, bekapta.
 VALI: Mert nem tehetett mást. Nem tudott mit tenni. Gravitáció, zsuppsz! – tudod, kezdő sebesség.
 JULI: Hiába adtál volna neki jó tanácsot. Gurult, mert vitte a lendület.
 ILDIKÓ: Érted, ugye? Túl nagy volt a nyomás. Az ünnepi gőz.
 VALI: Az induló energia.
 JULI: Gurult, gurult a kisgömböc... Hehe. Begurult szegény...
 ILDIKÓ: Nem kell mondjal semmit, Cigány. Most már nincs semmi dolgunk.
 VALI: Nincs más dolgunk, csak figyelni. Még egy kicsit. Végig kell néznünk... a végjátékot.

21.

Méltóságteljes zeneszó, a deus ex machina-szerkezeten díszes ruhában aláereszkedik Dr. Berg, belép egyfelől Záprel, Irén, Hauser, illetve a mindedig statisztaként felbukkanó áruházi személyzet, túloldalt pedig Kisgömböc, a Hentesek kíséretében. A Pénztárosnők és Cigány félig-meddig a színen kívül maradnak, szemlélőkként.

ZÁPREL: Helyet! Helyet! Helyet Dr. Bergnek! Kérem, mindenki adjon egy kis helyet! Helyet! Helyet Dr. Bergnek! Helyet!

A szerkezet nem ereszkedik teljesen alá, Dr. Berg ott marad lebegve a többiek feje fölött.

DR. BERG: Köszönöm, Záprel úr. Köszönöm, jó lesz nekem itt. Innen, hogy úgy mondjam, mindenkit... hehe... szemmel tarthatok. Na jó. Dologra, kérem. Rövid leszek, nem rabolom sokáig az idejüket, nem kenyerem a formalitás.

KÓRUS: *(zsolnárszerűen, a jelenlévőkből,*

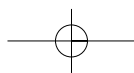
Kisgömböc kivételével) Nem kenyere, Nem kenyere,
 Nem kenyere a formalitás!
 HELÉN: Nem fogja bő lére eresztetni. Lezavarja pikk-pakk-pukk.
 SZERÉN: Lezavarja pikk-pukk-pakk. Közvetlen hangot fog megütni.
 HAUSER: Mi az? Kit fognak megütni? Pakk-pakk-pakk?
 DR. BERG: Tehát, kérem. Mindaz, ami itt történt, alapjaiban érinti nemcsak ezt a kis közösséget, ennek az egységnek a munkatársait, de a tágabb értelemben vett közösséget is, bolt-hálózatunk nagy családját. Alapos körültekintéssel szemügyre vettük az elmúlt időszak eseményeit. Megvizsgáltuk a tényálladékokat.
 KÓRUS: Tényálladék,
 tényálladék –
 nyálladék!

HAUSER: Alaposan szemügyre vette. Na, most lesz kapsz, az hótziher!
 HELÉN: Szigorú lesz, de igazságos. Figyeld a tekintetét!
 SZERÉN: Szigorú, de igazságos...

DR. BERG: Tehát, kérném tisztelettel. Cégünk filozófiai alapelve a kommunikáció. A hosszú távú kapcsolat feltétele a hosszú távú bizalom. Kommunikálni, tehát tájékoztatni – tájékoztatni, tehát beavatni – beavatni, tehát ajánlatot tenni! Olyan ajánlatot, amelyet botorság volna kihagyni. Ez a mi erősségünk, egy kicsi – egy relatíve kicsi – hálózat így fordítja a saját előnyére a sajátosságait. Olyan szolgáltatást nyújt, amely a közvetlen kereskedelmi kapcsolat kötőerején alapszik. A mi erősségünk: az emberi oldalunk!

KÓRUS: Hahó, hahó, hahó!

Hahó, hahó!!!
 Emberi oldal –
 oldalas-
 akcióóó!!!

DR. BERG: Azok az események, amelyek ügyében most itt vagyok, sajnos éppen ezt: ezt az alapállást, ezt a *fi-lo-zó-fi-át* ássák alá. Ezért nem szabad félvállról vennünk ezeket a jelenségeket, sőt, többet mondok: öngyilkosság, öngyilkos taktika volna részünkről – a vezetőség részéről –, ha félvállról vennénk. A szigorúságunk tehát nem öncélú, hanem, hogy úgy mondjam, mentálhigiéniai jellegű.

HELÉN: Mentálhigiénia? Ez mit jelent vajon?

SZERÉN: Mossa a kezeit.

HAUSER: Na, ezt már ismerem. Akkor végre mindjárt a lényegre tér!

DR. BERG: Az igazgatótanács által rám ruházott jogkörömnél fogva, a szóban forgó jegyzőkönyvek áttekintése után volna még... (*a jegyzeteiben lapoz*) Volna még egy-két kérdésem a kolléganőhöz. Kollegina?

KISGÖMBÖC: Igen.

DR. BERG: Pardon?

KISGÖMBÖC: Igen!

DR. BERG: Elnézést, nem jól hallottam. Nos, tehát... (*ismét lapozgat*) Két ügy, két eset... Igen. Megvan. A nevezett napon ön munkában állt?

KISGÖMBÖC: Nem, nem álltam munkában.

DR. BERG: Értem. Óhajtja kommentálni a történeteket? (*csönd*) Kommentálni. Megmagyarázni. Magyarázatot adni.

KISGÖMBÖC: Nem óhajtom, doktor... Dr. Berg.

KÓRUS: Hohó, hohó, hohó!

Hohóóó...

HELÉN: Ez ő. Ez a Gömböc. Le se tagadhatná. Figyeld a szemét!

SZERÉN: Igen, ez ő. Nyakaskodik, amíg csak lehet.

HAUSER: Nyakán a kés, ő meg nyakaskodik...

DR. BERG: Értem. Tehát nem óhajt ma-

gyarázatot adni. Sem az ártatlan vásárló inzultálására, sem a saját bejegyzésére a... khm... a Vásárlók Könyvébe.

KISGÖMBÖC: Nem óhajtok, doktor. Ezekhez nincs hozzáfűznivalóm.

DR. BERG: Rendben. Tehát értelmezem én magam.

KISGÖMBÖC: Ha tetszik.

DR. BERG: Jó. Legyen. Akkor hát értelmezem. Lássuk csak. Ami az első esetet illeti: magácska nekirohant egy vadidegennek az áruházunkban, minden ok nélkül és mindenki szeme láttára. A dolognak nem lettek súlyosabb következményei – szerencsére. Ámbátor lehetek volna. Mindegy is. Hogy mi vezette önt, azt nem tudom, és nem is tudhatom, mivel nem óhajt beszámolni róla.

KISGÖMBÖC: Nem óhajtok, Dr. Berg. Magánügy. Tudja, mi az? Magánügy volt, akármilyen súlyos is – nem tartozik senki másra rajtam és... és rajta kívül. Tehát önnek semmi köze hozzá, senkinek sincs semmi köze hozzá, és legkevésbé a cégnek, ennek a *hatalmas nagy családnak* nincs semmi köze hozzá. Ha rossz fényt vetettem az áruházra, hát tessék, itt vagyok, vállalom a következményeket. De számadással nem tartozom önnek. Apuka.

KÓRUS: Hohó, hohó, hohó!

Hohóóó...

DR. BERG: Rendben van, rendben. Leányom. Kiiratkozik a családból, úgy gondolja? Azt javaslom, várjuk ki a végét. A helyzet, pusztán jogilag, valóban egyszerű. Nem történt panasz. Azonban az áruház arculatát és ezen keresztül az egész céget súlyos kár érte. Igen súlyos kár. Ezen, gondolom, nincs vita. Záprel úr!

ZÁPREL: Igenis, Dr. Berg!

DR. BERG: Záprel úr, itt röviden ki kell

térnünk egy látszólag apró mulasztásra, ami mindazonáltal nagy súlyra tett szert ebben a történetben. A kolléganő tavaly ősszel elvégzett egy kisebb számítógépes logisztikai fejlesztést, és nem kapta meg az előzetes megegyezés során lefektetett összeget, pontosabban nem a teljes összeget kapta meg.

ZÁPREL: A teljes igazsághoz hozzátartozik...

DR. BERG: *(nem engedi szóhoz jutni Záprelt)* Harmincezer forintról van szó, ami persze nem egy katasztrófális összeg. Nem katasztrófális összeg, Záprel úr. De általában a kis mulasztások vezetnek beláthatatlan következményekhez. Az icipici mulasztások, Záprel úr. És ezzel egy vezető pozícióban lévő munkatársnak tisztában kell lennie.

ZÁPREL: Dr. Berg, kérem, az az igazság....

DR. BERG: Az előállt helyzet rossz munkahelyi hangulatot teremtett, ami kis híján katasztrófához vezetett. Ehhez társulnak még a belső minőségellenőrzés sorozatos mulasztásai, ami persze külső vizsgálatokat eredményez.

ZÁPREL: De kérem, Dr. Berg. Az igazság...

DR. BERG: *(felcsattan)* Záprel úr, kérem! Nem fejeztem be. És könyörgöm, teljes szívemből könyörgöm, hogy ne kínozzon többet ezzel az igazságozgatással... Nem érdekel az igazság. A tények érdekelnek. Záprel úr, ön folyton csak szalad a dolgok után. A dolgok pedig mintha szaladnának ön előtt. Ön fogócskát játszik önmagával, barátom. Ezt a máltört, ezt a *parizerbotrányt* is alig tudtam helyrehozni! Szerencsére végül sikerült rendeznem az ügyet Masavári úrral... De ez most mind-

egy is. Záprel úr, megítélésünk szerint ennek az egységnek a vezetése aránytalan tehertételt jelent az ön számára. Mindamellet az itt eltöltött évek során elvégzett munkáját sem kívánjuk alábecsülni, és éppen ezért, mintegy gesztusképpen felajánlunk az ön számára egy új pozíciót. Némileg szerényebb pozíciót persze, és nyilvánvalóan egy másik üzemegységünkben – erről az ajánlatról majd záros határidőn belül értesíteni fogjuk. Záros határidőn belül.

KÓRUS: Hohó, hohó –
az első fej
porba hull!
Gurul, gurul,
gurul!

HELÉN: Jaj, a Totya szegény... A keze
hogyan remeg.

SZERÉN: Rendes tag volt a Totya. Jó gyerekek.

HAUSER: Porba hull, mert porból véteztett.

KÓRUS: Gurul, gurul –
hohó, hohó!!!
Vár reá egy ismeretlen
pozíció!!!

DR. BERG: Igen, Záprel úr...?

ZÁPREL: Ööö... Dr. Berg...

DR. BERG: Elnézést. Azt hittem, hogy hozzá akar fűzni valamit. Ami az áruház vezetését illeti, az üzletvezetői teendők elvégzésére, amíg végleges döntés nem születik, ideiglenes jelleggel Szász Irén kolléganőt kérnénk föl. Irénke, tudom, hogy ez váratlanul jön, és amolyan bevállalós feladat volna, de hát jó értelemben bevállalós. Érdekelne, ha...?

IRÉN: *(egy ütemnyi hallgatás után, keserűen)* Persze, Dr. Berg. Ha úgy gondolja, örömmel segíték, ami tőlem telik.

DR. BERG: Köszönöm, köszönöm.
 ZÁPREL: Ó, mennybéliel! Szétmegy a
 fejem!
 Elnézést, kérem... Egy aszpirin, ha
 volna?
(körbenéz, senki nem mozdul)
 Egy aszpirint, egy árva aszpirint...
 Koponyám ezer szilánkra reped!
 Szemem két izzó, tűzforró golyó,
 Kiesik, kipattan, és gurul, gurul –
 Más lesz a látvány, a világ ezer
 Apró darabra: mozaikká robban,
 Jönnek, sorjáznak, pattognak a
 képek!
 A föld súlya! A gravitáció!
 A föld súlya húzza árva szemeim.
 Csak állok itt, és nézhetek velük –
 Nézhetem ezt az elbaszott világot
 Erre, vagy arra... Jaj, mindenfelé!
 Egy aszpirint, jaj, egy árva
 aszpirint...
*(magába omlik, leguggol, a továbbiakban –
 a megszólalásait leszámítva – katonán mó-
 don, némán hajladozik)*

HELÉN: Ha volna nálam most egy
 aszpirin,
 Én nem szarnák be. Adnék a
 Totyának.
 SZERÉN: Jaja. Nem vitás. Bevállalnám
 én is.
 Nem érdekelne, mit szól hozzá bárki.
 HAUSER: Hát persze. Én is dobnék egy
 drazsét.
 De jó, hogy nincs nálam,
 basszameg...

DR. BERG: Rendben, ezzel megvolnánk. A
 vita tárgyát képező harmincezer fo-
 rintot, tekintettel a szóbeli megállá-
 podás kötelező érvényére, természet-
 esen megtérítjük a kolléganőnek.
 Amint elkészül a kiegészítő szerző-
 dés, utaljuk a pénzt a folyószámlájá-
 ra. Ezzel a gesztussal a részünkről le-
 zártnak tekintjük ezt az ügyet. A
 kisasszony óhajt valamit hozzáfűzni?

KISGÖMBÖC: Hogy én?

DR. BERG: Ki más?

KISGÖMBÖC: Na ja. Hát, Dr. Berg, nem
 tudom, most mit kell mondjak.

DR. BERG: Fölösleges megköszönnie.
 Csak tettük a dolgunkat.

KISGÖMBÖC: Én is úgy gondolom. Ak-
 kor hát nem is óhajtok hozzáfűzni
 semmit.

DR. BERG: Az igazságnak nem kell ga-
 zsulálni – így gondolja, nyilván.
 Rendben van ez így. Én nem va-
 gyok sértődékeny fajta, és a tömjé-
 nezésre sem tartok igényt.

KÓRUS: Hohó, hohó!!!

Nem tart igényt

Tömjénezésre –

A nagyság jelét

Vegyétek észre!

Hohó, hohó!!!

DR. BERG: Viszont ami, nos... Ami a má-
 sik ügyet illeti, azt sajnos nem te-
 kinthetjük lezártnak. Amennyiben
 fönntartja a panaszt, érkezik majd
 valaki más Masavári úr helyett –
 más viszonyokat fog tapasztalni,
 látni fogja, hogy rendeződött a
 helyzet, észlelhetővé válik a belső
 korrekciós mechanizmusok műkö-
 dése, mégis: mégis ott lesz egy
 kivizsgálásra váró eset. Megkér-
 dezhetem, hogy miért óhajtja fönnt-
 tartani a panaszát?

KISGÖMBÖC: Miért ne tartanám fönnt?
 Jogszerű panasz. Bűdös volt a hús.
 És az áruháztól... a Totyától nem
 kaptam írásbeli választ, pedig az
 előírások szerint a kötelessége lett
 volna válaszolni. Így hát az egész
 pakk a fogyasztóvédelemhez ke-
 rült.

DR. BERG: Záprel úr nem állt a helyzet
 magaslatán, ezt tényként szögez-
 hetjük le. És mindez következmé-
 nyekkel is járt, hiszen épp most
 vontuk le a konzekvenciákat. Való-

ban olyannyira elkéstünk volna ezzel a... ezzel a bocsánatkéréssel?

KISGÖMBÖC: El, Dr. Berg. Azt szeretném, ha végighaladna az ügy a saját pályáján, jog szerint. Nem akarom, hogy félreértsen. Nem akarok én bosszút állni senkin. Semmin. Csak máshogy szeretném látni a világot. Nem úgy értem, mintha változtathatnék rajta. Ezt nem hiszem. Ezen már túl vagyok. Inkább abban az értelemben, hogy én magam szeretnék másképpen rátekinteni. És ebbe nem férnek bele az apró kis kompromisszumok.

DR. BERG: Tehát, ha jól értem, már a vezetőség bocsánatkérése sem változtatna az álláspontján.

KISGÖMBÖC: Jól érti, Dr. Berg. Sajnálom.

DR. BERG: Sem az, ha az ön magatartását illojálisnak tekintenénk, és ehhez mérten járnánk el önnel szemben.

KISGÖMBÖC: Csak tessék. Én döntöttem így.

DR. BERG: Nos, ami az illeti, valahol számítottam erre a válaszra. És kész voltam a kompromisszumra is, a jelenlévő kartársak a tanúk rá.

KÓRUS: Láttunk, hallottunk mindent,
Dr. Berg!

Láttunk mindent
és minden egyes szónak
fültanúii voltunk –
Dr. Berg!

Záprel meggyötört, hamis hangon, egy ütemmel lecsúszva követi a kórust, így az ő lemaradó „Dr. Berg”-je külön cseng ki a szöveg végén.

DR. BERG: Nos, tehát. Úgy vettem észre, hogy ebben a nagy ünnepi nyüzsgésben – emberileg egyébként tökéletesen érthető módon, mindazonáltal szakmailag roppant mód (roppant mód!) kifogásolhatóan –

elkerülték a figyelmüket cégünk bizonyos belső rendelkezései. Amint azt a december 15-én kelt belső körlevél rendelkező mellékletének 16. pontja közli, január elsejétől bizonyos termékek – mint például a tubosos tatárbifsztek, a kakukkfüves nyelvpástétom vagy éppen az *előre szeletelt párizsi!* – a hentesáru-részlegtől átkerültek a hidegkonyhai készítmények részlegéhez.

KÓRUS: Hohó, hohó, hohó!

Hohóóó...

ZÁPREL: (*elcsúsztatva, hamisan*) Hohóóó...

SZERÉN: Ajjaj...

DR. BERG: (*mennydörögve*) A hidegkonyhai készítmények részlegfelelőse pedig magácska volt, Kisgömböc! – nevezhetem így? mindenki arra biztatott, hogy bátran szólítsam így, mondván, más megszólításra nem is igen hallgat – ugye, nem bánja? *Kisgömböc!!!* A saját panaszja nyomán elvégzett belső vizsgálatom az ön személyi felelősségét állapította meg!

A Hentesek megragadják Kisgömböcöt.

HELÉN: Gurult, gurult a kisgömböc...

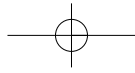
SZERÉN: Gurult, gurult végig a fűtácán szegény...

HAUSER: Azután potty – totty...

DR. BERG: A kollektív szerződés tavalyi kiegészítésének harmas számú melléklete, annak is a 37. pontja értelmében az a munkatárs, aki nem csupán hozzá nem értés, gondatlanság miatt okoz kárt, vagy fogalmazunk úgy: válik árulójává a cégünk nagy családjának – aki tehát nem pusztán megtagadja, hanem szembeszáll vele...

KISGÖMBÖC: De Dr. Berg... Erről itt tényleg senki nem tudott!

DR. BERG: Nem mentő körülmény, hogy nem ismerte a hatályos jogi rendel-

kezéseket. Jogszerűségről beszélt, nemde bár? Lám, ön a felelőse mindannak, amire az ön saját nevetséges ágálása irányul! Ezt írja a kollektív szerződés, szó szerint: *(harsogva olvas)* „A hármas számú melléklet 37. pontja értelmében az árulónak haladék nélkül vére vétesék, míg csak a lélek el nem száll belőle, húsa pedig térjen vissza a húсок közé, az örök körmenetbe! Legyen ez tanulság mindenki számára, legyen ez tanulság és legyen elrettentő példa!”

ZÁPREL: Húsa térjen vissza a hús közé!
KISGÖMBÖC: Dr. Berg! Miféle hülye játék ez?

A Hentesek vonszolni kezdik, Kisgömböc ellenáll.

DR. BERG: Játék a betűkkel, kedvesem.
IRÉN: Dr. Berg... Ez most valóban így lesz? *(Dr. Berg vállat von, széttárja a kezét)* És ha visszavonná? Gömböc!

ZÁPREL: *(eszélesen vihog)* Másképp szeretne a világra tekinteni...! Én már másképp tekintek, nekem fáj a fejem, nekem pattog a szemem mindenfelé! Most majd ő is másképp fog! Most majd ő is...! *(nevet, aztán ismét magába zuhan)*

KISGÖMBÖC: Eresszenek el! Várjatok! Várjatok már!

DR. BERG: *(int a Henteseknek, azok megállnak)* Nos, hallgatom.

IRÉN: Gömböc...

Csend. Kisgömböc végignézi a jelenlévőkön.

KISGÖMBÖC: Tudjátok mit? Nagy egy szarrágók vagytok mindahányan. Hányini tudnék tőletek.

22.

Dr. Berg int, a Hentesek továbbvezetik Kisgömböcöt, ő pedig már nem szegiül ellen. Becsatolják a deus ex machina-gépbbe, ők is felkapaszkodnak, és nagyon lassan mindannyian a magasba emelkednek. Innentől fogva a kórus folyamatosan zümmög:

KÓRUS: *(folyamatosan mindenki, akinek a továbbiakban nincs szövege)*

Dam-dam-dam-dam, évoé!

Dam-dam-dam-dam, évoé!

Dam-dam-dam-dam, évoé!

Dam-dam-dam-dam, évoé!

DR. BERG: *(utánuk kiált)* A harminczret... Rövidesen utaljuk!

SZERÉN: Hús a húshoz... Vér a vérhez...

HELÉN: A Hentesek... Fúj, én ezt nem nézem inkább! *(eltakarja a szemét)*

A gépezeten ülők eltűnnek szem elől, mindenki fölfelé bámul utánuk.

HAUSER: Nem fog sokáig tartani neki.

IRÉN: Gömböc. Ó, a rohadt életbe.

HELÉN: *(még mindig eltakart szemmel)* Mi történik?

SZERÉN: A Gömböcöt... Megfosztják a ruháitól.

HAUSER: Nem is néz ki olyan rosszul.

IRÉN: Jóska, bazmeg!

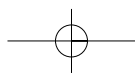
Helén fölkukucskál, és ijedten újra eltakarja a szemét.

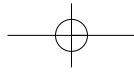
SZERÉN: Vérét veszik. Ellenáll. *(csönd)* Már nem áll ellen.

HAUSER: Tiszta munka. Gyors, ügyes, pontos.

Helén eltakart szemmel sírni kezd.

SZERÉN: Megnyitják a húsát. Jaj, iste-

nem. Milyen gyorsan megy az egész.

IRÉN: A rohadt életbe. Mindent a szerződés szerint...

A színen állók állóképpé merevednek, a kórus zümmögése folytatódik. A Pénztárosnők a közönség felé fordulnak.

VALI: Gurult, gurult a kisgömböc, végig a falu főutcáján. Egyszer csak, hogy-hogy nem, hát szembejött a harangozó. Nosza, egy pillanat nem sok, annyi sem kellett neki, a kisgömböc hamm, bekapta szégyent!

JULI: Szembejött a plébános úr, hamm, bekapta! Szembejött a törvénytisztogató – hamm! Szembejött a javasaszszony, a pékmester, a levélkihordó...

ILDIKÓ: Hamm-hamm-hamm-hamm-hamm!

VALI: Mindenkit, akivel csak útja során szembetalálkozott, bekapott válogatás nélkül. Hatalmasra nőtt a gömböc, hatalmasra dagadt, és egyre csak gurult, gurult...!

JULI: Gurult, gurult a kisgömböc, míg nem szembetalálta magát a vitéz obsitossal.

ILDIKÓ: Mígnem szembe nem találta magát olyasvalakivel, akinek volt feje, és használni is tudta azt.

A színen állók folytatják a jelenetet.

HAUSER: Mondjuk, én bírtam. Nem volt rossz arc a Gömböc. Kicsit tüskés volt a modora, de ha megszoktad, akkor már lehetett kezelni.

SZERÉN: Ó, ezt... Ezt most ne nézd, Helén...

HAUSER: Sose volt bagója. Mindig lejmolta a cigit. De azért nem haragudott komolyan senki rá. Nem? Megszoktuk. Így szoktuk meg.

IRÉN: Dolgozni, azt tudott, ha már arról volt szó. Odabökött mindenkinek, ha kellett, ha nem, de értette a dolgát, ezt aláírom.

HELÉN: Nézhetek már?

SZERÉN: Még ne. *(Irénhez)* Amúgy volt egy humora. Nem? Ahogy szívatni bírta a Totyát. *(nevet)* Az a hülye meg sose tudta, hogy most tényleg szívatja-e, vagy nem...

IRÉN: Jajaja. Mindig elment a határig, aztán onnan meg visszatáncolt. De egymás után többször is, egészen addig, amíg már mindenkinek nyilvánvaló volt – csak persze annak a szerencsétlennek nem!

HAUSER: A fene tudja ezt az egészet. Nem volt igaza, persze. Meg hát aláírta a papírt ő is, mint mindannyian. De azért ahhoz már nagyon komoly dolognak kell történnie, hogy ezt a rendelkezést elővegyék. Ez azért nincs ok nélkül. Nem-e?

IRÉN: Persze. Magának köszönheti. Direkt kihúzta a gyufát. De azért valahogy hiányozni fog.

SZERÉN: Ja, egy darabig egész biztos. Erre letenném a nagyesküt.

HELÉN: Nézhetek már?

HAUSER: Most jön ki a csövön. Keverik. Fűszerezik.

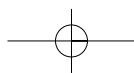
HELÉN: Fúj, akkor még várok.

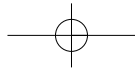
SZERÉN: Furcsa dolog ez a hiányzás. Kicsit olyan, mintha hibásnak éreznéd magad.

HAUSER: Ugyan miért? Miben volnál te a hibás?

SZERÉN: Nem azt mondtam, hogy az vagyok, hanem hogy olyan. Hogy mintha te volnál a hibás, mintha te csináltál volna valami rosszat, és azért lenne a büntetés, hogy hiányzik valami, vagy valaki. És ez nem egészséges szerintem. Nem karimikus, vagy mittudomén.

IRÉN: Azt hiszem, értem, mire gon-

dolsz. De nem olyan ez, mintha magadat büntetnéd amiatt, hogy...?

HAUSER: *(közbevág)* Ez az! Ez igen! De cuki kis rudacskák!

IRÉN: Hauser...!

HELÉN: Már nézhetek?

SZERÉN: Nézzél. *(Irénhez)* Ja, lehet, hogy van benne egy ilyen lelki ízé. De hát tudja a fene.

HELÉN: *(felnéz)* Asztakurva!!!

Mindannyian elnémulnak, feltekintenek, a kórus zümmögés felerősödik. A deus ex machina-gépezet aláereszkedik, rajta három hatalmas szatyor az áruház emblémájával, mindegyikben nagy adag parizer. A kórus elhalkul, majd elhallgat.

HAUSER: Segítsek, doktor úr?

DR. BERG: Köszönöm, kollégák. Nos, azt hiszem, mindent megbeszéltünk. Ennyi volt mára, köszönöm a részvételt. Szép napot, kellemes pihenést mindannyiuknak.

HAUSER: Viszontlátásra, Dr. Berg!

23.

Mindenki elindul kifelé, csak Záprel marad a helyén, guggol, előre-hátra hajladozva, illetve a Pénztárosnők és Cigány.

DR. BERG: Irén, ha szabadna még egy pillanatra!

IRÉN: Igen, Dr. Berg?

DR. BERG: *(megvárja, amíg mindenki távozik; Záprelre pillant, de úgy dönt, hogy nem foglalkozik vele)* Ez a... Ez a megbízatás...

IRÉN: Igen, Dr. Berg.

DR. BERG: Miklós. Kérem.

IRÉN: Igen?

DR. BERG: Egyszóval, mint említettem, ez a megbízatás ideiglenes. De fi-

gyelemmel fogjuk kísérni a munkáját, és akár állandósulhat is. Csak azért szóltam, Irén, hogy tudja: nem pusztán tűzoltásról van szó, akár hosszabb távon is számolhatunk magával ebben a pozícióban. Ehhez tartsa magát.

IRÉN: Értem. És köszönöm, Dr. Berg.

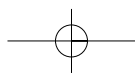
DR. BERG: Hát... Rendben. Nagyon örültem, Irén. Alkalomadtán megbeszélhetjük a tapasztalatait, amint eltelik az első, nehezebb időszak. Nem lesz könnyű, figyelmeztetem. A legfrissebb jelentések szerint a fogyasztói bizalom már negyedik hónapja folyamatosan csökken. Negyedik hónapja! Nem akarom a részletekkel untatni – Irén... Az előremutató bizalmi index decemberre 3,2 pontra esett a novemberi 3,4 pontról. A decemberi átfogó mutató alindexei közül a jövedelmi várakozások almutatója 12,5 pontra esett 15 pontról, míg a gazdasági várakozásoké 1,5 pontra a novemberi 1,7-ről... *(elhallgat)* Úgyhogy ha bármikor tanácsra vagy segítségre volna szüksége, tudja, hol keressen.

IRÉN: *(fáradt mosoly)* Igen. És köszönöm... Miklós.

DR. BERG: *(biccent)* Irén. Akkor hát a legjobbakat. *(bevaccolódik a deus ex machina-szerkezetbe a három hatalmas szatyorral)* Nem a legpraktikusabb... *(nevet)* Az ördögbe is. Hátizsákot mégsem kérhetek. Persze, gondoltam volna meg, mielőtt olyan szigorú voltam, nem igaz? Hahaha! Hát a legjobbakat, Irén! Nagyon örültem! Jelentkezem még.

IRÉN: A viszontlátásra, Dr. Berg.

A masina lassan, nyikorogva fölemelkedik, és Dr. Berg eltűnik a színről. Irén a földön kuporgó Záprelre pillant, hosszan nézi,

mintha mondani akarna valamit, aztán meggondolja magát, és kimegy.

24.

A Pénztárosnők, Cigány. Ülnek. Hátrébb a földön kuporgó Zápriel.

VALI: Nos, rendben. Vége. Mit láttál, Cigány?

CIGÁNY: Mit láttam volna. *(csönd)* Mindent láttam. Végignézttem mindent. És nem tetszett, amit láttam.

JULI: Tudjuk, tudjuk. Nem tudtál segíteni. Tanácsokat adtál, de fölöslegesen. Ezt ismerjük már.

CIGÁNY: Na persze. Merthogy nem is lehetett volna. Nincs segítség. Mert nem rajtunk áll. Fizika. Gravitáció. Én is tudom, mit akartok mondani.

ILDIKÓ: Aztán, lám, mégsem értjük egymást.

VALI: Úgy látszik, mégsem ismered a mese végét. Tudod, hogyan végzett az az obsitos katona a kiscigányokkal?

CIGÁNY: Engedte magát bekapni, nem? Aztán belülről kiszúrta, és durr.

JULI: Dehogyan engedte magát. Annak mi értelme lett volna? Kardot rántott a bátor katona.

ILDIKÓ: Találd ki a mese végét, Cigány.

CIGÁNY: Nem tudom. Nem tudom kitálatni. Fáradt vagyok hozzá.

VALI: A gömböc, amely ekkorra már hatalmasra dagadt, rágurult az obsitos katonára. Az pedig kinyújtotta a kardját...

JULI: Kinyújtotta a kardját, és a kiscigány gömböc pontosan belérohant. Vége lett egy pillanat alatt.

ILDIKÓ: Ahogy persze az obsitosnak is. A gravitáció oldotta meg a kérdést. Ami miatt az egész mozgásba jött. A nehézkedés. A föld súlya.

CIGÁNY: Na persze. A népek meg, gondolom, előbújtak a kiscigány gömböcökből, és hősi emlékművet emeltek az obsitos katonának a falu főterén...

VALI: A muskátlis parkban, ahogy azt szokás? A község házával és a járási könyvtárral szemben? Annyira azért nem volt fontos ő. Bár, ki tudja. *(vállat von)* Lehet.

JULI: És persze boldogan éltek, amíg meg nem haltak. Ahogy azt szokás.

ILDIKÓ: Most értjük egymást, vagy nem? Cigány.

A Pénztárosnők némán, mosolyogva fölállnak, kivonulnak. Cigány rágyújt, aztán odasétál a némán hajladozó Záprielhez, és időnként egy-egy slukk erejéig a szájába adja a cigarettát. Valahol egy egér nyüszög a ragacs csapdában.

– VÉGE –

GARACZI LÁSZLÓ

Hogy valamit mindig

Egy férfi fekszik a földön, kilóg a keze
 a papír alól, az ujjai begömbülnek, mintha
 vizet merne, fölemelik a papírt, hogy lefotózzák,
 a hasa horpadt, a szemhéja kék, mint az aszalt
 szilva, száján magáról megfelelőkezett mosoly,
 rézgyűrű a hüvelykujján, láttam este a téren,
 kenyeret evett, és volt még rajta ruha, fiatal férfi,
 diktálja a rendőr, haja barna, igazolványa nincs,
 na, fogd meg ott a lábánál, milyen hideg lehet a
 csuklója, ennyi az élet, mondja valaki, csupasz
 seggel jövőnk világra, és úgy is távozzunk,
 elviszik tepsiben, eloszlanak a báméskodók,
 semmi nyom nem marad, mindent eltakarítanak,
 még ott maradok egy ideig, és azt veszem észre,
 hogy az emberek mintha kikerülnék a helyet,
 ahol a halott ember feküdt a földön, olyanok is,
 akik nem tudhatnak az esetről, jönnek, és mikor
 odaérnek, valahogy eloldalaznak, mintha lenne
 ott valami sűrűség, amibe nem tudnak behatolni,
 valami mérgező közeg, egy bicegő öregember
 gumivégű bottal, a cukrászda felől két rakott
 szoknyás lány fagyit nyalva, cigarettázó
 katonatisztek csoportja, átmennek a túloldalra,
 vagy megállnak a járdán, a belövésektől foltos
 sarokházat nézik, sőt olyan is akad, aki megáll,
 szabályosan megfordul, mint aki otthon hagyott
 valamit, senki nem lép arra a helyre, pedig öt
 óra van, rengetegen járnak az utcán, végül jön
 két rendőr farkaskutyával, de a halott férfi náluk
 is erősebb, a kutya nyüszítve megáll, húzza a
 pórát, végül is kitérnek, mindegy nekik,
 merre járöröznek, meghaltak a téren, hogy fogja
 ezt apám elmagyarázni, ellenforradalmár vagy
 közveszélyes munkakerülő, zsebre dugott
 kézzel állok a kapuban, a szükségszerűség,
 hogy valamit mindig nézni kell, ott feküdt,
 valami bele volt vésve a gyűrűjébe, egy név,
 hallgatott, önzőn, az élők iránti megvetéssel.

Itt elhallgat

*Kérdés, hogy a cipólopás minek számít,
bemegyek a gondolák közé,
de nem tudom visszatenni,
mert ott áll egy biztonsági őr,
így leszek cipótolvajból a cipó foglyává,
olyan friss, ropogós, meleg a zsebemben,
még most is jó hozzáérni,
kitérek jobbra, hogy elférjünk a szűk helyen,
de az őr is épp arra sasszézlik,
balra lépek, ugyanúgy ő is,
így táncolunk, kerülgetjük egymást,*

*ez most a szokásos ügyetlenkedés vajon,
vagy unalmában szórakozik, vagy lebuktam,
és ez a motozást és verést megelőző játszadozás,
ahogy a macska játszik az egérrel, mielőtt felfalná,*

*és hogy maradjak-e komoly,
vagy a helyzetet oldva nevessek föl e fura tébláboláson,
közben szorítom a cipót a zsebemben,*

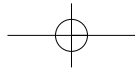
*és ekkor megkérdi, hogy hol vettem a cipőmet,
hol vetted ezt a klassz csukát, öcsi,
és a szakadt tornacipómre mutat,*

*nyilván gúnyolódik, húzza az időt,
de belekapaszkodom a lehetőségbe,
hogy tényleg érdekli, mert ez az utolsó esélyem,
leguggolok, és megtapogatom a cipőt,
közben érzem, hogy kidudorodik a cipó a zsebből,
jó minőség, mondom, kényelmes,*

*mire ő, hogy a jó cipő minden pénzt megér,
ő a cipőt a legfontosabb ruhadarabnak tartja,
fontosabbnak a nadrágnál vagy a sálnál,
az ő munkakörében ez húsbavágó,
mivel naponta több tíz kilométert kell mennie
a polcok és a gondolák közt tolvajokra vadászva,
nadrág és sál nélkül tudná teljesíteni a kötelességét,
de jó cipő nélkül, ennyi gyaloglás után
estére a lába megnyomorodna,*

*és másnap nem tudna munkába lépni,
és a cipőtolvajok szabadon garázdálkodhatnának,*

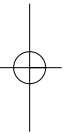
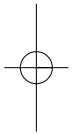
*itt elhallgat, nézzük egymást,
és csak arra figyelek, hogy el ne dőljek,
hogy remegő lábamon állva maradjak,
lassan félrefordul, és int, hogy menjek,
mikor átfurakodom közte és a polc közt,
muszáj hozzáérem, hozzáúrlódnom,
a kidomborodó cipő hozzányomódik a combjához,
ekkor azt mondja, de olyan különös hangon,
hogy üdvözlöm apádat,
és mikor kiszabadulok a szűk folyosóról,
és megyek a pénztárak felé,
majd kint a napfényes járdán,
végig arra gondolok, még mindig reszketve,
hogy honnan ismeri ez az apámat.*

G. ISTVÁN LÁSZLÓ

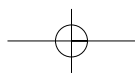
Negyvenegyedik védőbeszéd

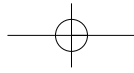
Kandiban az ösztön megfakult. Illetve elhatározták (odafent?), hogy szublimálja mit tudni mivé. Mondjuk a kálváriás naplemente előtti fényviszonyok fölötti öröm kerül az önfenntartás helyére. Ugyanezek fölötti bánat marad a fajfenntartás helyén. Egy hét múlva cseréli. Hogy enni és szaporodni egyszerre legyen bús és víg – érzelempárlat. Írogatni kezdett, ne kérdezd, mit. Elég, hogy megél belőle addig, amíg a fejében végképp minden összezavarodik. Aztán viaszkrisztust cipelhet a hátán, szobrász barátja önti, még a szögek is bekanócozva – leteszi a kertjében. Embermagasságú. Felülről égeti, csöpög a Krisztus. Mire földig ég, az egy kis idő. Addig életben lehet maradni.

Negyvenkettedik védőbeszéd

Kandi lelkesedése farokcsóválás kutya és farok nélkül. Örül, aki látja. Szemüvegén a lencse (vagy a pára?) megvastagodik az együttérezéstől – egyik sem sajátja. Kandi mindennel együttérez, csak külön nem. Különben egyedül is érez olykor valamit. Jobb nem leírni. Ahány gesztust tett már, a magánya kibérelte őt egy életidényre. A következőre ő bérelheti ki. Halál és születés között is marad valami ideje, hogy megfontolja mit miért nem tesz. Most ebből a fontolásból csak a lelkesedés marad. Pezseg körülötte a levegő, buborékos az idegrendszer. Nézz rá, ha visszaint vagy visszahunyorog, az nem ő, csak a szeme.

MESTERHÁZI MÓNIKA

„BELÉM ALUDNI JÁRNAK A RÁÉBREDÉSEK”

G. István László versnyelvérről

A következőkben egy jobb agyféltekés költészet bal agyféltekés megközelítésére teszek kísérletet, bár könnyen kiderülhet, hogy mindkét esetben a másik félteke is szerepet játszik.

G. István László költői hangja eltéveszthetetlen, az egyik legerősebb és leginkább öntörvényű hang a kortárs lírában. Költészete nem könnyű olvasmány: az olvasó teljes figyelmére igényt tart, azt a gyakran intuitív tudást, amit a létről és a világról megszerzett, (az ő szavával) nem „könnyíti ki” a vers megformálása során. Tömör és enigmatikus költészet ez – de nem úgy enigmatikus, hogy csak sejteti, de nem árulja el, amit tud; nem „sugallatos”, nem parabola, képei nem allegorikusak, nem barokkos *conceitek*, hanem bizonyos képi-logikai evidenciákkal él, hogy olyasmit fejezzen ki minél pontosabban, ami (mint mondanivaló) közben alakul ki, vagy egy másképp megfogalmazhatatlan közérzet, tudatállapot része.

Elmozdulás, hiány

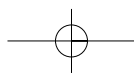
Ami miatt mégis az allegória jut eszembe, az az igen logikus nyelvi szerkesztés. Csak-hogy a fogalmi és a képi elemek gondos összecipzárázása helyett G. István Lászlónál maga a nyelv viselkedik nagyon gyakran úgy, mintha valamit magyarázna, és az elemek mégis kitérni látszanak a logika elől, vagy legalábbis több lehetőséget hagynak nyitva.

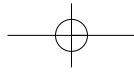
Hadd kezdjem a szavakkal, a kisebb szerkezetekkel. Rögtön az első kötet,¹ az *Öt ajtón át* (1994) első lapján olvassuk: „Erdőt borít a csönd, hangja még jó lesz bármi másra” (*Október*). Konvencionálisan az erdőre borulna a csönd, vagy (ha már tárgyas ige) beborítaná az erdőt. Itt azonban „erdőt borít”, ami sokkal direktebb, és az erdei csönd képébe (amelynek „hangja” is van) valami erőszakos mozdulat vegyül, csendes horror, amelyben esetleg a fák egyenként kidőlnek – előrevetíti a négy soros vers utolsó mondatát: „Lassan hull a világ egymásra.” Noha ez a fajta igei metafora a későbbiek során ritkább, az elmozdulás annál fontosabb.

Itt van rögtön a szintén gyakori hasonlításban (pontosabban hasonlító mellékmondatban) is, még ugyanezen a lapon:

*Jobbat remélni születtem,
s többnek hiszel, mint amennyit belőled itthagytok.
(Készen a játszómára)*

¹ G. István László eddigi hét verseskötete: *Öt ajtón át* (Liget, 1994), *Kereszthuzat* (Liget, 1996), *Merülő szonettek* (Belvárosi Könyvkiadó, 1998), *Nappoltok* (Liget, 2001), *Amíg alszom, vigyázz magadra* (Palatinus, 2006), *Homokfűga* (Palatinus, 2008), *Választóvíz* (Palatinus, 2011).

Nyelvtanilag a „hiszel [engem]” és a „belőled itthagyk” alanyai és logikai tárgyai (akire a cselekvés vonatkozik) felcserélődnek. Persze megpróbálhatjuk lefordítani így: többnek hiszel, azaz kevesebb vagyok [mint hiszed], illetve: több vagy, mint amennyit belőled itthagyk. Még szerencse, hogy itt az én két fele beszélget („Te vagy partnernak való, / magázhatatlan magányom”), és a felcserélés mégiscsak ugyanarra a személyre vonatkozik. Versolvasás közben viszont nincs is idő megállni – és ez mindig nagyon fontos G. István László olvasásakor –, mert a vers szintaktikai lendülete visz tovább (különösen a későbbi kötetek bonyolultabb szerkezetű mondataiban), ám ez termékeny zavar, gondolkodásra, újraolvasásra – vagy pedig azonnali, intuitív megértésre készítet.

Ugyanilyen termékenyen nehezíti az olvasást-értelmezést, amikor az alárendelő mondatban az utalósót kifejtő tagmondat, amely azt a várakozást kelti, hogy megvilágítja a főmondatban szereplő hiányt, mégis kisiklik ez elől (a kifejtés helyén enigmát találunk). Az 1996-os *Kereszthuzat* egyik verse:

Lámpaoltás

*Lámpaoltáskor elviszem, amit
visszakapni több, mint az álom.
Nem marad más, csak mindenem, az is
kihűl velem, ha párnámra ég az ágyon.*

Nem tudjuk meg, mit rejt az utalószó („elviszem [azt]”: mit?), és a nyelvtani visszafordítás [a visszakapás esetén az álomnál több valami] reménytelen az enigma megfejtésére. Ugyanakkor az ellentétes irányú igék-igenevek („elviszem” – „visszakapni”; „nem marad... csak mindenem”; „kihűl” – „[rá]ég”), az álom, a semmi és a minden távlatai pontosan kijelölik azokat a pontokat, ahonnan megsejthetjük a hiányt. És ha a verset a saját tempójában értjük meg, itt is felfogunk valami mást is, mint a logikai megközelítéssel.

Képi evidenciák, álmok, látásmód

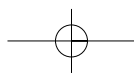
Magyarázó, megvilágító szerepe van egy versben a képnek is. Hagyományosan a költői kép egyik fele értelmezi a másikat, amit hasonlítok, az a lényegi mondandóm („fogalom”), amihez hasonlítom, azzal akarom szemléltetni („kép”). De én szívesebben nevezem ezt a megvilágító elemet vagy a kettő közötti összefüggést – különösen G. István László képeivel kapcsolatban – evidenciának.

Evidensnek nevezhető a verseiben egyfajta fordított világ, a kint és bent megfordulása – az itt következő fa-motívum másutt is visszatér.

*Kitekeredik minden folytatás.
Képzeltetek fát: befelé nő.
Képzeltetek most leveleket:
tenyérmji sebhely, gyökérig égő.
(Csomók; Öt ajtón át)*

Ugyanez a fordított világ van jelen egy másik visszatérő motívumban, ahol a koponya (másutt a szem) a tér határa:

*Milyen nehezen éled ott a tenger.
Milyen nehéz a gondolatra bízni,*

*hogy fejfalára csapja lendülettel
belső hullámain. Nehéz kibírni.
(Küklopsz; Öt ajtón át)*

A megvakított Küklopsz lelkiállapotát vetíti ki ez a szokatlan – mégis teljesen tiszta, plasztikus – látványelem: a fej falára belülről csapódó hullám képe. A vakság és a belső látás szintén visszatérő evidencia: „Altasd át magad, / tanulj megvakulni. / Sose voltál ébren” – így indul a *Kereszthuzat* kötet *Éjjeli négyes* című, ars poetica-szerű darabja.

Néha csak egy szószerkezet vagy összetett szó marad a sűrítő látásmódból: „Minden kitarított arc csak engem vádol” (*Sűrű álom; Öt ajtón át*), ilyen szó-evidenciákat a legújabb kötetben is találni: „függőketrec” (*Függőketrec; Választóvíz*). Másutt egy köznapis szóösszetétel oldódik egyéni képpé: „Tempózom, mint aki sose fárad, / vízgyűrűk gyűlnek az ujjamon” (*Vízidal; Kereszthuzat*).

Ennek a látásmódnak a lehetőségeit a *Kereszthuzat* kötet *Hang és árnyék: Álomversek* ciklusa bővíti tovább, mert eleve az álom logikáját és evidenciáit (látás- és beszédmódját) használja anyagául.

*Lépcsőre nem. Emlékszem a savanyú szagra.
Kiabált egy fiú, hogy megint
kell neki. Rászóltak. Hallgatott.
Sokan főztek. Egy lány azt mondta:
„idáig nem hallatszik semmi sem”.
Furcsa virágillat volt a hajában,
de nem engedte, hogy megöntözzem, pedig
kannák is voltak, körös-körül.
(Egy régi álom)*

Bizonytalan körvonalú és életkorú beszélők („egy fiú”, „egy lány”) mesélik minden érzékterületre kiterjedő emlékeiket, minél kevésbé érthető egy-egy foszlány az ébrenlét logikájával, annál inkább érvelnek a mondatok. Hol egyszerűen, gyermekmódra: „látod ez a szélcsend», mondták a férfiak, pedig nem volt csend”, hol valami bolond-logika alapján: „Mondták, hogy kiabálok. Nem hagytam / abba, mert mondták, hogy kiabálok. / Nem hagytam abba, aztán mondták, / hogy abbahagytam, mert megdicsérték, / hogy abbahagytam.”

Ennek a ciklusnak a keletkezéséről és az álmok szerepéről egy friss interjúban² mondja G. István László: „közvetlen az álom után arra ébredek, »más létkörnyezetben voltam«, olyan emberek és emlékek között, amik ébren nem az enyéme, de ott az álomban hozám tartoztak. Ezekben az álmokban összefüggő »múlttudattal« rendelkezem, rengeteg olyan emlékem és tapasztalatom van, amely nem egyezik meg az ébrenlét emlékeivel és tapasztalataival. Ilyen visszatérő álmotmoszféra íródott a *Hang és árnyék: Álomversek* teljes ciklusába a *Kereszthuzat*ban [...] Egyedül az atmoszféra azonosítható, de könnyen lehet, hogy a motívumokat nem egy helyről meríti a képzelet. [...] nekem sok ilyen »gőlyakalifás« álom van. Szóval az álmok rendkívül fontosak – sokszor összeérnek a képzelettel és az ébrenléttel.”

„Ha látni csak ennyi volna, / mi volna nézni?” – kérdezi a 2001-es *Napfoltok* egyik cím nélküli verse (már a lefokozó „csak” utal rá, hogy valami nyilvánvaló vagy annak vett közlést vezet be).

² *A verset nem főzni kell, hanem megtalálni.* Beszélgetés Lackfi Jánossal. In: Lackfi János (szerk.): *Születik vagy csinálják? Mai magyar költők a versírásról.* Nemzeti Tankönyvkiadó, 2012. (Első megjelenés: *Jelenkor*, 2011/július–augusztus, 820–828.)

Ha látni csak annyi volna,
 ahogy a fák kidőlnek,
 szorítják saját ágaikat,
 megszületlen gyerek a földet –
 a gyökérreccsenés hangja
 mint álom helyén alvásban az árok
 mindenüket kéri.
 Ha látni csak ennyi volna,
 mi volna nézni?
 (Ha látni...)

A vers ismét belső evidenciával érvel, és ezzel fokozza az olvasói koncentrációt, hiszen grammatikailag végig az utolsó sorra várunk [ha – akkor], és úgy olvassuk végig, lebegtetve, az addigiakat, mintha valóban számunkra is evidens lenne a kép. A valódi, filozófiai kérdéshez csak a végén érünk el. De közben mintha a vers (a költő) megtanított volna a gondolatai olvasására.

Beszéd, mondatív, zenei kompozíció

Ezt a jelenséget, hogy a vers megtanít az olvasására, először a *Merülő szonettekben* (1998) éreztem nagyon erősen. A kötet kétszer tizenöt szonettjének egységes (bár fellazított³) formája, a többszörösen is összetett, gyakran kérdő mondatokra épülő, homogén dikciója olyan erőtér, amely (ha átadjuk neki magunkat) nagyon felfokozza a befogadást.

Olyan fázással, aminek iránya
 sincs, fejtől gerincen át körbe ér
 bennem: hogy szabadulnék – új levél
 rügy nélkül is befelé hat az ágba,

és kipattan belőle a hiánya
 láthatatlanul, ha nem éri szél
 (az ágban, mint fordított szenvedély),
 behajtja magát egy másik világba –

olyan fázással mégsem lehet élni,
 mert ott a szelet szélcsend sem igéri,
 az árnyékát a fázás odaveszti –

a fény alatt is minden fény feletti.
 (Olyan fázással...)

Ezeknek a szonetteknek a szintaktikai húzása olyan erős, hogy első olvasásra akár úgy is érzékeljük, mint egy rokonnyelvet, amelynek a szerkezeteit többé-kevésbé ismerjük, de a szavait csak sejtjük: vagyis egy külön nyelvet olvasunk. Miből adódik ez a zsongító, ze-

³ „Mikor 12 éve a *Merülő szonettek*et írtam, szükségem volt rá, hogy »rontsak« valamit a formabiztonságomon. Én nem a penultimákat tapostam szét (az is lehet a szonett kopogós díszletességének kiváló ellenszere), inkább a 14 sor szerkezeti mozdíthatatlanságán és belső arányrendszerén lazítottam. Ez anyagfüggő.” Uo.

nei hatás? A vers felütése egy teljesen hiányos, egyetlen jelzővel bővített határozóból álló tagmondat („Olyan fázással”), ám ez a továbbiakban több alárendelt tagmondattal kifejtett határozó nyolc tagmondaton át nem találja meg a hozzá tartozó alanyt és állítmányt („mégsem lehet élni”), ami rendkívüli késleltetés, az olvasóban egyre erősödik a nyelvi-logikai várakozás. Hogy a mondat örvényét térben is érzékeltessem: ha egy-egy alárendelt tagmondatot egy-egy emeletnek veszünk, itt a legfelső szinthez (a fenti főmondat-hoz) képest négy emeletet kell lefelé menni, mire visszajutunk a folytatáshoz, ugyanarra a szintre. A vers hiányt emleget, és fizikailag meg is teremti ezt a hiányt a maga terében. Kifelé és befelé is, hiszen itt, a kilencedik sorban derül ki, hogy ráadásul az egész versmondat valamilyen ismeretlen állítást cáfol („mégsem”).

Ez G. István László legfogalmibb kötete, minden szonettben a megfosztottság valamilyen szinonimáját találjuk: honvágy, büntetés, szomj, felejtés, gyász, halál, fázás, félelem, szorongás, szégyen – ezt erősítik a rendkívüli sűrűségben szereplő fosztóképzős szavak (feltérképezhetetlen, érthetetlen, látványtalan, hagyománytalan, elkövetetlen, érintetlenek stb.), a tagadott igék és a tagadószók.

A szonettek szűk terében ezek a hosszú, monoton ragok valamiféle zsongást teremtenek. A mondatok a füst- vagy vízszerűen örvénylő mozgásukkal ikonikusan adnak testet a megfoghatatlan mondandónak. Ugyanilyen megfoghatatlan a látvány is: „a versekben fölmerülő képek sohasem valami közvetlen látványt tükröznek, hanem egy elvont, valamikor látott, de az emlékezetben álomképpé párolt, mintává absztrahálódott rajzot” – írja Tóth Krisztina a következő kötetéről, de a *Merülő szonettek*re is érvényesen.⁴ Bár a kulcsfogalmakból látható, hogy végig nagy térről van szó, a versek – például épp a bonyolult nyelvi felépítésükkel – elkerülik a nagy témák ingyen-hatását. Az emelkedett, elégikus hangvételbe sehol nem keveredik hamis pátosz. Ugyanakkor a végső pontig elviszi, ahonnan már nem lehetne tovább folytatni.

A mondatok ívében testet öltő dikció a vers zenéjének része. A *Merülő szonettek*ben a hagyományos akusztikai elemek is fellelhetők, de a rímelés nem feltűnő. A szonettforma fellazul, de nem is a versforma a lényeges. Noha G. István László költészetében kezdetől megvannak a klasszikus versformák: a tiszta rímeket, könnyű dikciót igénylő dal, a Berzsenyi-féle körmönfont időmértékes ódaforma, a több szempontból is kötött szonett és más kisebb szerkezetek, fontosabb a variációval, ismétléssel játszó (a zenében is matematikai) fúgaszerkezet (amely később kötetcímben is szerepel: *Homokfúga*), vagy a külön dikcióval rendelkező hosszú versei belső ritmusa. G. István László verseiben maga a kompozíció zenei: a mondatívtól egészen a ciklus- és kötetszerkezetig. „Nekem a vers némán olvasva is hangzó nyelvi szövet; a szavak, hangsúlyok erőviszonyai, a hanglejtés, a mondatdallammenet, az enjambement egyszerre tagoló és összekötő indulatsarka mind hangzástényező” – mondja erről a már idézett interjújában. Amit belső ritmusnak neveztem, azzal foglalkozik G. István László Weöres Sándorról szóló doktori disszertációja:⁵ a metrum, a ritmus és a prozódia tudatos, féltudatos és spontán elrendeződésének bonyolult vizsgálatával.

⁴ Tóth Krisztina: Angyalszem. *Liget*, 2001/7.

⁵ G. István László: *A vers szótagidőtartam-lüktetésének szimmetriarendje Weöres Sándor Magyar etüdök-verseinek 1. sorozatában* (2010).

Felépítés és lebontás, kötet szerkezet

G. István László kötetei – elég messziről nézve – mintha ellenpontoznák egymást. A negyedik kötet, a *Napfoltok* átmenetileg lebontja a *Merülő szonettek* nagyobb lélegzetű tömbjeit (ez a fajta dikció legfeljebb egy-egy versben marad meg, például *Miféle őrzés*), és visszatér a lát-szatra egyszerű dalformához, a *Rongyszőnyeg*-szerű, kisebb formákhoz. A 3×33 verset és egy Emily Dickinson-versfordítást tartalmazó kötetkompozíció ezúttal lazábban összetartozó darabokat fog össze. Ugyanakkor talán ez a kötet viszi legmesszebbre az absztrakciót:

*Akarnám, hogy emlékre leljen,
ami nem akarja bennem,
hogymúljon; ha múlásra várna,
múljon hiába – legyen a vágya,
hogyan akarja bennem:
ne akarjam, hogy emlékre leljen.
(Akarnám...)*

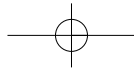
Emlékezet – elmúlás, akarat – hiábavalóság – vágy, és az egész kombinatorikus (bár korántsem tét nélküli) játéka. Látszatra hat sor, de felírható a logikai arányai alapján is: 2,5 + 1 + 1,5 + 1 sornak; Möbius-szalagja folyamatosan értelmezésre szólítja az olvasót.

További ellenpont a *Merülő szonettek* emelkedettségéhez képest *A Duna győzi* ciklus köznyelvi rétege. Arany *Hídavatásának* mintájára öngyilkosságra készülő, hétköznapi figurák szólalnak meg, egyszerre keltenek együttérzést és viszolygást. „Leülünk egy sörrel? Az asszony / utánam néz, apám, ahányszor reggel / otthagynom. Fél a kutyáktól. Nem / lötytyed a melle, és csak kicsit / felmosószagú.” – Ez a hang már az első kötetben (*Kirké*) és a másodikban (*Kabinokhoz pihenni*) megvan, de igazán a hatodik kötetben, a *Homokfűgában* bontakozik ki (szintén két másfajta kötet között).

Az *Amíg alszom, vigyázz magadra* kötet (2006) G. István László visszatér a nagyobb lélegzetű mondatívhez, az apró formák után – ahogy Ferenc Győző írja a borítón – „a matematikai pontossággal és zenei invencióval megkomponált kötet első felében katedrális épít a versekből, sőt, mint valami gótikus templomépítő mester, kőszoborfaragásokkal fel is díszíti a homlokzatot, hogy aztán a kötet második felétől kezdve ebben a szavakból létrehozott térben hangozzék el ima, zsoltár, fohász és párbeszéd”. A szerző által „Vízköpőknek” nevezett portrék leírásaiban (a korábbi absztrakcióval szemben) feltűnően sok a konkrét elem, a szakszó („Hajtóvizén, a molnár nézi csak, / megült a malom sodrása [...] / Látni most / múlt időben enged, őrlés, / halál, mint az alvilág limánya, áll, / folyik vissza, ahogy a gabonaszem peregne” – *A molnár*), az apró megfigyelés („keményített köszönések, / lúdtalpas, hanyag vigyázz” – *Főpincér*), ahogy a lelkiüket vesztett kisembereket megjeleníti. Ebben és az erősen áthajlásos, mindig váratlanul megtorpanó, továbblendülő, inkább belső rímekkel élő sorokban az előző kötetben elbúcsúztatott barát, Simon Balázs dikcióját élteti tovább G. István László, a maga világában.⁶ Az „imákban” (amelyek a legközelebb állnak a *Merülő szonettek*hez) a befelé forduló, elégikus hangvétel helyett a versek beszélője energikus, szenvedélyes hangon, hol vitázva, hol megértő empátiával fordul a megszólított Istenhez.

Ha a szomj és a homok vagy por (konkrét és metaforikus) ellentétére gondolunk, akkor értjük igazán, milyen ellenpont a *Homokfűga* (2008) az előző kötet után. A korábbiiban Isten a megszólított:

⁶ A *Választóvíz* kötet *Episztola – Idyllium* című versében különösen erősen éreztem ezt az összefüggést.

*Jobb lesz nekem a másik,
a behajló bot (körkörös menet
helyett bolyongó lelkiismeret),
amit kezembe raksz, és nincs kezemnél:
bánatból vétket, bűnből bánatot
verni fel vele, hogy a kárhozát
alakot ne öltösn, fusson a porból.
(Hitetlen)*

A későbbiben, ahol a dialógus megszólítottja a közös, elviselhetetlen kapcsolatba zárt partner, a bánathoz nem a véték vagy a bűn, hanem a baj fogalma társul, és még annak is a lefokozása („nem baj, nem számít” értelemben), a hangnem a korábbi emelkedettségnek a kifordítása:

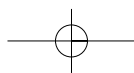
*Baj nélkül lehet a bánatod
az enyém. Nem kezdek vele úgyse
semmit, nem rontom el. A bajomról
ugyanez már nem mondható, az
már egy másik bánatod lesz, tehát
baj nélkül az enyém, az is. Nem
kezdek vele úgyse semmit, a bánatommal.
Nem rontom el. Bánt, mikor baj
nélkül tiéd a bánatom. Elrontod.
A bajodról ugyanezt már nem mondható [...]
(Közös fúga)*

A kötet a viszolygás alaphangjával indul („Félig megkelt kenyér az arcod – / közös vád, közös megaláztatás. / Rajta mint a szétkenődött smink / egy pattanás” – *Lánykérés*), G. István Lászlótól szokatlan, pattogó mondatai engem valamiért József Attila szociografikus közérzetverseire emlékeztetnek, talán az ellentétes hangulati hatású elemek miatt. A versek riasztóan kedélytelen játékaért az elővillanó humor, a morbid ötletgazdagság nyújt vigaszt. Például ebben a temetési képpel és rögtön egy oximoronnal kezdődő versben: „Gyászolni vidáman, mint a föld / gyászolja elvizesedett felszínét – / [...] a ravatal / is gurul, soha ennyi jószándék, / lendület nem jutott még nekik. [...] Meg fogunk, / mind, ilyen jóízűen halni – / cserébe miről alkudhatunk?” (*Gyászolni*).

Nem egynemű kötet, inkább felemelkedési folyamat az első ciklus keményen letett ki-jelentéseitől, fúgán, dalokon, mérlegelő verstömbökön át egy könnyörgésig, talán a valóság viszolyogtató lehetőségétől a valóságosnak megélt spirituális felemelkedésig: „Ne jöhessen szárazságra / szél, kifáradás, földem ne repeszd meg, / ne húzzon barázdát az ég a testen. / Ne sorvasszon gyökérig szenvedély. / Ne engedd, hogy haragom fölneveljen.” („*Haragomnak véghezvitelére*” [És. 13.3].)

A 2011-es *Választóvíz* talán a terek és idők kötete (visszavont tér, elmulasztott idő – *A legelső fázás*), újra telt hangzású, bár – ismét ellenpont – rezignált hangvétellű könyv, legalábbis az első kétharmada. „A nappalt, éjszakát / ismeri, gondolja, ez lehet a harmadik / napszak, a múlásra merőleges, / a teret émelebe fordító idő, aminek / se holdja, se napja, nem vigyázzák / fentről, múltását félnék / figyelni” (*Képzeld Ádámot*). A visszavonás jelenségét egy lázas vers mondatról mondatra megtestesíti:

*Lázam volt. Egy fehérorrú bagoly
verdesett a szárnyaival, mintha könyvet
porolnának a homlokomban. Szégyen,*

*hogy így magára hagytad, ami benned
szabadulást keres. Volt egyszer egy király,
nem volt fia, de azt hitte, hogy vannak.
Összehívta őket, nem jöttek, azt hitte, hogy
jönnek. Nem volt király, de azt hitte, hogy király.
Nem volt ő se, de azt hitte, hogy van. Nem volt,
aki azt mondja, hogy nem volt. Lázad volt.
Nem volt, aki azt higgye, hogy láza van.
Mintha könyvet porolnának a homlokodban.
(A fehérorrú bagoly [fúga])*

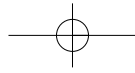
A kötet harmadik része egy korábban már részletekben felbukkanó magánmitológia betetőzése, huszonkilenc (plusz egy) *Nap-monológ*. A versekben a Nap beszél, a Nap szemzőgéből jelenik meg az emberi világ, felülről („Latyakban a fényem, mint a kutya vizelte hó, / elkedvetlenít” – *Harmadik Nap-monológ*). Ugyanakkor ez a Nap a geocentrikusan látott felkelő-lenyugvó égitest, amely G. István László költészetének régi lét-metaforája – például az *Amíg alszom* kötet már idézett *Hitetlen* című, Istenhez szóló verse indul így: „Mindig egyidőben nyugodni, kelni / elfáradtam, uram, én benned alszom, / és nem leszek nap, hogy égig se érjek, s már visszahívsz.” Ehhez képest a Nap nevében beszélni talán a vállalt szerep. „A fehér elhivatottság / minden sors lehetőségét / megteremti, de visszaver / minden sorsot” – olvassuk *A fehérorrú bagolyban*. (Egy másik, cikluson kívüli vers szóhasználata is az emberi perspektívát sugallja: „[ott... volt] erő magasba íveltetni éveket” – *À la recherche*). Vagy ha már szerep, akkor egyben az egzisztencialista létküzdelem kényszerű szerepe is, mint Szisziphoszé Camus-nál: „Hogy felkelek, azt meg kell bántani, / nyugtom, mint a lelkiismeret / mélybe bukása. Hogy lenyugszom, azt / meg kell bántani, bűnöm foltozza fényem / felbukkanása” (*Tizenötödik Nap-monológ*).

A szerepek egy versen belül is váltakoznak, a Nap hol antropomorf isten, hol felsőbb parancsra jár az égen; tehát Isten, Nap és ember hármasa váltakozik a monológokban, a tér, a leírt világ pedig néha mintha Ted Hughes apokaliptikus-mitologikus, félelmetes világának, bonyolult hatalmi viszonyainak volna rokona.

*Mondtam, fölfelé megyek,
legyintett, mondtam, délig fölfelé. Nem nézett
rám, mint aki nem vitatkozik. Recsegve törtek
ágak, mint aki viharba került, és nem tudja,
honnán fúj a szél. Mondtam, fölfelé megyek,
oda se hallgatott, ha átszédülök, már irányban
vagyok. Magamon zuhanni át, és vitatkozni közben,
zuhanni kell, mint csontnak a földbe – csak én
mindig visszajöttem.
(Harmadik Nap-monológ)*

Az utolsó monológ hangvétele viszont szikárabban haragos. A kép itt a Nap felrobbanása utáni. „És ha a korai, számtalan / körnek tükre lesz az utolsó kilobbanó / sejtcsomó után néhány milliárd évig / az új idő, akkor sincs végleg veszve / semmi. Az is idő lesz. Ha nem is / lesz benne semmi” (*Huszonkilencedik Nap-monológ*). Ezzel a paradox jóslattal zárul a kötet, hiszen kérdés, hogy az idő fogalma értelmezhető-e változás, történes, valami(k) nélkül. Az emberi idő talán nem, legfeljebb az örökkévalóság.

Külön esszé érdemelne a kötet sűrű szövéseinek, külső-belső utalásrendszerének felfejtése, ám inkább azt kívántam megmutatni, hogyan épül fel a kisebb elemektől a nagyobb kompozíciókig, a látásmódtól a megfogalmazásig ez a majdnem két évtizedes, jelentős költészet.

ORAVECZ IMRE

Kaliforniai fürj

60

Nyugaton már a kanyon oldala fölé ért a délutáni nap, de még változatlan forrósággal sütötte, perzselte a ranch felett a hegyet, a legelőt, amelyen egy idős férfi és egy hat év körüli kislány ereszkedett lefelé a száraz, kiégett fűvön.

A férfi István, a kislány John, az unokája volt. Hasonlított rá. Kék szeme volt, és hirtelenszöke haja, mint neki, míg meg nem őszült. Megkérte a nagyapját, hogy menjenek fel az erdőbe, és keressenek kis pumát. Az hiába mondta neki, hogy puma erre nincsen, se kicsi, se nagy. A puma feljebb, nagyobb magasságban él, az emberi településektől távol. Egy repülőmókust azért láttak, amint egyik fáról a másikra vitorlázott, de ez nem elégítette ki. Csalódottan ment a nagyapja mellett, aki fogta a kezét.

Vasárnap volt, és kis John látogatóba érkezett a Wheeler-kanyonba a szüleivel. Ritkán jöttek, és sose maradtak éjszakára. Dél előtt érkeztek, azután, hogy Istvánék megjöttek a reggeli miséről. Megvolt az ebéd utáni ejtőzés, és már indultak volna vissza San Bernardinóba. Úgyhogy a két kirándulót hamarosan visszavárták.

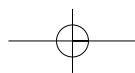
Imruska és Claire a nappaliban ültek Pistivel és beszélgettek. Ilonékat jövet útba ejtették Santa Paulában. Rozika nem volt itthon. Azt írta Newhallból, hogy erre az alkalomra ő is hazalátogat, de később lemondta, mert közbejött neki valami. A társalgás angolul folyt, helyi ügyekről és közös ismerősökről, és kihallatszott a konyhába. Anna ott mosogatott, és amennyire az edények zaja engedte, néha beszólt magyarul, bekapcsolódott a nyitott ajtón keresztül. Imruska olyankor fordított. Claire felajánlotta, hogy elmosogat, de Anna elhárította mondván, hogy vendég, és a vendég ne mosogasson, majd élje ki magát benne otthon.

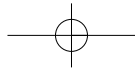
Fentről, az erdő széléről jó kilátás nyílt a kanyonra, a kanyonnak erre a részére. Mikor kijutottak a fák alól, István mutatta a kezével, melyik ranch kié odalent, hogy ezen az oldalon felfelé Kirkpatrikék vannak, lefelé Cummingsék, szemben, a patakon túl Hicksék, és tőlük délre, a kis oldalkanyon, a Hampton szája előtt Jaureguiék laknak. John figyelmesen nézett a megjelölt irányokba.

Lassan haladtak lefelé, mert csúszós volt a torzsára legelt fű, és azért is, mert John folyton megállt, és vizsgáztatta a nagyapját.

Ez idő szerint a számokért és az égitestekért rajongott. Az alaplóműveletekre magától jött rá, de csillagászati ismereteit úgy szerezte be, hogy ilyen tárgyú könyvekből olvastatott fel magának a szüleivel.

Most kétjegyű számokat szoroztat kétjegyűekkel, és örömmel nyugtázza a helyes válaszokat. Majd a vizsgálónak szegezte a kérdést: tudja-e, miért van az, hogy a Holdnak mindig csak az egyik oldalát látni, pedig a Földhöz hasonlóan

az is forog. Nem tudta. Tudta valamikor, de elfelejtette. John elmagyarázta. István egy pillanatra megszédült. Olyan volt neki, mintha John az ő fia, a kis Imruska lenne, mintha annak a kezét fogná. Az is szerelmes volt a csillagászatba ilyen korában. Megrázta fejét. Hogy ismétlődnek a dolgok, gondolta, és ereszkedtek tovább.

Leértek az aljba, a gyümölcsöshöz. Nem volt nagy, pár előregedett fa, főként az errefelé ritka szilva, az előző tulajdonos óvilági nosztalgiájának jeleként. Egy-két fiatal barack- és narancsfa is vegyült közéjük. Azokat már István ültette.

Hirtelen egy gyöngytyúk röppent fel az egyik fára, és méltatlankodva gajdicsált.

– Ne félj! – mondta István –, csak egy gyöngytyúk. A miénk. Szabadon kószálnak, hogy riasszanak, ha róka vagy görény merészkedik be a ranchra.

– Hát, te tudod-e, milyen fa ez? – és az egyik repedezett törzsű szilvafára mutatott, amelyet már ki kellett volna vágnia, mert nem termett, de mindig megkegyelmezett neki abban a reményben, hogy hátha meggondolja magát.

Ezt meg John nem tudta. Nem látott még szilvafát.

István felvilágosította, és elmagyarázta, miről lehet felismerni, és hozzátette, hogy Magyarországon, ahonnan ők jöttek, a kertjükben a legtöbb ilyen volt.

– Remélem, tudod, hol van Magyarország. Mesélt már róla az apád, úgy-e?

John bólintott.

– Menjünk megint a csűr felé, és nézzük meg a lovakat – javasolta. Arra, amellet jöttek fel, de most a gyümölcsösön át mennének vissza. A lovakat már látták, gondolta a nagyapja, de nem szólt semmit.

Arra mentek hát. John azonban a trágyadombtól megpillantotta a karámban a marhákat, és odaszaladt. Jövet is látta őket, de akkor nem érdekelték.

A marhák – vegyesen tehének és bikák – az örökzöld tölgy árnyékában feküdtek, de pár a rácsos etetőnél állt, és a maradék kevés szénát huzigálta kifelé belőle.

John a karámkorláttól hosszasan tanulmányozta őket.

Összerezzenet. Nem fújt a szél, de fentebb áramlás támadhatott a levegőben, mert csikorogva fordult egyet a kúttorony tetején a szélkerék.

– Annak a nagynak ott a mellett a kicsi mellett miért nincs tőgye? – kérdezte.

Nem először volt a nagyszüleinél, tudta már, hogy a tehennek tőgye van.

– Az fiú, más néven bika. Annak fűtyije van, mint neked.

– Akkor az nem ad tejet?

– Az nem. Na, gyere, menjünk, várnak – és István ismét megfogta a kezét.

Már az udvaron voltak, amikor John megtorpant:

– De nézzük meg a lovakat és a kiscsikót is.

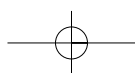
– Már megnéztük, mindjárt, hogy megjöttetek.

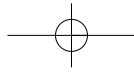
– De még egyszer szeretném látni a kiscsikót.

– Na, jó – egyezett bele István mégis.

Nem mindig van kiscsikó, mentegette magában tulajdon engedékenységet, lehet, hogy mire megint elhozzák ezt a gyereket, már felnőtt ló lesz, vagy meg se lesz.

Visszakanyarodtak a csűr belső vége felé. Átfutott előttük egy chipmunk. Ügyet sem vetettek rá. Sok volt belőle, mindenfelé szaladgáltak, mint Ohióban a szürke mókusok. Még a csűrbe is beszemtelenkedtek.

A csűrajtó elhúzva, hogy járjon bent a levegő, ne rekkenjen meg. Derékmagasságig azonban rács zárta el a nyílást, hogy ki ne jöjjön a kiscsikó. Nem volt megkötve, szabadon lófrált.

John kinyitotta a rácsot, és a folyosón át bátran előreszaladt az istállórészbe, de a placcon bevárta a nagyapját, és ezúttal ő fogta meg a kezét, mi több, erősen szorította, mert a kiscsikó észrevette, és elindult feléje.

– No, megint simogasd meg a homlokát, nem bánt – biztatta István, amikor az állat megállt John előtt, és meg akarta szagolni.

Alig volt magasabb, mint ő, és fénylő sárgásbarna a szőre, csak a homlokán fehérlett egy kis, kerek folt.

Már egészen közel tolt a fejét, John érezte az arcán a leheletét. Kinyújtotta a kezét, hogy megérintse azt a foltocskát, amikor a kis jószág hirtelen visszakapta a fejét, oldalt perdült, és elvágtatott.

John megijedt. A nagyapjához bűjt, aztán kiszaladt a csűrből.

– Gyere vissza! – kiáltotta utána a nagyapja. – Csak játékos kedvében van. Várd meg, amíg megint hozzád megy, vagy eredj utána.

John nem ment vissza. Amikor István is kijött, és becsukta maga után a rácsajtót, azért oda merészkedett, a mögé, és onnan kukucskált befelé, remélve, hogy odajön a kiscsikó, de az nem mutatkozott.

– Na, most már be a házba – parancsolta a nagyapja.

– Ne, még ne. A rőfiket még nem mutattad meg.

– Azokat is látni akarod?

István habozott, majd ismét engedett:

– De nem megyünk be az ólba.

– Rendben.

A disznóól felé igyekeztek, amikor John kissé odébb egy sóderhalmot vett észre. Betonozásból maradt meg tavaszról. Etetővályút akartak belőle önteni, de mindig csak halogatták. Az egyik oldalát befutotta a folyóka.

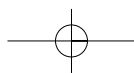
Oda vezette a nagyapját, leguggolt, összegyűjtött pár színes kavicsot, és gyorsan elrendezte egy nagyobb körül.

– Nézd – mondta a nagyobb kavicsra mutatva először –, ez a Nap, ez a Merkúr, ez a Vénusz, ez a Föld, ez a Jupiter, ez a Szaturnusz, ez az Uránusz, ez a Neptunusz, és ez, amelyik legtávolabb van a Naptól, a Plútó. És most átalakítom a naprendszert. Amelyik túl közel van a Naphoz, és emiatt túl meleg van rajta, azt távolabbra teszem. Amelyik túl messze van tőle, és ezért túl hideg van rajta, azt meg közelebb, és akkor mindegyik bolygón lesz élet, nem csak a Földön, amely megfelelő távolságban van.

Elkezdte rakosgatni a kavicsokat, és úgy belemerült a műveletbe, hogy István már azt hitte, megfedkezett a disznókról. Amikor végzett, megfogta a kezét, hogy vigye befelé.

– Hohó, és a rőfik? – figyelmeztette, és kezét kiszabadítva a disznóól felé szaladt.

A disznóól háromhelyiséges, és ennek megfelelően három ajtónyílás rajta. Minden ajtónyílás előtt külön karám, de most mindegyik üres, mert odasütött a nap, és a lakók bent hűsöltek. Aludtak, hallani lehetett a lélegzésüket, a hízók még horkoltak is.

John egyenként felkapaszkodott a karámajtókra, bekukkantott, de disznók helyett csak túrashalmokat és túrásgödröket látott, és csalódottan nézett a nagyapjára.

A nagyapja az anyakoca karámjának oldalához vezette, közel az ólajtóhoz.

John felkapaszkodott a karám oldalára, és az ajtónyíláson át egy óriási, rózsaszínű lufit pillantott meg, amelyből kis, szintén rózsaszínű lufik nyúltak ki oldalt.

– Mi ez? – kérdezte.

– Az anyakoca meg a kismalacai.

– Nem is mondtad, hogy kismalacok is vannak.

– Elfelejtettem.

– Menjünk be hozzájuk.

– Megállapodtunk, hogy nem megyünk be az ólba. Azon kívül az anya ilyenkor kiszámíthatatlan. Azt hiszi, hogy bántjuk a kicsinyeit, és nekünk jöhet.

– De, kérlek. Legalább az ajtóhoz. Na!

István megint engedni kényszerült.

Visszairányította Johnnt a karám ajtajához, kinyitotta, de mielőtt bementek volna, a biztonság kedvéért a karjára vette.

Bent megállt vele az ólajtó előtt.

John most látta, hogy az óriási lufi egy has, amelyhez két hátsó láb is tartozik. A fej a mellső lábakkal takarásban volt. A kis lufik a malacok, amelyek a hasba fúrják a fejüket, és közben izegnek-mozognak, de leginkább a farkukat kunkorgatják.

– Mit csinálnak? – kérdezte.

– Ciciznek.

– Anyának is van cicije.

– Igen.

– Én is ciciztem, de már nem cicizek.

– Te már nem – mondta István.

Ideges lett. Már vissza kellett volna menniük. A menyé külön megkérte, hogy ne maradjanak kint sokáig.

Eh, a csudába is, gondolta. Ennyivel is több időt tölt az unokájával. Úgyis olyan ritkán látja. A szülei meg mindig, hiszen mindig velük van. Az anyjával legalábbis, mert az apja többnyire távol van. Most külföldről jött haza, Dél-Amerikából. Ne sajnálják tőle ezt a többletfélórát!

Állt ott még pár percig, aztán kivitte a karámból, és letette, mert kezdett elnehezülni. Nem bírta már úgy a karja, mint régen, mint mikor a saját gyerekeit tartotta, amikor azok kicsik voltak. Akkor addig hurcolta őket, ameddig csak akarta. Hiába, nem apa ő már, csak nagyapa.

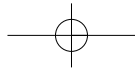
– Most menjünk a pipikhez – rendelkezett John.

– Menjünk.

– De miért tettél le? Vegyél fel, és vigyél! – kérte John, és hozzá simult.

– Nem. Nehéz vagy. És különben is nagyfiú vagy már. Nem illik vitetni magadat – háritotta el István.

Tudta, hogy csak hízeleg ezzel a törleszkedéssel, de elérzékenyült. A fejére tette a kezét, hogy megsimogassa. A gyerek először el akart húzódni, de aztán hagyta.

– Meg mit szólnának hozzá a barátaid, ha látnák? Vagy a barátnőd. Van barátnőd az óvodában?

John nem válaszolt.

– Van, vagy nincs?

– Van – felelte végül vonakodva.

– És hogy hívják?

– Azt nem mondom meg.

– Miért?

– Mert titok.

– Aha.

Egy kékszajkó repült el előttük a tyúkól irányába, alacsonyan.

– Tudod, milyen madár volt ez? – kérdezte István.

– Hogyne tudnám. Kékszajkó. Felénk is van. De nemcsak ez a fajta, hanem Steller-szajkó is, meg nyugati bozótszajkó is. Azok is kékek, mint ez, csak a Stellernek bőbitája is van, a bozótnak meg barna csík a hátán. A bozótszajkó különben csak Kaliforniában él, de a másik kettő az egész Egyesült Államokban honos.

– A madarakhoz is értesz?

– Kicsit. Van egy nagy madaras könyvem. A világ minden madara benne van.

– Hisz nem is tudsz olvasni.

– De anya és apa tud. Én nézem a képeket, ők meg felolvassák a szókat. Vagy inkább anya, mert apa nincs mindig otthon, mindig elmegey olajat keresni. A csillagászati könyvvel is így csináltuk, de abból először csak apa olvasott, mert akkor hosszabb ideig itthon volt szabadságon.

A kékszajkó a baromfiudvar drótkerítésére szállt, és ott billegett csettegve.

– No, ez is kíváncsi a pipikre – jegyezte meg tréfásan István.

– Dehogyan – mondta John, aki azt hitte, hogy a nagyapja komolyan beszél –, csak megnézi, hogy van-e ott valami ennivaló, amit meghagytak a pipik.

– Na, majd elúzi a kakas, csak szálljon be oda.

– Ha egyszer megkaparintja a zsákmányát, akkor már nem veszi el tőle – mondta John.

– Az már igaz.

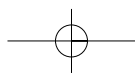
– De nem eszi meg mindjárt, elteszi későbbre. Elrejt. A kékszajkó mindent elrejt. Ez egy ilyen madár.

– Akkor ezt is tudod?

– Igen, meg azt is, hogy néha nem találja meg. Egyszer apával megfigyeltük otthon az udvaron. A kinti asztalon maradt egy földimogyorós zacskó. Apa azt hitte, hogy üres, de nem volt az, maradt benne pár szem. És a kékszajkó egyenként kiszedte belőle, és elvitte, és eldugdosta, héjastul, ahogy volt. Aztán, mikor azt hitte, hogy bementünk, pedig nem, csak elbújtunk a tornácon, sorban összedugta. De egyet nem talált meg. Nagyon kereste, sok levelet felforgatott érte a barackfa alatt, már egész ideges volt tőle. Elfelejtette, hova rejtette. A végén mi szedtük elő neki, mert láttuk, melyik levél alá dugta. Az asztalra tettük, ahonnan aztán elvitte, és megint eldugta, de utána már egyből megtalálta.

A kékszajkó nem szállt be a baromfiudvarba. Jöttükre felröppent, és eltűnt a disznóól teteje mögött.

A baromfiudvaron pár tyúk és egy kakas tartózkodott. A tyúkok unottan bó-

biskoltak kifürdött gödreikben, és felhúzták, majd közömbösen leengedték redőnszerű szemhéjukat. John tekintetét a kakas vonzotta. Nagy, vörös taraja volt, zöldesbarna farktollazata, és érdektelenül álldogált a tyúkok közt. Aztán mégis a drótkerítéshez jött, de szemlátomást nem azért, hogy jelezze, itt ő az úr, hanem kíváncsiságból, hogy etetés lesz-e.

– Csak egy kakas van? – kérdezte John.

– Igen.

– Miért?

– Mert ha több volna, folyton verekednének, marnák egymást. Több volt, de nagyanyád levágta őket.

– És hány tyúk van?

– Hát én meg nem mondom, nyolcvan, száz.

– De hol a többi?

– Hát, az ólban.

– Hívjuk ki őket.

– Ahhoz mag kellene.

– Akkor menjünk be hozzájuk.

– Isten őrizz, még az udvarba se. Látod azt a sok pöttyöt a földön? Az mind tyúkkaka. Belelépnél.

– Akkor vegyél fel megint.

– Meg az ólban tetű is van, tyúktetű. Belénk menne. Az ellen hiába vennék fel.

A beszédre kijött az ólból pár jérce. Leugráltak az ajtóból, amelynek küszöbe jóval magasabban volt az udvar szintjénél.

– Kiscsirke is van?

– Nincs, az most nincs.

– Kár.

– Volt, de megnőttek. Látod ott azokat a fehér jércéket, amik most jöttek ki, meg azt a két barnát? Azt hiszem, azok a legutóbbi költésből valók. Nemrég még kiscsirkék voltak, most meg már tyúkok, de még nem tojnak. Vagy lehet, hogy már igen, ezt nagyanyád tudná megmondani, mert ő foglalkozik velük. Bár lehet, hogy az a két barna inkább kakas, csak még fiatalok, és nem nőtt meg rendszeren a tarajuk meg a farkuk, úgyhogy még nem vetélytársai az öreg kakasnak.

– De hol a tojás, amit a többiek tojnak? Nem látok egyet se.

– Nem kint tojnak, hanem bent az ólban, kosarakba. Bár előfordul, hogy a rendetlenebbje kint is elpottyant egyet-egyet. Vagy eltojik az udvaron, vagy a kertben, ha kiszáll innen, ha nagyanyád nem nyeste meg rendszeren a szárnyát.

– Akkor abból a tojásból nem lesz kiscsirke?

– Nem, ha bezápol, mire megtalálja nagyanyád.

– Szeretnék egy tojást.

– Minek az neked?

– Játszani vele.

– A tojás nem játék, meg összetörne.

– De vigyáznék rá.

– Nyersen akkor se, mert összekennéd vele magad, meg a ruhádat, de főve kaphatsz.

– Úgy nem kell.

A kakas közben visszavonult. Az ólból kijött jércék közül kettő helyet cserélt két gödörbeli tyúkkal, egy pedig visszament. A többiek, a gödröt feladók az udvar földjének vizsgálatába kezdtek, hogy hátha találnak valami szemet a legutóbbi etetésből.

– Steve! Steve! – kiáltotta valaki.

Claire volt az. A keresztnévén szólította az apósát, nem apának, apukának hívta, mint Magyarországon szokás. A ház hátsó ajtajában állt, és integetett feléjük, hogy jöjjenek már be. Aztán a nyomaték kedvéért le is jött a kis falépcsőn, és tett pár lépést feléjük az udvaron, mielőtt visszament volna a házba.

– Na, gyerünk befelé, mert kikapunk – mondta István.

Ott hagyták a baromfikat, és átvágtak az udvaron. John még a kutyát is megakarta simogatni, de erre már nem kapott engedélyt. A kutya fehér amerikai juhász kutya volt. A színe miatt választották ezt a fajtát. A magyar kuvaszra emlékeztette őket. Úgy festett, mint egy német juhász, olyan volt a testalkata, a füle, az állása. A diófa alól csóválta feléjük a farkát. Nappalra megkötötték, hogy hamisabb legyen, de éjszakára szabadon engedték.

A vendégek már összekapoltak, és kivitték a táskájukat a ház előtt álló autóba, egy vadonatúj Buick szedánba. Egy papírdobozt is tettek a csomagtartóba, amelybe Anna több tucat tojást csomagolt. Egy tyúkot is rájuk akart tukmálni, egy élőt, hogy vágják le otthon, és egyék meg, de Claire hallani sem akart róla. Hogyisne, tiltakozott, hogy ő ölje meg, aztán kopassza, mikor forrázás után olyan büdös. Ez minden látogatásukkor így játszódott le, szinte már rituálévá vált. Anna mindig felajánlott egy tyúkot, Claire mindig visszautasította.

Már csak Johnra vártak.

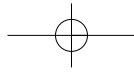
Az anyja gyorsan leporolta a nadrágját, cipőjét, a fürdőszobába vezette – már az is volt, és vízöblítő vécé is –, és szappannal alaposan megmosta a kezét. Az volt a rögeszméje, hogy a ranch veszélyes hely, tele mindenféle baktériummal, kórokozóval, és ha nem vigyáznak, a fiuk valami csúnya fertőzést kap. Ő maga ezért itt ritkán ment ki a házból, de ha mégis, akkor mindig kesztyűt húzott.

A kézmosás után megpisilte, és ahogy kijöttek a vécéből, már mentek is kifelé. István, Anna, Pisti utánuk.

Kint, kissé odébb még egy autó várakozott, Pisti öreg Model T-je. A vendégek megálltak a maguké előtt, és sorban kezet fogtak mindenkivel. Nem csókoltak meg senkit, nem nyomták össze a fejüket senkiével. Szajlán ilyesmi nem volt szokás. Imruska is a szüleihez igazodott, megmaradt ennél a kevésbé érzelmes istenhozzádnál. Claire eleinte megpuszilta az Árvaiakat, de minthogy azok sosem viszonozták, elhagyta, alkalmazkodott. A kisgyerekekkel azért kivételt tettek. Anna és István búcsúzóul felemelték az unokájukat, és csókot nyomtak a homlokára. Nem az arcára. De ennek már semmi köze nem volt az óhazai hagyományhoz. John kívánta így. Nem szerette, ha, mint mondta, összenyalazzák az arcát.

Beszálltak, és elindultak. John felállt az ülésen, és integetett a hátsó ablak mögül. Mikor kiérték a közútra, és elkanyarodtak, lehetett látni, hogy Imruska és Claire is felemeli a kezét. De csak rövid ideig, mert a következő pillanatban eltakarta az oldalablakokat a felvert por.

Istvánék addig néztek utánuk, amíg Cummingsék ranchán túl el nem tűntek a kanyarban.

Most Pisti az autójához ment, és beült. Indított, gázt adott, és ő is kigördült az útra.

Nem búcsúzott el a szüleitől. Ő csak Santa Paulába ment, moziba. Ez nem volt igaz. Valójában randevú szólította be a városba, de nem akarta a szülei orrára kötni, mert az első lett volna azzal a lánnyal, hátha nem jön el a megbeszélthelyre, és akkor felsül. Megígérte, hogy legkésőbb tizenegyre itthon lesz.

A két öreg álldogált ott még egy darabig, némán, kissé elszontyolodva.

– Hát, elmentek – állapította meg István.

– De Pisti visszajön – mondta Anna.

– Igen, egyelőre – felelte István, és bementek a házba.

Anna bevette magát a konyhába, István kezében a *Ventura Starral* leült a nappaliban, és a hétfégi mellékletben elkezdett olvasni egy fejtegetést a növénynevesítésről. De pár perc után abbahagyta, mert tele volt szakkifejezésekkel, amelyeket nem értett.

Visszalapozott az újság elejére. A helyi hírek után átfutotta az országos vonatkozású cikkeket, de nem talált köztük semmi érdekeset. A legtöbb a *Semlegességi Törvény* lehetséges külpolitikai következményeit taglalta, amelyet nemrég hagyott jóvá a Szenátus, egy pedig még mindig a német *Hindenburg* léghajó katasztrófájának okaival foglalkozott. A külföldi események közül csak egy keltette fel a figyelmét. A japánok megtámadták az Egyesült Államok *USS Paney* nevű ágyúnaszádját, amely a Jangce folyón horgonyzott, Nandzsing előtt. Erről viszont igen szűkszavúan számoltak be.

Letette a lapot, a faliorára pillantott, felállt, és kiment enni adni a jószágoknak. Már akkor kellett volna, mikor kint volt Johnnal, de nem akarta ezzel nyújtani az időt. A lovak jászlába lucernát vetett. A kiscsikónak szintén, de az alomra, mert még nem érte fel a jászolt. A karámban kifogyott az etetőből a széna. A szétrúról vitt be villán. A marhának való, gyengébb minőségűt kint tárolta boglyában, hátul a szalmakazal és a kékbe kötött kukoricaszárgúla között.

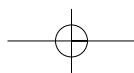
Visszaballagott a házba, de nem telepedett le ismét a nappaliban. Átment rajta, ki a tornácra, és leeresztette magát a hintaszékbe. Egyre ritkábban ücsörgött ebben az ülőalkalmatosságban, mert már nehezebb esett kikelni belőle, de most valahogy megkívánta.

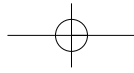
Egy autó ment el kint az úton, valahol távol tehén bőgött, reszeltek a kabócák, ciripeltek a tücskök, különben csend volt.

Ült vagy inkább feküdt ott elnyúlt testtel, megtámasztott fejjel, karfára helyezett kezekkel, lankadtan, mozdulatlanul, nem billegve.

Először nem gondolt semmire. Csak nézte a bejárót, a földjeit, az egyik oldalon a lóherét, a másik oldalon a tarlórépát, amelyet az őszi árpa után vetett. A lóhere vágásra érett, a tarlórépát is szedni lehetett volna már, mert megnőtt, a szárazság ellenére. Aztán az üres utat figyelte, a patak partját, a patakon túl a fákat, a fák közt a Hicks-ranchot, mögötte a hegyet, a kanyon nyugati oldalát, a sárgásbarna legelőt, a bozótost, az erdőt, a tetőt, amelyet már megközelített a gyengülő nap. Majd a nap és a tető közt az égboltot vette szemügyre, amely még mindig kék volt, és reménytelenül felhőtlen. Aztán visszairányította tekintetét az oldalra, az oldal gyér növényzetére.

Fű, bokor, cserje, fa, gondolta. És mindenféle gaz. Egy részét ismeri, tudja a

nevüket, de jó párét nem, és sosem fogja. Itt is, a tornác mellett, nem messze tőle van papsajt, pásztortáska, madársóska, de hogy az a terülő szárú, csipkés levelű szívós növény micsoda, fogalma sincs. Biztos, megkérdezte már valakitől, de elfelejtette. Meg amiket ismer, azokkal se lesz soha olyan viszonyban, mint az otthoniakkal. Mert felnőtt fejfel már nem lehet, nem férközhet a közelükbe, nem kerülhet velük olyan viszonyba. Együtt kell az embernek velük élni, kicsi korától kezdve, úgy felnőni, hallani a nevüket, meg amit mondanak róluk, és látni őket, hogy biztosan meg tudja különböztetni egyiket a másiktól. A növényekbe is bele kell születni. Nemcsak abba, amit maga ültet, és ami a táplálékát adja, vagy amit megetet a jószággal, hanem mindegyikbe, a gyomba, a gazba is, éppúgy, mint az országba.

Az ország! Amerika! Itt van, körötte, fent, lent, közel, távol, mindenhol és őbenne. És mégis olyan, mintha valahol máshol lenne. Itt él több mint harminc esztendeje. Itt a családja, van háza, földje, a magáéban dolgozik végre, nem szenved hiányt, és szereti is ezt az országot, és mégis idegen, és az is marad már. Pedig neki adta legszebb férfikorát, erejét, akarását, tudását, és kapott is tőle, kenyeret, otthont, reményt. De sokféleképpen kötődik hozzá, legerősebben tán avval, hogy a földjében nyugszik két gyereke. Igen, aki eltemette már valahol valakijét, annak köze van ahhoz a helyhez, akármilyen rossz, és ez nem rossz, egyáltalán nem rossz, sőt, inkább jó.

Mikor eddig jutott, hirtelen mintegy a testével is érezte ezt a jót. Közben eltelt legalább egy óra, túlnan lement a nap, árnyékba borult a kanyon, a kanyon feneké, a rancho, a háza, és ahogy megennyhült a hőség, megkezdték vándorlásukat a szagok, az illatok, és behatoltak az orrába. Főként a csattanó maszlagé, a kátrányfűé, a vad gyömbéré, az esti kankaliné, de a lóheréé és Anna petúniájáé is a kiskertből. Felkúsztak az orrlukáik, be a légcsővébe, onnan pedig le a tüdejébe.

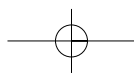
Ondrok gödrére, otthoni portájukra gondolt. Ott ugyan ilyenkor nem ücsörögtek kint, és az illatok sem ilyenek voltak. Jobban mondva, csak egy illat volt, a vadbükönyé, amely a Misku-tetőről jött le, és elnyomott minden más illatot, de pont így töltötte meg a levegőt és járta át az embert. Erről meg Dregoly jutott eszébe, ahol néha sötétedésig dolgoztak a szőlőjükben. Ott nem nőtt vadbüköny, de a szemközti erdőből napszállta után ugyanígy áradt ki a fák lehelete.

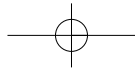
Lehunyta a szemét. Dregoly, szőlő – motyogta, és képzeletben hirtelen a szőlőjükben termett, az alsó végében, az aljban. Ősz volt, értek a fürtök, dongtak a darazsak, de még nem színesedtek a levelek. Elidőzött a tőkék közt, gyönyörködött a fürtökben, egyet még meg is simogatott, és bántotta, hogy egy szemét már kikezdték rajta a darazsak.

Aztán kinyitotta a szemét, és visszatért a Wheelerbe. Nem értette, miért nem telepített még szőlőt. Itt, Kaliforniában, ahol olyan kedvezőek az adottságok! Nem sok kéne, de egy lugasnyi mindenképp jó volna.

Kikászálódott a hintaszékből, bement a házba, és megnézte, milyen árban vannak az oltványok abban a kertészeti katalógusban, amely minap érkezett.

Utána már nem tért vissza a tornácra. Ment megitatni a lovakat, kiganajazni az istállóban, megint vetni eléjük és a marhák elé is, és helyet készíteni a tarlórépának, amelyet másnap szedni akarnak.

K A S Z Á S M Á T É

Teljes kiszolgálás

„Atyaúristen! – sóhajtotta Kelemen, a borbély, amint a bejárati ajtó üvegén át megpillantotta az utca túloldalán közeledő, pontosabban ott veszteglő öreget és a feleségét. El van cseszve a napom, Atyaúristen!...” – És félbehagyta a hajsöprést, mérgesen belerúgott az összekotort hajkupacba, egyenesen a támlás szék tölcser alakú lábához focizta, a székben ülő vendégnek pedig azt mondta: „Egy pillanat!...” – Azzal hátrasietett az öltözőbe, ahol a két délelőttös kollegája elmélyülten sakkozott, gyengéd szóval érdeklődött tőlük, volna-e szíves valamelyikük kiszolgálni a székben ülő kuncaftot, mivelhogya neki, nem tudja, mi lelte, cirka tíz percen belül már másodszor kell futnia az udvarba, „Fosok, mint a Budoga”. Szó sem lehet róla, mondták azok egyszerre, halálnyugodtan, föl sem tekintve a partiból, az ő műszakjuk lejárt, amint itt a játszmát befejezik, tüstént indulnak be a városba, a kémeiktől azt a jelentést kapták, hogy délután ingyen sört osztanak a Színház téren. Kelemen durcásan kifordult az öltözőből, menet közben még kilesett a folyosói ablakon: átjöttek-e már az öregék a forgalmas útszakaszon, látta, hogy egymás kezét szorongatva még mindig odaát vacakolnak, gyorsan kilépett a hátsó ajtón, végigszaladt az udvaron, föltépte a diófa alatt álló budi korhadt ajtaját, „Atyaúristen!” – sóhajtotta aléltan.

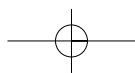
Amikor visszatért az üzletbe, a kollégáknak már csak hűlt helyét találta, tényleg nagyon siettek, még a figurákat is ott hagyták a táblán anélkül, hogy beadták volna a mattot.

Kelemen kettőt köhintve kiszólt a székben ülő vendégnek, hogy: „Azonnal”. Azután vigyázva kiemelte az öltözőszekrényéből a dugi brandys üveget, kétszer is jól meghúzta, utána bekapott két szem mentolos cukrot, az egyiket mindjárt összeroppantotta, ledarálta és lenyelte, a másikat hosszan tovább szopogatta. Amikor előlépett a hátsó traktusból, csak úgy áradt a szájából a kámfor.

„És akkor azt mondta nekem a főnök, tudja, azt mondta, hát legyen meg a lagzi, amekkorát csak akarok, ha már ezen múlik, hogy elveszem vagy sem, hát ezen ne múljon, a lányát...” – folytatta a vendég a félbehagyott beszámolót. „Világos” – hagyta rá Kelemen. „Aztán amikor a kikérésre került a sor, hát, tudja, megmondom magának úgy, ahogy van...”

Míg a vendég lelkesen sorolta a maga történetét, a borbély, miközben az izgó-mozgó fejet nyírta, hol a tükörből, hol meg egyenesen az ajtó üvegén át továbbra is az öreget meg az öregasszonyt kémlelte. Azok még mindig nem tudtak nekiindulni a túloldalról, olyan nagy volt a forgalom a főúton.

Máskor azért ilyenkor már nekivágtak, a mami nem szokott ennyit kukoricázni, sőt, nagyon határozottan lelépett, akár az autók fékcsikorgását is előidézte. Az üzletbe is mindig ő, az öregasszony nyitott be elsőként, brummogós

hangján nagyot köszönt, aztán csak tartotta az ajtót, hogy ne csapódjon vissza az ura orra előtt, akit közben fennhangon sürgetett: „Befelé, gyerünk, gyerünk!”

Az öreg kordbársony sapkája rendszerint szoroson a fejére volt húzva, egészen elfedve hurkás tarkóját, kajla fülei akár a vitorlák, az alsó ajka előre állt, mint a halaknak, a küszöb előtt mindig megtorpant, merőn bámult a lába elé, mintha kételkedne benne, hogy az akadályt át tudja lépni.

Párja, annak ellenére, hogy általában fáradtabbnak látszott, mint a papa, hozzá képest mégis fürgén mozgott. Fáradtsága inkább idegi fáradtság lehetett, talán azért, mert túlságosan is kiterjesztette a figyelmét mindenre, olyanra is, ami nem az ő dolga lett volna, például amikor az öreget nyírta vagy borotválta a mester (Kelemen vagy más), folyton ő utasította a papát a borbély kezéhez: „Húzd ki magad, dőlj hátra, ne beszélj annyit!”

Pedig az öreg nem beszélt sokat, sőt, feleségéhez képest feltűnően keveset szólt, és nem büszkeségből vagy rátartiságból hallgatott, ellenkezőleg, csupa szemérmes alázat jellemezte. Ha olykor-olykor röviden mégis megszólalt, csak is kérdéseket tett föl roppant udvariasan: „Hogy van, hogy van mestor uram?” – Mintha hozzá képest nem taknyos gyerekek számítana a borbély, Kelemen. „Mit szól ehhez a cudar időhöz? Ugye, nehéz ennyi ember kívánsága szerint tenni?” – Efféléket kérdezett.

Kelemen legtöbbször csak félvállról felelt. Az már korábban föltűnt neki, hogy az öreg csak kérdez, maga sosem fejt ki a véleményét, nem foglal állást ebben vagy abban a dologban, vagy mert rafináltan így remél jobb kiszolgálást, vagy egyszerűen nem érdemesíti a saját véleményét kinyilvánítani.

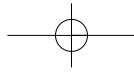
Az öregasszony, míg várakozott az urára, hamar föltalálta magát a férfitársaságban, pillanatokon belül lenyűgözte hallgatóit, főleg mély fekvésű hangjával, hisz a téma, amit bevetett elsősre, az mindig csupa udvariaskodó locsogás volt időjárásról, erről-arról. Addig-addig, míg csak-csak eltalált a fő mondandójához, miszerint őket bünteti Isten, itt van ez a vénember, az ura, nézzék meg, mi lett belőle, azt sem tudja, mit mondott, mit csinált egy órával ezelőtt, öltöztetni kell, kíséretet orvoshoz, borbélyhoz, ennek minden mindegy, ennek semmi se fáj, ez enni is elfelejtene, ha ő nem lenne mellette, és ráadásul mi érte őket nemrég, jaj, rettenetes, jaj, jaj, elment, örökre elment a Drága, az egyetlen!...

A borbély jól tudta, ennél a résznél percekig tartó sírás-rívás, fájdalmas sipákolás, nyivákolás, a zsebkendőt gyűrögető kéz ideges rángatózása következik. Ő már akkor inkább a nyugalmából semmit fel nem adó öregre terelte a figyelmét, a nagy szivacs-orra, a vénség tépte szemöldök alatt békésen méléző tekintet lesve, mely még csak el sem ködösödött, még ilyenkor sem, az egyetlen fiuk elvesztését felpanaszoló asszonytárs jajsavaira sem, sőt, inkább kivirulni látszott ez az arc egy ártatlan mosollyal.

De most még mindig csak odaát, az út túloldalán toporogtak.

Nagyon úgy látszott (bárcsak úgy is lenne!, sóhajtotta Kelemen), hogy sosem érnek át az üzletbe. Próbálkoznak, próbálkoznak, pontosabban a matriarcha, de újra és újra lépést téveszt. Csak így tovább! – gondolta Kelemen kárörvendően. Felőlem akár záróráig ott szteppelhetek.

Ám hirtelen egy rendőrautó termett a helyszínen, csikorogva lefékezett az öregék előtt, két rendőr előugrott, mindkét irányból leállították a forgalmat

(„Atyaúristen!...” – így a borbély, Kelemen, teljesen elképedve a szék mellett), majd intettek a toporgó párnák: tessék, mehetnek!

Már csak a harsonákat emelő angyalok kara hiányzik a díszmenethez, gondolta Kelemen.

Amint a két öreg az üzletbe ért, az asszony máris ajnározva dicsérni kezdte a rendőröket, hogy „milyen derék, segítőkész, erős katonák”, hajszájra, mint a fiuk volt, de tényleg, ez az igazság...

Egyből a fiukra tért, nyomban róla kezdett el áradozni, közben nyílt az ajtó egyszer, meg megint, aztán még egyszer, csendesen három vendég lépett az üzletbe. Kelemen akkor már az öreget vette kezelésbe, gyorsan beterítette a nejlonkendővel, hipp-hopp bezappanozta, azaz hogy sokáig, nagyon sokáig szappanozta, mindig így kellett, ugyanis az öregnek bitang kemény szőrzete volt. Kelemen megboldogult, magára roppantul adó mostohaapjának voltak hasonló erősségű arctüskéi, sőt neki, mostohaapjának egy kicsinyke gödör is éktelenkedett az állán, még inkább megnehezítve nevelt fiának a beretválást, ugyanis kezdetben Kelemen rajta gyakorolta a fogásokat, persze sosem sikerült neki rendesen, szakszerűen kivakarnia a huncut gödröcskéből a szőröket, és ezt apja minden alkalommal rosszalóan meg is jegyezte: „Hé, te nagylegény, miféle borbély lesz így belőled?!...”

Most nagyon alaposan megfente a beretvát a lengőszíjon, tőle telhetően a *legpengősebbre* élezte szerszámát, azután figyelmesen nekilátott az arc jobb oldalának, majd szintoly figyelmesen nekilátott a balnak is, és már az álcúcsnál járt a pengével, a várakozó vendégek, látta, hisz közben-közben *ki-kinézett* a munkából, ültükben is meggörnyedve hallgatják a vénasszonyt, aki immár a bömbölésig srófolja a jajongást; hogy szakadnál bele!, sóhajtotta Kelemen, mikor is hirtelen azt észlelte, azt érzékelte: egyszerre kimúlt az öreg a keze alatt.

Mint amikor gumit nyújtunk, s a feszesség (a gumié) egy ponton hirtelen beáll, *úgy* marad, ezt a váratlan *beállást*, ezt a fura *úgy-maradást* érezte meg Kelemen, s ettől teljesen libabőrös lett.

A Drága volt az öreg és az öregasszony egyetlen fia, ötvenöt évesen, agglegyenként halt meg, Kelemen jól ismerte az üzletből, hullámos hollófekete haját nem egyszer főnözte.

Most nem tudta, mitévő legyen: dobja el a kést és fusson világgá, vagy törik-szakad, fejezze be a munkát mindenáron, adja meg a kuncsaftnak a teljes kiszolgálást?

Amitől igazán tartott: hátha ő vágta el véletlenül az öreg nyakát.

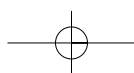
A végtelenségig elnyújtotta volna az időt, hogy amit tett, soha ki ne derüljön.

Újra bekente az öreg arcát szappannal, gondolván, ha eddig nem észlelte, majd a fehér hab láthatóvá teszi a vágás pontos helyét, ahol a vérnek ki kell serkennie.

De már eddig is miért nem serkent?!...

Mindezek tetejébe ott ült a három várakozó férfi közt a rikácsoló vénasszony, egy hárpia, amint ez megtudja, amint ennek tudomására kerül a tragédia, úgy akkor, gondolta Kelemen, neki, hétszentség, annyi!...

Igazából persze nem is volt rá különösebben ideje, hogy gondolkozzon. Már-mint hogy elgondolkozzon, mit tegyen, mit tehetne, mit lehetne itt még tennie, ösztönösen az ecsetért nyúlt, s újra szappanozni kezdte a vendéget. Egyszerre riasztotta a holt ember a keze alatt, és töltötte el félelemmel az óbégató öregasz-

szony, aki továbbra is a Drágáról, a nemrég elhunyt fiukról papolt a négy (mert közben újabb férfi érkezett) vendégnek, különösen a három előbbinek.

Ők hárman már egészen elferdült arccal és szájjal, mélyen együttérzőn hallgatták a mamit, aki e pillanatban a fiukról rájuk maradt buszbérlet-igazolványt vette elő a szatyrából, s az abba ragasztott, megfakult, ringy-rongy fényképet mutogatta körbe: nézzék, ilyen volt, így nézett ki, ugye milyen szép ember volt, nagyon jó ember, legényember, csak azért nem nősült meg, mert fiatal korában szeretett egy lányt, csak őt szerette, viszont a lány férjhez ment máshoz, ám ő, a Drága, továbbra is csak azt az egyet szerette... És újra kezdte, hogy milyen nagyon jó ember volt, őket, a szüleit mennyire tisztelte, ő volt nekik a szemük fénye... A vénasszony, ha nem óbégatott, akkor is borzongást keltő rekedtes hangon karattyolt. Férjénél ugyan alacsonyabb, töpörödtebb teremtés volt, ám a hang, amit kiadott magából, akár a nagy erdei medvéé. S míg az öregnek csak a karja, lába, szeme lett kisebb az idő múlásával, addig az öregasszonynak a nyaka, a dereka, a háta is egyre zsugorodott. A feje ugyanakkor napról napra nőtt, szélesedett, mintha a sok jajveszékélés pumpálná föl.

A borbély bevizezte a kézfejét, úgy tartotta az öreg orra alá: hátha... hátha megérezheti a légzés hűvösét, hidegét – hasztalan. A vendég nyaki ütőerét is megtapogatta, de ott sem észlelt életjelet. Még vagy háromszor beszappanozta az öreg arcát, és háromszor levakarta róla a habot, végén már meg sem sercent a penge, oly puhán, oly lágyan suhant a kés a habban.

Atyaúristen!... – Kelemen homlokára hideg verejtékgöngyök ültek ki.

Így, ilyen gyöngyöző homlokkal, remegő térddel indult aztán hátra, az öltözőbe, a szekrényéből előkapta a brandys üveget, reszkető kézzel lecsavarta a kupakot, az italból háromszor is, jókora adagot belötytyintett a torkába, majd, a szájában mentolos cukrot darálva, falfehéren visszabátorkodott a munkaasztalához. A nagy szivacsot hideg vízszugár alá tartotta, és teljes erővel az öreg mozdulatlan, feszes arcába nyomta, de – semmi! Bajuszstuccolás, kölni- és krémpakolás, alapos bemasszírozás következett a megdermedt halotton. Végül puha kendőcskével lapogatta, itatgatta Kelemen a megkeményedett arcot, mindhiába, nem észlelt rajta semmiféle életjelet.

A várakozó vendégek többször is odanéztek Kelemenre, hogy mit szutyorog annyit, sőt, időnként a mami is rávetette szúrós tekintetét, ám a borbély továbbra is csökönyösen és rendületlenül ismételte a begyakorolt mozdulatokat, munkafolyamatokat, még úgy jó öt percig.

Aztán egyszer csak elesett. Azaz hogy álltó helyben lement. Csendesen összecsuklott a szék mellett.

A többiek nem is vették azonnal észre. Csak utóbb, az eseményeket rekonstruálva mondogatták egymás közt meg a kikerkező mentősöknek, hogy nekik már egy ideje gyanús volt itt ez az egész, mármint a borbély szőrözése, szöszölése, jövés-menése, egyszóval tökölése.

„Hallotta, hogy megműtöttek?... Hallotta, hogy meghalt a Tardik Sanyi?... Azt tudja, hogy majdnem meghaltam bélcsavarodásban?” – kérdezett az öreg egyszerre hármat is, mély álmából ébredve, kedvesen rámosolyogva a mesterre.

Kelemennek akkor, abban a pillanatban esett ki kezéből a pemzli, s azután mindjárt ment utána maga is, tényleg egészen halkán, egészen tompán alázuhanva.

L Á B A S S E N D R E

HELYES ÍRÁS

Charles Dickens – Robert Seymour illusztrátora

„Mintegy hét év előtt egy huszonöt esztendő, derült arcú és nyílt homloku ifju, egy másután majd valamennyi könyvárusát és kiadóját meglátogató Londonnak, a városak e mesés óriásának. Zsebében meglehetősen terjedelmű iratcsomó kiadó után sohajtozott, mennyire tudniillik az iratcsomók sohajtani képesek, de a kemény szívű kiadók csak vállat vonítottak, s nem akartak keresztapái lenni a szegény elmeszülőttnek, ámbár kivétel nélkül hízog szókkel kísérték a fölölvasott mutatványokat. Végre azonban egy igen fukar kiadóhoz jutott az ifju, ki nagyon olcsón mindent megvett, tudván, hogy ekkép azután nem vesztet, ha bár az egész munkát borstakaróra kelene is használnia. Nyolcvan tallért ajánlott a zsupori kiadó, s az ifju, megunván a sok sikertelen futkosást, megegyezett. És ezen ifju *Dickens Károly* volt, az eladott kézirat pedig a nagyhirű 'Pickwickiratok' nyolc füzetét foglalá magában, mellyek rögön olly roppant hatást szültek, hogy csakhamar 100,000 példányban terjedtek el, minél fogva a kiadó minden újabb füzetért 240 tallért fizetett, s ezt pótlólag a korábban megjelentekre is kiterjeszté. Azóta a világirodalom legkitünőbb nevei közé soroztatott az ifjunak az előtt egészen ismeretlen neve.”¹

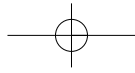
Mivel Nagy Ignác 1843-ban írta e pátoszos mazsolát, Dickens pedig 1812 februárjában született, a magyar fordítás megjelenésekor egy alig harmincegy esztendő ifjút hozsanáztak mennybe e távoli pusztán. Petőfi Sándor is így ismerte a világhírű ifjú írórtárs romantikus történetét, Gondol Dániel² Dickens-fordítása ugyanis az egyik kedves könyve volt. Ám e skicc alapján sajnos mindent ábrándos-rosszul gondolt szegény Petőfiunk. Pedig mennyire szerette a hősies példaképeket! Tanulás közben többnyire falára erősítette – volt-e rajzsög? – az épp megismert hősök metszett arcképeit. A regényes mesének azonban az igazsághoz megint kevés köze van. Ha ugyanis közelébb hajolunk a képhez – és igen, mert ennek szívbéli értelme van –, észrevesszük, hogy fordított ábra lebeg előttünk, tükörkép, ráadásul a *Pickwick klub* bölcsője mellett – az ősi minta szerint – egy árnyalak is állt.

Induljunk tehát újra. Mintegy hét évvel azelőtt, az 1835-ik télen történt, hogy az újonnan induló londoni Chapman and Hall könyvkiadó³ jó kezdetet, azaz némi pénzt látott egy rajzolója ötletében. Kitalálnak, úgymond, egy utazó klubot, a mókás csapat keresztülkasul bejárja majd a szigetországot, vagyis átissza magát Anglián, kalandjaikat pedig az

¹ Twist Olivér. *Irta Boz (Dickens)*. Angolból fordította Gondol Dániel. Pesten. Hartleben Konrád Adolf Sajtja. 1843. A Kisfaludy-Társaság *Külföldi Regénytár* sorozatának e nyolcadik darabja elé iktatott rövid bevezetőben írta a fenti sorokat a sorozat szerkesztője, Nagy Ignác.

² Gondol Dániel készítette a *Rómeó és Júlia* fordítását, melyet 1844. április 17-én a Pesti nemzeti színházban bemutattak, s azután még évtizedeken át az ő fordításában ment e darab – írja Szinnyei József *A Magyar Írók Élete és Munkáiban*.

³ Edward Chapman és William Hall.

ötletgazda, remek rajzoló, addigra már országos híró Robert Seymour – „a karikatúra Shakespeare-je”⁴ – majd rajzszorozatban örökíti meg egy kitalált kocsmatúra képein.

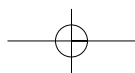
Dickens ott jött a képbe – most megfelelőnek tűnik e szófordulat –, hogy őt bízták meg, írjon mindehhez némi kísérő szövegeket – azaz illusztrálja a rajzokat! Ám az akkor még épp csak *Boz* írói néven futó ifjú Dickens rögtön – vagy aludt rá egyet, és másnap – meglátta a lehetőséget e megbízásban, fordított a kormányon, ne a rajzokból álljon a könyv, melyeket az ő szövegecskéi illusztrálnak, legyen az egy prózakötet, mely mellett, rendben van, szerény-alázatosan ott állhat egy-két rajz csendes homályban. Továbbá, ne a meghittén véres vidéki vadászatok szerepeljenek. Csekély változások. Dickens a párosok helyett e vadászötletből megírta élete első könyvét, a *Pickwick Paperst*.⁵

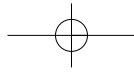
Robert Seymourt, Vörösmartynk kortársát, nem tudták iskolákban taníttatni szülei – özvegyen maradt mamája csekély fizetségért egy mintarajzolóknál dolgozott –, a kisfiú így előbb egy bútorkészítő tanonca lett, majd maga is mintarajzot és vízfestést tanult Londonban, egy Duke Street-i mester tanoncaként (*pattern-weaver*). A tehetség öröge azonban ekkor az ecsetnél fogva egyből megragadta az alkalmat, és az egyszerű, ám megélhető biztosító műhelyből egy sokkal félelmetesebb harcba vezette őt – előbb miniatűröket festett, majd „igazi olajképeket.”⁶

⁴ Robert Seymour (1798-1800?-1836. április 20.) A XIX-XX. század fordulóján kiadott amerikai *The Century Cyclopaedia* életrajzi kötete megjegyzi, Seymour *Book of Christmas* című rajzszorozata korukban, 1900-ban, már felettébb értékes ritkaság volt. Orpingtoni angol rokonom, Martin Samuels, a napokban átküldte nekem a Daily Mail egy cikkét. (*Did ruthless Charles Dickens drive a man to suicide? Young writer 'stole' project from illustrator who shot himself dead.*) A röpdolgozatot egy árverés apropóján írták, a lap egy színes képen bemutatja az árverési „tételt”, a *Pickwick Club* egy példányát korabeli zöldes „papírborítékban”.

⁵ A mű eredeti címe *The Posthumous Papers of the Pickwick Club Containing a Faithful Record of the Perambulations, Perils, Travels, Adventures and Sporting Transactions of the Corresponding Members. Edited by 'Boz'*. Ez először húsz részletben jelent meg, 1836 áprilisától 1837 novemberéig, havonta – tizenkilenc részben, mivel az utolsó darab két részt tartalmazott kecségetető bónusz gyanánt. Seymournak – a címképpel együtt – összesen nyolc rajza maradt a sorozatban, két illusztrációt R. W. Buss rajzolt, a többi a huszonegy éves Hablot Knight Brown, művésznevén 'Phiz'. Kötet formában az egész 1837 novemberében jelent meg, először csekély érdeklődés kísérte, a második adagot ötszázán rendelték meg csupán, ám a negyedik számtól, 1836 júliusában, a Sam Weller nevű szereplő bevezetése után, a helyzet megváltozott, az év végére kiderült, hogy a *Pickwick Club* egy aranybánya, 1837 februárjában havi tizennégyezer példányt adtak el, májusban húszezeret, szeptemberben huszonhatezeret, a sorozat vége felé már havi negyven ezer darabot. A kiadók havi tizennégyezer font tiszta hasznot köszönhettek a részeges klub történetének, az ifjú Charles Dickens pedig világhíró lett.

⁶ Elsős képzőművészeti főiskolás koromban egy lépcsőházi takarítósobában laktam a Krisztina körúton. A behemót bérház – az akkori Diadal-, manapság Tabán mozi háza – két ki-bejárattal rendelkezett, főkapuja a Krisztina körútra, a Horváth kertre nyílt, hátsó kapuja meg a Gellérthegy utcára, a harmadikon, mivel a ház a hegyoldalban állt, enyhe lejtőn, optimistábban: emelkedőn. Egy régi cselédlány – vagy cselédnéni – lakásában laktam, ő 1945-től haláláig élt a szobában, vécéje nem volt, csak falikútja, abban fürdött, mint egy madár. Voltak madaraim, az előhívótálban szökőkútyszerű fürdéseket csaptak – de nem hinném, hogy a cselédnéni szárnyait csapdosta a sufniban. Eljött a december, mondhatom, iszonyú telek is voltak a hetvenes évek vége felé, bár lehet, hogy csak nekem tűntek iszonytatónak – az öt négyzetméteres lakásban éjszaka a falon folyó víz jégszönyeggé fagyott, és a hajnali napfényben könnyezett a szemem, úgy ragyogott a falam, és úgy átfáztam télikabátban gubbasztva a selyempaplan alatt. Megtudta ezt egykori gimnáziumi padtársam bölcsész mamája – Királyi Magyar Pázmány Egyetem –, és tett egy üzleti ajánlatot, hogy nekem adják vas samott-kályhalyukat szinte ingyen, csak fessek érte egy-két miniatűr, jelképesen. A csere meglett, ám jött a meglepetés, nem volt mivel fűtenem. Akkortól éghető anyagok után kutatva jártam a várost. „Kályhaszemmel!” – és ez még csak nem is képzavar, mert egyes kályháknak Mária-üveg szeme van.

Ment is valameddig Seymournak a festészet, egy alkalommal, 1822-ben – még a csúcsra – a Királyi Akadémia⁷ termében is kiállított, a Somerset House-ban, a fényűző Stranden, ahová a király is gyalog járt. Mivel azonban az éves tárlatokra soha többé nem válogatták be a képeit, bár még *festegedett* (lásd: – Festegetsz még, öregem?), egyre inkább a – sokkal eladhatóbb – karikatúra felé fordult. Előbb fametszetekhez rajzolt könyvkiadójának, majd a cég bukása után rézmetszeteket készített. Mint írják: „gyorsan és olcsón dolgozott” – nyilván igyekezett, hogy ő is kapjon megbízásokat az élet nagy evőversenyében. Aztán már hamar összeadom ezt magamban azzal a hírrel, hogy e gyöngye ember egész életében vonzódott a sporthoz – életben maradásunk ugyanis egy sportszerűtlen világban igazi sportemberhez méltó szép feladat.

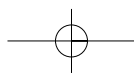
Mivel Robert Seymour szegény, vidéki családból, Somerset grófságból utazott fel Londonba, vagyis iskolázatlan volt, az idegen helyen nem épült be, csupán a szegénységhez ráadásul még idegenné is változott. Ezért, és mert a szegénység csúnyán-lassan őt magát is megviselte, soha nem lehetett a divatos londoner művészársaság része, így a nagyvárosi magány nekilátott, és felőrölte lelki erejét. Életrajzának egyik számomra meghatározó üzenete – persze bizonyos, ismert, lelkiállapotunkban sokan elsírjuk magunkat, részeg könnyek –, amikor a *Dictionary of National Biography* megemlíti, hogy Robert Seymour, Anglia egyik legjobb rajzolója nem tudott helyesen írni. És hogy ezért is félt a Társaságtól. – Naná. Ők mind helyesen írnak.

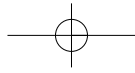
Innen már egyenes út vezetett az írás-akasztás gondolattársításhoz – a zsinórirásra gondolok.⁸ De Seymour halála előtt még ott volt utolsó, halhatatlanságát elhozó virágzása. Szeretem az életrajzok e szavát – Robert Seymour *virágzott* 1831-től haláláig, 1836-ig. *Virágjában* távozott – ez is szép szófordulat –, látjuk Seymour egyre kisebb virágfejét, ahogy Londonból kinézünk álmodó vidéki tájak felé – Bóbita, Bóbita álmos, Elpihen őszi levélen, Két csiga őrzi az álmát, Szunnyad az ág sűrűjében.⁹

⁷ Milyen fontosak „adott esetben” a méretek! Amikor mint festőnövendékek a negyedik évszázó kiállítás után a Művészeti Alap tagjai lettünk, beadhattunk egy-egy képet az úgynevezett *milliósi kiállításra*. Ezt a Nemzeti Galériában rendezték évente egyszer, az összes „alaptagok” felvihettek képeket, egy adott héten, péntekig, a hétvégén aztán körbejárt a zsűri. Konyakoztak, pletykáltak, intrikáltak az elvtársak, közben rá-rámutattak egy-egy képre – Ezt vegyük meg. Ijesztő kapcsolatba kerültem egyszer e ceremóniával. Vettek tőlem egy képet!!! – Mi ebben az ijesztő? – kérdezi valaki. Hát, hogy a következő éves kiállítás idejére már mohó lábban égtem, kiválasztottam egy háromszor akkora képet, és elhatároztam, hogy most azzal próbálkozom. Igen ám, de ama mű oly dögnehez volt, amilyen szegény a festője, s mivel árva forintom sem volt tehertaxira, nagyjából a Mikó utcától gyalog kellett felvinnem a három négyzetméteres tölgyfa deszkát a várhegy tetejére. A Galéria földszintjén rögtön megállított az őr: – Hová lesz a dögnagy deszkával a séta? Lifttel ne is próbálkozzon, menjen gyalog... Negyedik. Amikor végre felhurcoltam deszkámat, és csuromizzadtan lefelé botorkáltam, jött velem szemben egy finom, öltönyös kicsi bácsi felfelé, és ez a legalább hetvenéves festő szinte szárnyallt, röpködött. Egymásra néztünk, rólam folyt a víz, őneki egy kétenyérnyi kép volt a hóna alatt, és fittnek mutatkozott. Negyven éve nem vettem tőle semmit. Már régtől nem indult útra nagyobb léptékű művekkel, volt annyi esze, hogy ha visszautasítják, legalább simán haza tudja vinni minden áldott évben az akvarellt. Könnyedén, szinte tánclépésekkel haladt.

⁸ Zsinórirást tanultam gyerekkoromban, Budán, a Medve egyetemen, vagyis ügyesen kellett hurkolnom a betűket. Édesanyám a leckéim alá sormintákat rajzolt – mamám hattyúi és virágai úsztak házifeladataim alatt. Tehetséges volt, felvették az Ungvári Képzőművészeti Akadémiára, mégis bankban vállalt munkát, mert el kellett tartania édesanyját, öccsét és hűgát, miután lelkész nagyapám a szibériai ólombánya – és állítása szerint nagyanyám – elöl a Tiszán át egy téli este Magyarországra menekült. Szép volt a fiatal mamám rajzolt kézírása, a Szovjetunióban más volt a kockás papír, a franciakocka oldalra nyomott, álló téglalap, kicsi paralelogramma.

⁹ Weöres Sándor, *A tündér* (részlet).

Szóval ott volt az utolsó nagyjából öt év. Ekkoriban Seymour átállt a napóleoni kor slágerére, a német eredetű kórajzolásra¹⁰ – százával ontotta a humoros litográfiákat. Erről azt írják, nagyon *ráfara*gott szegény, mert minél többet nyomtak a rajzaiból, annál vacakabbak lettek végül a nyomatok, és hát ez a népszerűség átka, a kopás. (Írók esetében annyi kötet, hogy állva is görnyedés nélkül rá tudnak könyökölni a könyvhalomra.)

Csodálatos találkozások azért még akadtak – tán, mert Seymour a fát nem hagyta el a kő miatt –, 1831-től 1836-ig Seymour fametszetei főként a *Figaro in London* című humoros hetilapban jelentek meg, ennek – akkor még nagyon is – ifjú szerkesztője pedig nem más volt, mint Gilbert Abbot à Beckett, a *Punch* egyik későbbi alapítója, aztán szerkesztője. Ők írták le először, e régi brit vicclapszerkesztők, hogy: „– A humorista az humanista, uraim!”¹¹

Később sajnos a tréfás emberbarátok is összevesztek, Seymour kiakadt: egyre vacakbubul nyomtatták a rajzait. Ezért a *Figaro in London* 1834. augusztus 16-i száma illusztrációk nélkül jelent meg – Lássátok, mire mentek nélkülüm.

Pár hónapos kihagyás után a londoni *Figaro* szerkesztőségének élére egy bizonyos Henry Mayhew került – olyannyira életem egyik legjobb barátja, hogy még én is írhatnék-rajzolhatnék abba a lapba, már ha visszafelé tudnék írni-rajzolni, valamiféle zseniális Möbius-hurkolással az Időben. Persze abban a szent percben Seymour is visszakerült, 1835. januártól megint rajzolt nekik – télen különösen jól jöhetett a pénz.

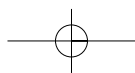
„Mayhew közeli ismeretségben állt Dickensszel, és a klubban¹² sok közös barátjuk volt, különösen William Jerrold. A füzetesregény-gyártásból fennmaradó hatalmas energiáit Dickens húsz kilométeres gyaloglásokkal és többé-kevésbé rendszeres színpadi fellépésekkel vezette le. Mayhew is szerepelgetett, és 1845-ben a *Punch* egy amatőr előadásán együtt léptek fel Dickensszel. Mayhew még sokkal később, híres újságcikksorozatának megjelenése után is szerepelt, 1856-ban vidéki körutat tett *Punch* a világot jelentő deszkákon címmel. Ami a legtanulságosabb: végül a *London Labour* arra alkalmas darabjait átírta színpadra, s azt *Miként éldegélünk Londonnak városában* címen be is mutatták. Maga a pikareszk.”¹³

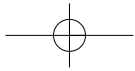
¹⁰ Olcsó sikert arattam, mikor a Bajcsy-Zsilinszky úti antikváriumban egy délután az Archeopteryx ősmadáról elmeséltem, hogy ő voltaképpen bajor, mert az úgynevezett Solnhofeni mészkőben találtak rá filigrán, szárnyas csontvázára, és mi épp ilyen követ használtunk fiatal koromban a Képzőművészeti Főiskola sokszorosító grafikai műhelyében, a Népköztársaság útján. – Vigyázz!! – mondta a grafikai műhely vezetője, a lovak szerelmese, König Robi –, ha nem jól fogod be a nyomdagépbe a húszkilós kőlapot, kiugrik – métereket ugrik!! –, és agyonüt.

¹¹ Nagyon komolyan gondolták e két fogalom testvériségét a régi fiúk: „Dickens sógornőjének, Mary Hogarthnak halálára az idős Leigh Hunt [egykor Shelley, Keats és Byron barátja, a politikai börtönt megjárt kedves író] szépen válogatott vigasztaló idézeteket küldött Dickensnek, aki erre postázta Huntnek a *Twist Olivért*, a *Pickwicket* és a *Nicholas Nicklebyt*: 'Ha talál ezekben valamely, szívének tetsző sorokat, írja meg.' Hunt válasza: 'Csodálom önt a humoráért, és szeretem önt mint humanistát. Szívből megnevettetett a bajok közepette, s fájdalmas és mégis reményteli könnyekre fakasztott. Az Isten áldja meg önt, uram.' (...) A következő év folyamán végig leveleztek, sétáltak is együtt a vidéken egy téli estén, megvacsoráltak ez alkalommal, ezt Hunt büszkén megörökítette egy versében. Dickens pénzt is küldött a már ezüsthajú Huntnek, mikor értesült nehézségeiről. Egyik utolsó látogatójának, Charles Kent írónak Hunt megjegyezte: 'Jó lenne, ha létezne egy túlvilági élet.'” (L. E., *A madárfészekárus*, Orpheusz, 2001, részlet)

¹² Thackeray is oszlopos tagja volt Jerrold, Lemon, Mayhew és Dickens klubjának a Clunn Hotelban, ő még rajzoló korából ismerte a társaságot, majd a *Punch*ből. Eredetileg majdnem Thackeray illusztrálta Dickens *Pickwick klub* című könyvét.

¹³ L. E., *A madárfészekárus*, részlet

Éppen azon a télen, 1835 telén, egy ígéretes, ambiciózus új vállalat is beindult, a Chapman and Hall, mely majd Dickens halhatatlan kiadója lett. Nyitó ötletként kitalálták, hogy egy *Library of Fiction* kiadásába kezdenek – fűben, fában, vízben van az orvosság, termékeny íróban, vagy jó hosszú, népszerű sorozatban van a pénz. Kellott valami reményadó ötletelés. Mr. Chapman visszaemlékezései szerint – mint Dickens barátja és varázsbioγράφusa, John Forster¹⁴ írja:

„1835 novemberében új szereplő lépett a színre. Akkoriban épp kiadtunk egy könyvecskét *Squib annual*¹⁵ címen, Mr. Seymour rajzaival, és valamelyik nap ellátogattunk hozzá, na, akkor előjött az ötletével, hogy szívesen rajzolgatna valami havi sorozatot cockney sporteseményekről ('cockney sporting plates') – honi olvasó *sport* alatt itt vadászatot értsen, ezért javasolta Seymour a sorozatnak épp a *Nimrod Club* nevet.”¹⁶

E vadászból is láthatjuk, hogy valóban létezik az emlegetett csehovi puska, mely kezdetben a vidéki származású művész nagyvárosi lakásában lóg a bejárati ajtó mellett, nem sokkal később – mondjuk a végzetben – pedig menetrendszerűen elsül, ezzel az életrajz végét jelezve. Úgyhogy ez nem épp startpisztoly.

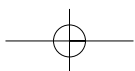
Később ebből az egész kérdésből, a *Pickwick Papers* eredetéből, durva nagy ügy lett, halálos vita. William Hall, az egyik kiadó ugyanis egyből felajánlotta az akkor még *Boz* néven futó, kevésbé ismert, de ígéretes szerzőjüknek, Dickensnek, írjon a rajzok mellé valami vicceset. Dickens mélyen, pitbullszerűen ráharapott a lehetőségre – mai szóval lenyúlta az egész ötletet –, majdnem teljesen kifúrta a rajzokat, és megírta élete első kötetét, a *Pickwick Klubot*. Később, amikor Seymour özvegye szóvá tette az ügyet, Dickens – nyilván megerősítésért – Chapmanhez fordult: „– Öregem, akkor a *Pickwick* előszavában jól írtam a könyv eredetéről dolgokat, hogy én vagyok az atya?” (– Mondd, hogy igen!! könyörülj!! – teszem hozzá magamban), és a szerkesztő, jó barát 1849. július 7-i levelében ekként válaszolt megnyugtatólag: „– Ó, persze, igen... én is legfeljebb csak árnyaltnyi javításokat eszközöltem, ne félj.” Forster ehelyütt, további bizonyítékként, jegyzetben csillagozva kiemeli, hogy az ominózus Mr. Pickwick nevét igenis Mr. Dickens javasolta, Pickwick úr Bath fürdővárosában volt egy kocsiállalat nevezetes tulajdonosa. Később, mikor a *Pickwick Papers* már rég sikerben fürdött, Dickens a következőket írta egy olcsó kiadás előszavában: „– A baráti művész iránti tisztelettel, de magam iránt is igazságosan, csak azt mondhatom, uraim, hogy a rajzoló egy mondatocskával, egyetlen ötlettel, egy árva szóval sem járult hozzá e könyv megszületéséhez... sőt: e könyv első huszonnégy oldalának megjelenése után már nem is élt! Mr. Seymour kézírását életemben soha nem láttam! Őt magát is csupán egyetlen egyszer. A halála előtti éjszakán.”¹⁷

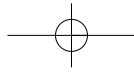
¹⁴ John Forster (1812–1876), Dickens e legjobb barátja – 1845-től színésztársa – tizenévesen, 1829-ben, személyesen megismerkedett Leigh Hunttal, akiről később e sorokat írta: „Attól fogva egész gondolkodásomat, sőt életemet is ő határozta meg.” Charles Lamb pedig ilyen sorokat írt neki: „Uram, ha valamely csekély mértékben vesztett jóindulatomból, az csupán azért történhetett, mert felettébb ritkán láthatom önt.” (*DONB*, art. *Forster, John*) Ekkor adom össze, hogy Forster és Mayhew is fellépetett Dickensszel, és ekkor adom mindehez Petőfi vándorszínész éveit.

¹⁵ A *squib* kifejezés harmadik fő jelentése valamely szellemes, satírikus rövid gúnyirat – *röppentyű*.

¹⁶ *The Life of Charles Dickens. By John Forster.* Az eredetileg 3 kötetes, 1872, '73, '74-ben megjelent mű 6 kötetes német copyright kiadását használom, mely – először – szintén 1872–74-ig jelent meg(!) az angol irodalom halhatatlan érdemű német kiadójának, a lipcsei Bernhard Tauchnitznak gondozásában – az idézett szöveg forrása így vol. I. p. 135.

¹⁷ Meglepve tapasztaltam, hogy George Cruikshank, mint a regény egy kései, 1903-ban megjelent kiadásához mellékelt írásából kiderül, a *Twist Olivérről* azt állította, nem csak illusztrálta a művet, valójában az egész ötlet tőle származott. (*CBEL*, vol. III. p. 441. art. *Charles Dickens*, (3) *The Novels, Oliver Twist*.)

John Forster ezután büszke szűkszavúsággal idézi a másik kiadó, Edward Chapman levelét: „a regény főhősét először hórihorgas, ösztövé figurának rajzolta meg a néhai Mr. Seymour, a halhatatlan alak az én javaslatomra lett a rajzokról már közismert dagi öregfiú, richmondi barátom, John Forster kinézete után.”¹⁸

1836. április 19-én az ifjú Dickens meghívta Seymourt lakására, a Furnival's Innbe,¹⁹ egy üveg grogra. Gondolta, italoztatás közben majd finoman beadagolja a nála tizenkét évvel idősebb, már országos híru mesternek, hogy nem tetszik az egyik metszete, ki kellene azt cserélni. Dickens írásainak egyik fő sajátossága valóban az, hogy hajszálpontosan szinte megírja az illusztrációkat – nyilván innen eredtek elvárásai is. Hogy ezt egy példán is megmutassam, tovább folytatom a bohóc életét:

„A haláltánc kísérteties figurái között, amiket a legkiválóbb festők valaha vászonra festettek, megközelítőleg sem akad ilyen szörnyű jelenség. Felpuffadt teste, cse-nevésszé sorvadt lábszára – torz idétlenségét csak fokozta a hajmeresztő jelmez –, üveges nézése, amely ijesztő ellentétben állt az arcára mázolt vastag fehér festékkel; a hűdéseesen remegő, otrombán felcicomázott feje, a fehér krétával bekent hosszú, vézna keze – mindez olyan iszonyatos és fonák, leírhatatlan külsőt kölcsönzött neki, hogy aki nem látta, el sem tudja képzelni, s még ma is beleborsózik a hátam, ha eszembe jut. Félrevont és tompa, színtelen, bizonytalanul remegő hangon, akadozva elsorolta a nyavalyáinak, nélkülözéseinek, bajainak hosszú lajstromát, szokása szerint azzal fejezve be, hogy sürgősen kölcsönkért tőlem valami pottom kis pénzösszeget. Markába nyomtam néhány shillinget s ahogy sarkon fordultam és indultam kifelé, még hallottam a nézőtőren felcsattanó harsogó nevetést, amely a színpadra való kibukdácsolását nyomon követte.

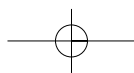
Néhány nappal később, az esti előadásnál egy gyerek egy piszkos papírcédulát hozott oda nekem; néhány soros, ceruzával írott levél volt s az állt benne, hogy a szerencsétlen ember súlyosan megbetegedett és arra kér, hogy az előadás után látogassam meg a szállásán, ilyen és ilyen utcában – az utca nevét már elfelejtetem –, nem messze a színháztól. (...)

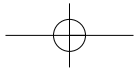
Az ágy, amelyen feküdt, egy ócska, felhajtható fekvőhely volt. Az ágy feje körül egy szétrongyolódott kockás függöny volt összehúzva, hogy megvédje a benne alvót a szélről, de a szél azért vígan befújta a barátságtalan szobába, az ajtó tömérdek résén, repedésén át és szakadatlanul ide-oda lobogtatta a függönyt. A kandalló rozsdás, leemelhető rostélya mögött csak halványan pislogott egy kis parázs a hamu közt; s egy öreg, háromlábú, mázolt asztalon, amelyet odahúztak a tűz elé, néhány orvosságos üveg állt, egy csorba pohár meg egyéb házi holmi. A földön egy kisgyerek aludt, hevenyészett fekvőhelyén, s az asszony most letelepedett melléje egy székre. Két falipolcon néhány tál, néhány bögre és néhány csésze-alj állt; alattuk egy pár patkó és két vívótőr lógott. Nem számítva a kisebb-nagyobb rongycsomókat, amelyek rendetlenül, szétszórva heverték a szoba minden sarkában, a lakás berendezése mindössze ennyiből állt.”²⁰

¹⁸ Forster's i. m., vol. I. p. 139.

¹⁹ Jelentős hely volt ez, szerepel a londoni utcanevek szakkönyvében is. „A Furnival's Inn évszázadokon át Holbornban állt, a Munkás Biztosító behemót vöröstéglás épületének helyén, 1388 körül az Oroszlánszívű Richárd király palesztinai harcostársának mondott Sir William Furnival építtetett itt házat magának, később joghallgatók számára bérelték ki az épületet. (...) Amikor 1853-ban ismét eladták, 55 ezer fontot ért.” (*London Street Names* Gillian Bebbington, B T Batsford Ltd London 1972)

²⁰ Charles Dickens, *A Pickwick klub*, fordította Hevesi Sándor, a fordítást átdolgozta Ottlik Géza, I. kötet, III. fejezet, *A vándorszínész elbeszélése*, 41-47. o., részletek. *A Pickwick klub* (harmadik)

Bemutathatjuk Dickens lakását is, mivel kicsit korábban, még az év elején meglátogatta őt Mr. N. P. Willis is, aki leírta „a Morning Chronicle ifjú paragrafistájának” Furnival’s Inn-beli szobáját.

„Holborn legzsúfoltabb részén, a Bika és száj fogadótól pár ajtónyira, benyomakodtunk egy főként ügyvédek által használt nagy épület kapuján. Lépcsők végtelen során kaptattunk végig, a legfelső emeletre, ott egy kopár, szőnyegtelen szobába tessékeltek. Egy olcsó fenyőfa asztal, két-három szék, pár könyv, egy kisfiú és Mr. Dickens, ennyi volt a helyiségben. Először csak egy dolgon ütődtem meg (és ezt az estét örökre meg is jegyeztem magamnak emlékeztetőül, az angolok munkaadók előtti hajbókolásának általam valaha tapasztalt legrémesebb példájaként), a szegény szerző ájulatának fokát, a megtiszteltetéstől, hogy meglátogatta őt maga a Kiadó! Emlékszem, ahogy ott ültem, azt mondtam magamban – ’ó, drága öregem, ha Amerikában élnél e kellemes képeddel és remek írókészséggel, nem szorulnál rá, hogy leereszedik-e hozzád egy kiadó.’ (...)”²¹

Az *adağolás* tán finomtalanul sikerülhetett, vagy ama grog hatása volt kiszámíthatatlan a rajzolóra, Seymour mindenestre a fent leírt szobában azt válaszolta az ifjú írónak, hogy tán jobb lenne egy korban magához illő illusztrátort keresnie,²² aztán grogot, Dickent hagyva bevágta az ajtót, és távozott a londoni estbe. Másnap, április 20-án reggel először még nekilátott rajzolgatni, de egyre borúsabb lett a kedve, végül drága feleségének egy levelet hátrahagyva kiment a kertbe, és ott fejbe lőtte magát egy vadászpuskával („with a *fowling-piece*” – e fegyverrel *szárnyas* vadra lőnek).

Van az önpusztítás és átok e különös, egymást látszólag tagadó kettősében valami misztikus: – Rohadjatok meg – mondja egy férfi, és szíven szúrja magát –, Dögöljetek meg, ahányan vagytok – sóhajtja, és maga alól rúgja ki a zongoraszéket, vagy azt mondja, sunyi ravaszkodók vagytok mindannyian, és eltolja magától a ravaszt.

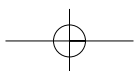
Seymour ruhája a puszka tüzetől lángot fogott, úgy találtak rá, vérben, összeégve. Utolsó rajzát a *Pickwick Papers* egy félelmetes fejezetéhez készítette, a *haldokló bohóc* jelenetéhez:

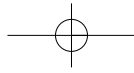
„A szerencsétlen ember zajos beszédjének a színház és a kocsmá volt a két főtémája. Esteledett, azt képzelte; s szerepe van egy darabban ma este; azonnal indulnia kell a színházba, mert elkésik. Hát miért nem engedik el hazulról? Miért tartják vissza? Mennie kell... Nem kapja meg a pénzét, ha nem megy. Hiába! Nem akarják elengedni. Lázás tenyerébe temette az arcát és bágyadt hangon kezdett siránkozni, hogy miért ilyen gyöngé és miért ilyen irgalmatlanok hozzá az üldözői. Elhallgatott, aztán egy kis szünet után hangosan szavalni kezdett néhány bolondos rigmust – az utolsókat, amiket életében betanult. Felült az ágyán, hadonászni kezdett aszott karjaival, otrombán kicsavarta a tagjait; azt képzelte, hogy a színpadon van és ját-

magyar kiadása, mely az Európa Könyvkiadónal jelent meg 1961-ben, Hevesi Sándor fordításában, Ottlik Géza átdolgozásában és Sükösd Mihály utószavával, nem tartalmaz illusztrációt.

²¹ Forster’s i. m., vol. I. p. 132-133.

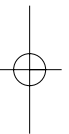
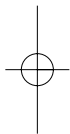
²² Dickens, úgy látszik, megfogadta a javaslatot, összeállt a huszonegyéves Hablot Knight Brownnal (1815-82), művésznéven ’Phiz’-zel, aki valóban annyira hozzájuk illett korban, hogy a továbbiakban nem csak Dickens legfontosabb könyveit illusztrálta, de a házaspárral utazgatott külföldi túsájkra is, például Belgiumba, 1837 nyarán. Tényleg sokkal inkább haver lehetett, mint Seymour, a búvalbélt, zseniális öregfiú, ráadásul, lévén kortárs, ’Phiz’ irányíthatóbb is volt, mint ez Dickens hozzá írott, utasításokkal-magyarázatokkal zsúfolt leveleiből kiderül.

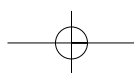

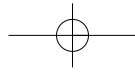
szik. Egy percnyi csönd után dűnyögve rákezdett egy duhaj, útszéli dal refrénjére. No végre, végre megérkezett hát jó öreg csapszékébe: de milyen forróság van itt... Beteg volt, nagyon beteg, de most már jól van, most már nagyon jól érzi magát. Töltsetek. Ki volt az? Ki ragadta el a szája elől a poharat? Az tette, ugyanaz, aki eddig is folyton üldözte. Visszahanyatlott a párnájára és hangosan felnyögött. Egy rövid időre mindenről megfeledkezett, aztán bolyongani kezdett egy sereg alacsony, boltíves szoba zűrzavaros, keserves útvesztőjén át – olyan alacsonyok voltak ezek a bolthajtások, hogy sokszor kénytelen volt négykézlábra ereszkedni, hogy előrehaladhasson; szűk, sötét folyosó volt ez, minduntalan ide-oda kanyargott s a kanyarokban mindig valamilyen akadály állta az útját. Azonkívül tele volt bogarakkal, férgekkel, iszonyatos csúszómászók meredeztek feléje nagy szemükkel, s még a levegőben is ott röpködtek körülötte: ijesztően csillogtatták rá a szemüket a sűrű sötétségben. A falakon és a mennyezetten csak úgy nyüzsögtek a hullók... a bolthajtás óriásira tágult, megnőtt... rémületes lidércalakok libegtek ide-oda... s ismerős arcok kandikáltak feléje, undorítóan fintorogva és torzképeket vágva, a lidércfigurák közül; tüzes vassal perzselték, kötelekkel szorítgatták a fejét, amíg a vére is kiserkent; s ő tébolyultan viaskodott velük, életre-halálra.”²³

Ez volt hát a jelenet, melyet az ifjú Charles Dickens szerint nem megfelelően rajzolt le Robert Seymour. Dickens illusztrátorokat cserélt a tökéletes arcképet elkészíteni, Hevesi Sándor fordítását a kiadó javaslatára Ottlik Géza írta át – Istenem, mennyi munka a Végzet hiteles ábrázata körül.

²³ Charles Dickens, i. m.

P O Ó S Z O L T Á N

Ha küzd

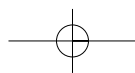
*A helyzet az, ma nincs halál.
Mozdulatlanság inkább. Fák vannak. Alkony.
Úgy fénylik minden, mint az ólom.
Ismerte magányát ebben az egészben.
Jobb híján ezt hívta világnak.
Világ, ha itt vagy, hol van többleted,
jókedved, bőséged, balsorsod?*

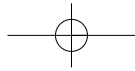
*A mozdulatlanság fényűzése.
Megjegyezni, mi eddig történt a fákkal,
az alkonnyal, az ólommal: fényűzés.
Figyelni az egyforma percek egyforma pillanatait,
egyforma fáit, az egyforma halált. Fényűzés.
A maguk módján most hibátlanul
felragyognak, itt, az éjszaka semmijében.*

*Ha küzd ellenséggel – ez is ő. Nem a fényűző
világ tette vele, ilyen. Jobb híján nevezi világnak,
ahonnan visszavágyik, valahová. Ott majd
lesz ideje megszokni az egyforma perceket,
a világ fényűzését.*

A Fenyítő

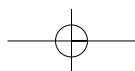
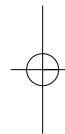
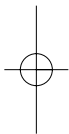
*A Fenyítő ellen nincs fedezék,
hideg és súlyos, mint a baltavas.
Hiába bújssz árokba, vagy fal
mögé, az okos lövedék rád
talál, hogy a szemedben
keresse a jóváhagyást.
A lövedék melletted robban,
a légnyomás öl meg.
Eldőlsz, mint a gyökeréig halott fa.*

*Ott tesztelték, ahol minden út
céltalan, emléktelen.
Precíz, mint az égi geometria:
ahogy a félelem feltorlódik,
úgy lassul le az idő.*

*Isten hiába pazarolta rád a tengert,
eldőlész a vakító sötétben,
ami ott van a kintben,
ott van a bentben,
ott van a félkész ég alatt.*

MELIORISZ BÉLA

Nekem sem

*apának több évtizedes
szakadatlan erőfeszítéssel
sikerült ugyanazt a kényes egyensúlyt megteremtenie
semmi és semmi között
mint nagyapának
s már nekem sem hiányzik sok
hogy a családi hagyomány
hú követőjeként emlegessenek
a gyerekeim*

Családtörténeti töredék

*nagymama az orsolyák pozsonyi
nőtanítóképző intézetéről álmodozott
nagyapa a képzősök
finom harisnyakötős lábairól
de állítása szerint
szigorúan csak a napi munka végeztével*

Mindenből kilóg

*a mindennapok sivataga fölött
kialszanak az évszak jelzőfényei
s magántörténelmünk nyaktörés nélkül
megúszott mutatványain töprengve
száradó ruhák védelmében üldögélünk tovább az erkélyen
ez a szélesvásznú változat
szavakkal most semmire sem megyünk
beszélhetünk akármit
valahogy mindenből kilóg
az őszt sejtető fájdalom
ahogy egyensúlyozni igyekszik
verdes elnyúlhatetlen szárnyakon*

ÉHES MIKLÓS

Szakad

*Lefekvés közben átgondolni újra:
félreértettük egymás tévedéseit.
Már csak a hátadat látom. Néha
egy rossz mozdulat, és elsírod magad.
Akkor végigszakadnak a szatyrok, zsákok,
és szoktatod magad a változó irányhoz.
És egyre kevésbé várod ébredéseim.*

Cipzár

*Keresem rajtad a cipzárt,
bújnék visszafelé.
Miután csendben levetkeztem,
levetkeztettelek,
végigsimítom a hátadat,
érezem hűvösét,
érezem jó melegét.
És építkezés zaja kúszik fel
nyitott erkélyajtónkon át,
és kúsznak az árnyak, kúszik a fény.
Mint régimódi órát,
egy másik pontosabbhoz,
hajlataidhoz igazítom a testem.
Aztán felhők sodródnak Napunk elé,
de mi nem fázunk semmitől.*

*És nekünk semmi nem elég,
szuszogásunk, lihegésünk,
szánkban félig megrágott almafalat,
a fal túloldalán alvó édesanyád.
Fáj a feje. Félek.
A kelleténél hamarabb
mulasztja el az alkonyat.*

DARÁNYI SÁNDOR

Nem véletlenül

*Soha nem érkeztem meg abba az új életbe,
 Ahonnan megtagadhattam volna a régit.
 Éppen ez volt a probléma: a szakadék felett töltött évek holmi lebegés
 Képessége nélkül, a lehúzó
 Súly, meg a túlpartra törekvő eszelős
 Igyekezete. (Most vendégszöveget
 Kéne idéznem Szent Ágostontól, az „ő nem én – én ő vagyok”
 Tárgyköréből, hogy műveltnek és hitelesnek hassak,
 S mellesleg megemlítenem: Hippo püspökeként
 Ugyanúgy gyötörték erotikus álmok, mint azelőtt,
 Aminthogy Teréz anya elhivatása sem a megpróbáltatások
 Végét hozta el, hanem a kezdeteit, és pont egy életen át.)*

*Tanulság? Nem vagyok elég, hogy levonjam,
 Noha abba talán kapaszkodhatnék, mennyire más az időtlenből
 Bámulni az időbe taszítottat; csak ez a kapkodás ne lenne, amivel
 Majd ez tűnik járhatóbb útnak, majd meg amaz, tetszést és a normák hiányát
 Kikerülve! Mi az, amit csakis én, más senki? Némi malíciával,
 Az illetudó epigonság; máskor azt hiszem, a szolgálat,
 Mint egy utcalányt, ez éltet, s hogy valakiben én is tartottam a lelket.
 A szépről nem bírok lemondani, sajnálom; teljesen korszerűtlen,
 Ami mozgat, és csak nekem lényeges. A rút, az embertelen
 Mind itt vannak, noha nem beszélünk róluk;
 De ettől még nem tartom egyenrangúnak a romlást,
 Nem hódolok be neki, nem szentesítem, nem fogadom el.
 Inkább a nevetség. A némaság.*

HEGEDŰS ATTILA

A VESZEDELMES OXIGÉN

Sz. Koncz István beszélgetése

Hegedűs Attilával a Tihanyi Szabadtéri Színpad előadásán találkoztam először, teljesen véletlenül, majd' húsz esztendeje. A fiatal költő szerzői estjét rendezték ott. Egy-két évre rá az óbudai Kiscelli Múzeum Romtemplomában futottunk össze: azon a nyári délutánon ismét hallhattunk a verseiből, és fel kellett figyelnem rá, hogy milyen neves előadókat állított maga mellé: Kőműves Sándor, Karácsony János, Gyalog Eszter és Vedres Csaba voltak a közismertebb vendégek. Aztán nekilódult az idő, előfordult, hogy évekig alig találkoztunk, máskor gyakrabban hozott minket össze a sors, de hosszabban beszélgetni többnyire nem maradt időnk. Mígnem a közelmúltban valamiért ott sertepertéltem egy pécsi tudományos konferencián, és a távolból észrevettem emberemet. Vajon mit kereshet itt? – kérdeztem magamtól. Már majdnem odaértem hozzá, amikor elem penderült a kongresszus főrendezője, régi ismerősöm.

– Engedd meg, hogy bemutassam szervező- és tanártársamat – mondta, és még hozzátette az illető nevét.

– Azt hiszem, mi már ismerjük egymást – mosolygott meglepetésemet látva a professzor.

Hegedűs Attila 1972. július 4-én született Budapesten. Szüleivel pár évig Ceglédbercelen lakott, de a gimnáziumot már az ELTE Trefort Ágoston gyakorló iskolájában, biológia tagozaton végezte. 1991-ben érettségizett. Még abban az esztendőben föl-vették az akkori Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Kertészeti Karára, ahol 1996-ban védte meg diplomamunkáját. PhD fokozatát Summa cum laude minősítéssel a Szent István Egyetemen szerezte, *Eltérő érzékenyséű növénytípusok élettani válaszlai különböző stressz-körülmények között* című értekezésével, 2002-ben. Ezt követően a Budapesti Corvinus Egyetem Élelmiszertudományi Karára került, az Alkalmazott Kémia Tanszéken tanársegédként dolgozott. 2006-ban kapta meg adjunktusi kinevezését. 2008 óta egyetemi docensként a Genetika és Növénynevelés Tanszék kutatója és előadója. Időközben angol szakfordítói oklevelet szerzett; 2007-ben, Debrecenben pedig a *Gyümölcsfák nemesítését segítő biokémiai és molekuláris vizsgálatok* című dolgozatának megvédésével sor került habilitációjára is. Napjainkban akadémiai doktori disszertációján dolgozik.

Főbb kutatási területei: a csonthéjas és almatermésű gyümölcsök, továbbá néhány kisebb gazdasági jelentőségű gyümölcs antioxidáns értékének jellemzése, a termékenyülést meghatározó molekuláris rendszer működésének tisztázása, valamint a gyümölcsfák evolúciós kapcsolatainak földterítése molekuláris genetikai módszerekkel. Tudományos munkájának elősegítéséhez számtalan pályázatba kapcsolódott be, több ízben volt vezető kutató; manapság többek között a magyar-marokkói kétoldalú TÉT pályázat projektvezetőjét tisztelhetjük benne. A Corvinus Egyetem Kertészettudományi Doktori Iskolájának alapító tagja. Sok egyéb mellett a Magyar Növényélettani Társaság, az Európai Növénybiológiai Társaság, az International Society for Horticultural Science és a Budapesti Corvinus Egyetem Tudományos Tanácsának tagja, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Kertészeti- és Élelmiszertudományi Bizottságának titkára. Hosszabb külföldi tanulmányútjai közül kiemelkedik a görögországi, a brazíliai és az itáliai.

A professzor viszonylag fiatal kora ellenére jó pár elismerés birtokosa. Elnyerte a Scientia Amabilis tudományos kutatói díjat (2002), de kapott Certop Nívódíjat az agrár-felsőoktatás tankönyvkiadásában kifejtett kimagasló munkássága elismeréseképpen (2009) és így tovább. Szerkesztőbizottsági tagja a *World Journal of Agricultural Science*-nek, regionális szerkesztője az *Advances in Natural and Applied Sciences*-nek, szerkesztője a *Turkish Journal of Agriculture and Forestry* című, impaktfaktoros folyóiratnak. Publikációinak száma meghaladja a háromezretet; ezek több mint felét idegen nyelven adta közre. Tudományos írásai például Hollandiában, Németországban, az USA-ban, az Egyesült Királyságban, Braziliában és Csehországban jelentek meg. Húsznál több könyv, jegyzet vagy könyvrészlet szerzője, szerkesztője, szakfordítója, szaklektora.

Hegedűs Attila nős, felesége, Halász Júlia egyetemi oktató. Ikerpár gyermekeik, Júlia és Donát 2010-ben születtek. Hobbija... A kifejezést használva zavarba jön az ember. Ugyanis, amint a bevezető néhány sorból is sejthető talán, jóval többről van szó, mint hobbiról. Hegedűs Attila tudniillik tudományos munkája mellett versel. Ebbéli minőségében több folyóirat külső munkatársa, társszerzőként nem egy könyvben fölbukkan a neve. Legutóbbi, önálló kötetét *Állati rímserég* címmel idén tavasszal adta ki a Novum Pro Kiadó. Valódi hobbija azonban, hogy dedikált köteteket gyűjt. *Attilának, szívvel* – írja neki például Faludy György. De ott sorakoznak a polcán a Határ Győző, Illyés Gyula, Déry Tibor, Vas István, Nemes Nagy Ágnes, Eörsi István, Weöres Sándor kézjeggyével ellátott kötetek is.

A Corvinus Egyetem budai campusának 21-es előadójába beszélünk meg találkoztunk. Mire odaérek, a terem zsúfolásig tele. Csak némi professzori segédlettel találok helyet magamnak. Pedig nem valamiféle slágertéma megy, hanem a gyümölcsfák öntermékenyülő és önmeddő voltának genetikájáról folyik a szó éppen. A katedrán álló, koraközépkorú férfi rutinos előadó, a közönség pedig hálásnak bizonyul: a diákok figyelnek, jegyzetelnek, készségesen válaszolnak a föltett kérdésekre. Hamar elröppen a másfél óra. Csodálkozom is: hogy tud eltelni ilyen sok idő ilyen gyorsan?

A tanár lelép a katedráról, hozzám fordul, és tesz egy tétova kézmozdulatot:

– Nem tudom, érthető-e az anyag azoknak, akik minden előképzettség nélkül próbálják befogadni? – tamaskodik. Néhány megjegyzést fűzök a hallottakhoz, erre láthatóan megnyugszik. Az én előképzettségemet illetően sem lehetnek illúziói... A szobájához sétálunk. Az egyszerűen, de praktikusan berendezett helyiség legfőbb díszé a gyümölcsök periódusos rendszere. Ami persze csak vicc, erre még a magamfajta tudatlan is rájöhet hamar.

Hegedűs Attila: – A Gyümölcsfák termékenyülésének genetikai háttere című tárgyat, amiből egy kis részt megismerhetett most, a feleségemmel találtuk ki annak idején. Az előadásokba igyekeztünk beszuszakolni mindent, amit fontosnak tartottunk. Ilyen ugyanis sehol sincs a világon. Valójában Julcsi foglalkozott a témával, én csak belekotnyeleskedtem. Tudni kell, hogy ez nagyon szűk tudományterület. A karon is alig egy-két embert foglalkoztat. Az évek alatt hozzászoktunk, hogy szemeszterenként három-négy kíváncsiskodó akad. Hanem a Corvinus Egyetem keretein belül együtt vagyunk a közgazdászokkal. Az egyetem pedig följánlott bizonyos tárgyakat, amelyek áthallgathatók. Közéjük keveredett az anyagunk, és váratlanul megnőtt az érdeklődés. A diákok között alig van kertész. Annál több az eredetileg élelmiszertudományt tanuló, sőt, közgazdász, pénzügyes is akad. Persze át kellett alakítanom a mondandómat.

Sz. Koncz István: – *Szigorú lesz a vizsgán a pénzügyessel?*

– Arra gondoltam, mesélek neki a genetikai alapokról, utána pedig megkérdezem, milyen befektetéseket javasol. Hogy kölcsönösen profitáljunk az együttlétekből.

– *Az, hogy milyen tantárgystruktúrát követnek, kitől függ? Szabadon változtatható?*

– Természetesen vannak kötött tárgyaink, amelyeket minden körülmények között oktatunk. Az elmúlt esztendőben viszont kialakítottuk a mezőgazdasági biotechnológus

mesterképzést, ahol ki kellett dolgoznunk a teljes tematikát. Na, az izzadságos folyamat volt. Magyarországon ugyanis nem nagyon tudtunk példákat vagy támpontokat keresni. Sűrűn forgattuk az idegen nyelvű szakirodalmat.

– *Az önké pedig nem is számít új tanszéknek, ha jól gondolom.*

– Már a negyvenes évek végén kialakult az őse, Kertészeti Biológia elnevezéssel. A kilencvenes évektől fogva pedig a genetika is benne volt a nevünkben. De az oktatás a nagy egyetem kialakulásával és a bolognai rendszer bevezetésével jelentősen átforgalmazódott, mi pedig igyekszünk alkalmazkodni a tudományág fejlődéséhez a tanításban is.

– *Bocsánat, még nem egészen tiszta számomra a kép. Azt olvastam, hogy nem itt kezdte a munkásságát. Félrenéztem volna valamit?*

– A folyamat a következő volt. Az őse-tanszék a kilencvenes évek elején kettévált, létrejött a mostani bázisom és a Növényélettan. Ahová a szegedi Biológiai Központ igazgatóhelyettese, Horváth Gábor került vezetőnek. Nem tudom, tudta-e, hová jön? Mindenesetre olyan hely várta, ahol a műszerezettség két NDK-gyártmányú fotométerből állott. Bizonyos oldatok koncentrációját mérték, fény segítségével. Pontosabban mérték volna. Ugyanis, mire a professzor ideért, a két gép úgy leromlott, hogy ha betettük a mintát, akkor mutattak egy számot, de ha kivettük a mintát, ugyanazt a számot mutatták. Innen szép nyerni, gondolhatta Horváth Gábor, és kitartó munkával, pályázati pénzek bevonásával az egyetem egyik legjobban felszerelt tanszékét építette ki.

– *Ma is ő vezeti az intézményt?*

– 2000-ben, ahogy mondani szoktuk, tragikus hirtelenséggel elvitte korunk népbetegsége, a rák. De amikor az első kurzusára beültem, érezni lehetett, hogy egy különleges képességű ember adja át a tudását, és könyvtárak állnak a szavai mögött. Az első év után jelentkeztem nála, hogy szeretnék tudományos diákköri munkát végezni. Nem mondom, hogy nem tartotta korainak, de némi hümmögés után elfogadott, és feladatokat kaptam tőle. Munkám közvetlen irányítását kolléganőjére, Erdei Sárára bízta, akitől szintén nagyon sokat tanultam.

– *Legyen szabad egy kicsit visszább kapcsolnom, professzor úr! Hogy választotta egyáltalán ezt az iskolát?*

– Valószínűleg gyermekkoromban kell keresnünk a gyökereket. Öt-hat éves koromig Ceglédbercelen laktunk, és a kertünkben volt egy nem is nagyon kicsi medence. A település szélén éltünk, és ha halat fogtunk, előfordult nemegyszer, hogy betettük a medencébe, és figyelgettük a viselkedését. Később, amikor Pestre költöztünk, viszonylag közel laktunk az állatkerthez, ahol gyakran megfordultam. A magam gyerekes módján igyekeztem tanulmányozni mindazt, amit láttam. A bátyám biológia szakkörös volt, természetesnek tűnt, hogy a nyomdokaiba lépek. A gimnázium előtt pedig már nem is volt kérdés, hogy melyik szakra jelentkezem. Nagyon erős volt az oktatás, de nem csak a főtárgyból, hanem kémia-ból is. Kezdetben arról álmodoztam, hogy zoológus leszek, de a terv annyiban maradt, mert megtudtam, hogy olyan sok zoológusra nincs szükség. Nem igazán számít hiányszakmának Magyarországon.

– *Bezzeg a növény-genetikus!*

– Na, nem, az sem! Inkább az orvostudomány érdekelt, de voltam néhányszor boncoláson, és be kellett látnom, hogy az nem az én világom. Illetve a gyógyítást kedveltem, szerettem volna valamiképpen részt vállalni benne. A terápia közelében akartam maradni. Hallottam, hogy léteznek gyógynövények, és ide jelentkeztem.

– *Ahol találkozott Horváth Gáborral, és már nem volt mese!*

– Nem, akkoriban még nem a kreditrendszer dívott, elsőben jöttek az alapozó tárgyak, mint a kémia és ilyenek. Ezeket kényelmesen abszolvtam. Hanem, amikor sorra kerültek a természetről szóló kurzusok, azzal szembesültem, hogy nem lesz hozzájuk túl sok közöm.

– *Miért?*

– Egyszerűen nem érdekeltek. Foggal-körömmel kapaszkodtam abba, ami tudomány, és

az nem volt egyéb, mint a növényélettan. Ebből diplomáztam, ebből írtam a PhD-dolgozatomat. Így telt el nyolc év. Más kérdés, hogy a dolgozat védését a mentorom már nem érthette meg. Gyakorlatilag addig maradtam a tanszéken, amíg be nem fejeztem a munkámat.

– *A dolgozat miatt találkoztunk egyszer Martonvásáron, ha jól emlékszem.*

– Így van, az akadémiai intézetben vizsgálódttam, a fitotron kamrákban.

– *Hogy mikben?*

– Fitotron kamrákban. Növénynevelő berendezésekben, amelyekben valamennyi környezeti paraméter állítható. A hőmérséklet, a fény, a páratartalom... Kíváncsi voltam, hogy a stressz-hatás hogyan érinti a növényt. Például a dohánylevelet trenírozttam. Tudni kell, hogy a dohány melegkedvelő. Ha hidegbe kerül, élettani változások következnek be, amelyek a pusztulásához vezethetnek. Kutatók már korábban is vizsgálták, hogy mi lehet ennek az oka, és úgynevezett transzgenikus egyedeket alkottak, amelyek egy-egy tulajdonságban eltértek az eredetiektől. A vizsgálat tárgya az volt, hogy jelent-e ez védőhatást? Kiderült, hogy ami általában véd az oxidatív stressztől, az ad valamiféle oltalmat.

– *Amit elegánsan transzgenikusnak nevezett, az tulajdonképpen a génmódosított, még csúnyább szóval: a génmanipulált növény?*

– Igen, igen. Persze ez közel sem olyan új dolog, mint amióta, mondjuk, egy bő évtizede, fölkapjuk a fejünket erre a kifejezésre. Kutatási célokra ugyanis nagyon régóta létrehoztak ilyen egyedeket a tudósok. Ez azonban nem jelent szabadföldi termesztést, vagy nem jár azal, hogy ezeket a leveleket szívnák a dohányosok a cigarettájukban. Hozzáteszem: bár ez slágertéma, mégis rengeteg transzgenikus növényt fogyasztunk anélkül, hogy tudnánk róla. A mi napjainkban folytatott kutatásaink egyébként nem ilyen növényekre irányulnak.

– *Térjünk vissza az ön személyes történetéhez!*

– Horváth Gábor halála után hamar kiderült, hogy utóda az övétől gyökeresen eltérő elképzeléseket fontolgat a tanszék tudományos munkáját illetően. Éreztem, hogy perifériára szorulnék. A doktori eljárás során ellenben találkoztam Stefanovitsné Bányai Évával, aki az Élelmiszertudományi Karon, a Kémia Tanszéken dolgozott. Fölvette, hogy igazoljak át hozzájuk. Nem kellett kétszer mondania. Örömmel mentem, és ott töltöttem hat évet. Egyébként Éva is foglalkozott stressz-élettannal, és úgy gondolta: ott folytatom majd a munkát, ahol abbahagytam. Hát, ez nem valósult meg. Nem is lett volna szerencsés, mert egyfelől a kísérletezés jó néhány feltétele hiányzott, másfelől a kar inkább az élelmiszerekkel kapcsolatos kutatások helye volt. Így került sor arra, hogy mindketten váltottunk. A növényeket ért oxidatív hatások helyett a védekezéshez használt anti-oxidánsokat kezdtük vizsgálni. Arra gondoltunk, hogy komoly jelentőségük van a táplálkozásban. Experimentumaink a táplálékot adó növényekre vonatkoztak, gyümölcsökre, zöldségekre tehát.

– *Megint divatos szót hozott elénk, professzor úr. Bár gyakran használjuk, nem vagyok biztos benne, hogy egész pontosan tudjuk-e, mit értünk az anitoxidáns kifejezésen.*

– Az oxigén a barátunk, tanuljuk az iskolában. Oxigén nélkül nincs élet, minden aerob életforma, növény, ember, állat léte ezen alapul. Azt viszont általában nem tudjuk, hogy ugyanez az oxigén kicsi kémiai módosulással a legveszedelmesebb lehet ránk nézve. Nagy kérdés ugyanis, hogy egy, két vagy három elektront szerez-e valahonnan pluszban.

– *Ezt nem értem.*

– A légzés során az oxigén, ami kétatomos molekula, kap négy elektront, felszed két protont, és vízzé alakul. A víz az oxigén tökéletesen redukált formája. Ha a folyamat során valami nem az említettek szerint alakul, mondjuk, az oxigénhez csak egy elektron kapcsolódik, úgynevezett gyökmolekula jöhet létre. A gyökmolekula pedig se Istent, se embert nem ismer. Arra törekszik, hogy a hiányzó elektronokat megszerezze. Például az emberi szervezetből, a sejtekből. A lipidekből, elsősorban a telítetlen lipidekből, vagyis a sejteket fölépítő zsírokból, zsírszerű anyagokból. De a fehérjékből is akár. Ám ha ezektől

veszi el az elektronokat, tönkreteszi a szerkezetüket. Rengeteg ismert betegség, így a szív- és érrendszeri elváltozások, daganatok kialakulásának első pontja lehet egy ilyen lépés.

– *E folyamat ellen védenek tehát az antioxidánsok?*

– Elvileg igen. De melyek? A C-vitamin, például. Amit kénytelenek vagyunk kívülről, többnyire tablettá formájában bevinni a szervezetünkbe. Miközben gyakorlatilag az egész állatvilág előállítja a saját sejtjeiben a C-vitamint. Néhány kivételt ismerünk csak: a tengerimalacot, a gyümölcssevő denevért és az embert.

– *Mi lehet ennek az oka?*

– Valamikor, becsülhetően huszonötmillió évvel ezelőtt, az emberré válás során történt egy mutáció. Egy vírus következtében megsérült egy génünk, és elvesztettük a C-vitamin-szintetizáló képességünket. Amire pedig, úgy tűnik, egyre nagyobb szükségünk lenne. Valamiféle pótlást a táplálkozás jelenthet. Igen ám, de van még egy gond! A kutya például, ha stressz éri, többet állít elő ebből a természetes védekező anyagból. Reagál a szervezete, fölveszi a harcot a megnövekedett oxidáció ellen. Ugyanakkor nálunk a bevétel nem igazodik az igényekhez. Ezért időről-időre, kiszámíthatatlanul ismétlődnek az életünkben olyan időszakok, amikor nincs bennünk elég redukáló erő. Mindemellett azokon a területeken, ahol relatíve sok zöldséget-gyümölcsöt fogyasztanak az emberek, az említett betegségek előfordulása sokkal kisebb. A kutatók természetes következtetéssel igyekeztek kiszűrni, hogy melyik vegyület lehet az, ami a gyümölcsökben megtalálható és ilyen kedvező hatású? Mesterséges C-vitamint, karotint adtak gyümölcs helyett sárgarépa. Az eredmények azonban elmaradtak. Ekkor született meg az antioxidáns-paradoxon fogalma. Azt jelenti, hogy ha antioxidáns molekulát vegytisztán, izoláltan juttatunk az emberi szervezetbe, vagy hatástalan lesz, vagy rosszabb esetben káros. De ha ugyanazt a mennyiséget természetes forrásból, zöldségben vagy gyümölcsben visszük be, az minden esetben kedvező az egészségre nézve. Az Amerikai Egyesült Államokban ezért igyekeznek rávenni a lakosságot a nyers gyümölcsök, zöldségek fogyasztására. Óriási kampányokat szerveztek, rengeteg pénzt költöttek a meggyőzésre. A program körülbelül két évtizede folyik, hatása konvergál a zérushoz.

– *Vajon miért?*

– Nem lehet bennünket rábeszélni a táplálkozási szokások gyökeres átalakításra. Nem ezt szoktuk meg, nem ezt kódolták belénk a mögöttünk hagyott évmilliók. De valamit, beláthatjuk, mégis csak tenni kellene. Itt jött a kutatás új iránya, ennek részét képezzük mi is itthon, hogy akkor keressünk olyan gyümölcsöket, amelyek az ismert fajtáknál sokkal több, számunkra hasznos vegyületet tartalmaznak. Mondjuk, nem kellene megennünk egy kiló meggyet, hanem lehet, hogy csak tíz szemet.

– *A meggy véletlen elszólás?*

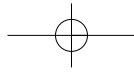
– Nem, munkánk során tapasztaltuk, hogy a gyümölcsök között drámai különbség mutatkozik. Ismerünk olyan, Magyarországon termesztett meggyet, amely egy nagyságrenddel többet tartalmaz az emlegetett életfontosságú anyagokból, mint amelyekről világszerte leírások születtek, és amelyeket valóságos csodaként tartanak számon.

– *Anélkül, hogy manipulálnánk bármelyiket is?*

– Anélkül, bizony! Ugye, fantasztikus?

– *Talán egy irodalmi folyóiratban nem számít mindent elsöprő erejű reklámnak, ha elújságoljuk, hogy melyik fajtáról van szó.*

– Megmondhatom, hisz az eredményt már közöltük: ez a Pipacs 1 névre hallgató meggy. Sajnos nagyon szerencsétlen sorsú gyümölcs ez. A nyolcvanas évek közepén a Gyümölcsstermesztési Tanszék kutatója, Kovács Sándor találta meg. Termése sárgahúsú, nincs benne a közismert, piros pigment. Ez a tulajdonsága tette alkalmassá arra, hogy tortameggynek használják; Belgium hosszú esztendőkn át óriási fölvevő piacnak számított. Csakhogy a világgazdaság sokat változott. Már nem éri meg színtelen húsú termést im-

portálni, olcsóbb megvenni a chilei piros belűt, fillérékért, amit a szintelenítő eljárás sem drágít meg különösebben. Itthon tehát, piac híján, tönkrementek a termőültetvények.

– *Nincs is már ilyen fa?*

– Drámai módon eltűntek a példányok. Jelenlegi tudásunk szerint kettő él még a világon. Itt, Magyarországon.

– *Szóljon rám, ha butaság, amit kérdezek: nem lehet megmenteni? Szaporítani?*

– De, lehet, ha valaki akarja. Erősen szorgalmazzuk, hogy legalább legyen, aki átörökíti a gyermekeink, unokáink számára. Mindennek a tetejébe olyan anyagokat tartalmaz, úgynevezett izoflavonoid vegyületeket, amelyek egész egyszerűen nem lelhetők föl más meggyekben, csak például a szójában, a babban meg a borsóban, vagyis tőle nagyon távol álló növényekben. Sajnos itthon hiába mondtuk el ezt termesztőknek, konferenciák résztvevőinek. Bár első hallásra lelkesedtek, nem történt semmi. Ám amikor megírtuk az eredményeket egy közismert, nemzetközi folyóiratba, azonnal reagált a nagy, németországi gyümölcsfeldolgozó cég. Harminc perccel azt követően, hogy a dolgozat internetes változata fölkerült a világhálóra, ott volt a levelük az elektronikus postafiókomban. Anynyi idő alatt elolvasták, kinyomozták az e-mail címet, megtalálták, és már kérték is, hogy küldjek különlenyomatot a cikkemből. Komoly hazai érdeklődés híján tehát lehet, hogy a Pipacs 1 sorsa a külhon kezébe kerül.

– *Pedig nemzeti kincs lehetne.*

– Igen, még itthon van, és természetével joggal kerül be azok közé a termések közé, amelyeket szupergyümölcsöknek hív a szaksajtó. Ezekről hatalmas nemzetközi konferenciákat szerveznek és így tovább, de még egyszer mondom: bánatosan kullognak a mi megyünk után.

– *Professzor úr az eredmények ellenére otthagya a kémia tanszéket. Miért?*

– A genetikán dolgozott a feleségem, több témán együtt is gondolkodtunk, segítettük egymás munkáját. Pedryc Andrzej tanszékvezető fölfigyelt erre, és föl kínált egy állást.

– *A váltást a lehetőség önmagában még nem magyarázza.*

– Nézze, az mégiscsak egy másik kar tanszéke. Ha finoman is, de folyamatosan éreztettk, hogy az élelmiszertudomány nem élő dolgokkal foglalkozik. Tehát inkább a kagylókonzerv iránt érdeklődik, mintsem a nyers gyümölcs iránt. Arra viszont sosem éreztem magamban elég késztetést, hogy halott dolgokkal foglalkozzam. Sokkal jobban izgatott az a szédületes változás, amit a molekuláris genetikában látni véltem, illetve, részben a feleségem révén, nyomon követhettem. Meg amúgy is a kertészkar a hazám.

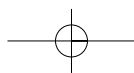
– *Mit takar a fejlődésre vonatkozó megjegyzése?*

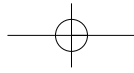
– Egyre több dolgot értünk vagy érteni vélünk például az evolúciót illetően. Bizonyos tulajdonságok kialakulását a gének szintjén tanulmányozhatjuk. Mondjuk, hogy mi történt akkor, amikor a szárazföld meghódítására indult a növényvilág. Amikor, teszem fel, megszekvenálják az egysejtű algát...

– *Elnézést, mit művelnek szegénnyel?*

– Jó, induljunk messzebbre! A tulajdonságokat hordozó, jelen esetben növényi DNS-t is a négy ismert bázis építi fel: adenin, guanin, citozin, timin. Nagyon leegyszerűsítve: ezek sorrendje, egymásutániséga kódolja a növények tulajdonságait a sejtekben. A meghatározás, szekvenálás során megismerjük a sorrendet, tudhatjuk, láthatjuk azt is, hogy az adott sor milyen fehérjét képez, ha szabad így mondanom. Ha viszont azt látjuk, hogy a sorrend módosult valamiért, és más tulajdonságot idézett elő, akkor levonhatunk bizonyos következtetéseket.

Tehát amíg az egysejtű alga fél méterre a víz színétől élt, addig, persze tudtán kívül, nagyon kellemes helyzetben volt. A félméteres vízréteg megóvta fotoszintetizáló rendszerét a nagyenergiájú UV-sugárzástól. Amikor viszont kilépett a szárazföldre, óriási problémákkal szembesült, és számtalan olyan gént kellett kifejlesztenie, védekezési mechaniz-

musokat kialakítania, amelyek alkalmassá tették arra, hogy a megváltozott körülmények között egyáltalán élni tudjon. Ismerjük a genomok szekvenciáit, látjuk, milyen új gének jelentek meg. Néha csak annyi történt, hogy az egyetlen példányban létezett génből hirtelen, persze viszonylagos hirtelenség ez, száz kópia keletkezett. Az erősebb expresszió tette alkalmassá az egyedet a túlélésre.

– *Fölbukkan-e a tudomány mindennapjaiban hasonlóan izgalmas fölfedezés?*

– Tanszékünk a közelmúltban bizonyította, hogy Törökországban kell keresnünk a világszerte ismert és elismert Magyarkajszai eredetét. Számos feljegyzés utalt arra, hogy az ottomán csapatok elhozták magukkal és hazánkban is termesztették az általuk kedvelt, török kajszit. A mai magyar fajták részben ezekből alakultak ki évszázadok során, amit molekuláris bizonyítékokkal is alátámasztottunk. Igazoltuk azt is, hogy a régi magyar alma-tájfajták genetikai háttere különbözik minden más almafajtától. Különlegesen szép, ihletett pillanat, amikor a természettudomány eszközeivel, mint egyfajta varázslámpa fényével, bevilágíthatunk a régmúlt idők ismeretlen, homályos mélységeibe.

A legújabb növény, ami az antioxidáns-kutatás szempontjából az érdeklődés homlokterébe került, a homoktövis. Ismerek olyan, Pécssett, az onkológiai intézetben praktizáló orvost, aki előírja a betegének, hogy naponta fogyasszon el egy-két deci homoktövislevet. A közelmúltban Japánban történt nukleáris katasztrófa elszenvedőivel is ezt a levét itatták. Csodálatos hatásai vannak. A jövő munkájának az tűnik, hogy a termesztett és a szabadon található homoktövisek gyümölcsének antioxidáns értékeit összehasonlítsuk. Kétlaki növényről lévén szó, óriási genetikai változékonyságot várunk. Azt gyanítjuk, hogy a vadon termő populációkban értékes egyedeket találunk.

– *Tavasszal megjelent Állati rímsereg című kötete után a növényekről készül verseket írni. A kutatási eredmények hasznosulnak a versekben?*

– 2010 januárjában születtek a gyermekeink. Mindjárt ketten. Ikreként. Még csak fekdtek naphosszat, de már olvastunk nekik. Megvettük a gyerekkönyveket, és arra letünk figyelmesek, hogy egynemely kötet, ha mégoly szép kiállítású is, a gyerekversek tekintetében silány. Annyira bosszantott, hogy a legrosszabbakat elkezdtem átírni. Addig fajult a dolog, hogy egyszer csak azon kaptam magam, hogy az átiratokat papírra vetem, és leragasztom velük az eredeti szövegeket. Sőt, ideiglenesen elhagytam kedvenceimet, a haikukat, szonetteket, és komolyabban foglalkoztam gyerekvers-írással.

– *Milyen tartalmúak ezek a költemények?*

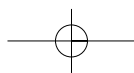
– Hordoznak mesészerű elemeket, de a főszereplő állatok alapvetően nem művelnek olyasmit, amit a természetben ne tennének. Tehát nem írok bűvárkodó katicáról vagy szállidos kismackóról. Olyan versek ezek, amelyek a bölcsőben fekvő kicsinek is mondogathatók. A ritmusok és a rímek hatni fognak. Ugyanakkor érdekes információkat hordoznak, talán olyanokat is, amelyek a nagyobbakat is megszólíthatják.

– *Kérek szépen példát, professzor úr!*

– Annak idején még úgy tanultam, hogy a víziló a sertések legközelebbi rokona. Igen ám, de a molekuláris genetikai kutatások során kiderült, hogy valójában a cet a hozzátartozója. Tehát már így szerepel a kötetben. Vagy ott van a tukán, az a kis fekete-fehér madár, az óriási, vörös-narancs csőrével. Akkora a csőre, mint ő maga. Sokáig nem tudtuk, miért, míg nem néhány hónapja kiderült, hogy ezzel hűti magát. A magyar tudományos szakirodalomban mindez még nem követhető nyomon, de annyira mesészerű, hogy versért kiáltott.

– *És mi a helyzet a növényekkel?*

– Növényekről szóló, jó gyermekverset alig találtam, és e fölött kertészmezőnként sem hunyhatok szemet. A gyümölcsöket, a gyomnövényeket, de még a mérgezőket is szeretném versbe írni. Ott kandikálnak majd a fűfélék, mint mondjuk a perje vagy a rozsnok, de ott integetnek majd a lombok között az illatos barackok is.

BORBÉLY SZILÁRD

A POÉZIS PRIZMÁJA

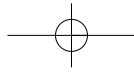
G. István László: *Választóvíz*

A klasszikus poézis tudása és a megújítás szenvedélye hatja át G. István László kötetét. Egészen kivételes könyv a *Választóvíz*, amely nagyon magas szinten nyúl a poézis klasszikus tárgyaihoz, és mindezt a klasszikus poézis mesterségbeli tudásának magabiztos birtoklásával teszi. A mesterségbeli tudásnak ez a finomsága és elmélyültsége kevesek figyelmét képes ma már felkelteni, hisz a poézis művelésének ezek az árnyalatbeli szépségei már elveszőben vannak. A kötet megkomponálása is ezt az aggodalmas aprólékos-ságot, szigorú szakmai értékrendet és igényességet mutatja. A két nagy ciklus, a kötet címet adó *Választóvíz* és a *Nap-monológok* című ciklusok szintén ezt a kiegyenlítettéget, arányos és csendes harmóniákkal dolgozó bensőségességet juttathatják eszünkbe. Mindkettő a poézis klasszikus tárgyaival foglalkozik, a jelentések, a nyelv poézis által feltárható és elmondható titkait feszegetik. A mesterség tisztelete a témákhoz való megújító hozományulást is mélyen áthatja.

Vegyük például az utalások rendszerét. A klasszikus poézis az imitáció és a műveltségi archívumok kettősségében, ebben a koordináta-rendszerben mozog. Mindkettőre nagy szüksége van ahhoz, hogy saját tudásterületét nyelvhasználatának elkülönítése és a poézis kompetenciájának kinyilvánítása által gondozni tudja. A poézis sohasem egyszerűen szép szavak és képek összeválogatása volt csupán, hanem az ember világról alkotott tudásának fenntartója és folyamatos gondozója. A kultusz és a kultúra fundamentumai körül végezték a poéták megalapozó munkálkodásukat, ezért volt természetes hosszú századokon keresztül, hogy a poézis infrastruktúráját használó tudósok más tudásterületek művelői is voltak egyúttal, mint a matematika, csillagászat vagy a bölcsellett kapcsolatos tudományok, vagy épp a mesterségek közé sorolt szobrászat és festészet művelői. A poézis művelői ezért használták az ikonológia tárházát, az allegóriákat, a szimbólumokat, az idézeteknek és utalásoknak azt a hálózatát, amely az elmúlt egy-kétszáz évben radikálisan átrendeződött. Mivel G. István László verseinek tárgyai a klasszikus poézis tárgyai, ezért természetes, hogy a versek nyelvében is visszaköszönnek azok a közös tudásra igényt tartó vonatkozások, amelyek ezt az utalásrendet, az ebben rejlő rafinált és bensőséges jelentéslehetőségek mozgósítását használják fel. A *Választóvíz* ciklus címei, utalásaikkal, allúzióikkal, műveltségi elvárásaikkal is ezt a hagyományrendet képviselik. Például mindjárt a nyitó vers címe, a *Képzeld Ádámot* ezt a felütést hordozza. A vers az „Ádám” nevével felkeltett elvárások lerombolásával, illetve radikális átértelmezésével, vagyis a hiány és a felfüggesztés

Palatinus Kiadó
Budapest, 2011
72 oldal, 1800 Ft

eszközeivel teremt kontextust, azaz az ismert összefüggések helyett új összefüggéseket. A szöveg poézissá emelt terét a viszonyítás, a kontextusként értelmezhető összefüggésrend lerombolása hozza létre:

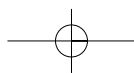
*Képzeld Ádámot Éva nélkül, de
alma ízével a szájában,
ahogy nem érti, mért pont ez az íz
terjed a nyelvén. A nappalt, éjszakát
ismeri, gondolja, ez lehet a harmadik
napszak, a múlásra merőleges,
a terét émelybe fordító idő, aminek
se holdja, se napja, nem vigyázzák
fentről, múltását félnék
figyelni. Valahogy fordítva
fekszik itt a kertben, csak megnevezni
tud, nem szolgál időt.
Émelygése mélyén titokban forog
álmatlanul egy kerub. Nem készül
őt kiűzni.*

A vers a poézis klasszikus szabályai szerint épül fel, és a klasszikus poézis tárgyát sem téveszti el. A szöveg visszautal egy másik, őt megelőző szöveghelyre, amelyről joggal feltételezheti, hogy közös ismeretre talál olvasójával. Konkrétan az idézett vers esetében a Teremtés Könyvének közismert mítoszára, amely a világban megjelenő Rosszra kíván magyarázatot adni. Az erre a kérdésre választ kereső bibliai mítosz egy textushoz kapcsolódik, de jelentése sosem merült ki a jelentést közvetítő betűk által behatárolt szövegtérben, hanem túlcsap azon. A bibliai hermeneutika a rabbinikus hagyományból eredően többféle értelmezést alkalmazott. A keresztény hermeneutika négyféle értelmet képes felismerni a textusban: a betű szerinti jelentésen túl még az allegorikus, a morális és a misztikus jelentést. A poézis azonban a négyféle jelentésen túl még a maga megújító, áthágó értelmezését is bevezette. Ezt a modern poézis egyre merészebben, egyre orcátlanabban tette. Az utalások sűrűre szövött rendje épp ezt az átértelmező munkát könnyítette meg. G. István László kötete a poézisnak ezt a szellemét mutatja fel nagy erővel, azt az energiát, amely a nyelven keresztül a jelentések rendjét felforgatni hivatott. Vagy szelídebben fogalmazva: tovább lendíteni. Az utalások átszövik az idézett *Képzeld Ádámot* című verset is, ahogy szinte mindegyiket. Kirajzolnak egy olyan kulturális mintázatot, amely leginkább a művészeti archívumként elgondolt keresztény hagyományt mutatja fel. A kereszténység textuális és képzőművészeti jelrendszere e költészet számára afféle szótár, ikonográfiai bázis, értelmezések összessége, amely a poézis számára kiaknázandó bányaként tárul fel.

A felforgató, áthágó megújítás azonban ehhez az archívumhoz sajátos viszonyt rajzol ki. Kiváló példa ennek szemléltetésére az *Új Magnificat* című vers:

*Fényes csap. Ez a gyerekem.
Akarom elzárom, akarom megnyitom.
Villog a krómozott felületen,
tükröződik a két karom.*

*Hideg-meleg. Gondozni se kell.
Belefolyik a kádba*

*a víz, amiben fürdeni fogok.
Leeresztem utána.*

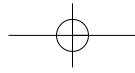
*Jó helye van itt.
Körbeveszi a hideg csempe.
Ha elmegyek, felszabadít.
Nem szól bele az életembe.*

A vers kifordítja a keresztény hagyomány bensőségessége és himnikus pátosza által közismertté tett jelenetet, a Megváltó hírül adását, amelyet akkor, amikor Erzsébetnek válaszolt, még csak az anya, Mária tudhatott. A bensőség, az elrejtett, a titok, amely mégis olyan hatalommal bír, hogy képes megváltoztatni maga körül mindent. A *Magnificat*-utalás épp arra vonatkozik, hogy az egész világot, a teremtést, a kozmoszt magát változtatja meg a Mária által rajongva hírül adott bensőség. A vers azonban a bensőt hideg külsőséggé fordítja át. Az anyaság sejtelmét, amely az evangéliumi textus által elbeszélte kitüntetett pillanatban mindent felforgatott, a Megváltó rejtett üzenetének felbukkanását minősíti vissza esetlegességgé és a töredékes akarat eredményévé: „Nem szól bele az életembe.” Van ennek a versnek valamilyen kimódolt kiszámítottsága, a szöveg többszörszörözése azonban mégis megmenti a didaktikusság csapdájától. A tudatosság azonban erősebb, ahogy az a klasszikus poézis gyakorlatában lenni szokott.

A poézis által bejárható utaknak az a megújítása, amely ebben a fegyelmezett és tudatos versnyelvben alakot ölt, nem csak G. István László pályáján, de a kortárs lírában is jelentős teljesítmény. A kötet második ciklusa is figyelemre méltó, de a kiindulópontja annyira absztrakt opciót alkalmaz, amelyet nehéz átélhető versbeszéddé formálni. A *Nap-monológok* beszélője a megszemélyesített égitest, maga a Nap. Az egytől huszonkilenc számmal megnevezett *Nap-monológok* huszonkilences száma mégis inkább a holdhónapra utal, amely huszonkilenc napos ciklusokból áll. Az antihumán beszélői pozíció idegenségét a megszemélyesítés mégis humán tartalmakkal telíti. A Nap emberi aspektussá válik, még akkor is, ha a szerző igyekszik ennek ellene tartani. De ezzel találják meg ezek a versek is a kötetben a poézis tárgyait felforgató összefüggések feszegetését. A *Nap-monológok* perspektívája a mindenütt jelen lévő, mindent látó, objektív tekintet. Leginkább a mechanizált látás metaforáira emlékeztet, az objektívnek nevezett optikai tárgyakra, amelyek rögzítenek. A poézis emlékezetéből felrémlő Naphimnuszok a himnikus lelkesedés hangján szóltak, és a megszemélyesítés vagy a divináció által személyként felfogott Naphoz intézték az emberi nyelv szavait. A nyelv által és a nyelvben elérhető nyelven túlit kutatták, és azt akarták elérni ezek az önmaguk esendőségét eltakarni akaró szavak. A poézisen kívülre helyezték a maguk igazságát. G. István László a Napot beszélteti, mintegy a drámai monológok beszédmódját ismerő perspektívaként. A Nap a mozdulatlan-ság alig elképzelhető nézőpontja. A nyelvi alakzatok, figurák kiszolgáltatottjai a Napnak, épp úgy, mint a növényzet, a Föld és annak minden létezője. A nyelvi mintázata a napfelkeltéről beszél, és akár a bolygók, a nyelv is a Nap körül kering. A Nap által beszélt nyelv az ironia antihumán perspektíváját keresi, mint az Ötödik *Nap-monológban* is:

*Égen járni, barátaim, pocsék. Jézus vízen
járt, a bogár, a madár repül. Ha szárnyam
lehetne, már itt se volnék.*

*Egy délután, ki
tudja, melyiken, a lényeg, hogy lefelé tartok,
eszembe jutott, hogy megfordulok. Legalább egyszer
azt nézem, ahonnan jöttem.*

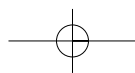
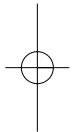

*Nektek nincs sárga
fejfájásotok. Nem tépáz turbulencia. Nem
hánytok az Égtől. Ha én az Égbe jutok, az
a pokol. Nincs a föld alatt se szerencsém.*

*Amikor azt mondom, jutok, akkor tényleg jutok.
Nem jutottam még soha semmire. Még hogy
mosolyogva néz meg sarjad az élet. Majd ha
bennetek is magfúzió lobog, akkor szóljatok.*

Az emberi nézőponton kívüli szemlélet paradox jelei rendre visszatérnek a monológokban, mint például a *Tizenhatodik Nap-monológ* által elbeszélte történet. A poézis tárgyait visszaidézik újra és újra. A *Huszonötödik Nap-monológ* például Arany János zenéjét idézi meg, Arany nyelvét, amely a nap-metaforák tárgyias, személytelen leírásában olyannyira otthonos előkép lehet. De az ember nélküli nyelv ideája meghaladja a poézist. A hagyomány tovahaladó árnyai visszaköszönnek.

Még itt van és látszik a klasszikus humanizmus nagy hagyománya, de már mintha fátyol takarná el szemünk elől. Ez a fátyol pedig nem más, mint a Nap, a fény maga. A túl sok fény feloldja a látványt, hiszen a fény a színek teljessége. A poézis pedig a prizma, amely felbontja az emberi szem számára, hogy színről színre lássunk. Ez a szép és izgalmas kötet ezt segíti, hogy lássuk, még elfoszlóban megpillanthassuk a fényben eltűnő színeket.

MÁRJÁNOVICS DIÁNA

„MA ELKEZDŐDIK AZ ÚJ ÉLETEM”

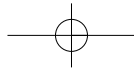
Nagy Ildikó Noémi: Eggyétörve

A 2010-es évben első kötetét a Palatinus Kiadónál *Eggyétörve* címen publikáló Nagy Ildikó Noémi neve nem ismeretlen az olvasóközönség számára. Az író – fordító, illetve végzettsége szerint zenész – már több különböző folyóiratban (így például az *Eggyétörve*-kötetben is helyet kapó *Szilenciót* egy 2003-as *Jelenkorban*, az *Epic*, *Lánycsók* és a *Lélegezz velem!* címet viselő írást pedig az *Élet és Irodalom* hasábjain) és válogatáskötetben (*Próbaidő Antológia*, Palatinus, 2009; *Körkép*, Magvető, 2009; *Dzsungel a szíoben antológia*, Jaffa, 2010; *A szív kutyája antológia*, Jaffa, 2010) megjelentette kispróza munkáit. Károlyi Csabának a korábbi írásokhoz fűzött megjegyzése olvasható az *Eggyétörve* fülszövegében: „ha én könyvkiadó volnék, egy-két éven belül biztosan betervezném Nagy Ildikó Noémi kötetét is.” A könyv összeállt; a benne található, kiérlelt írói stílusról tanúskodó munkák pedig igazolják, hogy korántsem volt alaptalan Károlyi várakozása.

A kötet címe találó – pontosan jelöli azt a kérdéskört, amelyet a huszonöt rövid, egy-egy élethelyzetet felvillantó, olykor mozaikszerű, ám legtöbb esetben rendkívül hatásosan lezárt (itt említendő a *Metronóm* és a *Martha*) írás körüljár. A kívülállás, az identitásvesztés (-vesztés, -teremtés) és a múlttal való szembesülés problémája köti össze a munkákat; illetve felfedezhető egyfajta motivikus összejátszás is, amely szintén egyben tartja a kötetet. Egyértelmű érintkezés is megfigyelhető ott, ahol az írások egy-egy mondatukkal kapcsolódnak a következő darabhoz (a különböző zajokat szerepeltető *Szilenciót* követő, *Továbbra is tücskök* címen jegyzett elbeszélésnek a szerző az alábbi felütést adja: „a bogarak közti szünetben lehajtom a fejem a terítőre, és hallgatom a hűtőszekrényt. Ez az összes zaj” [41]; a *Bumeráng* végén pedig azt olvashatjuk: „nem bírom az alkoholt” [52], s ezzel is kapcsolódunk a *Józanságom története* című íráshoz). Sok szempontból egységesnek, összefogottnak mondható tehát a kötet; azonban az egyes darabok stílusában, megformáltságában, prózatechnikájában érzékelhetők eltérések. Ebből a szempontból talán a legkevésbé illeszkedő darab az említett *Továbbra is tücskök*, amely – az életképszerű leírásoktól eltérően – rejtélyes, álomszerű jelenetet rögzít; vagy a *Sikoly* című rövidtörténet, amely repetitív részeivel („Táncolok, táncolok (...) Lassan, lassan sétálok (...) Telefonon beszélek, beszélek (...) Sírok, sírok magamért” [60]) szintén kifejezetten különbözik a többi írástól. A kötet egységességét az is megbontja, hogy míg a – homodiegetikus narrátor által elbeszél – prózák többsége a referencializáló olvasatot erősíti, addig más darabok egyértelműen eltávolítanak ettől az értelmezési lehetőségtől.

Palatinus Kiadó
Budapest, 2010
90 oldal, 2185 Ft

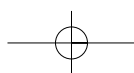

Az önéletírás műfaji hagyományát szálaltatják meg a kötet azon szövegei, amelyeknek bizonyos részei párhuzamba állíthatók a szerző életével. Az író tízennyolc évesen, Amerikában született magyarként költözött Budapestre (ugyanúgy, mint a *Martha* című rövidtörténet fiktív hőse: „leérettségiztem, és elköltöztem Magyarországra” [18]); a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán (akár az *Ősz, New England* narrátora) végzett zenész (a *Metronóm* elbeszélőjéhez hasonlóan). Emellett Nagy Ildikó Noémi több helyen a szerzői nevet is szerepelteti. A *Noelle* című darabban a következőket írja: „a nevem Noémi. Arról, hogy a nevem valójában Ildikó, mélyen hallgatok” (25); a *The Lady With The Spinning Head* második részében pedig a teljes szerzői nevet is szerepelteti: „Nagy Ildikó Noémi, Halifax, Nova Scotia, szemüveges műfordító” (61). Ebből az olvasatból zökkentenek ki azok a rövidtörténetek, amelyekben a narrátor és a szövegvilág a korábbiaktól egyértelműen eltér (*Lánycsók, Lélegezz velem!, Gina*).

Majd minden írás különlegessége, ahogyan az – olykor tehát Nagy Ildikó Noémiként megjelölt – elbeszélő önmagát szerepelteti. Több helyen eltávolítja, kívülről szemléli alakját – megteremtve egyfajta idegenséget. Az elbeszélések szóban forgó részeiben a narrátor saját magára, saját testrészeire mint (kvázi) külső dolgokra tekint: „a kezem a kockás viaszosvászon” (7); „megpillantom magam Anya tikfa keretes tükrében. Elkapom a szemem” (8); „egy képrámában amorf Szász Endre-arc. Kényszerítem magam, hogy nézzek a szemébe. Látom saját arcomat az üvegen tükröződni” (10). Az eltávolító gesztus egyik legradikálisabb példája a *Metronóm* azon része, amikor az elbeszélő a kívülálló perspektívájából figyel és írja le saját magát: „odalent sétálok a mezőn, az ablak előtt. Felnézek, látom magamat, ahogy fészülködöm” (13). Az identitás problematizáltságát sejteti ez a hol finom, mégis érezhető, hol pedig egészen egyértelmű kívülállás; azt a kérdést, amelyet az írások több szempontból is érintenek.

Az idegenség, a többes identitás témáját leginkább a kétnyelvűség szerepeltetése hívja elő. Az *eggyétört* egyén nyelve hol kevert formában („Itthon vagyok. *Now what?*” [6]; „Hat körül végzünk, so hétre otthon leszünk. Van a fridge-ben csiki, ha akarsz ebédre” [7]), hol pedig kimondott problémaként jelenik meg („reflexből angolul folytatnám, de kényszerítem magam, hogy mégse. A számban átrendezem a szavakat, hogy magyarul jöjjenek ki.” [9]). E kérdéskör kulcsmondata – amely egyben metaleptikus gesztusként is értelmezhető – direkt módon, magához az írói nyelvhez kötődően is megfogalmazódik: „miért írok magyarul? Ha annyira nehéz, miért erőltetem? (...) Tudok angolul, és tudok valamelyest magyarul is. De nincs átjárás a kettő közt.” (36) A meg hasonlottság a kulturális kevertség képében ugyancsak megmutatkozik. A kitelepült magyarok Amerikáját mutatja be az író például az *Epic*-ben; egy olyan Új-Angliát, ahol a vitrinben Szász Endre-tányér, az ablakban *168 óra*, az asztalon pedig zserbó van: „Amerika mint háttérdíszlet az emigráns magyaroknak, akik zserbót majszolnak a gulyás után” (9).

Az identitáskérdés mellett, azzal összefüggésben fontos szerepet kap a kötetben a múlttal való szembesülés problémája. Az elbeszélő több írásban egy jelen helyzethez köthető visszaemlékezést beszél el (*Józságom története, Ha szépet álmodsz*); valamint kiemelten foglalkozik a múlttal (akár szentenciózus megfogalmazásban: „Elmúlt, bűnhódtam, mert túl jó volt” [14], akár metaforizálva: *Szörnyek az ágy alatt*). A szintén a múlt-problematikához kötődő generációs hatás (hatásiszony) kérdésével találkozhatunk például *A táskám mélyén*, az *Orális higiénia* vagy a *Bumeráng* című írásban; amennyiben azok elbeszélői a nagyszülők és szülők általi meghatározottság otthonos vagy éppen riasztó-szorongató jelenségével foglalkoznak. „A saját sírásom sem az enyém. (...) Hallom, ahogy anyám lélegzik bennem” (34) – mondja a fiktív szereplő az *Orális higiénia*-ban; a *Bumeráng* huszoneves narrátora pedig a következőképpen nyilatkozik az apáról: „arra gondolok, most már nincs jogod beleszólni, mennyi kólát iszom (...) Most utoljára engedem, hogy megmondja, mit csináljak” (52). A szereplők egyéni életük múltbéli eseményei által ger-

jesztett szorongásokkal, a múlt elengedésének nehézségeivel és a továbblépés lehetetlenségével szembesülnek: „Ragacsos, piszkos múlt, eltorlaszolja az ereimet, a tudómet. Rendezem a jelent, lekaparom a falakat, és új, lemosható, vidám színű festéket mázolólok rájuk (...) Igen, minden mozdulatunkban (...) ott van a ragacsos, fekete múlt” (58-59) – olvashatjuk a *Szörnyek az ágy alatt* soraiban.

A kötet vége felé elhelyezett, a többi írásnál terjedelmesebb *Lánycsók* az, amelyben sűrítetten, mintegy összegezve vannak jelen az eddig tárgyalt kérdések. Ez a darab az identitásvesztésnek és -konstruálásnak egyik legszélsőségebb esetét mutatja be: a férfi narrátor egyik napról a másikra nővé lesz; egy elhatározás következtében („mostantól minden másképp lesz (...) Ma elkezdőik az új életem” [74]) elhagyja múltját, nemét, egész személyiségét. Régi énjét kiveti magából, külsővé teszi azzal, hogy egy fejplasztikát készít róla. Az újrakezdést azonban követi a kétely („tényleg ezt akartam?” [77]), a szexust illető bizonytalanság; a múlttól való teljes elszakadás lehetőségének kérdésessége felerősödik, mígnem a teljes lemondáshoz („Nem volt semmi értelme a döntésemnek” [78]), végül pedig megint csak az újrakezdés gondolatához érünk („Mostantól minden máshogy lesz” [81]).

Az *Eggyétörve* fenti kérdéseket feszegető szövegeiben több helyen szerepelnek a fogyasztói társadalom attribútumai (Volvo, McDonald’s, Saab, Burger King, Ikea polc, Samsung telefon). Az írások egyúttal bővelkednek a kulturális utalásokban: megjelennek filmek (*Holt költők társasága*), írók (a *Szilencióban* Kafkát, a *Lánycsókban* Dosztojevszkijt említik), de még inkább zeneszerzők, zenekarok és számok neveit olvashatjuk (Debussy, Faith No More, Cure, REM, U2, Sweet Child o’ Mine, Booming Back at You). Az ily módon jelen lévő zeneiség nagyban fokozza a hangulati hatást. Az erőteljes hangulatiság és az érzéki megjelenítés pedig az *Eggyétörve* különösen sikerült eleme. Az érzékiség ott válik fokozottá, ahol a szerző a tárgyaknak fontos szerepet tulajdonít: kiemeli, közelről szemléli, metaforizálja vagy megszemélyesíti őket („A zoknim a vastag padlószőnyegen, mint hernyó a fűben” [7]; „Koporsójukban fekszenek ájultan” [14] a hegedűk; a metronóm „az est szíve” [uo.]). Máshol pedig oly módon fejeződik ki, hogy az elbeszélő saját testével kapcsolatban olvashatunk mikromegfigyeléseket („Kávész a számban, lepedék a fogamon” [7], „a zsebkendő illata, ahogy az arcomhoz ér” [10]; „A végtagjaim puhák belül” [13]; „a fejemen keresztül éreztem a fülbevalóm ízét” [62]). Ezen kívül külön kiemelendő az elbeszéléstechnika játékossága (a kötetnyitó *Epic* vége például megegyezik a kezdő mondatokkal) és az író finom humora, szójátékai, amelyek alig észrevehetően, ám annál hatásosabban bújnak meg a szövegekben (az *Alkony, ébredés* című írásban a teniszmecset néző apáról ezt olvashatjuk: „Agassi izzad, apám elalszik” [15]; a töredezett hajvégeit szárlanként széthúzó lány a *Hajban* „szórszálhasogatással múlatta az időt” [19]; a *Lánycsók* képzőművésze pedig így szól: „A diplomamunkám egy páncél volt. Felvettem a páncélt, és úgy mentem be megvédeni a diplomámat” [73]). Ezért is lehet Nagy Ildikó Noémi első kötete valóban élvezetes olvasmány, sokat ígérő munka.

GYÜRKY KATALIN

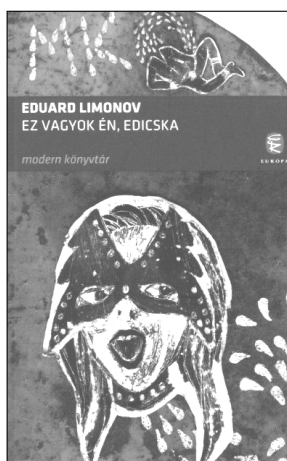
EDICSKA JAJGAT

Eduard Limonov: Ez vagyok én, Edicska

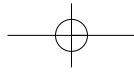
„Néha jeges düh kerít hatalmába. Nézem a szobámból a szomszédos épületek égbe nyúló falait, ezt a hatalmas és félelmetes várost, és megértem, hogy komoly a tét. Vagy én kerekedem a város fölé, vagy a város énfölém. Vagy olyan leszek, mint az a szárnalmas ukrán öregember, aki eljött a mosogatófiúkhoz, amikor azt a lakomát csaptuk; eljött a megalázottakhoz még megalázottabban és szárnalmasabban, vagy... Vagy nincs mese, győzni kell. De hogy?” (41.) – teszi fel a kérdést a főhős Eduard Limonov jó két évtizedes késéssel végre magyarul is olvasható¹ *Ez vagyok én, Edicska* című regényében. Az a főhős, a költői vénával megáldott Edicska, aki a radikális nézeteiről ismert, hazájában, Oroszországban manapság harcias ellenzékiességéről, a rendőrséggel való összecsapásairól híres szerző nem titkolt alteregójaként sok más kor- és művésztszárával együtt a '70-es évek második felében Amerikába emigrál, mivel elege lesz az otthoni illegalitásból és „szamizdatlétből”. Csakhogy – s ez már a regény első lapjaitól kezdve érzékelhető – Edicska Amerikában korántsem azt a szabad világot találja, amelyről művésztszársai az emigráció előtt álmodoztak. New Yorkban egyfelől rá kell döbennie, hogy ő itt egy senki: az amerikaiak nem kíváncsiak a költészetére, a tehetségére, ezért ebben a világban nem lesz más, mint segélyen vagy költő számára alantás munkákból tengődő lumpenelem.² Másfelől pedig – épp a fentiekből következően – végletekig elmagányosodott különc, aki az emigrálásával hovatovább minden olyan közösségből kihullott vagy szándékosan kiírta ma-

¹ A Limonov-regény magyarországi kiadásának sajátos története van: először az 1990-es évek elején tervezték megjelentetni, s a kötet fordítója, M. Nagy Miklós el is készítette a magyar nyelvű szöveget. Csakhogy a kézirat elveszett – egyik példánya egy barátnál, a másik egy tönkrement kiadónál „bújt meg” –, hogy azután két évtized elteltével előbukkanjon, s végre magyarul is olvashatóvá váljon.

² Azt, hogy Amerikában az ő és az emigráns barátai művészi vénájára mennyire nem kíváncsiak, Edicska a költőtársa, Zsenya Knyikics sorsán keresztül érzékelteti: „Zsenya nemigen akar dolgozni, s most azon igyekszik, hogy szociális segélyt kapjon. »Én komoly tudós vagyok« – mondja nekem. Elhiszem, hogy komoly tudós, miért is ne, csak éppen mindketten tisztában vagyunk vele, hogy akármilyen jó esztétikatanár, és akármilyen komoly Gogol- és Dosztojevszkij-kutató, itt ez a fasznak se kell. Itt komoly mosogatófiúkra van szükség, akiknek nem az irodalmon jár az eszük, hanem a ragacsos tényérokon.” (40.)

Fordította M. Nagy Miklós
Európa Könyvkiadó
Budapest, 2011
546 oldal, 2900 Ft

gát, ahová addig tartozott. „A családjából (a legkisebb közösségből), az emigráns újságokból (ahol dolgozott), a Régi Hazájából (amely nagy és közömbös, és a földgolyó másik oldalán fekszik) és az Új Hazájából (amely szintén nagy és közömbös, és a Madison ablakából látható.)”³

Mindezt talán még el is viselné, ha Amerikába érkezvén nem vesztette volna el imádkoztatott feleségét, Jelenát is, akit a gazdag amerikaiak csábítottak el tőle, a sikeres modellkarrier lehetőségét megcsillantva előtte. Jelena elvesztésével azonban nemcsak magánya válik teljessé – olyannyira, hogy Zorin egyenesen „a magány átható egzisztenciális érzését”⁴ fedezi fel a műben –, hanem ez lesz számára az a tragikus esemény, amely szovjetellenessége után fokozódó Amerika-ellenességét is a végletekig viszi: hisz tőle, az itt senkiktől kezelt költőtől a gaz amerikaiak vették el azt, akit az életénél is jobban szeretett, s aki nélkül, úgy érzi, minden teljesen értelmetlen.⁵

Edicskának tehát – ahogyan saját magát gyakran egyes szám harmadik személyben a kudarcai ellenére is mindenki fölé helyező, önimádó elbeszélő nevezi – valóban „nem könnyű”, s az emigráns orosz lázadni kezd helyzete ellen. Folytonos jajgatásaival és önsajnálataival tarkított lázadása több szinten zajlik. Edicska egyként lázad a magánélete és a társadalmi „tevékenysége” szintjén, de bármely területről legyen szó, aszociális magatartásának kiváltója Jelena hiánya, az iránta érzett, immár reménytelen szerelme.

A regény 1979-es megjelenésekor épp Edicska magánéleti lázadása volt az egyik legnagyobb botrányt kavarázó cselekményszál. A főhős ugyanis minél jobban belelovalja magát a Jelena elvesztése miatti fájdalmába, annál inkább kezdi megutálni a női nemet: „Kirjusa – kérlek –, undorodom a nőktől, mióta elhagyott a feleségem, képtelen vagyok lefeküdni velük, a nőket folyton ki kell szolgálni, le kell vetkőztetni, meg kell kefélni őket, ők meg természetüknél fogva mindig csak kunyerálnak és élőködnek, a szexben ugyanúgy, mint a normális, társadalmilag és gazdaságilag szükséges együttélésben. Nem tudok többé együtt élni velük, s ami a legfontosabb, képtelen vagyok kiszolgálni őket; mindig kezdeményezni, megtenni az első lépést.” (91-92.)

Csak hogy, mivel elementáris magányérzetéből fakadóan képtelen szerelem és kötődés nélkül élni, tovább keresi a szerelmet, s a nő nem egészében csalódva felélednek benne rejtett, homoerotikus vágyai: „most arra van szükségem – tudjuk meg barátjának tett vallomása folytatásából –, hogy engem szolgáljanak ki; simogassanak, csókoljanak, kívánjanak, nem pedig arra, hogy nekem kelljen keresni, akarni, mindezt viszont csak egy férfitől kaphatom meg.” (92.) S a New York különböző sötét bugyraiban megmerítkező Edicskát a korosodó Raymond hamarosan be is avatja a férfiszerelem világába, hogy aztán a hős az ez irányú tapasztalatait a korban és társadalmi státuszban hozzá sokkal közelebb álló feketékkel, Chrisszel, illetve Johnnyval bővítsé.

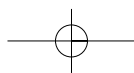
Ezen a ponton osztom Mihail Szverdlov véleményét, aki szerint Limonov „az olvasót nem a minőséggel, hanem a mennyiséggel akarja megfogni: egy és ugyanazon tézis ismételtetésével, folyton ugyanolyan erős eszközök használatával, káromkodásokkal, fiziológiai ízléstelenségekkel, túlzásba vitt jelzőkkel, patetikus botrányokkal és kirohanásokkal hipnotizálja.”⁶ Viszont véleményem szerint a „fiziológiai ízléstelenség” az irodalomtörté-

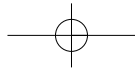
³ Eduard Limonov. The absolute beginner ili Pravdivaja isztorija szocsinyenyija „Eto ja – Edicska”, avagy az Ez vagyok én, Edicska igaz története. in: www.bookz.ru/authors/limonov-eduard/r_beginner/1-r_beginner.html

⁴ A. Zorin: Gye szigyt fazan... (Hol ül a fácán... Az utóbbi évek vázlatai): Ocserki poszlednyih let, Novoje Lityeraturnoje Obozrenyje, Moszkva, 2003, 68-69.

⁵ Eduard Limonovnak a hőisével való sok szempontú azonosságát az is jelzi, hogy Limonov a második feleségéről, a költőnő Jelena Sapováról mintázta Edicska nagy szerelmét.

⁶ Mihail Szverdlov: „Poljubitye szebja...” Eduard Limonov i jevo pocsitatyeli (Szeresd meg önmagad...” Eduard Limonov és tisztelői), in: *Voproszi Lityeraturi*, 2005/6. 23.

nész részéről meglehetősen eufemisztikus megfogalmazása a történetben rejlő végtelen számú közösülés obszcén leírásának, amely a mű megjelenésekor valósággal sokkolta a közönséget.⁷

Nem beszélve arról, hogy a férfiszexuális között, mellett Edicska az olyannyira utált női nemtől sem szakad el teljes mértékben – ennek oka részben az, hogy maga sem tudja eldönteni, hogy valóban homoszexuálissá vált-e –, s egy-egy útjába akadó nővel továbbra is szexuális kapcsolatot létesít. De mivel elhatározta, hogy gyűlölni fogja a női nemet, a nők iránt érzett megvetése, s ezzel együtt a velük szemben érzett felsőbbrendűsége miatt úgy veszi „gőrcső” alá őket, hogy minden „résükbe”, testnyílásukba bekukkant: kifordítja piszkos fehéreneműiket, elemzi kiválasztási szokásaikat, analizálja fiziológiai tökéletlenségeiket. S obszcenitása ezeken a pontokon – ha lehet – még a homoerotikus jelenetek nyelvi durvaságát is túlszárnyalja.⁸

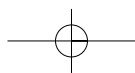
A főhős magánéleti lázadása tehát igen erőteljes esztétikai lázadással párosul, illetve azzá áll össze. S ehhez járul a társadalmi szinten megnyilvánuló polgárpukkasztó magatartása, amely a baloldali mozgalmak iránti vonzalmán át egészen a szélsőséges, radikális gondolatokig, egy mindent elsöprő világforradalom kirobantásának eszméjéig terjed. Mert Edicska számára nem elég, hogy szállodaszobájának falán az ő arcképe mellett (!) Mao Ce-tung hatalmas arcképe lóg (amitől „mindenki frászt kap” [9.]), s nem elég, hogy segítéyzett létére az összes pénztét ilyen-olyan öltönyökre, fehér nadrágra, fatalpú sarukra és csipkés ingekre költi, csakhogy ne nézzen ki „nyomoroncnak”, ő bizony „személyes viszonyban áll a forradalommal”. (187.)

„A világforradalom iránti vonzódásomat – vallja – törvénytörően saját személyes tragédiámból vezettem le; abból a tragédiából, amelyhez mindkét országnak volt köze – mind a Szovjetunió, mind Amerikának –, s amelyben bűnös volt az egész civilizáció. Ez a civilizáció nem ismert el engem, semmibe vette a munkámat, megfosztott engem a törvényesen megillető helyemtől a világban, elpusztította a szerelmemet” (187.). Ráadásul úgy pusztította el a szerelmét, hogy szerelme tárgya, lázadásának kiváltója, Jelena „mindig a jobboldal felé húzott” (184.), vagyis volt felesége jobboldaliságával szemben is dacol akkor, amikor a baloldalhoz, egy Carol nevű lány révén az amerikai munkásmozgalomhoz közelít, amikor *Kiábrándulás* és *A New York-i Rádió nappali adása* című írásaiban úgy bírálja a szovjet és az amerikai rendszert – párhuzamot vonva az FBI és a KGB tevékenysége között –, hogy azokat véleménye szerint csak egy világforradalom képes elsöppörni. Edicska igen sikeresnek mondható magánéleti-esztétikai lázadása mellett tehát az őt körülvevő kapitalista vagy épp kommunista társadalmi berendezkedések falait is megpróbálja ledönteni. Tegyük hozzá, jóval kevesebb sikerrel, hiszen ezek a fennen hirdetett politikai eszmék több mint ötszáz oldal jajgatás és önsajnálát után a regény végére mindössze ebbe a mondatba torkoltnak: „Menjetek mind a picsába.” (547.)

Érdekes módon azonban Edicska sikeres esztétikai lázadása nem állhatná meg a helyét a kevésbé sikeres forradalmi gondolkodásmódja nélkül. Ugyanis, ha elfogadjuk az Eduard Limonov által oly nagyra tartott íróelőd, Vaszilij Rozanov elméletét, aki *Korunk apokalipszise* című írásában egyenes összefüggést teremt a rendszer radikális átalakítása és az irodalom között („Becsületszavamra mondom, kétségkívül az irodalom ölte meg Oroszországot. Az Oroszország szétesését okozó »összetevők« közül nincs egy se, amely

⁷ Eduard Limonov a regényében szereplő homoerotikus vonal botránykeltő jellegét azzal is fokozta, hogy a könyv francia megjelenésekor a borítóra „alcímként” a következőt íratta: „Az orosz író, aki odavan a jól megtermett négekért.”

⁸ A magyar olvasó teljes mértékben érzékelheti a szerző obszcenitását, káromkodásai erejét, hisz M. Nagy Miklós ezeket kendőzetlenül, a maguk nyíltságában és őszinteségében adja vissza, azokból a fordítás során semmit sem eufemizál.

ne volna irodalmi eredetű⁹⁾, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy Limonov főhőse az író alteregójaként, lázadó magatartása mögé bújva a „szentnek” vélt orosz irodalmi hagyomány összes addigi tabuját is megdönti: kezdve a homoerotikus téma helyzetbehozásával s vele az elfogadott esztétikai zsinórmérték lebontásával, egészen a Limonov által egyébként tisztelt Dosztojevszkij, Csehov és Nabokov művészetének kifigurázásáig. Edicska ugyanis az útjába akadó nők közül senki mást nem utál jobban, mint egy Szonya nevezetű lányt, (külön fejezetet szentelve Dosztojevszkij Szonyája degradálásának), s egyik barátjának, Aljoskának se sok köze van *A Karamazov testvérek* szentéletű hőiséhez. Nabokov művészetének motívumai pedig, ha lehet, még ennél is jobban kiáltóak Limonov regényében: Jelenának ugyanúgy van „előképe” egy Szvetka nevű lány személyében, mint az íróelőd Lolitájának Annabell képében, s Edicska is – hasonlóan Nabokov összes főhőiséhez (s magához Nabokovhoz, persze) – folyton visszavágyik a gyermekkorába. Csakhogy amíg Nabokov *Lolitájának* hősnél, Humbert Humbertnél a tizennégy éves Annabell halála valóban komoly trauma, amely a férfit a betegségéhez, a „nimfácskaimádathoz” juttatja, addig Limonovnál Edicska Szvetkája „egyszer elrohant, hogy a tóba veszejtse magát” (319.), de persze nem halt meg, csak kalandot keresve bosszantotta kicsit a hőst. Arról már nem is beszélve, hogy a csehovi „tokba bújtság” állapotáról Edicska milyen lesújtó véleménnyel van.

Tehát saját hőisében valahol önmagát meg-, illetve újraalkotva az *Ez vagyok én, Edicska* szerzője – radikális gondolkodásmódja révén – regénye írásakor egy törvényszerűen bekövetkező folyamatra ismert rá: arra, hogy az orosz irodalomban fennkölt és nemes dolog ugyan a nagy elődök nyomdokain haladni, de eljön az idő, amikor ezt a „szabályt” egy esztétikai és etikai forradalommal már érdemesebb áthágni, mint követni. S Eduard Limonov ebből a szempontból ráérezett erre a pillanatra. Szexuális tabudöntögetéseivel, a klasszikus szerzők hőseinek kifigurázásával sikerült kultuszkönyvet írnia. Ahol az obszcenitás csak eszköz. A cél az orosz irodalom legteljesebb szabadságának hirdetése.

⁹⁾ Vaszilij Rozanov: Korunk apokalipszise, in Szőke Katalin (szerk): *Apokalipszis – 1917. Írások az orosz forradalomról*, Európa Kiadó, Budapest, 1997, 389.

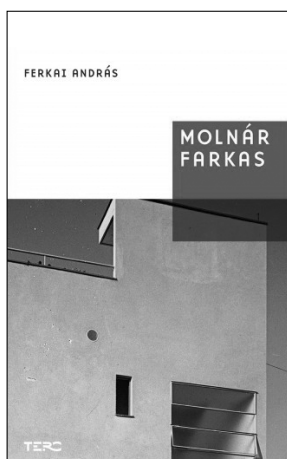
V Á R K O N Y I G Y Ö R G Y

A MŰVÉSZETTŐL AZ ÉLETIG ÉS VISSZA

Ferkai András: Molnár Farkas

„Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről-színre;
most rész szerint van bennem az ismeret, akkor pedig
úgy ismerek majd, a mint én is megismertettem.”
Pál apostol korinthusziakhoz írt leveléből
(1.Kor. 13:12)

Ahogy nincs tökéletes büntény, úgy a tökéletes monográfia és a makulátlan oeuvre-katalógus sem lehet egyéb, mint pusztá idea. Ám az, hogy egy szerző, esetünkben Ferkai András mégis ezeket tűzi célul maga elé, legalább annyira természetes, mint amennyire rendkívüli. A mindenséggel méri magát, s a szó szoros értelmében ahhoz viszonyítja könyvének tárgyát, Molnár Farkas életművét is. Ez a hübrisz az egyik oldalról s ez az egyetemesség tágított kontextus a másikról lehet a vállalkozás sikerének titka, persze sok minden más mellett. A szerző egyik legnagyobb erénye éppen az, hogy minden eddigi szakirodalmi kísérletet felülmúló összefoglalásában szinte tapintható elkötelezettsége dacára sikerül megőriznie a megfigyelőnek azt az optimális „mélységélességi” tartományát, mely a tárgyilagosság záloga. Mindent tud Molnár Farkasról, amit ma megtudni lehetséges, s épp ez a tudás óvja meg attól, hogy mítoszokban higgyen, ne adj’ isten újabbak gyártásához járuljon hozzá. A Molnár-életmű szinte zavarba ejtő komplexitásáról megalakított nagy szintézisben mindvégig óvakodik a kinyilatkoztatásoktól, helyt ad az övével ellentétes véleményeknek is, melyekkel – hol filológiai, hol műszaki-funkcionális érvekkel, hol az egyetemes modern építészettörténet kivételesen mélyreható ismeretére támaszkodva – fair, de nem vére menő vitát folytat. A szövegbe magától értetődő módon építi be az eltérő interpretációs álláspontokat és saját ténybeli korrekcióit. Az eredmény végül nem montázs, hanem logikusan tagolt, ám sodrását, mi több olvasmányosságát mindvégig megőrző szövegfolyam. Szépirodalmi párhuzammal élve olyasmi, mint az avantgárd és a posztmodernitás által átmenetileg jogfosztottá tett (majd rehabilitált) klasszikus nagyregény, amelynek tárgya oly sokszor a huszadik század „modern embere.” Ferkai nemcsak Molnár életművének teljes feltárására, értelmezésére és megítélésére (!) vállalkozik, hanem a személyiség alakulásának kulcsát is keresi, hisz enélkül a mű interpretációja nem lehet teljes értékű. Tüzetesen vizsgálja és elemzi a változó helyszíneket, időket és személyes kapcsolatokat. (Közben ne feledjük, hogy „Micsoda idők, micsoda erkölcsök!”) Nagy biztonság-

*Terc Könyvkiadó
Budapest, 2011
464 oldal, 12 900 Ft*

gal igazodik el a magyar avantgárd fő- és mellékszereplőinek konfliktusokkal, pálfordulásokkal, féltékenységekkel is tarkított személyes „network”-jében.

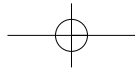
Ferkai komplexitásában tárgyával – Molnár Farkas életművével – vetekedő munkája klasszikus monográfia, amelynek megírását nem pusztán a szerző kivételes erudíciója, szakmai és esztétikai affinitása, elszánt oknyomozó hajlama és megingathatatlan kételkedése („kétkedem, tehát vagyok”) segítette, hanem egy még nála, Ferkainál is könyörtelebb dolog, az *idő*. Ennek a műnek most jött el az ideje, részben azon okok miatt, amelyeket a szerző a bevezetésben vállalkozása indokaként („mentségeként”) felhoz, részben pedig azért, mert avantgárd és konzervativizmus, opposíció és konformitás mindig ideológiával telített értelmezésének és értékelésének szélső pontjai között az inga mostanra bejárta útját, megállapodott. Ezt, a monográfus elvárható impassibilité-jéhez társult nyugalmi helyzetet azonban Ferkai nem az állásfoglalás alóli felmentésként fogja fel. Miközben szemlátomást óvakodik a prekoncepciótól, ezért azután *semmit* sem hallgat el, amiről tudomása van, egy pillanatig sem teszi kétségessé, *melyik* Molnár Farkas az övé és mellel (ami az írás ki nem mondott végcélja) az egyetemes művészettörténeté. Objektíven dokumentál, empatikusan értelmez és konzekvensen minősít. A könyv így lesz nemcsak portré, hanem önarckép is. Egy olyan elemző tükörképe, aki a „modern” építéssel elkötelezett híveként látni és láttatni is képes annak hibáit, tévútjait, a praktikusnak szánt idealisztikus elképzelések és utópiák (pl. „lakógép”, „kolház”) funkcionális gyengéit, valamint társadalomlélektani és szociológiai érzéketlenségét. Nem takarítja meg a térben és időben változó társadalmi-politikai háttér tüzetes vizsgálatát, e háttér személyes élethelyzetekre gyakorolt hatásának elemzését, ám eközben nem téveszti szem elől a személyiség szuverén jegyeit, a benne rejlő karakterdrámát sem. E körültekintő eljárás háttérében mintha Erwin Panofsky interpretációs modellje sejlene föl a maga „Weltanschauung”-tézisével, a kötelező kontroll-fázisok előírásával és a „szándékolatlan tartalmakra” vonatkozó figyelmeztetéssel. Ám a könyv nem pusztán egy teljes „állományleltáron” alapuló interpretációs bravúrstück, hanem az alkotó személyiség pontoságra törekvő jellemrajza is. Ez teszi lebilincselő olvasmánnyá, ez segíti át a gyakorló építész munkásságát taglaló részletes tervismertetések olykor fennakadással fenyegető homokdűnéin is. Mert Ferkai a művészetről való nagyívű gondolkodás mellett a pozitívista ténytisztelhet híve, így azután hajlik a leginkább az ásató, leletmentő régészt jellemző „földhözragadt” akkurátusságra. A szöveg mindazonáltal nem válik túlírttá, mert minden apró részlet, felfedezés a helyére kerül, s így funkciója lesz a nagy építményben. A szerző ugyanezzel a mérnöki pontossággal jár a végére minden bevett állításnak, gyakran évtizedekig ismételtetett szakirodalmi toposzokat ingatva meg vagy helyezve árnyaltabb megvilágításba.

Szép példája a filológiai műgondnak az a finom és elegáns pontosítás, amit Molnár 1923-ban készült grafikai munkái és az orosz szuprematizmushoz, illetve konstruktivizmushoz fűződő kapcsolatok kérdésében vezet be. Az eredmény: a karcokon és linóleum-metszeteken látható építészeti részletek egy csoportja mögött korábban feltételezett Malevics-impulzusnál („architektonok” és „planitok”) minden bizonnyal helytállóbb El Liszickij többoldalú inspirációját keresni. A vörös kubus (Vörös Kockaház, Világ-KURI) genealógiájának, utóéletének és nemzetközi kontextusának szentelt fejezet nem utolsó sorban a datálási korrekcióknak köszönhetően a könyv egyik csúcspontja. Ferkai mérték-tartó attitűdjét egy ebből kiemelt részlettel jellemezhetjük legjobban. Miután körültekintően sorra vette a szóba jöhető analógiákat, ezt írja: „A szabályos kubust talán mégis Molnár használta először házformaként.” Majd néhány sorral alább így folytatja: „Nem kívánok abba a hibába esni, amit több magyar történetíró is elkövetett a közelmúltban, hogy minden erővel bizonyítani igyekezett a magyar művészek elsőbbségét a külfölddel szemben. A művészet nem versenyfutás, s egy életmű értéke nem azon múlik, meglő-

zött-e másokat. A tényeket azonban rögzíteni kell, lehetőleg a legfrissebb kutatások alapján.” (100.) Ars poeticának is beillő kommentár. E módszer alkalmazásával minden a helyére kerül. A kronológia, a weimari korszak és a jóbarát Rácz György születésnapjára készült 1929-es KURI-kollázs, valamint a Pasaréti úti, 1936-ban (!) épült társasház kapualjának falképe közötti koherens kapcsolat, a Liszickij-párhuzam, s mindeközben a konstruktivista utópizmus és a dadaisztikus bohóctréfa kényes egyensúlyát is megérteni véljük. És még valamit: a tágabban értelmezett „húszas évek” szellemi összetettségét, nemzeti és nemzetközi impulzusok bonyolult hatásmechanizmusát. E méltán sokat emlegetett húszas évek ideális városterveinek (Bruno Taut, Ludwig Hilberseimer, Le Corbusier) szentelt kritikai exkurzust Ferkai mintha csak azért vinné végig, hogy megtalálja benne Molnár KURI-városának helyét. Vagy fordítva? A személyes életmű labirintusának utcáiból egyszerre csak tág, „egyetemes” horizontra nyílik kilátás. És közben megint egy szerényen lábjegyzetbe rejtett filológiai trouvaille: Molnár Theo van Doesburgnak írott levele 1925-ből, amelyben várostervét „ellen-lecorbusier”-városnak nevezi (139.). Ám a beható elemzés, mellyel a szerző a gyakorló építésszé váló Molnár orientációváltásait vizsgálja, tárgyilagosan kimutatja az „internacionális stílus” kereteiben megnyilvánuló, letagadhatatlan Le Corbusier-impulzusokat is, csakúgy, mint a flexibilis lakótér vonatkozásában fölsejlő, korábban figyelemre nem méltatott Melnyikov-párhuzamot. Tömör, de árnyalt és lényeglátó elemzést olvashatunk a Breuer-Molnár együttműködési kísérletről és a párhuzamos életműszakaszok összevetéséről is.

A – kénytelen vagyok újból az aktuális múzeumpolitikai vitákban lejáratott kifejezést használni – *kontextusba* helyezés alkalmas arra is, hogy a „bauhausos” építészet fogalmáról a közvélekedésben eluralkodott badarságokat helyre tegye. Nota bene, a primitív általánosítás ellen maga Molnár is cikkben tiltakozott, ahogy arra Ferkai már egy korábban megjelent tanulmányában felhívta a figyelmet. Most sem mulasztja el a fogalomzavart tisztázni, s nem átallja Molnár általa is legjobbnak tartott megépült háza, a Lejtő utcai Dálnoki-Kováts villa ürügyén végezni el a kényes, ám fölöttébb szükséges műveletet. Az imént Molnárnak a Bauhaushoz és a nemzetközi modernizmushoz való viszonyát taglaló ön-pozicionálására hivatkoztunk, de találunk valami hasonlót a monográfus attitűdjében is, amikor Molnár 1936-os, *Tér és Forma*-beli írását („Pro és kontra”) ismerteti, szembesítve a deklarált elveket a megrajzolt tervekkel s a bennük érlelődő szemléleti fordulattal. A modern szellem és a „modernisták”, elitizmus és pragmatizmus konfliktusát Ferkai a lehető legteljesebb empátiával kezeli, hiszen ugyanarra a dokumentumra vonatkozó saját korábbi értelmezését is felülvizsgálja a szövegben. Ahogy fentebb említettem, most jött el az idő, az ő ideje is: leginkább talán a posztmodern korszak kritikai revíziós hullámának elcsitulásával.

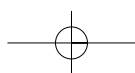
A Molnár-életmű feltárásának nem lebecsülhető módszertani problémáját annak összetettsége okozza, az a mindenoldalú kreativitás, ami a reneszánsz „uomo universale” típusához teszi hasonlóvá az alkotót. Ez a klasszikus avantgárd „világrendező” szerepvállalásától sem idegen karakter – az életrajzból tudható – nem a Bauhausban töltött évek hozadéka. A weimari évek csak megerősítették, manifestálták a személyiségben eleve adott különös konvertibilitást, az „összművészeti” potenciált. Az eddigi szakirodalom mégoly kiváló, elmélyült vállalkozásai, melyek az egyes szakterületek – építészet, képzőművészet, színház, alkalmazott grafika, publicisztika és egyéb írásművek – közötti kapcsolatokat is láttatni igyekeztek, minden figyelem és korrekt szándék dacára sem voltak, mert nem lehettek mentesek a megközelítés partikularitásától. Ennek a művészettörténet-tudomány specializálódása, részdiszciplínákra tagolódása természetes magyarázatául szolgál, ám Ferkai látszólag istenkísértő vakmerőséggel teszi túl magát a „kompetenciával” kapcsolatban fölvethető aggályokon. A kötetet olvasva aztán kiderül, hogy szó sincs itt az attrakciót háló nélkül bemutató akrobata kockázatvállalásáról. A festői életmű elem-

zése során felsorakoztatott történeti analógiák delikát együttese univerzális jártasságról tanúskodik. E terepre merészkedve az ilyen mutatványok kötelezőnek számítanak, legfeljebb a túlbuzgóság bocsánatos bűnébe eshet a szerző, ám a talaj más okok miatt ingoványos. Ha nem is lehet minden esetben kétséget kizáróan attribuálni az épületeket, hamisítványoktól aligha kell tartani. A festményeket és rajzokat azonban csőstül hamisítják, s az eddigi kutatás fényt derített már a megtévesztés szándékától mentes téves attribúciókra is (Bajkay Éva fedezett fel egy Moholy-Nagynak tulajdonított Molnár Farkas-linómetszetet a Moholy-Nagy hagyatékban). Ilyen „konjunkturális” körülmények mellett oeuvre-katalógust összeállítani nem kockázatmentes vállalkozás, különös tekintettel a korai – hiteles – művek olykor meghökkentő színvonal-ingadozására és stiláris következetlenségeire. Ferkai, miközben bővíti az ismert életművet, nagy körültekintéssel jár el. Ha kétségei vannak, hangot ad azoknak, ha nincsenek, akkor vagy mellőzi a tárgyat, vagy meggyőzően érvel eredetisége mellett.

Attribúciós gyakorlatának egyik legfigyelemreméltóbb teljesítménye a berlini Bauhaus-Archivban őrzött színes villaterv-perspektívák talányának feloldása. A két lapot eredetiként vásárolták, 1922-re datálták, majd később stíluskritikai alapon hamisnak minősítették (jelen sorok írója is erre hajlott). Ferkai gondos forráskutatása az egyik darab eredetiségét megnyugtatóan igazolta, egyúttal a datálást az életműben elfoglalt hely meghatározásával 1926-ra módosította, a másik lap esetében viszont nyitva hagyta a hamisítás lehetőségét. Az, hogy a rejtvényvel éppen ő birkózott meg, alighanem annak köszönhető, hogy képes volt a darabok tanulmányozásakor a képzőművészeti stíluskritika, a filológia, a forráskritika módszereit és a tervezésben jártas építész szempontjait együttesen alkalmazni. Az elemzőnek ez a többrétűen strukturált pozíciója teszi lehetővé Ferkai számára, hogy nagy biztonsággal találja meg a genetikus kapcsolatot a különböző művészeti ágak között az egyes Molnár-művekben. Így tudja meggyőzően kimutatni a grafikai munkák – linómetszetek és hidegtű karcok – architektonikus alakzatai, valamint az azokat inspiráló par excellence építészeti objektumok élményvilága közötti összefüggést. Ez pedig nem elhanyagolható mellékszál, hanem esetenként a műfaji besorolást megváltoztató információ. Mert bizony nem mindegy, hogy ugyanarra a grafikai lapra – természetesen – saját épületterv képzőművészeti adaptációjaként, konkrét épület ihlette „fantáziaként” vagy szuverén képarchitektúra-kompozícióként tekintünk. Nem is beszélve az átmenetek és köztes állapotok kérdéséről.

Az építészeti források értékelésében és általában az interpretációban szemmel láthatóan segíti Ferkait az, hogy építész lévén tisztában van a tervezés minden funkcionális fázisával, az építészirodák működési mechanizmusával. Ez lehetővé teszi számára, hogy pontosan eligazodjon a két magyart (Molnár mellett Forbátot) is foglalkoztató Gropius-iroda munkamegosztásában, s vizsgálata, elemzése és értékelése a későbbi periódusokban is kiterjedjen Molnár mások terveiben való közreműködésére. A „kennen” kivételes szintű képessége persze alkalmas arra is, hogy a maximalizmusra hajló történetírót „bevigye az erdőbe”. Ezért tűnik már-már túlzásnak a CIRPAC-csoport készítette dévaványai földművesház-terv kapcsán Padányi Gulyás Jenő és a Magyar Ház Barátai falusi ház mintatervének részletes bemutatása (317.) annak ellenére, hogy az eljárás követi a könyv addigi logikáját. Nos, igen: az értelmezőnek, ahogy Németh Lajos figyelmeztet rá, „át kell éreznie a mindent együttlítás kínját és gyönyörét.” Az olvasónak azonban nem föltétlenül. Ferkainak főntebb érzékeltetett, és kétségtelenül „tárgya” (embere) iránti elkötelezettségből fakadó alaposságát egy nagymonográfia esetében akár természetesnek is vehetjük. Bár meglepetések érik a magát bizonyos mértékig bennfentesnek érző olvasót is, az igazi revelációt az olyan fejezetek jelentik, mint a Tamkó Sirató Károly *Papírember* című kötetéhez készült borító tervének elemzése a montázs kérdésének szentelt exkurzussal, ahol a szerző speciális irodalomtörténeti és tipográfiai jártasságot ötvöz filológiai „kötelező gya-

korlatokkal” és éles szemmel csokorba gyűjtött analógiákkal. A fejezet túlmutat önmagán és az összművészeti kontextuson: a benne kifejtett montázs-értelmezés a Molnár-életmű egészére és a könyv felépítésére is érvényes kulcsfogalomává válik.

Nem kevésbé izgalmas részlet a szakirodalomban évtizedek óta vitatott és sokféleképp interpretált Szentföld-templom 1938–41 közötti tervváltozatainak beható elemzése, a megrendelői nyomás és az alkotói konformitás együttes hatására a remekmű ígéretéből a meghasonlás szimbólumává lett épület minden részletre kiterjedő vizsgálata. Nem tudom megállni, hogy ne másoljam ide a fejezet zárlatát: „... szívszorító az épület és tervezőjének sorsa közötti párhuzam. A torzóban maradt, ellentmondásos főmű óhatatlanul a sokra hivatott, tehetséges építész megbicsaklott és túl korán lezárult pályájára emlékeztet.” (342.) A történetnek azonban itt nincs vége, bármily frappánsnak tűnjék is a sommázat. Ferkai egyrészt részletesen taglalja az 1945-ben lezárult életmű utolsó, nem túl lelkesítő fejleményeit is, másrészt egy, a Szentföld-templomot megelőző, rendkívül izgalmas fejezetben hiteles források alapján, sebészi pontossággal tárja fel és teszi helyre a többnyire elhallgatott, kényes, sőt fájdalmas kérdéseket, melyek a modern építészet protagonistájaként túl nem becsülhető jelentőségű Molnár mindig idézőjelbe tett „pálfordulásával” kapcsolatosak. Ha valaki, hát Ferkai teheti meg ezt, aki vette a fáradságot, hogy Molnár minden fellelhető írását (manifestumokat, cikkeket, leveleket) és a vele foglalkozó kortársi visszaemlékezéseket is összegyűjtse, vette a bátorságot, hogy ne hallgasson el semmit, ami ezekből a pályakép és az ellentmondásos személyiség megismeréséhez adalékot nyújt. A baloldali diákmozgalmakban való részvételtől a Fajvédők Országos Szövetségéig, az 1922-es weimari Bauhaus lakótelep-tervtől az 1932-es – betiltott – Cirpac-kiállításán át a Rongyosgárdának tervezett 1939-es Rongyosújfalu-tervig, a másként mint (tárgyilagos statisztika és veszélylatogatás képében megfogalmazott) antiszemita megnyilvánulásként nem értékelhető, 1939-es újságcikkgig. A megengedő, elbizonytalanító idézőjel törölhető a pályaképből. A monográfus mindazonáltal nem ítélkezik az emberről, a recenzens még kevésbé. Egyaránt átéli a mindent együtt látás nem föltétlenül szívderítő, inkább szívszorító élményét, ami nem homályosíthatja el a tükröt, melyben az építészeti életmű a XX. századi magyar művészet egyik legnagyobb csúcaként ragyog föl. A szerző szándéka sok elődjéhez hasonlóan az, hogy ez az oeuvre elnyerje méltó helyét a modern építészet egyetememes történetében. Úgy tűnik, ehhez most minden együtt áll. A tisztánlátás is.

A polihisztor Molnár persze mindenekelőtt és mindenekfelett építész. Grafikusként, festőként, könyvtervezőként is. Ugyanakkor egy építész megvalósult épületeinek láttatása a legnehezebb feladat, jóval nehezebb, mint a tervben maradt házé vagy akár a csak reprodukcióból ismert, elveszett festményé. A ház ugyanis élő organizmus módjára viselkedik, módosul, avul, alkalmazkodik mindenkori használóihoz, és látványát környezetének alakulása is befolyásolja. A dilemmát, hogy mit is értelmezzünk „érvényes” építészeti teljesítményként, a monográfus történészhez méltó huszárvágással oldja meg. Felkutatja és közli az összes elérhető – többnyire fényképészeti teljesítményként is lenyűgöző – autentikus anyagot, a közvetlenül az épületek elkészülte utáni archív fotókat. Ezek hitelesebbek az ugyancsak gondosan fősorakoztatott terveknél, melyek módosulhattak, és hitelesebbek a mai állapotoknál, melyek bizonyosan módosultak. Így láthatunk mindent pontosan, így lesz a könyv a kitűnő grafikai tervezéssel (Vargha Balázs munkája) kiegészülve tárgyahoz és tartalmához méltó esztétikai rangú összművészeti teljesítménnyé.